

title which is only applied to the author of the *Shârirakabhâshya* who is believed to have been an incarnation of Shiva Himself. It is not stated, however, whether that colophon appears in the manuscript from which the Madras edition was prepared. In the three manuscripts on which this edition is based there is no such colophon. Whether, however, the work is rightly accredited is another question. It is common knowledge that in the history of all religions, works are attributed to great names to gain for them an authority which their real author could not perhaps have achieved. Doubtless some writings which pass under the great name of Shangkara are not really his. I have pointed this out in connection with one of the hymns attributed to him and which I have published⁽¹⁾ in collaboration with my wife Ellen Avalon. So again we find the *Târâpajjhañka Stotra* (which is given in the Tantrik compendium the *Târâ rahasyavṛttikâ* above mentioned) attributed to Shangkarâchâryya though the same hymn is elsewhere in another manuscript ascribed to the *Atharvaniyo Upanishad* ⁽²⁾. In support of the accredited authorship I have been referred, in addition to the general style and authoritative tone of the work, to the 60th verse of the 20th *Paṭala* where in enumerating the different *Avatâras* the name of Buddha is omitted. Now Buddha has been recognised as one of the ten *Avatâras* from the days of the *Purânas* to those of Jayadeva. It has, therefore, been suggested that only an author of the authority of Shangkarâchâryya who in particular strongly combated the Buddhist doctrines would have presumed thus to run counter to such a recognised tradition. On the other hand, in one of the smaller hymns attributed to Shangkarâchâryya Buddha is recognised as one of the *Avatâras*. Further in support of the accredited authorship we have the fact that both Râghava Bhatta in his commentary on the *Shâradâtilaka* and Kâlîcharana in his *Shatchkranirûpana* refer to the author of the *Prapanchâsâra* as *Shrîmadâchâryya* by which term the great Shangkara alone is meant. I leave however others, who may think that the contents of the work itself notwithstanding its authoritative tone and general style tell against the tradition as to its authorship, the developement of their thesis.

Whoever the author may be the Tantrik character of the text admits of no doubt. It is constantly cited as an

(1) Hymns to the Goddess, page 95

(2) The name of the *Upanishad* is given as it appears in the manuscript

authority in other Tantrik works, notably by Rāghava Bhatta, one of the greatest of Tantrik commentators, the author of the Bhāṣya on the celebrated Shāradātīlaka of Lakṣman-āchāryya. It is also referred to by Kālīcharana in his notes on the *Shat-chakranirūpana* and by Viśvanātha in the *Shat-chakravivṛiti* and by many others. The work is not only frequently quoted, but it has been the subject of general commentaries, namely the *Prapanchasārasambandhādīpikā*, the *Prapanchasāravivaraṇa*, and the *Prapanchasārasāraṅgraha*, the last two dealing chiefly with ritual and Mantra. Further than this the philosophical doctrine relating to sound-creation, the general terminology, Devatās of worship and the ritual character of its contents from the fifth chapter to the end of the work makes any further elaboration of this point unnecessary which will be obvious to any one who is conversant with the Tantras and the present text. For others I need only for example draw particular attention to the reference to the Tantrik Bhūtashuddhi rite, the detailed account in the ninth chapter of the worship of Tripurāvidyā and to the Japa, Vija, Yantra, Mudrā and so forth which as H. H. Wilson(1) long ago pointed out are distinguishing marks of Tantrik ritual.

Having, however, regard to the alleged authorship the question may be asked, whether the work should be described as a Tantra or Tantrik text, such as, for instance, the *Shāradātīlaka*, *Shāktānanditaranginī* and like works. If it be not an original Tantra then the authoritative style and form of the work would render it more akin to the *Shāradā* than to the *Shāktānanditaranginī*, *Tantrasāra*, and other similar works which do not profess to be anything but compendia. The Madras edition says—Bhagavat Shri Shrangkarāchāryya virachita, that is, "composed or compiled by Bhagavān Shrangkarāchāryya." If it be the fact that it is the original composition of Shrangkarāchāryya then unless we can regard the work as the teaching of Shiva in his Avatāra as the great philosopher it would not be a Tantra in the proper sense of the term. For such a view however there is the authority of the statement of the *Prapanchasāravivaraṇa* to which I have referred. Still less would the text be such a Tantra if the author was some other Shangkarā. On the other hand the form in which the work appears is that of a discourse of the Mahāvishnu in answer to questioning by

Brahma An old and learned Orissan Pandit to whom this question was referred stated to me his opinion to be that Shangkara was not the author of the work but its redactor or compiler thus occupying the same position in regard to it as the *Rishis* did to the Vaidik Shruti. The question has importance because amongst other reasons of the fact that the Mahasiddhasara Tantra includes a Tantra called the Prapanchasara amongst the group of 64 assigned to the Rathakranta (1). Whether the Tantra there referred to is the text before us I cannot say. It may be another of the same name. Thus we find in the group of Tantras mentioned by the Mahasiddhasara the Panchadashi. All are aware that the Panchadashi is not a Tantra but a Vedantik treatise. It is possible however that a Tantra was also so called just as there is one which is entitled Matsyasukta. I have been informed though I have not yet seen any such manuscript that there was an ancient Tantra called Prapanchapanchaka and it has been suggested that the text before us is a summary of that work. The title is not inconsistent with such view. For sara may here refer either to the essence of the material world (prapancha) or to a summary of the Prapanchapanchaka though in that case the title would more properly be Prapanchapanchakasara in the sense of the word sara as used in the title of the well known treatise of Krishnananda the Tantrasara.

Whatever be the authorship the question last discussed seems to be concluded by the statement contained in the work itself. For at v 62 Chapter 33 Mahavishnu says

Oh Lotus born! in this Tantra (Tantresmin) I have shown Thee the Prapancha in its five fold aspect (2)

The text is a very important one and service would be rendered by its complete translation. A summary of the work which deals with the worship of all the Devatas is as follows —

(1) See Introduction to my edition of the first part of Principles of Tantra

(2) It must however be noted that the word Tantra is sometimes used in a wider sense that is in a sense in which it not an original Tantra e.g. the Shâradâ speaks of itself as a Tantra. See Introduction to my Principles of Tantra Vol I

CHAPTER I

At the close of the period of dissolution (Pralaya) Brahmâ, Vishnu and Rudra(1) who are respectively distinguished by the Gunas (Gunaprabhinna) Rajas, Sattva and Tamas appeared. Wondering how it was that They came into being and the object thereof they approached Nârâyana (here the Mahâvishnu) then resting in the Ocean of Nectar and began to sing His praises. Pleased thereat He displayed to Them His great and beauteous form, the sight whereof awed and astounded them.

Brahmâ then said " Oh Lord, be merciful and tell us who we are and whence we have sprung, what is our cause and what is that which we are to do (Kriyâ) "

Nârâyana replied " You have been brought forth by the Eternal Imperishable (Akshara). Your respective work is to create, to preserve and to destroy "

Brahmâ then asked " What is the Eternal Imperishable, what is Its nature, whence has It come ? "

Nârâyana replies with a discourse on the creation of the world and teaches Brahmâ, Vishnu, and Rudra the nature of Purusha and Prakṛiti(2) or Pradhâna(3) the two supreme Tattvas (4). Of the twenty-five Tattvas, Purusha and Prakṛiti are stated by the Mahâvishnu to be eternal (Nitya), Prakṛiti extending over and enveloping the whole universe " including Thee Oh Brahmâ and Myself Nârâyana ". Of Prakṛiti the latter says " She knows Herself. None know Her but I as Kâla only. Kâla it is (He says) who effects Vikṛiti or change in Prakṛiti with Her three gunas, Sattva, Rajas and Tamas(5) which exist throughout the whole universe and permeate all the Vikâras (6) ". The Mahâvishnu continues His discourse of which the following is a summary

(1) For they are the effect of the working of Prakṛiti and manifest Her gunas though in different proportions according to Their specific activities.

(2) See note at p. 29 post.

(3) See note at p. 29 post.

(4) Prakṛiti is the invisible ultimate source as noumenal matter of all manifestation through whose contact with Purusha the whole universe arises.

(5) With their characteristics of happiness, sorrow and delusion and functions of revealing, inciting to activity and veiling or suppressing respectively. Guna is that which works for another as they do for Purusha. See my Introduction to the Mahânirvâṇa Tantra under the heading " Guna. "

(6) Or effects or transformations of Prakṛiti.

Prakṛiti by contact with the light (Jyotiḥ)(1) is Chinmātrā (2) In the desire to create She "solidifies" or "thickens" (Vichikīrṣhu ghanibhūtā) and appears as Vindu (3) Through the instrumentality of Kāla the Vindu divides itself into three, viz, Sthūla (gross) Sūkṣma (subtle) and Para (supreme) These are Vija, Nāda(4) and Vindu,(5) respectively. On this self division of (the supreme) Vindu there arises an inarticulate sound (Avyaktarava)(6) which is the Shabda Brahman or Sound Brahman (7) The latter is beyond speech (Avāchya) and is understandable to Itself alone (Svasangvedyasvarūpa) (8) The wise know "sound" to be the Shabda-brahman It permeates all substance and in the animal body exists as the five "elements" (Panchabhūtāt-makadeha)

From this sound originates Mahat(9) or Buddhi and from the latter Ahangkāra which is threefold Vaikārika,

(1) Puruṣa

(2) That is, She who is in the first place Tat-tva (mere thatness") quickens under the influence of Cit or consciousness which according to the Sāṅkhya system She reflects, then She longs to create (Vichikīrṣhu) and "solidifies" (Chānibhūtā) and appears as Vindu See post and notes The verse is quoted variously and read, also Chinmātra referring to the Light

(3) That is the Kāraṇa or Causal Vindu which the Brahman becomes after passing from its state in Pralaya to that called Vichikīrṣhā when Karma ripens As to the meaning of this, see Arthur Avalon's Introduction to "The Six Centres and the Serpent Force"

(4) Sā tattvasangjñā chinmātrā jyotiḥśāṅ sannidheṣṭadā

Vichikīrṣhurghanibhūtā kvachidabhyeti vindutām

Kālena bhūdyamānastu sa vindurbhavadī tridhā

Sthūla suksma paratvena tasya traividhyamūḥyate

Sa vindurnādavijatvabhedena cha nigadyate

(5) That is the Kārya or effect Vindu as Nāda is the Kriyā Vindu

Another reading given by Kālīcharaṇa substitutes dvīdā for tridhā in the third line and the remaining lines differ According to this version the division is two fold into Haṅg and Saḥ (See Vol II Tantrik Texts p 66) the combination being Haṅgśaḥ

See Introduction to my Edition of Mahānirvāṇa Tantra

(6) See as to this Rāghavabhaṭṭa's commentary on the Shāra lātilaka and p xxxi of my Introduction to the Mahānirvāṇa Tantra

(7) So also the Shāradātīlaka (ch 1) says —Bhūdyamānāt parādvindoravyaktātmā ravo bhavat

Shabdabrahmeti tam prābhuḥ

(8) Thus (to illustrate the meaning of this term) whereas others may see in me a man I alone really know what a man is and what I am One must be a thing to know what it is The existence of Prakṛiti is only inferrible from Her effects which exist in their cause

(9) It is said that this word does not as is generally supposed mean great but is derived from Maghas which means Light (Jyotiḥ)

Taijasika, and Bhautika (1) From Ahangkâra issued the five Tanmâtras, (2) from which were developed the five gross elements (Mahâbhûta) (3) viz, "ether," "air," "fire," "water," "earth" (4) From Ahangkâra through Shakti with Guna and Dosha (5) urged by Kâla, sound is produced and from sound, ether (Ākāsha), from ether, air (Vāyu), from air, fire (Agni), from fire, water (Jala), and from water, earth (Prithivī) The Mandala of ether is circular and of air hexagonal (6), of fire triangular, that of water resembles a crescent moon and that of earth is a square Ether contains air, and air fire, fire contains water, and water earth and in earth is all that is moving and motionless in the universe (7) From Ahangkâra also issue the five organs of action (Karmendriya), namely the anus feet, genitals, mouth and hands the functions of which are excretion, walking, procreation speech and the power to hold, the five organs of knowledge (Jnânendriya), viz, eye, ear, nose, tongue and skin and the internal sense (Manas)

(From the combination of these elements the whole material world or Prapancha is produced) (8) (Mûlaprakṛiti is Prakṛiti only) but Mahat Ahangkâra and the five Tanmâtras these seven are both Prakṛiti and Vikṛiti (9) The

(1) That is the pure passionate, and dark or elemental aspects of Ahangkâra in which the gunas Sattva Rajas and Tamas predominate respectively According to the Sangkhya the first produces the eleven senses, the last the Tanmâtra or cause of the gross elements (bhûta) and the second produces both According to the Shaiva school the first is said to produce Manas the second the ten senses, and the third as above See Bhaskararâja's Comm on Lalitasahasranama v 397

(2) The subtle imperceivable (to ordinary sense) * thing in itself of which there are five, viz, Shabda (sound) Sparsha (touch) Rupa (form and sight) Rasa (taste) Gandha (smell) that is sound as such touch as such etc

(3) Perceivable or the senses or those products which are made up of them

(4) So ether (Ākāsha) arises from the Shabda Tanmâtra and its Guna is Shabda The word element is here retained for default of any better term though the 'ether' etc here spoken of is not to be confounded with the elements air fire, earth and water in an English sense

(5) See post p 11 et seq

(6) Not in the ordinary sense of a hexagon but of a figure with six points which is formed by two equilateral triangles (one reversed) superimposed

(7) That is all things may be resolved into ether the latter is sublimed into water and water into fire and so on until ether is reached which potentially contains them all

(8) The parentheses in English here and later on are added to the text in a form which gives continuity to the summary

(9) That is both cause and effect they are each the effect of the preceding cause and the cause of the succeeding effect Prakṛiti is cause The seven or Mahat

remaining sixteen Tattvas, viz, the ten Indriyas, Manas, and the five Mahābhūta are purely Vikṛiti. They are called the sixteen Vikāras. The eight Prakṛitis are Avyakta, (1) Mahat, Ahangkāra and the five Tanmātras the last seven being also Vikṛitis of Prakṛiti. The Karanas (2) are Buddhi, Ahangkāra, Chitta and the Indriyas both Jñāna and Karma (3)

(Nārāyaṇa then gives the divisions of time from the minutest, namely the Lava to the duration of Brahmā's life (or a period of 36,000 days and nights, each of 8,640,000 000 human years duration) as follows —

1 Lava = the time it takes to pierce a lotus leaf with a needle	1 human year = 1 day of the Devas
36 Lavas = 1 Truti	360 days of the Devas = 1 celestial year
30 Trutis = 1 Kalā	2 000 celestial years = 1 age (Yuga)
30 Kalās = 1 Kāshṭha	1 000 Yugas = 1 day of Brahmā
30 Kāshṭhas = 1 Nimesha	1 000 Yugas = 1 night of Brahmā
8 Nimeshas = 1 Mātrā which is equal to one breath (Shvāsa)	10 days and nights of = 1 month of Brahmā
360 Shvāsas = 1 Danda or Nādikā	12 months of Brahmā = 1 year of Brahmā
2 Nādikās = 1 Muhurta	1 000 years of Brahmā = the period of the life of Brahmā
30 Muhurtas = 1 day	The duration of Brahmā's life } that of the outgoing breath (nishvāsa) of Kāla
30 days = 1 month	
12 months = 1 human year	

The sun, moon, fire and all Devatās are in constant movement for the preservation of the world. (The close of the day of Brahmā or Kalpa is followed by a night of Brahmā and this is what is called the intermediate dissolution or Pralaya of which there are as many as there are nights in the life of Brahmā. At the close of Brahmā's life with the in drawn breath of Kāla there is the great dissolution or Mahā pralaya). At the time of dissolution says Nārāyaṇa all the universe re-enters Prakṛiti.

Nārāyaṇa then treats of the generation of bodies. In Prakṛiti which is moved by Kāla there are four kinds of bodies, namely, those which spring from the ground (Udbhija)

Ahankāra and the five Tanmātras are both cause and effect and the sixteen or the eleven senses (Indriya) including Manas and the five elements (bhūtas) are effects only. Puruṣa is neither cause nor effect. All effects exist in their causes. Prakṛiti and Puruṣa have themselves no cause.

(1) Mulaprakṛiti or unmanifested Prakṛiti whom the Pancharatra Agama calls the one Mother of the universe the Mother of the Scriptures, Sarasvatī who has no origin. Avyakta on the other hand is Mahat and the other categories for they are manifested.

(2) A Karana is that by which another thing is done, an instrument or agent.

(3) The inner agents (Karana) are Buddhi, Ahankāra, Chitta and Manas which sums up in itself and presides over the ten outer agents or senses (Indriya) of knowledge and action.

from moisture (Svedaja), those which issue from eggs (Andottha) and lastly such as have their origin in the uterus. Motionless things (such as trees, etc.) are called Audbhida or Udbhija as they pierce through the ground. The Svedaja originate from the combination of the five elements. The Andaja or Andottha are produced by Shukra (semen) and Shonita (female ovum), and are formed into a ball. The Jarā-vuja sprung from the uterus is the result of sexual intercourse. It is born with a body which contains the twenty-four Tattvas. Vāyu ("air") or nerve force takes the discharged semen and there mingles it with the seed of the Shonita. The seed of the female is called Māyīya and that of the male is Kārmana. The uterine an nourishes the united seeds (Vīja) which are called Ānava (or Ālaya) and in which, in subtle forms, the twenty-four Tattvas exist. If there be a preponderance of Shonita the child becomes a female, if the proportions are even the child becomes hermaphrodite and when Shukra predominates then the child becomes a male. The combined seeds in the course of the day by the action of air, fire, and water solidify into a body the size of the mother's thumb. Next day the embryo becomes a frothy body (budbudakāra). In the course of fifteen days it becomes quadrangular in shape and draws nourishment from the food taken by the mother. In time by the action of Vayu (in the uterus) a straight long Nādi (nerve or artery) called Sushumnā is produced. The mouth of the Nādi is downwards (that is in the Mûlādhāra). There is a Nādi on each side of it. That on the left is Idā and that on the right is Pinggalā. With these seven other Nādis are connected. Idā, connected with the left scrotum encircles Sushumnā, passes by the right hip, goes to the heart—and thence passing by the left shoulder proceeds to the right nostril. Pinggalā originating from the right scrotum goes in a similar way to the left nostril.

The other Dhamanis (Nādi) above mentioned are Gāndhārī, Hastībhvā, Pushā, Alambushā, Yashasvinī, Shangkhinī, and Kuhu. These are ramified all over the body. The embryo continues to increase drawing its nourishment from the food taken by the mother through a Nādi which is attached to the wall of the uterus. As it goes on increasing it receives a part (Kalā) of the Supreme Light (Paramajyotiḥ) and this Kalā is consciousness (Kshetrajatā). The body which is thus possessed of consciousness is compounded of the elements (Bhautika) and has qualities of its own (Saguna). In the case of the male the testicles fully

INTRODUCTION

exist, but in the case of the hermaphrodite only slight. The female embryo has none

Besides the central Nāḍi Sushumnā there are various other Nāḍis with branches and sub-branches and altogether they are 300,000 in number. Vāyu (v post p 11) passes throughout the body by means of these Shīras (Nāḍi). Vāyu is spread all over the body from the Mūlādhāra upwards proceeding along Ida and Pinggalā towards the nostrils and thereafter stops at a distance of twelve fingers breadth therefrom. There is a constant upward and downward movement of Vāyu along the path of the Sun and Moon (1). Different views are held about this consciousness (Chetana). Some speak of it as the effect of Shukra and Shonita others as produced by the food taken by the Mother. Others again say that it is the product of the Rāsa (essence juice) of the Karma or lymph chyle. Some speak of it as the effect of Karma others as a manifestation (Vyāpti) of the Parama Dhāma (Supreme Light). Some again say that the body and the other with the result that the lustrous supreme Light is communicated by Maruta (Vāyu) to the Shukra as it were the light from one lamp to another. Others suppose that when the material body of elements (Bhautika) is born the Jīvātma issuing elsewhere comes and enters it.

Narāyaṇa then says that the great (Mahiyasi) Prakṛiti is distinguished by the Guṇas (Guṇabhinnā) and is Tridoṣhā (v post). She pervades and possesses the qualities (Guṇa) of the five elements. The seven substances or fundamental principles (v post) are Her characteristics (She is Sapta dhatubhinnā). She is in the Indriyas both in the five Karmendriyas and in the five Jñānendriyas (She is Pancha buddhiprabhāvinī). She issues from the unmanifested state when quickened by Her proximity to the Supreme Light. When She is well awakened by the Supreme Light then She is Manas and of great power and is in the state of uncertainty—certainty (Sangkalpavikalpakṛitya). When in the act of determining with certainty (nishchinute) then She is called Buddhi or determination. When She knows Herself as the knower She is Ahankṛiti (Ahankāra). When She withdraws into Herself (abhinivāte) She is Herself alone.

(1) That is Ida and Pinggalā.

When She the Great One is moved to manifest Herself in Her different ways it is then that the sound which issues upon the bursting of the Vindu becomes clearly perceptible

CHAPTER II

Matured in this way the embryo goes on increasing at every moment of time. It is first composed of six parts, *viz*, head, two hands, two legs, and the middle portion. Consciousness then enters these six parts. If the *Doshas viz*, Vâta or Vâyû, Pitta, Kapha are favourable then eyes, nose, mouth, ears, cheeks, chin, chest, belly, breasts and so forth are formed.

[At this point it is necessary to make an explanatory digression. These three terms are generally translated air, bile, and phlegm. While, however, they have this significator they, however, mean a great deal more (1). Vâyû is not atmospheric air nor is it an effete material such as gas generated during the process of digestion. Sushruta defines it as a force which sets the whole organism in motion. It is the principal factor which determines the genesis, continuance and disintegration of the living body. Its vibration takes a course as the controller of the correlative functions of the system. Taking into consideration the various functions which the living body has to perform this Vâyû is classified into Prâna, Udâna, Samâna, Vyâna and Apana which are said to correspond with the divisions of functions performed by the cerebro spinal and sympathetic nerves of Western physiology. The Tantras abound in description of the *Nâdichakras* (nerve plexuses) and give detailed accounts of the motor, sensory, and mixed nerves according to differences in their functions and relations.

In Chapter XV of the *Sûtrasthânâ* of the Sushruta it is said that the imparting of motion to the body (*Praspadanam*), the carrying of the sensations of the respective sense organs (*Udvahanam*), the passing down of food to its proper receptacles (*Puranam*), the separation of excretions from the assimilated food matter (*Viveka*), and the retention and evacuation of urine, semen, etc., (*Dharanam*) should be ascribed to the functions of the five kinds of Vâyû which support the body.

(1) For what follows on the medical side I am indebted and refer my reader to the Sushruta Sanghitâ an English translation of which with a very useful introduction has been published at Calcutta by Kavirâja Kunjalâla Bhishâgaratna.

exist, but in the case of the hermaphrodite only slightly. The female embryo has none.

Besides the central Nâdi Sushumnâ there are various other Nâdis with branches and sub branches and altogether they are 300,000 in number. Vâyu (v post p 11) passes throughout the body by means of these Shirâs (Nâdi). Vâyu is spread all over the body from the Mûlâdhâra upwards proceeding along Idâ and Pinggalâ towards the nostrils and thereafter stops at a distance of twelve fingers breadth therefrom. There is a constant upward and downward movement of Vâyu along the path of the Sun and Moon (1). Vâyu goes to the north by the left to the south by the right. Different views are held about this consciousness (Chetana). Some speak of it as the effect of Shukra and Shonita others as produced by the food taken by the Mother. Others again say that it is the product of the Rasa (essence juice) of the food or lymph chyle. Some speak of it as the effect of Karma others as a manifestation (Vyâpti) of the Parama Dhâma (Supreme Light). Some again say that the body and the Âtmâ of the father repeatedly act and re act the one upon the other with the result that the lustrous supreme Light is communicated by Mâruta (Vayu) to the Shukra as it were the light from one lamp to another. Others suppose that when the material body of elements (Bhautika) is born the Jivâtma issuing elsewhere comes and enters it.

Narayana then says that the great (Mahîyasi) Prakriti is distinguished by the Gunas (Gunabhinnâ) and is Tridosha (v post). She pervades and possesses the qualities (Guna) of the five elements. The seven substances or fundamental principles (v post) are Her characteristics (She is Saptâ dhâtubhinnâ). She is in the Indriyas both in the five Karmendriyas and in the five Jnanendriyas (She is Pancha buddhiprabhavinî). She issues from the unmanifested state when quickened by Her proximity to the Supreme Light. When She is well awakened by the Supreme Light then She is Mîanas and of great power and is in the state of uncertainty—certainty (Sangkalpavikalpakṛitya). When in the act of determining with certainty (nishchinute) then She is called Buddhi or determination. When She knows Herself as the knower She is Ahangkṛiti (Ahangkâra). When She withdraws into Herself (abhivṛat) She is Herself alone.

When She the Great One is moved to manifest Herself in Her different ways it is then that the sound which issues upon the bursting of the Vindu becomes clearly perceptible

CHAPTER II

Matured in this way the embryo goes on increasing at every moment of time. It is first composed of six parts, *viz*, head, two hands, two legs, and the middle portion. Consciousness then enters these six parts. If the Doshas *viz*, Vata or Vāyu, Pitta, Kapha are favourable then eyes, nose, mouth, ears, cheeks, chin, chest, belly, breasts and so forth are formed.

[At this point it is necessary to make an explanatory digression. These three terms are generally translated air, bile, and phlegm. While, however, they have this signifier they, however, mean a great deal more. (1) Vāyu is not atmospheric air nor is it an effete material such as gas generated during the process of digestion. Sushruta defines it as a force which sets the whole organism in motion. It is the principal factor which determines the genesis, continuance and disintegration of the living body. Its vibration takes a course as the controller of the correlative functions of the system. Taking into consideration the various functions which the living body has to perform this Vāyu is classified into Prāṇa, Udāna, Samāna Vyāna and Apāna which are said to correspond with the divisions of functions performed by the cerebro-spinal and sympathetic nerves of Western physiology. The Tantras abound in description of the Nadīchakras (nerve plexuses) and give detailed accounts of the motor, sensory, and mixed nerves according to differences in their functions and relations.

In Chapter XV of the *Sūtra-saṁhitā* of the Sushruta it is said that the imparting of motion to the body (Praspaṇḍanam), the carrying of the sensations of the respective sense organs (Udāhanam), the passing down of food to its proper receptacles (Puranam), the separation of excretions from the assimilated food matter (Viveka), and the retention and evacuation of urine, semen etc. (Dhuranam) should be ascribed to the functions of the five kinds of Vāyu which support the body.

(1) For what follows on the next page the Sanskrit text is taken from the Sushruta Samhitā, an English translation of which with a very useful introduction has been published by the Government of India, New Delhi, 1964.

In short the term Vayu not only means nerve force but is extended to include any kind of electro motor or molecular force (as when we speak of the Vayu of the soil) though the term is now loosely applied to signify gas or air

The functions of the Pitta consists in metamorphosing the chyle to protoplasmic substance and is thus said to correspond to the metabolism of Western physiology. It means both bile and metabolism of tissues as well as the bodily heat which is the product of the latter. All metabolic processes in the organism whether constructive or destructive are called Pitta which is said to be in the products of those processes whether serum bile blood albumen etc which are either essential to the substance of the body or to the proper performance of any organic function. It also has five subdivisions according to functions and locations viz — Pachaka Ranjaka Sadhaka Alochaka and Bhrajaka or digestive heat or bile pigment rhythmic cardiac contractions the Pitta of sight and in the skin. The Sushruta in the Chapter cited says that pigmentation (Ranjaka) digestion and metabolism of tissues (Pachaka) the vitalisation and nutrition of protoplasmic cells (Ojakrit) origination of the faculty of intellection (1) (Medhakrit) these last two coming under the common heading Sadhaka the origination and preservation of eyesight (Alochaka) and the germination of heat and maintenance of bodily temperature (Bhrajaka) are the functions of the five kinds of Pitta which contribute to the preservation of the body through its fiery or thermogenetic potency (Agni karma)

Kapha or Shleshma is also of five kinds the functions of which according to Sushruta are the lubrication of the interior of the joints contributing to the gloss of the body to the formation of healthy granules in sores to the size of the body building fresh tissues imparting a pleasant or soothing sensation to the body increasing its strength and giving firmness to the limbs and thereby contributing to the welfare of the body by supplying it with its watery element

(1) The Editor of the two latest editions after stating that Sadhaka which is situated in the heart indirectly assists in the performance of cognitive functions by keeping up the rhythmic cardiac contractions says that it was perhaps this view of the heart construction which presupposed many ancient Indian physiologists to hold it to be the seat of cognition (Pudhusthānam)

At every moment the animal body dies. The etymological significance of the term *Sharīra* (body) which comes from the root *Shrī* "to wither up" testifies to ancient knowledge of the combustion which is taking place at every moment in the human system. The internal fires would unduly feed upon its constituent principles were it not for the cooling and watery principle of *Shleshāma* which surcharging it with its own essential humidity keeps intact the integration of its component molecules. The *Rasa* or lymph chyle which is formed out of the ingested food prevents the internal bodily fires from preying upon the vitals by coursing freely throughout the whole organism. The *Rasa* thus generated undergoes a kind of purification, the purified portions being called *Prasādashūta* and the excreted portion *Malashūta*. *Kapha* or *Shleshāma* is that portion of *Rasa* which fills all the intercellular spaces of the body thus holding them together in a kind of cooling embrace⁽¹⁾ and prevents the combustion which would otherwise have been caused by organic heat.

Thus "air" is the correlative, as "fire" and "water" are the sustentative functions which, with generation, constitute the threefold activities of living matter. The lymph chyle or *Rasa* produced by the digested food potentially contains the elements (*Dhātu*) which build up the human organism through physiological metamorphosis. *Vāyu*, *Pitta* and *Kapha* are thus fundamental principles of the human economy or the primary subtle dynamics of organic life, when in virtue of their correlative and sustentative functions they ensure an equipoise among the different vital and physiological processes, essential to its perfect health. But when the equilibrium is disturbed, pathological conditions arise which form the *esse* of disease and then they are said to be transformed into *Doshas* or morbid diathesis⁽²⁾. They are denominated as *Malas* when observed in grosser or superficial principles of the organism producing those excretions or organic lesions which are the sphere of morbid anatomy. Thus *Vāyu*, *Pitta*, and *Kapha* embrace both the biological

(1) The root *Shrī* in Sanskrit means "to embrace". *Vāyu* comes from the root *Vā* (to move) and *Pitta* according to the author cited comes from "tap" (to burn) from which he says it should be inferred that motion, heat, and union and integration are the respective attributes of the vital *Vāyu*, *Pitta* and *Kapha* or *Shleshāma*. (Vol. I, p. 195.)

(2) Thus blood which is a fundamental substance (*dhātu*) of the organism may be designated a *doshā* when owing to congestion it produces a pathological condition.

and pathological principles of the organism. The same principles which sustain the organism are transformed into the dynamics of disease and the grosser excretory changes and organic lesions which form the subject of morbid anatomy and are sometimes confounded with the disease itself. It is, therefore, incorrect to translate Vāyu, Pitta and Kapha as "air", "bile" and "phlegm" except under those circumstances in which they are transformed into Malas but they are not "air", "bile" and "phlegm" in those planes of their functions which determine the genesis, growth, and continuance of the organism as well as its death, decay and disintegration. These principles thus embrace the whole sphere of organic existence (1)]

The text then continues as follows. The embryo is moved by Vāyu at the time of delivery. It issues with its head downwards causing great pain to its mother. At that time its eyes and nose are (in the uterus which is itself steeped) in the filth of the mother's intestines, and it repeatedly thinks of the thousands of sins committed by itself in previous births (which have caused it to be thus again re-born). It is tormented by the heat of the mother's body and is smeared with her secretions. Its body which is rolled up into a ball is agitated by Vāyus moving in all directions. It is at this time that it longs for liberation (Moksha).

Before this period Prāna and other Vāyus had lodged themselves in its body, Apāna and Prāna now pull against one another. When Samāna fans the fire of digestion then Vyāna goes with the extract produced thereby (Rasa) all over the body. Udāna accompanies Prāna. Nāga causes belching. Kūrmaka causes movement of the eyelids (1). Kṛika causes hunger. Devadatta yawning and Dhananjaya causes various sounds (Rava) meaning apparently motions in the body and does not leave it even after death. As there are ten airs so there are ten fires in the body. Of these seven fires are in the seven substances (Dhātu) and three in sweat (Sveda), phlegm (Kleda) and entrails (Antra). The Dhātus are skin (Tvak), blood (Asṛik), fat (Meda), bone (2) (Asthi), flesh (Māṅsa), marrow (Majjā) and semen (Shukra).

(1) *op cit* of Kavirāja Kunjalāla Bhūṣaṅgratna whose exposition I have above condensed and re-arranged.

(2) According to the Kāmikāgama cited by Bhāskaraśāya (Laṭā V 116) the first five Dhātus are derived from Devī and the last two together with breath and vitality (Jīva) from Shiva. The tenth substance is called Parāśakti.

dissolved Lasikâ working forward in the direction of the skin issues in the form of particles of perspiration. When Kapha is moved upward by Vâyu and Pitta then there is Praseka of the mouth and nose—that is apparently these organs function by salivation, dribbling, running at the nose and so forth.

Here follow some verses dealing with diseases and their causes. Thus from the taking of unwholesome food discharge from the penis (Prameha), strangury (Mûtrakrichhra), diarrhoea (Grahami) and other diseases arise.

It is next stated that after food of the six different tastes is introduced into the mouth it is made palatable by Kapha. The six kinds of taste of edible things are sweet, sour, salt, bitter, hot and astringent. Food first goes to the stomach (Āmāshaya) and then to the seat of bile (Pittāshaya) and through contact with it becomes pungent (Katukā). Entering the intestines it is matured by the bile. The essence (Rasa) which is produced by the process of digestion assumes the form of blood and so forth and is carried through the body by Vâyu. The refuse is collected by Anīla (air). This is called the excretion. It passes into the small intestines (Grahami) and remains there for some time when it passes out by way of the anus. In a similar manner the watery part passes through the thin Nādis which spread all over the body into the bladder (Vasti). Vasti is the recipient (Āshaya) of urine (Mûtra) and is bent in shape like a bow. The water which passes out of it is called urine.

The embryo (Jantu) covered by the caul (Jarāyu) is moved by the Vâyu into the uterine passage. It is the way of all sinful beings that they strive hard to come out of the womb. "Oh Lotus-born" (Brahmā), says Nārāyaṇa, "the ways (Vṛtti) of men are various and wonderful." It is then born and shakes with fear. It yawns and suffers from fever. It breathes heavily and cries through its terror.

The text then proceeds to deal with what is called the Bhāvas or states of sound (1). The Bhāva which first arises in the lowest Tāttvik centre the Mûlādhāra is called

(1) The whole of this verse occurs in the Alankāra Kaustubha as quoted in the Shabdakalpāpadrūpa with the difference that the word Tāra is substituted for Bhāva.

Pañā.(1) In its next state it is Pashyanti.(2) When it reaches the heart (Hridaya) and is united with Buddhi it is called Madhyamā.(3) Then in the mouth and with the desire for utterance it is known as Vaikhari(4) or uttered speech. From this last arises by the action of air (Pavana) all the letters.(5)

The letters are not clearly manifested because the necessary apertures have not appeared such as the throat and the like. Until these come into existence and become the seats of pronunciation the letters remain in their place of origin (Varnavyaktisthānasangstha). When the embryo reaches the stage (Bhāva) in which the thought arises. "I am knower" or "It is I who know" (Jñātā'smi) it acquires Buddhi, Ahangkāra, and Manas. Consciousness thus increases by degrees and causes the child to become attached to its mother, father and kinsmen. Drinking abundantly of the mother's milk it cries out when it desires to suck the breasts again. The sight of father, brother and uncles makes the child happy. Through this arising attachment to the world (Sangāra) the child forgets its actions in previous births, the agony endured in the mother's womb, and the pain caused on its delivery therefrom. When troubled it calls to its mother in half-formed words. These words are indistinct like the confused murmur of Kundalini(6) in the Mūlādhāra.(7)

The aspects of Kundalini are various. She is the imperceptible omnipresent Shakti who is Kāma, Agni, Nāda, Tāra(8) and Ong. Some call Her Shakti, others the Paramātmā.(9)

Her threefold aspect is that of the three *Gunās*, the three *Doshas*, (1) three colours (2) *Trayī* (3) the three *Lokas*, (4) the three lines (*Trirekhā*) (5) She is *Tara* because She saves, (*Tāraṇa*) and *Shakti* because She is the support (*Dhṛiti*) of all

In Her fourfold aspect She manifests as the *Sūkṣma Karanās* (6) *Jāgrat* etc (7)

In Her fivefold aspect She is represented by all things which are classified by five, such as the five groups (*Vargas*) of letters, the five colours (8) and the five *Vāyus* (9)

In Her sixfold aspect She is the six *Kośhas*, (10) six *Ūrmiś* (11) and six *Rasas* (12) She it is who forms the divisions of the six-chambered *Yantra* (*Shadgūṇita Yantra*)

In Her seven fold aspect She is the component parts of *Tāra*, (13) namely, *Aṁ* *U* *M*, *Vindu Nāda Shakti* and *Shānta* and the component parts of *Hṛillekha* (14) or *H* *R* *Ī*, *Vindu, Nāda Shakti* and *Shānta* In Her seven aspect fold—she is the regions (*Loka*), Mountains (*Adri*), Islands (*Dvīpa*), *Pâtāla* (Nether Regions), Oceans (*Sindhu*) (15) Planets (*Graha*) (16) the Sages (*Muni*), (17) the Tones (*Svara*) and Substances (*Dhātu*) (18) and all things which have a seven fold existence

(1) *V ante* p 11

(2) That is three colours of the three *Gunās*—white red black

(3) The three *Vedas*—*Rik* *Yajus* and *Sāman*

(4) *Bhūh Bhuvah Svah* or the upper terrestrial and nether worlds

(5) The three lines of the *Akathādi* triangle or *Vahni Indu anī Arka* See Introduction *Mahānirvāṇa* and Six Centres *ante*

(6) *Buddhi Ahaṅkāra Manas* and *Chitta*,

(7) *Jāgrat Svapna, Sushupti* and *Vīdrā* or *Turiya*

(8) The five elements are coloured transparency (ether) black (1) red (fire), white (water) yellow (earth)

(9) *Prāṇa Apāna Samāna, U lāna Vyāna*

(10) *V ante*, p 11

(11) *V ante* p 12

(12) Or tastes *v ante* p 16

(13) The Mantra *Oṃ*

(14) A name for the *Vija* *Hring* As to *Shakti* and *Shānta* See p 16 n 1 *post*

(15) *V post* notes to p 16

(16) That is the seven planets which give the 7 names to the day of the week. Omitting out of the nine planets *Rāhu* and *Ketu* viz *Ravi* or *Suryya* (Sun) *Śoma* or *Chandra* (Moon) *Mangala* (Mars), *Budha* (Mercury) *Vṛhaspati* (Jupiter), *Shukra* (Venus), *Shani* (Saturn)

(17) See *post* p 36

(18) *Id*

In Her eight fold aspect She is the eight Prakṛtis,(1) the eight Vasus,(2) the eight points of the compass(3) and the eight Mothers (*Aṣṭamâtarah*) (4) The text then continues with the ten fold aspect as manifested in the ten directions(5) and so forth, the twelve fold aspect as in the signs of Zodiac and the great twelve syllabled Mantra Finally Shakti manifests in the fifty-fold form as the fifty letters of the Sanskrit alphabet

CHAPTER III

This Chapter deals with the letters of the Alphabet, which are of a three fold character, lunar (Saumya) solar (Saura), and fiery (Āgneya) The vowels are lunar, the consonants (*Sparśha*) other than the Vîpaka(6) are solar and the latter are fiery

The letters A (अ) to Visarga () are vowels (*Śvara*) some of which are short and others long The short (*Hrasva*) vowels are, a (अ) i (इ) u (उ) ri (ऋ) lrī (ॠ) and vîndu (ँ) The long (*Dirgha*) vowels are ā (आ) î (ई) ū (ऊ) rī (ऌ) lrī (ॡ) and Visarga () The vowels e (ए) ai (ऐ) o (ओ) and au (औ) are not mentioned in the text probably because e (ए) is formed by long or short a with long or short i ai by long or short a with e, o by long or short a with u, and au by long or short a with o The short vowels a (अ) i (इ) u (उ) and vîndu (ँ) are masculine (*Pung*) the long vowels ā (आ) î (ई) and ū (ऊ) and Visarga () are feminine (*Strī*) and the vowels ri (ऋ) rī (ऌ) lrī (ॠ) and lrī (ॡ) are neuter (*Napungsaka*) The text mentions the last four and the *Prapanchasarasambandhadīpikā* the other vowels (7) These four exist in two states according as they are in the right or left nostril When *Prāṇa* is in the right nostril there is what is called *Dakṣināyana* and outgoing breath and when in the left nostril *Uttarāyana* and ingoing breath

(1) See ante p 8

(2) *Viśvā Maruta Aśvin Inira Uśas Rudra Vāyu and Kuberā*

(3) N S F & W N E (*Ishāna*) N W (*Vāyu*) S W (*Nakṣatra*) S E (*Agni*)

(4) See ante p 3, 4 and p 7

(5) See note (3) a line above and below

(6) That is the letters Ya (य) Ra (र) La (ल) Va (व) tālavā Sba (श) marīdī arāva Ska (ष) sa (स) Hī (ह) Līa (ळ) and Kṣha (क्ष)

(7) According to the Dīpikā these four appear (*ayanasthīti*) in *susūmnā* when *Prāṇādyūti* in that *Nālī* and *Uttarāyana* there is outgoing breath (*dakṣināyana*) and by *Ṛ* and *Ṛī* ingoing breath (*uttarāyana*)

The five short vowels manifest (1) when Prâna is in the right, and the five long vowels when it is in the left nostril (2) Vindu and Visarga whose manifestations are dealt with later are the sun and moon respectively

The Sparsha Varnas the last letter of which viz., Ma (म) is the sun and the Ātmâ (3) are divided into five groups (Varga) of five letters each Twenty-four (4) are the twenty-four Tattvas The whole twenty-five letters are therefore both solar as governed by Ma the sun and elemental (Panchabhautika)

The Vyâpaka are divided into two groups of five letters each, (5) and are Fiery (Āgneya) and Panchabhautika. They are so called because in union with the vowels (Svara) they emanate from "moon" (Shashî) "sun" (Ina) and "fire" (Agni)

From the letters of the alphabet there arise thirty-eight Kalâs, (6) Sixteen lunar (Saumya) Kalâs come from the vowels twelve solar (Saura) Kalâs come from the twenty-four conjoined Sparshas, and ten fiery (Vahnîja) Kalâs from the Vyâpaka From these Kalâs the Sâdhaka attains his

(1) In other words Prâna is in the south with the utterance of the five short vowels

(2) See Dipika which also says that the short vowels are bhautika (elemental) and the long ones are of the nature of the five Kalâs Nivṛtti Pratisṛṣṭā Vidyâ, Shânti and Shântyatitâ See also Shâradâ Tilaka Chapter 1 Pinggalâyâṅgasthâ hrasvâ idâyang sanggatâḥ pare Ib., Chapter 2

(3) For Ma is Vin lu and the Sun or Ātmâ among the letters The Dipika says that by the Ātmâ is meant all the animate world as a whole (jîva samashti) and the Supreme Spirit dwelling therein (tadantaryâmi) Shruti says the Sun is the Soul of the universe (surya ātma jagatastasthushashcha)

(4) That is the Sparsha Varnas other than Ma

(5) That is ya (य) ra (र) la (ल) va (व), and sha (श) and sâ (स) sa (स), ha (ह) ksha (क्ष)

(6) Kalâ means 'part' according to the Commentary on the Haṭhayogapradîpikâ (Ch IV, v 1) kalâ is a part of Nâda (Kâlânâdâkâdeshah) The Kalâs are the various parts into which the Prakṛti substance is considered as being divided In every creation of the world it is said that Viṇaprakṛti assumes the different gradations of Angisharupini, kalârûpini and Kalâṅgsharupini or manifests Herself in portions (such as Durgâ Lakshmi Sarasvatî) in parts (such as Pushkî Tushkî) and other secondary Devis) and portions of parts and further sub-divisions such as all women kind who are all venerable as manifestations of the Mahâprakṛti See H H Wilson's Essays on the Religion of the Hindus, pp 245-246 Vol. I Here the connection between the various letters and the Kalâs is shown and these Kalâs are unfolding qualities of their cause

desired aim From the letters of the Târa(1) originate the all pervading fifty Kalâs which can be divided according to the five elements (Bhûta), From these(2) originate the Shaktis and Mâtris(3) and Mûrtis of Vishnu and Rudra respectively, as also the herbs and vegetable substances (Oshadhî) (4)

The lunar Kalâs arising from the vowels and which grant the fulfilment of desires (Kâmadâyinî) are Amritâ, Manadâ, Pushâ, Tushti, Pushti, Ratî, Dhritî, Shashinî, Chandrikâ, Kântî, Jyotsnâ, Shrî, Prîtî, Anggadâ, Pûrnâ, Pûrnâmrîtâ

The twelve solar Kalâs which give wealth (Vasudâ) connected with the letters commencing with Ka bha and ending with Tha-da(5) are Tapanî, Tâpanî, Dhûmrâ, Marîchi, Jvâlinî, Ruchi, Sushumnâ, Bhogadâ, Vishvâ, Bodhanî, Dhârinî, Kshamâ

The ten Kalâs issuing from "fire" which are connected with the Vyâpaka and which grant Dharma (Dharmapradâ) are Dhûmrâ, Archchî, Ushmâ, Jvalinî, Jvalinî Visphulinginî, Sushrî, Surûpâ, Kapilâ, Havyakavyahâ These make 38 Kalâs for the fifty letters

The text then proceeds to deal with the Kalâs of the Pranava The ten Kalâs which arise from Akâra(6) (Akâraprabhavâ) which are Brahmâ-born (Brahmajâtâ) and creative are Srishthî, Riddhî, Smritî, Medhâ, Kântî, Lakshmî Dhritî, Sthîrâ, Sthitî, Siddhî

The ten Kalâs arising from Ukâra (Ukarôththa) which are Vishnu born (Vishnu jâtâ) and preservative are Jarâ, Pâlinî, Shântî, Aishvari, Ratî, Kâmikâ, Varadâ, Hladinî, Prîtî, Dîrghâ The ten Kalâs issuing from Makâra are Rudra born (Rudrajâtâ) and destructive and are Tîkshnâ, Raudrî, Bhayâ, Nîdrâ, Tandrâ, Kshut, Krodhinî, Kriyâ, Uthârî, Mrityu

(1) Ongkâra from which all the letters have originated

These halls of Târa according to the Dupakâ manuscript in the workings of Prakriti (Sarvagâh prakrit kâryavyâpinyak)

(2) There are variant readings viz tebhya and tâbhya if the first then the letters are meant and if the second the kalâs

(3) The Shaktis and Mothers of the various manifestations of Vishnu and Rudra the Shaktis of the latter being called Mâtris

(4) V p st

(5) That is the first and last letter (other than Ma) the second and last but one and so on are taken together there being in all 24 letters Thus — Ka Bha (कब), Kha Ba (खब), Ga Pha (गप), Gha pa (घप), Nga na (ङन), Cha Dha (चध), Chha Da (छद), Ja Tha (जथ), Jha Ta (झत), Va na (वव), Ta Dha (तद), Tha Da (दथ)

(6) Which is in Ongkâra which represents Brahmâ just as Uktâ and Vâktâ dealt with post stan^d or Vâktu and Rudra

Vindu has four Kalās, viz, Pītā, Shvetā, Arunā and Asitā.

The sixteen Kalās issuing from Nāda are Nivṛtti, Pratiśthā, Vidyā, Shānti, Indrikā, Dīpikā, Rechikā, Mochikā, Parā Parāparāyanā, Sūkshmā, Amṛitā, Āpyāyini, Vyāpini, Vyomarūpā, Anantā These make 50 in all.

The text then proceeds to deal with the Vishnu Mūrtis and Shaktis which have Vaishṇava names and the Rudra mūrtis and Mātris with Shaiva names. The Vaishṇava forms (Mūrti) of the Vyanjana Varna(1) are thirty-five in number, viz, Chakrī, Gadī, Shārnggī Khadgī, Shangkhi, Hālī, Mushālī, Shūlī, Pāshī, Angkushī, Mukunda, Nandaja, Nandī, Nara, Narakajit, Hari, Krishna, Satya, Sātvata, Shaurya, Shūra, Janārdana, Bhūdhara, Vishvamūrti, Vaikuntha, Purushottama, Bali Balānuja, Bāla, Vṛishaghna, Vṛisha, Hangsa, Varāha, Vimala, Nṛsingha

The Vaishṇava Shaktis(2) of the consonants are Jayā, Durgā, Prabhā, Satyā, Chandā, Vānī, Vilāsini, Virajā, Vijayā, Vishvā, Vinadā, Sutadā, Smṛiti, Riddhi, Samriddhi, Shuddhi, Bhukti, Mukti, Matī Kshamā Ramā, Umā, Kledinī, Kḥinnā, Vasudā, Vasudhā, Parā, Parāparāyana Sūkshmā, Sandhyā, Prajñā, Prabhā, Nishā, Amoghā and Vidyutā

The Vaishṇava Mūrtis of the vowels are Keshava, Nārāyana, Mādhava, Govinda, Vishnu, Madhusūdana Trivikrama, Vāmana, Shṛidhara, Hṛishikesha Padmanābha Dāmodara, Vāsudeva, Sangkarshana, Pradyumna Aniruddha 16 in all. The Vaishṇava Shaktis of the vowels are Kīrti, Kānti, Tushti, Pushi, Dhṛiti, Kshānti, Kṛyā, Dayā, Medhā Harshā, Shraddhā, Lajjā, Lakshmi, Sarasvatī, Pṛiti Rati, 16 in all

The Rudramūrtis of the vowels are Shrikantha, Ananta, Sūkshma, Trimūrti, Amareshvara, Arghisha, Bhāvabhūti, Tithi,(2) Sthānu, Hara, Jhūtisha, Bhautika Sadyojāta, Anugrahashvara, Akṛūra Mahāsena, sixteen in all

The Rudramūrtis of the consonants are Krodhīsha, Chandeshha, Panchāntaka, Shivottama, Ekarudra, Kūrmma, Ekanetra, Chaturānana, Ajesha, Sarvva, Saumeshvara, Lāngali, Dāruka, Arddhanārishvara, Umākānta, Āshādhi, Dandī Adri, Mīna, Mesha, Lobha, Shukhī, Chhagalanda, Dviranda,

(1) That is the letters other than the vowels. the consonants both Sparsha and Vyāñjaka

(2) There is a variant reading Titbisha

Mahākāla, Kapālī, Bhujangesha, Pināki, Khadgīsha, Vaka, Shveta, Bhrigu, Nakulī, Shiva, Sambarttaka, 35 in all.

The Rudramātrīs of the vowels are Pûrnodarī, Virajā, Shālmali, Lolākshī, Varttulākshī, Dirghaghonā, Sudirghamukhī, Gomukhī, Dirghajihvikā, Kundodarī, Ūrdhvakeshī, Vikṛitamukhī, Jvālāmukhī, Ulkāmukhī, Shrimukhī, Vidyāmukhī, or 16 in all

The Rudramātrīs of the consonants are Mahākālī, Sarasatī, Sarvasiddhi, Gaurī, Trailokyavidyā, Mantrātmasakti, Bhûtamātā Lambodarī, Drāvinī, Nāgarī, Vaikharī, Manjarī, Rûpini, Virinī, Kotarī, Pûtanā, Bhadrakālī, Yoginī, Shangkhinī, Garjjinī, Kālarātri, Kurdmī, Kapardīnī, Mahāvajrā, Jayā, Sumukeshvarī, Revatī, Mādhavī, Vāruṇī, Vāyavī Rakshopadhārini, Sahajā, Lakshmī, Vyāpinī, Māva, 35 in all

The text here says that the three kinds of Nyāsa(1) have been described as above

Then follows the names of the fifty Oshadhis such as Chandana (sandal), Kuchandana (red sandal), Aguru (aloe), Karpûra (camphor), and so forth

The letters are expelled through the Sushumnā channel by an through the mouth by means of the throat and other organs (2) Utterance is of three kinds Udātta also called Hrasva, Anudātta, or Dîgha and Svarita or Pluta (3)

CHAPTER IV.

This Chapter deals with the Vija Hring (which is commonly known as the Mâyâ Vija) This Vija is also called Nāda, Prāna, Jīva, Ghosha, Hrillekhā, etc It is composed of the letters Ha(4) (ह) Ra (र), Ī(5) (ई) and Vindu (6)(°)

(1) See my introduction to Mahamirvāna Tantra The three are (a) the 33 and the 50 in Ongkāra (b) the Vaishṛvā murtis and Shaktis (c) Rudramātrīs and Mātrīs () k m ſ h a t l ā i g h t t ā h o t (k a n t h a) chest (urā) head (shurā) root of the tongue (j h v a m l a) teeth (danta) nose (nasikā) lips (oshā) and palate (tālā)

(3) The Dipikā cites authority to show that the first kind burns up sins (dahati papāma) the second grants mokṣa (mokṣapradāyika) and the last gives pleasure to the mind (apyaṇa)

(4) The Prapanchasārasambandhrdipikā referred to just as the Dipikā says the Ha is kṛitakṛitya i.e. all pervading

(5) Karyyakaravachumya according to the Dipikā Mâyâ manifesting instrument and effect

(6) Satatang or the ever existing one according to the Dipikā Bhāskaraṇya citing the Mahāvachchhanda Tantra says (Comm Lalita v 70) that there

Hakāra Vija is Prānātmaka because it connotes the Paramātmā in conjunction with Māyā which is implied by the word Prāna (१)

From Hakāra originate the vowels A (अ) to Ū (उ) and the six Ūrmis (२) The Mahāvishnu adds " From Hakāra have you (that is Brahmā, Hari or Vishnu, Īshvara or Shiva) originated and it exists in all animate beings enveloping and permeating the Brahmānda (universe) with all that is moving and motionless therein " From Repha or Rakāra (र) originate the letters ri (ॠ), ri (ॡ), li (ॢ), li (ॣ) and the four gunas (३) From Īkara (ई) come the remaining six vowels including Vindu and Visarga and its Gunas are the four Karanas, (४) Sanghāta (५) and Chetanā (६)

From the vowels the consonants from Ka to Ksha (क—ख) originated

The Mahāvishnu proceeds to establish the identity of the Devatā of this Vija (that is Bhuvaneshvari) (७) with Kundali and Hangsa and then to the realization of the Mahāvākya ' So 'hang ' (८) (सोहं) He then says that if Sa (स) and Ha (ह) of " So hang " be eliminated we then get Ong (ॐ) or the Pranava If the latter be disjoined into its component parts then from its end (म) we get the elements beginning with Kha (ether), from its middle (उ) the sun and other lustrous substances, and from the first part (अ) all sounds This Shakti (Kundali or Bhuvaneshvari) is the Parameshvari Shakti and produces all sounds and their meanings and therefore comprises all the 24 Tattvas She is Savitā or the

are eight notes (varṇa) above the Vindu which in the order given are more and more subtle, viz Bodhinī Nāda Nādanāta Mahanāda Vyāpikā Shakti, Anjī Samantī Unmanī

(1) So the Devi is addressed in the Iritā as Hringkari where the Commentator loc cit says (citing the Svatantra Tantra) She it is who does creation preservation and destruction

(2) Hunger thirst sorrow ignorance (moha) decay and death

(3) Touch (sparsha) form or sight (rupa) Taste (rasa) and Smell (gandha)

(4) Manas Budhi Ahankāra and Chitta

(5) Thus according to the Dīpikā = Deha or body

(6) Kāryārtha kāraṇa-samāhata chidābhāsa that is apparently the Chit quickening I rakṛiti to be the cause of all functioning

(7) Ruler of the fourteen worlds (Bhuvana) The Deity indicated by the Mantra Hring See as to other meanings Bhāskaraśāstra's Comm. Lalitā v 69 citing Tripura Upaniṣad and the Ghaṭgāyāntra Chapter in the Dakṣhīnamūrti Sanghātā

(8) In this connection reference may be made to pp 66, 68 and 102 of Vol II of the series of Tantrik Texts

Creator of the world (Jagatprasavakārin). She is Gāyatri since it is She who saves (Frāmana) the singer (Gāyaka). As the embodiment of the seven groups of letters (1) She is the seven planets. The sun is the Lord of the vowels and Mangala, Shukra, Budha, Vrihaspati, Shani, and the Moon (2) are the Lords of the Kavarga (क) Chavarga (च) Tavarga (ट) Tavarga (ठ) Pavarga (प) and Yavarga (य) respectively.

As all the other letters originate from the vowels so the six planets (Gruha) originate from the sun (Savitri). As the six Vargas disappear in the vowels so the six components of Hring(3) and the six chambered Yantra disappear in Bhuvaneshvari. She is the eternal—all pervading Shakti who shines by Her own effulgence in the Sun (4).

From Her have originated the signs of the Zodiac. The Mahāviṣṇu then proceeds to show how from the different letters the different signs of the Zodiac have originated. In the same way He deals with the 27 Nakṣatras (5) or Lunar Zodiac, Aśvini and others.² He concludes by saying that to know Her is to be freed from all the bonds of Karma (Karma-bandha) and to attain the supreme state of Viṣṇu (Viṣṇoh parangpaṇḍang prayāti).

CHAPTERS V & VI

Henceforward the work deals largely with ritual which can only be described in an abbreviated form. These two Chapters deal with the subject of initiation (*Dikshâ*). It is so called because it produces a divine state of mind and body (*Divyabhâva*) and destroys (*Kshinuyât*) all sins (*Duriti-âm*). Mantra is so called because it gives understanding of the *Tattva* and saves (*Trâyate*) from fear.

(1) The vowels and the vargas commencing with *havyra*, *v post*

(2) That is, Mars Venus Mercury Jupiter Saturn

(3) That: Ha Ra Māyā (i) Nāṭa Nṛmalya and Shakti

(4) The Dipika says that here Her identity with Bhargya is pointed out

(5) The system of the Nakshatra or Asterisms was originally based upon the sidereal revolution of the moon in about 27 days according to which a lunar zodiac of 27 or 28 asterisms near the ecliptic was made so that in each night of the Sidereal month the moon entered a different asterism. Time was thus marked by defining the position of the moon without regard to its phases. See Dr Barnett's *Antiquities of India*, p. 191 where the 27 Nakshatras are fully given.

Then follows detailed rules regarding the selection of proper time and place for initiation, worship of the Vāstu Puruṣa (1) sacrifice (Yaj) offerings and so forth. The conclusion is that Guru, Devata and Mantra should be realised as being one and the same (Aikyam).

CHAPTER VII

This portion of the work deals with rules relating to Japa (2). Japa is preceded by Matrikānyāsa (3). The *Rishi* of this Matrikāmantra (3) is Brahma. The metre (*Chhandah*) is Gāyatrī. Sarasvatī is the Devata and Her six limbs are the letters of the alphabet.

With the words "I bow to Her the Bharatī" (4) follows a Dhyana or description of the Goddess (Devī) as She is to be meditated on. She is seated on a lotus, three eyed and of a transparent brilliancy. She is white as the moon and the jasmine flowers. The fifty different letters make Her face, hands, feet, belly and breasts which with Her buttocks are very large. On Her head are coils of hair and the crescent moon. She holds in Her right upper hand a rosary of Rudrākṣa beads (5) and with Her lower right hand makes Chinta (6). In the left upper hand She holds a jar (of nectar) and in the lower left hand a book (7).

The nine Shaktis of Bhārati are Medha (understanding), Prayñā (wisdom), Prabhā (radiance) Vidyā (learning) Dhī (intelligence) Dhṛiti (constancy or steadiness) Smṛiti (memory), Buddhi (power of conception), Vidyeshvari (sovereignty of all learning).

The Sādhaka with reverent devotion should worship Bharatī Her Shaktis and Āvarana Devatas (8) with fine perfume and flowers lights incense and food.

(1) The Genius of the ground where the Dikṣha takes place.

(2) See Introduction to my edition of Māhātmya Mantra.

(3) That is the letters A to Kṣha with the Vindu superimposed.

(4) The *Dīpikā* says that the word Bhārati here indicates that She is sulth and Nāṭikā (in the nature of Nāṭa) and the word Bhā (tam) indicates that She is the Pāñcīlātmikā Bhuvaneshvari.

(5) Seeds of the Elaeocarpus ganitrus with which Japa is done.

(6) A name for the jñāna mūlā or manual gesture so called.

(7) Cf. verse II of Hymn to Bhuvaneshvari in Arthur and Ellen Weston's 'Hymns to the Goddess' at p. 75.

(8) That is attendant Devatās.

The eight Mothers are Brahmanī Maheshī Kaumārī,
Vaiṣṇavī Varahī Indram Chamunda Mahalakṣmī

CHAPTER VIII

The first part deals with Prajāgni Homā. It commences by directing the Sadhaka as to his posture and then to meditate on the Muladhara(1) in the middle of which is the essence of Shakti (Śhaktisattva) that is Kundalinī and is surrounded by Maṇi Vijas (2). Inside the Muladhara is a triangle and five kuṇḍas (fire pits) in which are the five fires Agnisthīya Sābhīya Ahavanīya Anvaharīya and Garhapatya. In these five kuṇḍas the letters are mentally offered in Homā. The Vāṇjanā are divided into 7 groups and the vowels into 2 groups of eight each. Each of these groups is called after one of the nine gems (Ratna) and directions are given as to which letters should be cast into which kuṇḍa. By these offerings the Sadhaka realises his subtle body. Details are then given of the ritual of this Homā in which mental offerings of the senses (Indriyas) and so forth are made.

The second portion after the 26th verse deals with the worship of Sarasvatī. Her Nāsa Pūja Japa Homā and so forth. A Hymn to Sarasvatī is given in vv. 47-59.

CHAPTER IX

Deals with the worship of the Devī Tripurā. She is called Tripurā because She is the Creatrix of the three Murtis (3) and is in the three Vedas. She too on the dissolution of the three worlds fills all space and existed before the Three (4) were. Her Vijas are Aṁs and Kṁs (5).

The Dhyâna is given at v 8 The Sâdhaka is directed to worship the Pîtha, the Shaktis Vâmâ and others and to draw the Navayomichakra and to then place a Kalasa (jar) on the Chakra and invoke the Devî therein The Chakra is then described The Shaktis and Mâtṛikâs and Bhairavas who are to be worshipped are named

In vv 23, 24 a description is given of a worship which has the effect of producing such amorous passion in the celestial female Spirits and Genu, Suras, Asuras, Siddhas, Yakshas, Vidyâdharas, Gandharvas, Bhujangas(1) and Châranas(2) that they come to the Sâdhaka "with gazelle-like eyes, breathing heavily, their bodies quivering with, and moist with the pearly sweat of, passion, and throwing away their ornaments and letting their clothes fall from about them, bow themselves before him and offer to do his will"

CHAPTER X

Is concerned with the worship of Mûlaprakṛiti Her Mantra, Homa Abhisheka, Japa and Archchana (3) For the purpose of worship She is materialised as Ambikâ according to the directions of a Dhyâna which is given She is there described as holding Pâsha (noose) Angkusha (goad)(4) Ishṭa (making the Varamudrâ), Abhaya (making the Mudrâ of that name) (5) An explanation is given of these four

The rest of the Chapter is concerned with the ritual

CHAPTER XI

Continues the same subject, and gives a description of Her Yantra(6), Gâyatri, 16 Shaktis,(7) 32 Shaktis,(8) and 64 Shaktis(9) which are named

(1) That is Nâgas or Serpent divinities

(2) The Siddhas and names following are various classes of Devayoni

(3) See these described in the Introduction to my Mahâmûrti Tantra

(4) See Arthur and Ellen Avalon's Hymns to the Goddess

(5) The gesture of granting boons and dispelling fear

(6) Diagram used in worship See my Introduction Mahâmûrti Tantra

(7) Vv 11-12

(8) Vv 12-16 including Simhâṭī, Kâlârâtri Mahârâtri Karpâṭī Mahishamardini, Inlândi Rurândi

(9) Vv 16-24 including Prakṛiti Vikṛiti Sushṭi Sthiti Sanlâpti Svadhâ, Svadhâ, Gâyatri, Sâvitri, Vimâlâ Bahurûpâ, Satî Bahusî Ishnâ Mâdanâtûrâ Akshobhâ Satyavâlinî

Some further details regarding Her worship are set forth and then in verses 48-67 the following fine Hymn to Prakṛiti is given

HYMN TO PRAKRITI (1)

I

Be gracious to me, Oh Pradhânâ(2)
Who art Prakṛiti(3) in the form of the elemental world(4)
Life(5) of all that lives
With folded hands I make obeisance to Thee Our Lady(6)
Whose very nature and will it is to do(7)
That which we cannot understand (8)

2

A hymn is composed of sentences
And these of words with their terminations(9)

(1) V. 4, 10th Pāṭha

(2) Pra+dhā+anat=pradhiatte sarvam Atmani or that which contains all things in itself, the source and receptacle of all matter and form

(3) Pra-kṛiti that is She by whom all actions that is creation (sṛishṭi) maintenance (sthiti) and destruction (haya) are done. Prakṛivate kārṇyādikaṁ ananyā, Pradhāna and Prakṛiti are one and the same under different aspects. Prakṛiti also means before (Pra) creation (kṛiti) kṛiteh prārambho yasyaḥ She from whom creation begins. The first is the one is the container of the material which goes to the making of the world of form and Prakṛiti is the One in its active aspect moulding into form the materia prima (to use an analogous though not altogether accurate term) of which as Pradhāna. It is the container

(4) Prapancha that is the Universe as composed of the five gross elements " (mahābhūta) or ether (ākāśa), air (vāyu), fire (tejas), water (ap) earth (pṛithivī)

(5) Prāṇa which manifests in the breath of breathing things (prāṇi)

(6) Prabhō the meaning of which is 'one who can confer favours and show dis favour (nigrahānugrahasamartha)

(7) It is Her very nature (prakṛiti) to be and to do what She is and does. She cannot be otherwise and be Herself. She acts and to do so is Her will and Her will is what She is

(8) The action of Prakṛiti is apratarkya beyond all human discussion and conception, known only to Prakṛiti Puruṣa and not to ourselves, who are but transformations (vikṛiti) and but limited manifestations of the immanent yet transcendent Cause

(9) In Sanskrit the root is not considered a word. It becomes only a word (padam) when the case or verbal termination is added. Thus bhū the root of the verb 'to be' is not a pada but, bhavati, the third person singular present tense is such, Rāma is not a pada but Rāmāḥ, Rāmam, Rāmena etc. are pada

Words again consist of letters
 And Thou Thyself, Oh Supreme Queen art the letter, (1)
 Thus art Thou both the Hymn and those who hymn Thee (2)

3

Even Aja(3) Adhokshaja(4) and Trikshana(5)
 Know not Thy Supreme form which is Mâyâ(6),
 But pray to Thee in Thy gross form as Ruler (7)
 Therefore so must I pray to Thee (8)

4

Salutation to Thee our Lady supreme over all(9)
 Who art Vindu(10)
 Obeisance to Thee the Paratattva (11)

(1) Varna or letter is sound and is the gross manifestation of subtle sound or dhvani. Dhvani is Devī as Kulakundalinī. Mantra is therefore Devatā not only in its collective form but in each of the letters which compose it.

(2) Lit. 'the Devī praises Herself with letters which are Herself because the power of speech is Herself. The Hymnist and the Hymn are but manifestation of the Supreme whom they invoke. The Jīva worships its inner ground or Paramātmā.

(3) Aja the unborn one is an epithet applicable to Brahma Viśṇu and Rudra but is generally and here used as a title of Brahma the creative aspect of the trinity (trimūrti).

(4) Adhokshaja which means 'He from whom there is no fall (rebirth) when once attained' or 'He who is beyond the perception of the senses' (akṣha = in Iṣya) Vāchस्पति Dict. It here means Viśṇu.

(5) Trikshana or 'three eyed' a term generally applied to Śiva who bears in His forehead the three eyes of wisdom (jñāna-chakṣu).

(6) That by which the Brahman as Vyākṛta creating the Universe is able to make Himself appear to be different from what It really is.

(7) Ishitāṅg. She is the Lord (Ishvari) ruling the Universe Her creation. This ruling aspect which involves relation is Her gross aspect.

(8) That is if even these three great Devīs can only worship the gross aspect of greater necessity it is that the hymnist should do so.

(9) Samvatsarī.
 (10) From the Sachchidanāna Parameshvara with Prakṛti issued Shakti from Shakti came Nāda and from Nāda was born Vindu (Chāṭra Ātilakṛti ch. 1). The Vindu again has two aspects the Vindu or Purnusha aspect or Hing manifesting nitya nitya nitya (Hing) as exhalation and the visarga or Prakṛti aspect or Sak manifesting as inspiration the current of the life wave being called Haṅg cha which is the motion of Ha and I Sa. See my Introduction to Mahāvānā Tantra and Six Centres and the 'serpent force'.

(11) Lit. the supreme Tattva or Prakṛti.

Who art Pradhânâ(1) and Mahattva(2)
Salutation to Thee Who art in the form of Ahangkâra.(3)

5

Obeisance to Thee in the form of sound and ether
Salutation to Thee in the form of touch and air
Obeisance to Thee in the form of sight and fire
Salutation to Thee in the form (of taste and) water
Obeisance to Thee in the form of earth with its quality of
smell.(4)

6

Salutation to Thee in the form of the ear, skin, eyes, tongue,
and nose(5)
And in the form of mouth, arms, legs, organs of excretion
and generation(6)
Salutation to Thee as Buddhi,(7) Ahangkâra and Chitta(8)
Obeisance to Thee Who art in the form of the whole Universe :

(1) See v. 1 note 2, p. 29

(2) Mahattva is that state of the vikṛiti of mulaprakṛiti which when individualised is called Buddhi. The latter is one of the four fold aspects of the antaḥkāraṇa or mental organ, viz., manas (lower mind or sensorium) buddhi (higher mind the function of which is determination, m. bhojyākāraṇa) ahangkâra (egoity, self-consciousness) and chitta (v. post, v. 6, n. 4)

(3) See last note. The Ahangkâra here referred to is however to be distinguished from that mentioned in verse 6. It is Ahangkâra thought of as before its division into Taijasa Vāikārika, and Bhautika.

(4) Ether, air, fire, water, earth are the five gross elements (mahabhūta). They each have certain qualities or guṇa. These are sound touch sight (by anal of light) taste and smell. The Mahābhūta is the container or supporter (adhāra) and that which is called its guṇa is the supported or contained (ādheya). It is through its guṇa that the mahābhūta is perceived by the senses (indriya). Thus sound is, that by which the invisible śākṣa is known. The Mahābhūta and its guṇa represents the objective and subjective aspects. As the world is the creation of mind, the śākṣa, sparsha, rupa, rasa and gandha (sound, touch, sight, taste, smell) tanmātras are the cause of the mahābhūta the former themselves deriving from the tāmasa ahangkâra.

(5) The organs of sense (indriya) are of two kinds, viz. Jñānendriya or organs of sensation through which knowledge of the external world is obtained, viz. those mentioned in this line and Karmendriya or organs of action by which that knowledge is applied, namely, those mentioned in the second line.

(6) See last note.

(7) See v. 4, n. 5.

(8) Chittam is that by which one knows (Chetastadanya (Ch. Ch. Itam)). According to the Vedānta it is the faculty of the mental organ (antaḥkāraṇa) which contemplates and investigates into the subject-matter of thought—anyānāṁ indriyāṇāṁ antaḥkāraṇaṁ veditvā vedānakam.

Who pervadest all
And yet art formless (1)

7

Thou art the Antarâtmâ,(2)
Who by the Sun(3) upholdest all living creatures,
And Who by the Moon ever nourishes them,
Again assuming the appearance of Fire the carrier of obla-
tions (4) Thou burnest
Oh Mahâdevî, verily do these three lights(5) and fires issue
from Thee

8

Assuming the form of Brahmâ with active quality(6)
The four-headed one seated on a shining white swan,
Thou dost create the world .
Of which Thou becomest the Mother
Who is there indeed, Oh Supreme Ruler,(7)
Who can imagine Thy supreme state ?(8).

9

Adorned with crown,
Resplendent with conch and discus(9)

(1) The forms of the Mother of the Universe are threefold. There is first the supreme (para) form of which as the *Vishnu* śmāla sata none know (see Ch. III Shāktānanda Tārangī) next Her subtle form as mantra or sound and thirdly Her gross form in the visible universe and in those embodied aspects or spiritual avatāras in which She presents Herself, for the benefit of the sādṛhaka who can only worship Her in such form. See Author's Introductions to Mahānirvāṇa Tantra and 'Hymns to the Goddess'.

(2) Ātmā derived from āt + manin, is that which continues to exist in all states (avasthā) commencing with jāgrat and following on in the others svapna susūpti and turyā that is the eternal Spirit. Āt = śāśvata gamane or that which is continually going that is which never ceases to exist. But as the term ātmā has also other meanings in Sanskrit (such as effort, patience, buddhi, nature, mind, son, piva son, hutāsana (fire), vāyu (body)) the term which specifically describes the Spirit as the inner substance of all things is antarātmā or inner ātmā.

(3) The Sanskrit expression is inner but untranslatable—*ravītvēna bhūtvā antarātmā* dadāmi, that is, who upholds "by Thy sunness". In the same way later we have *chandramastvēna* by Thy moonness.

(4) Fire it is which while consuming oblations in their gross form carries them as nourishing food in subtle form to the Devas.

(5) That is Sun, Moon and Fire corresponding with the *kriyā*, *icchā*, and *jñāna* śaktis.

(6) That is the *raja*ś guṇa. See Author's introduction to Mahānirvāṇa Tantra.

(7) Iṣṭi.

(8) *Lat* = You (alone) think upon (or know) Your supreme state.

(9) Chakra. Both conch and discus are white and shining.

As Nārāyaṇa with quality of manifestation(1)
 Thou dost maintain the world;
 For He also is part of Thee.

10

Again in the form of the three eyed Rudra
 Carrying axe and a rosary(2),
 On whose matted hair are moon, serpent and Ganges(3),
 He with the quality which veils(4)
 Thou dost at the end of the Kalpa(5) destroy the whole
 universe,
 And then alone shinest.(6)

11

Thou, Oh Supreme Lady(7), art Sarasvatī(8),
 The presiding Goddess of speech,
 Clad in white raiment,(9)
 Holding a rosary of Rudrākṣa beads, a pen, and a jar of
 nectar,
 Thou maketh the Chintā gesture(10)
 Thou art The Three Eyed One
 Bearing upon Thy matted hair(11)
 The shining crescent moon.

12

Thou art, Oh Queen, the uncreated changeless One.
 Thou art Durgā(12)
 With shining conch and discus

(1) Sattvaguna

(2) Made of rudrākṣa seed or human skull or bones

(3) When Gangā was called down from heaven by Bhagiratha. She first fell into the matted hair (juṭā) of Shiva

(4) Tamo guṇa. See Author's Introduction Mahānirvāṇa Tantra

(5) The period of time between two epochs of dissolution (pralaya) or 4,320,000,000 years.

(6) For what is there when all is gone but the unmanifest Prakṛti?

(7) Iṣṭī.

(8) Goddess of speech, learning and wisdom

(9) The colour of Sarasvatī is white. This She is represented as white holding the veils; adorned with white flowers holding a white rosary besmeared with white sandal paste, clad in white raiment. See note to Sarasvatī stotra in Tantrasāra quoted in author's "Hymns to the God" (10) The Jñāna mudrā.

(11) Kapaṇḍika as worn by Shiva

(12) One of the greatest names of the Devi; that is, śāyā durgat ng hārāṇā

Formidable with whirling sword,
 She who with high and glittering crown
 Is borne upon a roaring lion(1)
 The crowd of Daityas(2) Thou dost destroy,
 But Siddhas(3) worship Thee

13

Truly, Oh Supreme Ruler,(4) Thou art The (one) Mother,
 Who art the half of the body of the enemy of Tripura,(5)
 Shining forth as the spouse of Bhava,(6)
 And again as Daughter of the King of Mountains,(7)
 Oh good and(8) supreme Queen,
 Great Yogins salute Thee

14

Great Goddess(9), I know Thee to be Shri(10)
 The only Mistress of all peoples,
 Dear to the world,
 She who lives in the sky blue(11) breast of the enemy of
 Kaiabha(12),
 Beauteous with the glittering splendour of the Kaustubha
 gem (13)

15

Oh great Goddess(14) and all pervading One(15),
 The seven shining Mothers
 Are parts and forms of Thee,

(1) The vehicle of Durgā

(2) Demonic spirits

(3) That is here not the Devayon of that name but the Perfect with all accomplishment those who are siddhiyukta

(4) Maheshi

(5) That is Shiva. More strictly She and Shiva are halves of one whole as according to Hindu ideas man and wife form one completed being. Each is imperfect without the other

(6) Shiva in the watery form of the Anāramūti

(7) Himālaya who was the father of Pārvatī.

(8) Sūāthā

(9) Mahādevī.

(10) Lakṣmī

(11) Vyomanī

(12) Vāṇa

(13) Worn by Viṣṇu

(14) Mahādevī.

(15) Vāṇa.

They who bear the signs, implements, and weapons
Of Aja, Adrit, Guha, Abjâksha,
Potri, Indraka, and Mahâbhairava (1)

16

Thy lustre is that of a thousand rising suns
In the endless spaces of the Universe
Upon Thy head is the crescent moon(2)
Thou holdeth the noose and goad(3)
And maketh the gestures of granting blessing and of dispelling
fear (4)

17

Thou, Oh Ruler(5), art light, fame and beauty,
Day, evening, and night,
Action, hope, darkness and hunger
Intelligence,(6) memory, patience
Speech, mind(7) and knowledge(8)
Beauty and splendour
And all other powers (9)

18

Oh Destructress of ills(10),
Thou Who art
Vindu and Nâda :

(1) That is Brahmâ Girisha Kârttikeya Viâksha Varâha, Indra and Mahâbhairava. Therefore the Mâtrikâs are Brahmâni Rudrâni Kaumâri Varâkavi, Varâhi, Andri and Mahâbhairavi or Châmundâ. The Mâtrikâs who issued from Durgâ during her battle with Shumbha and Nishumbha are variously enumerated usually eight are spoken of and sometimes nine others being Aparâptâ and Nârasinghî.

(2) The Devi as spouse of Shiva bears (as He does) the crescent moon.

(3) These with the arrow and bow are Her weapons. The Yoginîhrîdaya says "the noose is Ichchhâshakti the goad Jnânashakti and the bow and arrows Kriyâshakti." But the Tantrarâja says "Mind is the bow of sugarcane desire the noose anger the goad and the tanmâtra the five arrows of flowers."

(4) That is She makes with her hands the two gestures (mudrâ) called vara (or here abhîkâta) and abhaya.

(5) Ishi.

(6) Bu'dhi, see page 41.

(7) Mati here the acting manas.

(8) Sammati which also means agreement, consent, opinion love, affection.

(9) Shaktiprabheda, that is the various different manifestations of Her shakti.

(10) Hara that is remover of sin and pain.

Shakti and Shānta(1)

Thou art in the form of the seven

Regions,(2) nether worlds,(3) mountains(4) and oceans(5)

Stars (6) islands,(7) substances(8) and tones (9)

19

Salutation to Thee Oh great Queen(10)

Who art all(11)

And in the form of all(12)

Who art the power in all things(13)

(1) Bhedaprabhinnaś abhinne vindunādaś sashaktyākhyashāntaś Shakti and Shānta are parts of the Vija and are states of the Brahman which in its various aspects the mantra is When referrible to the sādha of the mantra Shakti is that all pervading all embracing energy which appears in him in the stage leading to and immediately preceding Shānta where all his wishes are realised without will or effort for he is himself that by which they are done Shānta is ordinarily understood as implying that state in which there is neither happiness nor unhappiness attachment or desire but the Shānta here spoken of is the essence (tanmātra) of that and which appears in the Mokṣa stage when the supreme Ātmā is realised As Comm to v 52 of the Śāṭchakramurupana says Shānta is the Chidātmā

(2) Bhuḥ Bhuvah Svaś Mahaś Janaś, Tapaś Satyam

(3) Tala Atala Vītala Sūtala Talātala Mahātala Rasātala

(4) The seven mountains called Kula Parvata are Mahendra Malaya Sahya Shuktimān Rikṣā Vindhya Pānpātra

(5) Of Salt (Lavana) Sugarcane juice (Ikṣū) Wine (Surā or Madhu) Ghee (Ajya Sarpiś) Curd (Dadhi) Milk (Kṣīra or Dugdha) and Sweet Water (Udaka)

(6) Which are the seven sages Marichi Atri Angirā Pulastya Pulaha Kratu and Vash śhika

(7) Jambu Plakṣā Shālmali Kusha Krauncha Shāka and Puṣhkara of which the world is composed

(8) Dhātu that is (chyle rasa) blood (asṛik) flesh (māṅsa) fat (meda) bone (asthi) marrow (majjā) and semen (shukra) of the physical body

(9) Svara The text here refers to Śhādja Rūṣābha Gāndhāra Madhyama Panchama Dhaivata Nṛṣāda located in the Vishuddha chakra See Introduction to Mahānirvāna Tantra LXI Tāntrik doctrine is expressed in terms of sound (shabda) and music is merely a species of it or grossly manifested sweet melodious sound Musically considered the svaras are Sa ri ga ma pa dha ni (corresponding with the European scale c d e f g a b) whch constitute the grāma or gamut The intervals between these are the sub tones or shrutis of which there are 22 The grāmas are three fold—low m idle and high or udārā mudārā tāra correspond ng with the three svaras, udātta anudātta and svarit pronounced from the navel chest and head and called by the Mohammedan musicians nābhi (navel) bakṣāa (chest) kapāla (head) As there are 7 tones and 3 grāmas there are 21 murchchhanās

(10) Maheshī

(11) Samaste

(12) Samastasvarūpe

(13) Samastēṣu vastuṣu anuṣṭāshakte lit the power (shakti) which is sewn into " or interweaved with all things For nothing is or acts but by Her power and this exutance and action is Her power that is Herself

Who dost assume forms both gross and subtle
Thou art spoken of as memory and knowledge
And as the want thereof (1)

20

Let all our thoughts be ever of Thee
Oh our Great Lady(2)
May all our speech be of, and all our hymn to, Thee,
May all we do(3) be homage to Thee
Be ever gracious to and pardon me (4)

CHAPTER XII

This Chapter gives an exposition of the worship of Shri or Lakshmi and states Her Vija(5) and Dhyâna and the Japa and Homa in her Sâdhana Her nine Shaktis(6) are to be invoked round Her Pîtha Verse 29 gives a Dhyâna of Her as Ramâ and 32 Shaktis of Ramâ are enumerated who should also be worshipped The worship of Shri leads to purity, bodily perfection and beauty, intelligence and devotion to Vishnu and not only the Sâdhaka but his bed and all other things belonging to him are purified

CHAPTER XIII

At the commencement the Tripuâ(7) Mantra is indicated After doing Anganyâsa with that Mantra the

(1) For Devi is avidyâ (ignorance) as She is also vidyâ (knowledge) Through the first She binds and by the second She liberates

(2) Maheshî

(3) That is all bodily action eating, drinking, sexual intercourse walking, sleeping etc which should be offered to Her and thus divinised In the same way the Hymn to Vishnu in the 21st Chapter of the same work contains the fine line—Devesha karmmasarvang me bhavedârâdhanam tava—'Oh Lord of Devas all my actions should be worship of Thee'

(4) The Prapanchasâra then recites the fruits of this Hymn saying that he who does japa puja and recites this hymn with reverence attains that which is the supreme wealth and abode Whoever serves the mjunctions becomes both yogi and bhogi that is he has according to Tantra both liberation and enjoyment

(5) Shring

(6) Verse 8

(7) An antargatâ Devi of Tripurâ See Tripuâstotra in Tantrasâra translated with commentary at page 172 of Arthur and Ellen Avalon's Hymns to the Goddess'

Sadhaka should meditate on the Devi as on a lotus seat in the heart lotus (1) After Puja to Her Her Avarana Devatās should be worshipped Her Japa is done 1 200 000 times (twelve lakhs) In vv 4 and 5 Her Dhyana is given In v 10 the Dharanī Vija is indicated The Rishi is Varāha the Chhandah is Nivṛit and the Devatā is Dharanī Then follows Tvarita Vidya who is so called because She grants success to Her worshippers very speedily The worshipper of this Tvaritā mantra is tempted by celestial damsels If the Sādhaka overcomes these temptations then Devi Tvarita grants all his desires Totalavidhi is described in vv 64 66 Then Nitya Mantra is indicated and the mode of Her worship laid down V 83 says that (amongst other fruit secured by this Mantra) if he who is initiated therein thinks of a woman and makes Japa of this Mantra a thousand times even when lying on his bed(2) then that woman becomes so maddened by the arrows of Madana the God of love that she comes running to him

CHAPTER XIV

Deals with the worship of Durga Her Dhyana is given in v 4 In v 7 Her nine Shaktis are given V 11 and 12 enumerate Her weapons and another set of Shaktis Again in v 31 further Shaktis are given One of the fruits of Her puja is declared to be the power to bring under control even the wives of Kings Some warrior Shaktis are given in v 72

CHAPTER XV

Is concerned with the details of the ritual of the worship of Bhuvaneshvari

CHAPTER XVI

Indicates the Mantra of Chandra (moon) and deals with His worship V 8 gives nine Shaktis of Chandra At v

(1) That is not anālata but the small 1 Madava & lotus below it

(2) That is the mantra is so powerful that it may be recited with success under the most conditions

25, the Agni mantra is indicated, and at v 30, the nine Shaktis of Agni are enumerated. The rest of the Chapter is largely concerned with the fruits of the various forms of worship.

CHAPTER XVII

Treats of the worship of Mahâganesha. Vv 14-17 give the Dhyâna. V 22 gives His nine Shaktis. These include Tivrâ, Jvâlinî, Bhogadâ, Kâmarûpinî, Ugrâ, Tejovati, Satyâ, Vighnanâshinî.

CHAPTER XVIII

Contains the Manmatha (1) Mantra. The Dhyâna is in v 4. His nine Shaktis (v 6) are Mohanî (She who charms) Kshobhanî (She who perturbs) Trâsî (She who causes anxiety) Stambhanî (She who paralyzes) Âkarshinî (She who attracts) Drâvinî (She who softens) Âhlâdinî (She who causes joy) Klinnâ (She who moves the heart) Kledinî (She who moistens) (2) His Gâyatrî is given in v 11, as follows — Kâmadevaya vidmahî, Pushpavânâyâ dhîmahî tanno'nangah prachodayât (3) The Mantra is at vv 12-14. The 16 Âvarana Shaktis are given at vv 19-21. They are Yuvati (Youthfulness) Vipralambhâ (Deception) Jyotsnâ (Moonlight or Splendour) Subhrû (Beautiful eyebrows) Madadrava (Softening state of love) Surata (Amorous play) Varunî (Shakti of Varuna) (4) Lolâ (Agitation) (5) Kântî (Beauty) Saudâminî (Lightning) Kâmachhatra (6) (all which induces passion)

(1) He who agitates the mind or Kâmadeva. Deva of desire the God of sexual desire whose mantra is King. Other names of this Deity are Pradyumna the powerful one or He who overcomes all Kândarpa. He who fills the mind with happiness Smara. He who perturbs or inflames and (see post) Ananga. The bodiless one. At marriage and when a wife leaves her father's house to go to her husband for the first time petitions were addressed to Him for children and marital happiness.

(2) The above and the âvarana Shaktis are simple examples of what is meant by a Devatâ's Shaktis and are for this purpose enumerated.

(3) Let us know Kâma Deva let us meditate on Him the arrows of whose bow are made of flowers. May that Bodiless One direct us. Kâma is called the Bodiless one as He was consumed by the fire of Shiva when He sought to distract the latter from His yoga.

(4) Quere

(5) Or fickle lustre it may also mean the male genitals as yoni is given post.

(6) Chhatra ordinarily means umbrella or all covering things thus the season of spring or the sight of a beautiful woman would be Kâmachhatra.

Chandralekhâ (The Digits of the moon) (1) Shukî (a female parrot) (2) Madanâ (Passion of love) Yoni (The female genitals) Mâyâvatî (She who deludes) At v 21 His sixteen servants are given, namely Shoka (Heat or anguish) Moha (delusion) Vilâsa (Coquetry or play with women) Vibhrama (Perturbation or confusion or amorous gestures) Madanâtura (Helpless state induced by passion) Apatrapa (Bashfulness) Yuvan (Male Youthfulness) (3) Kâmin (Amorousness) Chyuta-pushpa (Mango blossom) (4) Ratipriya (Pleasant coition) Grîshma (Summer) (5) Tapânta (Rainy season) (6) Ūrja (Autumn) Hemanta (Dewy season) (7) Shishira (winter) Mada (Spring) The text at vv 24 and 25 says that at the corners of the Yantra of Madanâ should be worshipped the play of the amorous sidelong glances, (8) the sensuous movements of woman's body, (9) the Mâdhavi creeper, (10) Mâlâtî flower, (11) the gazelle-like eye (Harinâkshî) and the entrance of passion (12)

The text then describes (v 27) the union of husband and wife (13) The body of man is a manifestation of Ahang-

(1) Taken collectively as the source of light

(2) A lover or person as described in the Alangkârashâstra keeps a parrot to whom he or she tells his feelings

(3) As yuvati is a youthful woman

(4) Mangoes blossom mostly in spring the season of love and one of the God's arrows is made of them Jayadeva says — In spring the cuckoo gladdened by the sight of the mango buds calls sweetly in every forest Kuhu Kuhu The wind from the Malaya mountain wafts the fragrance of cloves To wound the heart of woman spring advances with Kâma whose bow is formed of flowers his bowstring a row of bees his arrow the budding mango shoot Kṛishnâ now gambols but the separated lovers endure severe misery

(5) The seasons are companions of Kâmadeva v post

See brief descriptions of the six seasons extracted from different Sanskrit authors in Ward's View of the History etc of the Hindoos (1818) Vol I p 519 In summer the earth through the fierceness of the heat is like a widowed woman in the bloom of youth (tormented by desire) The scorching wind is as the breath of the serpent Ananta at the churning of the ocean The sun is like the countenance of one puffed up with riches The world is motionless like the eyes of the yogi in meditation (Sûktikarmasrîta)

(6) "This season the delight of the amorous comes like a king sitting on a cloud formed maddened elephant the lightning his flag and the thunder his large kettle drum" (Kalidâsa)

(7) Kârttika Agrahâyana from middle of October to middle of December

(8) Apāṅgabhrūvilâsa

(9) Hâvabhâva the movements a woman makes which indicate her desire

(10) Married to the Mango tree

(11) A kind of jasmine

(12) Mâlâtî

(13) Nijāṅ van tām the wife and not some other Shakti

kâra(1) and is the abode of error (2) Woman is Buddhi (3) These two are united in the Chittayoni(4) that is in that mental function of the Antahkarana which is here figuratively regarded as the Yoni or womb of Buddhi Ahangkâra is thus united with Buddhi and husband with wife (5) The husband is to think of himself as Madana(6) in the form of fire and of his Shiva(7) as a flame of fire Let him embrace her who is overspread by its flame and let him sip with his tongue the nectar of her teeth and tongue Let him think of his beautiful wife(8) as the embodiment of nectar whose body(9) is as it were the butter(10) which is melted in that fire Let him touch her arms thinking them to be the flowery arrows of Kâma The Mantrin should keep his self control and take care not to injure the Jîva (11) In all the stages of passion (rati) he should be self controlled Thus should one's own beloved be worshipped (bhajet) If it be done thus then she who is struck by the arrows of Kâma follows her husband like a shadow even in another world (12)

At v 40 is given the Mantra of Krishna, the Rishi of which is Nârada, the metre (chhandah) Gâyatri, and the Devatâ Krishna At v 43 is the general Dhyana of Krishna and in v 47 his Dhyâna as He should be meditated on in the morning is described (13) Then he is thought of as a child of the colour of a blue lotus with a girdle of little bells covering his waist, thighs and buttocks His throat is adorned by large and shining tiger claws His face smiles happily like a lotus It is He who killed the demons Shakata(14) and Putanâ (15)

(1) Vilasadahangkâratanu

(2) Vibhramâspadibhuta for it is tamoguna

(3) Buddhisvarîrâ nârî

(4) Chittayonim adh gachchhet

(5) As in the Jîva the Ahangkâra and Buddhi which are in it unite in its own Chitta so restraining the body let the Mantrin unite with his own wife alone

(6) He thinks of his vâttis as being the embodiment of Kâma the God of love

(7) The Linga

(8) Lit. the "slender one" —tanvitanu

(9) Lit the Madanâgara.

(10) Navanita. In home clarified butter is poured into the fire and sexual union is one of the five fires

(11) That is he should not over-exert himself and thus injuriously affect his vâttis and mantra.

(12) Bhavântare or (may be) another birth

(13) There is here the same dhyâna as in the ordinary Gâyatri.

(14) A demon who attempted to fall on and crush the infant Krishna who with his foot killed him

(15) Hanga sent Putanâ the milk of whose breasts were poison, to Krishna, but the latter sucked her life away

He is the Govinda to whom Shangkara, Indra and others do obeisance

At v 48 is the midday meditation (Dhyāna) Let the worshipper then think of him as Mukunda lustrous as the full blown lotus, with eyes like blue lotuses, surrounded by cows and herdswomen (Gopis), as one who has conquered all His enemies whose pure smile is like the white jasmine and the Mandāra flowers His head is adorned with peacock feathers He is the strong lustrous One habited in yellow raiment Those who thus worship him gain wealth (1)

At v 49 is given the evening Dhyāna He is then contemplated upon as the unconquerable One Who by His valour has laid in the dust all his enemies and 'has lightened the weight of this earth' (2) Who is ever surrounded by great Rishis such as Nārada and others who desire to learn from him the true meaning of Tattva He is pure, incomparable imperishable and luminously blue He is the Vāsudeva "who steals the creation and maintenance of the universe" (3) and who grants liberation

CHAPTER XIX

Deals with Yoga the Pranava (Ong) which is the Kalpa tree of all desires and the grantor of liberation The Dhyāna is given in v 4 of Akara in the Pranava as representing Vishnu Vv 8 12 give the different forms (Murtis) of Vishnu and their respective Shaktis At verse 14 Yoga is spoken of Yoga is defined as the constant uninterrupted vision in oneself of the Atmā which is without hands feet mouth or other limb or body (4)

The faults which are impediments (Dushana) of Yoga are enumerated 112 —Kama (Lust) Kopa (anger) Lobha (greed) Pramoha (ignorance), Mada (pride) Matsarata (envy) In verse 16 the well known Angas of Yoga such as Yama and so forth are given and then defined The several names of Ongkāra follow (v 33)

(1) This is the Rājās ka form as the morning form is Sattv ka from which no material fruit is gained but the gifts of the spirit only

(2) By the removal of iniquity

(3) That is He destroys the world This is the Rudramurti

(4) Kara pāla mukhād v hinamanārata lī bhāmananyagamātmapa lam
Yam hātman pashyati tattvav la stamirvan, kīa yogam ti bruvate

V 42 describes how the different parts of Ongkāra are dissolved in Shānta. A is dissolved (Sangharet) in U, U in M, M in Vindu, Vindu in Nāda, Nāda in Shakti and Shakti in Shānta.

Five states (Avasthā) of consciousness are given (v 46) and not four, viz — Jāgrat (waking), Svapna (dream sleep), Sushupti (dreamless slumber), Turiya (the fourth state) and Tadatīta (that which is above the fourth) (1). They are then defined. Jāgrat is that enjoyment which the Ātmā enjoys by the aid of its own senses (Indriyas), (2) Svapna is that feeling or perception (Anubhava) which exists through these senses when devoid of consciousness (Sangjnā), (3) Sushupti is that condition of quietude which is caused by the effortless state of the Ātmā (4). Turiya is the state when the Ātmā sees the Supreme with unclouded vision (Chetas) (5). The fifth state is that which immediately precedes liberation (Mukti) and is defined as "that condition where the Yogī realises the inseparateness of Ātmā and Paramātmā. From this state liberation is not far" (6). When Pavana (Vāyu) is in the subtle Pashyanti(7) and in Madhyamā(7) and Vaikhari(7) when at the end of Suskumnā(8) then Jāgrat is the utterance of the Vija, Vindu is Svapna, Sushupti is Nāda, Shakti is Turiya and Shānta is Laya (absorption) which is beyond Turiya.

(1) So the Daxi in the Lalita is addressed as Sarvāvasthāvivarjitā that is 'transcending all the states'. Three Sutras in the Shiva Sutras describe this state. See Bhāskara's Comm. on Lalitā V 63.

(2) Svaindriyānyadātmā bhungte bhogān sa jāgarō l havati. See pp. LII-LV of Introduction to Mahānirvāna Tantra.

(3) Sangjñārahitaḥ apī tair aśyānū bhavō l havi et punaś svapnāḥ. That is apparently when the sense organs cease to act directly on new objects of their functioning and Ātmā is conscious of mental images generated by those senses when in the Jāgrat state.

(4) Ātmanirvvyuktatayā nairākulyaṅ bhavet sushūptirapi.

(5) Pashyati purāṅ yadātmā nistamasā chetasā turīyaṅ tat.

(6) Ātmaparamātmāpadayor abhedato vyāpnyā l yadā yogī

Tattu turīyāstīṅg tasyāpi bhavenna durato muktīḥ.

What is here referred to is that which is called Jīvanmukti. When the body is relinquished there follows complete or bodiless Mukti (Vileha Kaivalya).

(7) The subtle states (bhāva) of sound so named.

(8) 'At the end of Suskumnā'. The end is just below the twelve petalled lotus which rests on the upper end of Suskumnā. Here the meaning may be towards the end.

ś kāmākhyāṅg pashyantiṅg madhyamāvaikhariṅ vā

Sasuskumnāteragayorapi janyājjāgra lādīti hū pavanam

Mahāvishṇu then says:—In leaving the body, entering another body and re-entering one's own body the places of exit and entry are the *Anguṣṭhā* (either thumb or great toe), *Gulpha* (the ankle), *Jānu* (knee), *Guda* (anus), *Sivani* (frænum of prepuce or *quære* glans penis), *Medhṛa* (penis), *Nābhi* (navel), *Hṛidaya* (heart), *Grīvā* (neck), *Lambikā* (tongue), *Nâsâ* (nose), *Bhrûmadhyalâlâtâgra* (middle of eyebrows on the forehead)

He then speaks of the conquest of, or power of control over, the five elements This is done through their respective *Shaktis* and *Vîjas*, with which the self is identified. (1) Thus to control fire the self is made one with its *Shakti* and *Vîja* (v. 56) He then describes the three states (2) of *Siddhi* (power) and the eight *Siddhis*, to possess all of which is to be *Jîvanmukta*.

CHAPTER XX

Deals with the meaning of the eight letter Mantra of *Nârâyana* "*Oṅ namaḥ Nârāyaṇāya*" The meaning is that *Tāra* (Oṅ) arises from *Shakti* and means So'hang ("I am He") *Na* and *Maḥ* are negatives. *Nâ* is water, *Râ* is fire, *Ya* is air *Na* is earth, and the last *Ya* is there as a case-ending (3) The *Rîshi* of the Mantra is *Sâdhyānârâyana*, the metre is *Gâyatri* and the *Devatâ* is *Paramâtmâ* Verse 7 gives the *Dhyâna* of *Mukunda* (4) In the *Sâdhana* of this Mantra the body of the *Sâdhaka* is the *Pîṭha* V 12 says that when *Nyâsa* is done with the letters of this Mantra then the Mantrin becomes the object of his own worship for he is personally composed of the letters of the Mantra

At v 60 the Mahāvishṇu enumerates the ten *Avatâras* of *Vishṇu* omitting *Buddha* and substituting *Balarâma*

(1) *Shaktibhishcha tadviṣṇaḥ sârūpyam âtmanashcha pratînitvâ* that is (to translate literally) by inducing a state of sameness (*sârūpyam âtmanah*) of the self (of the operator) with the *Shakti* and *Vîja* (of the elements)

(2) That is, signs of approaching *Siddhi* or possession of *Siddhi* The three states are *prasuchika* indicative e.g. physical signs such as thrill hair standing on end (*polaka*) etc *pratyaya* ("conviction," e.g. beatitude restraint of breath etc) and the third is *Siddhi* itself which is of various kinds the chief enumeration being eight

(3) No more is said in the text But the meaning is "I am He and not the five elements (named)"

(4) A title of *Vishṇu* as the Giver of Liberation.

Vv. 21-24 state the Kiriâdi Mantra. (1) The Shaktis of the *Piṭha* are given in v. 29; Vimalâ and others. The rest of the Chapter deals with the placing of the jar, Japa, Archchana and other ritual details.

CHAPTER XXI

Treats of the twelve Yantras or diagrams of the twelve Râshis (signs of the Zodiac) (2).

At vv. 54-68 is given a fine Hymn to *Vishnu* here translated which is directed to be sung for the pleasure of the Deities who are to be worshipped in these Yantras

HYMN TO VISHNU.(3)

I

Oh Bhagavân(4), be gracious to me
Whose mind is dulled with ignorance;
Give me the gift of devotion
To the pollen of Thy lotus feet.

2

Oh Bhagavân, be gracious to me;
Thou cannot be imagined,
Abode as Thou art of immeasurable lustre,
Be gracious, Oh best of *Purusas*(5),
Who allayeth all our pains.

(1) The Mantra used in the worship of the ornaments of *Vishnu* such as crown, armlet, necklace, etc.

(2) *Mesha* (Aries), *Vriśakha* (Taurus), *Mithuna* (Gemini), *Karkatâkâ* (Cancer), *Singha* (Leo), *Kanyâ* (Virgo), *Tulâ* (Libra), *Vriśchikâ* (Scorpion), *Dhanu* (Sagittarius), *Makara* (Capricornus), *Kumbha* (Aquarius), *Mîna* (Pisces), the solar year beginning with the entrance of the sun into *Mesha*.

(3) Ch. 21, v. 44.

(4) The Brahman as the possessor of all powers (*satvavyaya*) which belong to *Ishvara*.

(5) The individual spirit.

3

Oh Īsha(1), Oh Stainless One, be gracious to me,
 Who art the self of the Universe(2)
 And bliss itself(3)
 Essence unimagined(4),
 To Thyself art Thou known only (5)

4

Be gracious to me, Highest of the highest.
 Who art the Deepest of the deepest
 Be gracious, Oh Goodness and Beauty,
 Who art Majesty itself to the majestic
 Great Light, be gracious to me

5

Be gracious, Unmanifested One(6),
 Ever pervading in that which ever pervades
 Minutest of the minute, be gracious,
 Most loving of the loving, be gracious,
 Be gracious, Thou Who art the end of all ends

6

Be gracious to me, Greatest of the Great,
 Oh Lord of all, Unending One(7), be gracious
 Who art eternal, Mâyâ(8), Holder of the conch,
 Be gracious to us mortals
 Oh Mâdhava(9), may You be ever victorious.

7

Victory be to Thee, Oh beautiful One!
 Victory be to Thee Who art gentleness itself!

(1) Lord

(2) Vishvâtman

(3) Ānandâtman

(4) Achintyāsāra.

(5) Svasaṅgvedyasvarūpâtman.

(6) Avyakta.

(7) Ananta

(8) Mâyâtman

(9) A title of Kṛṣṇa as husband of Mā or Lakṣmī.

May You conquer, Oh Keshava(1),
 Holder of the bow, Destroyer of Keshin(2),
 Oh Auspicious One, delighter of Nanda(3),
 May Thou be ever victorious.

8

Victory to Thee
 In Whose hands are discus and mace(4) ;
 Unconquerable One, may You conquer !
 Thy head is adorned with a crown set with varied gems,
 Oh Janârdana(5), be ever victorious.

9

The shadow (of the great wings)
 Of the King of Birds, Thy carrier(6), obscures the Sun ;
 Oh Enemy of Hell(7), salutation to Thee !
 Oh Madhusûdana(8), obeisance to Thee !
 May Thou be ever victorious.

10

Salutation to Thee, Oh Lotus-eyed !
 Obeisance to Thee Who art collyrium to our eyes(9) !
 Salutation to Thee, Destroyer of sin !

(1) This epithet of Viṣṇu has several significations one of which is indicated in the text, viz He who destroys the Daitya Keshin. Another common definition is Ke jāleshava iva bhāti iti Keshava that is "he who looks like a corpse in water" referring to the time when after pralaya and at the commencement of the creation of the world Viṣṇu lay in the ocean of milk (Kṣīra samudra). Other definitions given in the Shabdakalpādruma are —Ka=Brahma Isha=Rudra Va=Vayati or "He who at pralaya having surrendered the 3 forms" (mūrti of the Trinity) which are upādhis exists in the form of the one Paramatma or Ka+a+Isha Ka=Brahmā; A=Viṣṇu; Isha=Shiva; Keshava is He who controls these three or Ka+Isha="He to whom Brahmā and Shiva are son and grandson"

(2) See last note

(3) Foster father of Kṛiṣṇa.

(4) Chakra and Gadā which are His implements .

(5) Epithet of Viṣṇu as destroyer of the Asuras called Jana who dwell in the ocean; or it also means the "one who is prayed to for the attainment of Puruṣārtha (that is Dharma, Artha, Kāma Mokṣā). Vāchaspatya Dict.

(6) Garuḍa who is the vehicle (vāhana) of Viṣṇu.

(7) Narakārāte

(8) Epithet of Viṣṇu as slayer of the Asura Madhu.

(9) Collyrium (anjana) is used to clear the eyes and sight The Lord clears the spiritual vision of His worshippers and grants them spiritual knowledge.

Obeisance to Thee Our Lord(1) !
Salutation to Thee, Dispeller of all fears !

II

Reverence to Thee,
Who dost absorb all things in Thyself,
Who hast secured the Kaustubha gem(2).
Obeisance to Thee,
Who art beyond all sight(3)
And beyond all speech

I2

Salutation to Thee
Who art beyond all remembrance,
Obeisance to Thee
Oh Cause in three fold form(4)
Of Creation, maintenance and dissolution,
Knowable in Thy various partial appearances(5).
Salutation to Thee

I3

Salutation to Vishnu
Conqueror of the enemies of the Tridasha(6) ;
Paramâtmâ and Sûryya(7)

(1) Ishâna

(2) A dark gem with the lustre of millions of suns which is worn by Vishnu on His breast. It was formerly in the great ocean but Vishnu having desired it the gem was on the churning of the ocean secured by Him

(3) Nayanâtîta

(4) As Brahmâ Vishnu* and Rudra

One has in itself no parts but it displays itself in various ways in the world. Each of such displays is a partial manifestation. What is seen is in this sense a part of Him.

(5) Tridasha is a term for the Devas. Various explanations are given of the word. The simplest is that which makes it equal to $10 \times 3 + 3$ or 33 according to the rule of madhyapadalopa samâsa. These 33 are the following Devas, viz. 12 Suns (Āditya) 11 Rudras, 8 Vasus, 2 Vishvedevas. According to another interpretation the term includes all Devas, meaning *trītiya yauvanākhyā dashā yasya*. As there are three states called infancy boyhood and youth tridasha then means he who has attained the third state called yauvana (youth) for the Devas are ever youthful. Or *tri* means he who has the "three," viz. birth existence destruction, not in the sense in which these terms are applied to mortal men who have increase change and decay but they come into existence and exist and when their merit (*punya*) is exhausted they leave Heaven and thus cease to be Devas. They are called immortals (*amara*) but only in the limited sense of beings who exist until pralaya.—Or *tri* the three pains (*tāpa*) or they who are not affected by the three fold division, of sorrow.

(6) Chakratāṇhave, lit. "friend of Chakra" which according to Hemadri here means the Sun (Sūryya) for He is the Bhargya, the Bhargya Purusha in that golden luminary. See Adhyāya 1 Bāṇḍa VI verses 6 and 7 Chāṇḍogya Upaniṣad

Who holdeth the discus(1) whereby
The array of Thine enemies is destroyed

14

Thou art in the form of the whole Universe
And art worshipped by the whole Universe.
Thou art the self of all beings in the Universe(2),
Salutation to Thee !
Thou art meditated upon by Yogins
To Thee Who art the Inner Self(3), obeisance.

15

Salutation to Thee Who art the Giver of enjoyment(4)
To Thy devotees !
Reverence to Thee Who art the Giver of liberation(5)
The actions of my mind, word, and body
Should be meditation on Thee, praise of Thee and obeisance to Thee(6)
Oh Lord of Devas(7) !
All my actions should be worship of Thee(8)

Phalashloka

The Mantrin(9) who in this manner,
Is devotedly attached to the worship of *Vishnu*
By the doing of Havana, Japa, and Arcchâ(10),
Such an one having certainly obtained all fruits of desire
And being wholly satisfied(11)
Attains that final liberation(12)
Which is freedom from birth and death

(1) Chakra

(2) Vishvabhūtatmane

(3) Adhyātmarūpine

(4) Bhukti

(5) Mukti

(6) The purposes to which mental, vocal and bodily action should be put are His worship. In meditation (dhyāna) the operation of mind is displayed in hymns of praise (stuti) and in bowing or genuflection to make salutation (namaskriyā) the powers of speech and body are respectively used

(7) Devasha

(8) A fine line. Devasha karmasarvvang me bhaved ārāadhanang tava

(9) Mantrin=mantra guptabhāṣānam yasya asti. He who has the mantra or secret word—Here used in the general sense of the initiated devotee

(10) That is Homa "recitation" of mantra (See Introduction to my Edition of *Mahāmīrāna Tantra*) and worship with flowers and other upachāra

(11) *Lai* "having his antarātma fully satisfied"

(12) Uttamāṅ multim

CHAPTER XXII

Gives the twelve lettered Mantra(1) of Vishnu, and three kinds of Nyâsa are prescribed with the letters of this Mantra viz —Sanghâranayasa in which Nyâsa begins from the feet and proceeds upwards to the knees, linga, navel, belly, heart, hands throat, mouth, eyes, head and the crown lock (Shikhâ) (2) Sthitinyâsa in which the rite begins with the Shikhâ in the reverse way, and lastly, Srishtinyâsa in which the Nyasa commences in the middle with the heart, goes down to the feet and then from the hand goes to the Shikhâ. The first is for the destruction of all Dosha (fault) Srishtit is for the creation or production of good, and the object of Sthiti is to gain peace (Shânti)

The Mantras of Sudarshana are given. The Chapter continues with ritual detail. The fruit gained varies with the offering made. Thus by the offering of bael leaf with appropriate Mantras freedom from disease is attained.

CHAPTER XXIII

Deals with the Varaha(3), another Vaishnava Mantra. Verse 24 says earth(4) is in the tusks of Varaha the Goddess of speech is in the grunt of this Boar. Air in His breath and the sun and moon are in His right and left hands. In His belly are the Vasus(5), in His ear the points of the compass. The two Ashvins(5) are in His eyes. In His feet is the Lotus born(6) in His Heart Hari(7) and in His mouth Shangkara (8). These should all be worshipped separately. The rest of the Chapter deals with the ritual, Nyasa, Homa, Yantra and so forth connected with this particular Mantra.

CHAPTER XXIV

Describes the Nṛsiṅgha(9) Mantra and the ritual connected therewith. The Dhyâna will be found in v 8.

(1) Ong namaḥ Bhagavate Vāsudevāya

(2) Thus Ong padbhyaṅg namaḥ (Ong salutation to the feet) \ang jānubhvaṅg namaḥ (\ang salutation to the knees) Maḥ lingāya namaḥ (Maḥ salutation to the Linga) Bhaṅg nāl haye namaḥ (Bhaṅg salutation to the navel) and so on thinking the whole of the body of the Iṣṭadevatā into which the Sādhaka's body is being transformed.

(3) The Varāha (boar) incarnation of Viṣṇu was for the purpose of drawing up with His tusk the earth which at one of the dissolutions had sunk into the waters.

(4) See last note

(5) The Devatās of those names

(6) Viṣṇu

(6) Brahmā.

(8) Shiva.

(9) The man lion incarnation of Viṣṇu in which He destroyed the demon Hirakāshipu.

CHAPTER XXV

Deals with the *Vishnupanjara Mantra* In v 21 the Dhyâna or formula of meditation on *Vishnu* is given The rest of the Chapter deals with the ritual

CHAPTER XXVI

Gives the *Prasâda Mantra*(1) which is so called because it purifies the mind V 4 gives the Dhyâna of *Shiva* The five Devatâs of this Mantra are the five faces of *Shiva*, viz — *Ishâna*, *Tatpurusha*, *Aghora*, *Vâmadeva*, *Sadyojâta* . The Dhyânas of these are given The *Pittha Shaktis* are *Vâmâ*, *Jyeshthâ*, *Raudrî*, *Kâlî*, *Kalabalâdyâ*, *Vikârînî*, *Sabalapramathinî*, *Sarvabhûtadamanî*, and *Manonmanî*

Dhyâna is given of the various aspects of *Shiva* (v 15). As *Sadyojâta* He is white like the jasmine (*Kunda*) and *Mandâra* flowers He is four armed holding in His two hands the *Veda* and a rosary of *Rudrâksha* beads and in the other two he makes the gestures (*Mudrâ*) which grant boons (*Vara*) and dispel fear (*Abhaya*)

The *Vâma Shiva* is red , makes the same two gestures and holds an axe and *Rudrâksha* rosary

Aghora Shiva who is the dread of the Bodiless One (2) is black with fierce fangs He holds a *Rudrâksha* rosary, *Veda*, *Noose*, *Goad*, *Drum*, (*Damaru*) a staff surrounded with a skull (*Khatvânga*), spear and skull (3)

Tatpurusha is of the colour of lightning and making the *Vara* and *Abhaya Mudrâs* holds the *Veda* and an axe All the above forms have four faces and four arms

Īshâna or *Īsha* is of the colour of a pearl but has five faces (4) He makes the gestures abovenamed In *Īsha* are *Brahmâ*, *Vishnu* and *Rudra* All five forms have three eyes (5)

(1) For the *Parâprasâda Mantra* see Ch. III of *Kulârnavya Tantra*.

(2) *Kâma* the Deva of sexual desire

(3) Another Dhyâna is given at v 18 of Ch 27

(4) Where *Shiva* is meditated upon as *Sâdyojâta Vâma*, etc , collectively He is thought of as with five faces in all But when the Dhyâna is of one of these forms only then the Mûrti has four or five faces as stated in the text

(5) The centre eye of wisdom (*jñânachakṣuṣā*) situate 1 between the eyebrows.

There is a remarkable (1) Dhyâna of Shiva in v 41 where He is described as of gracious aspect, seated on a lotus, as it were "a mountain of pearl dust mingled in nectar" He is clad in tiger's skin and decked with ornaments, (2) upon His hair high coiled above His head is a digit (Kalâ) of the moon (3) He makes the two Mudrâs abovenamed and holds an axe and a deer (4)

At vv 55-64 the following Hymn to Shiva is given

HYMN TO SHIVA (5)

Obeisance

To Paramâtma

Manifest as Brahmâ, Vishnu, and Îsha (6)

Whose power it is to create, preserve, and to destroy (7)

2.

Obeisance

To Thee, the Lord of creatures, Holder of the trident.

Who seemeth terrible to all things born on earth in four-fold way (8)

And yet removes the burden of their worldly pain.

3

Obeisance to Thee

Who didst drink the shining deadly poison,

Nilakantha, Whose throat is stained thereby (9)

And Who dost devour the universe (10)

(1) Because the ordinary picture of Shiva is that of an ascetic but as appears from the text the Dhyâna varies with the object of worship When worshipped for prosperity he has fleshly beauty and is decked with all ornaments He manifests the prosperity which the worshipper desires

(2) Sarvaślinghârâdīpta

(3) The crescent moon is here meant

(4) V 2 of the Mahimnastava of Puṣpadanta refers to the incident of Brahmâ's lustings after His own daughter Sandhyâ and of his transforming Himself into a stag when she to avoid him changed into a hind Shiva in anger at the act bent his bow against him The deer which He holds is said by some to be Brahmâ According to others it refers to a gigantic deer sent out to kill Shiva, but which He took in his hand See Shivanâna Siddhiyâr Ed by J M N Pillai p. 91

(5) Ch 26 vv 53-64

(6) Rudra

(7) They are the embodiments of these principles

(8) That is from the womb, (e.g. mammals) from the egg (e.g. birds), moisture (e.g. insects) and the earth (e.g. trees and plants) See ante p. 8

(9) At the churning of the ocean by the Gods by means of the mountain Mandara and the serpent Vāsuki there was produced amongst other things churned from the sea a poison which Shiva swallowed to save the world This stained His neck dark blue whence he is called "Blue neck" (nilakantha).

(10) At the dissolution of the world which He as Mahākāla effects

4

Obeisance to Shambhu(1)
 Who didst destroy Kâma(2)
 Flashing from His central eye dark shining flame
 On Whom meditate Yogîs
 Freed of all mental pain(3)

5

Obeisance
 To Him Whose body is one with that of His Spouse(4),
 Who destroyed the sacrifice of Dakṣha(5),
 Grantor of the four-fold desires(6)
 •He Who is subtle(7) the Possessor of Mâyâ(8)

6.

Obeisance to Him
 In physical form ,(9) the Primal element(10)]
 Rending His enemies with His trident,
 The Destroyer of Kâla(11)
 Whose head the crescent moon adorns

7

Obeisance
 To Him the Naked One
 In Whose matted hair are serpent, moon and Ganges,(12)
 Whose feet are upon the heads of Devas, Daityas, and
 Lords of Asuras

(1) A form and title of Shiva. Meaning 'from Him comes good' or 'who is Bliss'. Comm Ch IV, V 17 Hathavogapradīkā

(2) God of Desire. See A & E Valon's Hymns to the Goddess I 39 n(3)

(3) In Yoga upon the suppression of the activity of the intellectual function the first and most subtle manifestation of Prakṛti or Mâyâ there arises the condition of samādhi in which the Ātmā exists in its own true state freed of all pains attendant on its conditioned state

(4) Ardhanārī bhara the androgyne form in which half of the body is Shiva and the other Shakti

(5) See 'Principles of Tantra' Vol I p 124

(6) Dharmma Artha Kâma and Mokṣha. See Introduction Mahāmūrti Tantra

(7) Asu atom. So in Vyāsa Ātmā is said to be as fine as an atom. In the next verse His gross aspect is sung

(8) Mâyî He is shaktimān of the line mâyāncha prakṛtiṅ vidyat mâyīnantu maheshvaram

(9) The gross in opposition to the subtle (sūksma) aspect celebrated in the preceding verse. This body is Mâyâ or Prakṛti which when it is the constituent of the physical world is gross (sthula)

(10) M labhuta

(11) Death or time in which lies the seed of death

(12) The Ganges in its descent from heaven at the call of Bhagīratha was caught in the matted hair of Shiva. It is for this that She is called Bhāgrathi

8

Obeisance, obeisance

To Shangkara(1) besmeared with ashes,
Who is both the manifest and unmanifest(2),
The Grantor both of enjoyment and of liberation(3) to
His devotees

9.

Obeisance

To the Enemy of Death and Andhaka(4),
Who is the Destroyer of the cities(5),
Obeisance to Thee Who didst rend the tuskéd Boar(6) !
Obeisance ever to Thee
Entwined with great poisonous serpents,
Who art borne upon a great bull (7)

10

Obeisance ever to the Omnipresent One,
Appearing as ether, air, fire water, earth
Sun, sacrificer and moon with nectar rays(8) !
Dispeller of the dread of Hell,
Mayest Thou both now and here(9)
Destroy our worldly fear(10)

(1) Shiva

(2) *Vyaktavyaktasvarupāya* *Avyakta* is what is unmanifested and *vyakta* what is manifested. According to *Sāṅkhya* *avyakta* is *mula prakṛti* and *vyakta* is a *vikṛti* or transformation and manifestation of *Prakṛiti*. According to the *Vedānta* *Avyakta* is *Ātmā* the Reality and *Vyakta* the World of appearance.

(3) For the *Tantra* grants both

(4) A great *Dautya*, Son of *Hiranyāksha* brother of *Hiranyakashipu* father of *Prahlāda*. See Ch. 8 *Vāmana Purāṇa* 3 C.

(5) *Shiva* is *Tripurāri* exterically as the destroyer of the *Tripura* or the three cities of the *Auras* *Kamalaksha* *Tarakāksha* and *Sudunmālī*. As the *Kālikā Purāṇa* says He is called *Tripura* because the three *gunas* are in him. His body becoming triple upon the three fold manifestation of *Brahmā* *Viṣṇu* and *Rudra*. He dissolves these and He is the Destroyer of the three bodies *Sthūla* *Sūkṣma* and *kāraṇa*.

(6) The varāṇā avatāra of *Viṣṇu* slain by *Shiva* in the form of the animal called *Sharabha*. *Kālikā Purāṇa* Ch. 9.

(7) The *Vāṇana* of *Shiva*. The bull of *Shiva* is *Viṣṇu* who assumed that form to support *Shiva* at the time the latter killed *Tripura*. *Shiva* had for the purpose of the combat to assume so great a size using as his arrow the *Sumeru* mountain that the earth could not support it in on which *Viṣṇu* assumed the form of a Bull to uphold it.

(8) The eight forms (*aṣṭamūrti*) of *Shiva*.

(9) In this World.

(10) *Bhavaśūnya* that is free at the thought that we may be born again to suffer in forms which are the necessary attendants of all life in this world.

The rest of the Chapter deals with ritual, v. 68 giving an invocation to Shiva as Hara.

Verse 68 says " I adore Hara Who holds a spear and skull and makes the gesture of granting boons and dispelling fear. The Daughter of the Mountain holding in Her left hand a red lotus is seated on His left thigh and with Her right arm clasps His lustrous body."

Verse 71 says that in order to gain prosperity the Lord of Pârvatî should be meditated upon as being as beautiful as the God of Desire (Kâma) ; with the lustre of gold ; seated on a lotus decked with all manner of ornaments. He holds an axe and deer and makes the gesture (Mudrâ) of granting boons. His left hand is placed upon the breasts of His beloved ; Whose right hand rests on His right thigh, and Whose left hand holds a red lotus.

CHAPTER XXVII

Opens with the Mantra and description of Dakshinâ-mûrti, an aspect of Shiva. He is seated under a fig tree (Vata) with one hand on His knee. He is white as milk (Kshîra). A great serpent is coiled around His waist. The crescent moon is on His matted hair. He holds an axe and deer and makes the auspicious (Bhadra) gesture. He is surrounded by Shuka and other Munis. " May Bhava grant us purity of mind (Bhâvashuddhi)." Then follows some ritual in His worship.

Verse 14 gives the Mantra of Aghora Shiva and is followed in v. 18 by this invocation. " May Aghora destroy all that is evil to you. He is of fierce mien with three eyes *and terrific to behold ; dark like the black clouds and clad in red raiment.* Great serpents cover His body. He holds an axe, drum, sword, club, bow, arrow, spear and skull. He it is who devours Nagas(1) and evil planets. But He ever grants good (that is, to His worshipper)"

The ritual is dealt with up to v. 30. The next verse gives the Mrityunjayamantra ; and the Dhyâna of this aspect is at v. 33. The remainder of the Chapter deals with Yantra and other ritual details.

CHAPTER XXVIII

Commences with the Mantra of Arddhanârîshvara (1) The Dhyâna is thus given at v 3 after the invocation " May Isha ever protect you " His Shakti forms the (left) half of His body He is three eyed On the coils of His matted hair are a serpent moon and Ganges (2) He holds serpent, axe, spear sword fire, (3) skull, arrow and bow All the Devas lower their heads at His feet

Rules are then given for Japa Homa and so forth For the attainment of powers (Vibhûti) the Devatâ should be meditated upon as being in one half of His body, a man of ferocious aspect and in the other half as a voluptuous woman (4) holding in His and Her hands a noose a red lotus a skull and spear or She should be thought of as the three-eyed One Who is red of colour clothed in red raiment, adorned with red ornaments holding a spear in each of Her sixteen uplifted hands

The colours of the Devata vary according to the object of worship (v 13) When worshipped for Pushtikarma (5) and Shantikarma (6) He is white for Âkarshana and Vashikarana (7) red in rites done to drive away (8) torment and destroy, (9) the colour of smoke (Dhumra) in rites performed to paralyze (10) yellow and to provoke or excite (11) ruddy (Raktâdi)

The ritual in the worship of Arddhanârîshvara is dealt with up to v 30 At v 31 the Chanda Mantra and at vv 36, 37 the Chanda Gayatri are given The Chapter concludes with other details as to the worship of the fierce aspect of Shiva called Chanda

(1) The An rogyne form of Shiva in which half the body is female or the body of His Shakti (2) See p 53 n12

(3) Valni

(4) Hâvalâ âvalâ târu bandh kang

(5) Ritual done to produce nourishment growth increase advance prosper etc

(6) Ritual done to gain peace of mind and body

(7) Ritual done to attract and control respectively These and the following are magical rites portions of the Shaktikarma etc

(8) I chakâna

(9) Mar ana

(10) tamâha

(11) shâ ana

CHAPTER XXIX

This is an important Chapter dealing with the Gâyatri Mantra. In v 5 it is explained how the *Pranava*(1) produced by *Prakṛiti-vikṛiti* is like the humming of bees in the *Mûlâdhâra*(2) and goes upwards along the channel of the *Sushumnâ*(3) in seven stages(4) to the head. V 6 enumerates the seven *Vyâhritis*(5). In vv 7-10 *Mahâvishnu* teaches what these denote. *Bhûh* is mere existence alone (*Sanmâtra*). *Bhuvah* is elements (*Bhûta*) and cause (*Kâraṇa*). *Svah* is thought and the *Âtmâ* of all that is(6), *Mahah* implies greatness and light, (7) and it becomes *Janah* because it is the producer of all (8). *Tapah* denotes *Jnâna* (knowledge) and *Tâpa*(9). *Satyam* implies supremacy and *Âtmata* or the natural state of *Âtmâ*, that is *Âtmâ* in itself, and eternal wisdom (*Anantajnâna*). The exoteric "worlds" are thus described as stages of being. The letters of the *Pranava* are then identified with them. A is *Bhûh*, U is *Bhuvah*, M is *Svah*, *Mahah* is *Vindu*, *Nâda* is *Janah*, *Shakti* is *Tapah*, and *Shânta* is *Satyam* the highest of these states (vv 11, 12).

Having dealt with *Oṃ*, *Mahâvishnu* deals with each of the words of the Gâyatri Mantra (10).

Tat is in the accusative singular. By it reference is made to the first cause of all substance (*Vastu*). It exists in the form of fire and energy (*Tejorûpa*) in the disc of the Sun (*Âdityamandala*). It means the ever blissful Supreme Brahman. *Savituh* is in the genitive singular and is derived from a root which means to bring forth. By this verse is implied the source of all animate beings. It is called, *Varenj-*

(1) *Oṃ*

(2) The lowest of the centres (*Shatchakra*). See A. Avalon's "Six Centres and the Serpent Force."

(3) The nerve (*Nâdi*) of that name v. 10.

(4) The six *Chakras* and the *Sahasrâra*.

(5) That is the seven upper worlds—*Bhûh*, *Bhuvah*, *Svah*, *Mahah*, *Janah*, *Tapah*, *Satyam*. See Introduction to my Edition of *Mahâvishnu Tantra*.

(6) *Sarvasya svîranât svâtmataya*.

(7) *Mahattvât cha mahastvât cha*.

(8) *Tadeva sarvajananât tasmât tu vyâhṛitirjanah*.*

(9) This word which is here untranslatable literally means heating refining and comes from the same root as does *tapas* or austerity, etc. (See Introduction to *Mahâvishnu Tantra*). It indicates here an intensive state of exertion toward spiritual development.

*(10) *Tat savitur varenjam bhargo devasya dhumahi dhiyo yo naḥ prachodavât*. See Introduction to my Edition of *Mahâvishnu Tantra* where this Mantra is explained.

Bhuvah, Svah It has already been shown that "So' hang"
 "I am He is Ong" Thus it is that Ongkâra is the *Shirah* of
 Gâyatrî (1) Thus concluding the exposition of the points
 (*Lakshana*) of Ongkâra the Mahâvishnu says that the faithful
 Sâdhaka who worships with desire (2) obtains the fulfilment
 thereof

Then follows rules of ablution in Ongkâra Sâdhana.
 Vv 40-42 deal with the *Rishis*, *Devatâs*, and metre of the
 Vyâhritis In v 46 Upâsanâ (worship) is stated to be of
 three kinds called after the heart, the body below the heart,
 and the body above it The Vyâhritis must be brought
 into these places (3) In v 50 two and not three Sandhyâs
 are spoken of V 60 gives a Dhyâna of Târânî (4) (Gâyatrî)
 with four faces which are white, yellow, red and black,
 Her body being composed of the 24 letters of the Gâyatrî.
 V 61 speaks of the worship of the Sun and His Shaktis
 Mahavishnu concludes by saying "I have now spoken of the
 secret of the Vedas knowable only by very pure Yogis He
 who in his Japa, Homa, and Dhyâna (5) worships Ongkâra in
 this way is freed of all Karma and attains liberation"

CHAPTER XXX

Commences with the Trishaktubh Mantra which is a Devi;
 the Dhyâna of whom is given in v 8 and the nine Shaktis
 in vv 12, 13 In vv 17-23 are to be found the names of
 the Shaktis of the letters of the Mantra It is noted that the
 number of Japas prescribed for this Gâyatrî is twice that of
 any other Gâyatrî The Mantra which is composed of 44
 letters is divided into 8 sections which are identified with
 various things, the senses of knowledge, the senses of action,
 the five elements and so forth (v 32, 33) From these 44
 letters issue 44 Vahni Devatâs, each of whom is attended by
 5 Shaktis, each of whom is attended by five handmaidens,
 each of whom is again attended by 16 handmaidens, each of
 whom again is attended by millions upon millions of hand-
 maidens.

(1) Ong always precedes the Gâyatrî See the *Vaidikasandhyâpûrânâ*

(2) That is Sakâma Sâdhana or worship done to gain an object.

(3) The Upâsanâ done thirty times is called *niruchchhivâsa prâkâra*.

(4) She who saves for that is what the knowledge of the Gâyatrî means.

(5) See for these terms A. Avalon's Introduction to *Mahâvishnu* T. 1.

In v 46 the *Nakshatras*(r) are divided into three classes, human (*Mânusha*) demonic (*Āsura*) and celestial (*Daiva*)

From v 54 to the end of the Chapter Mahāvishnu speaks of the magical rites relating to Stambhana, Vashīkarana, Ākarshana Vidveshana, Vimohana, Mārana, Angahānikarana(2) and so forth, and the means to be taken to counteract these operations when done by others. It is noteworthy here and in many other places that the most diverse matters are placed together. This is also the case with many verses which seem hardly in their proper place suggesting a doubt as to the accuracy of the order in which the copying has been done.

CHAPTER XXXI

Deals with the Anushtubh Mantra of 32 letters which is a Deva whose Dhyâna is given in v 6 and the 32 Shaktis in vv 10 12 Then follows ritual details At v 24 a Mantra of a 100 letters is mentioned which is formed by the junction of the Gayatrî Trishtubh and Anushtubh Mantras. V 26 *et seq* gives the Nyâsa and other rites in connection with this Mantra At v 55 is given what is rather rare, namely, a Dhyâna of Varuna the predominating colour which the meditation seeks to excite being white Ritual details as regards His worship follow

CHAPTER XXXII

Commences with rules relating to the drawing of diagrams (Yantra) At v 38 is a Dhyana of Pārvatī Then follows a number of Mantras a Devī Mantra whereby a man can make a woman desire him (v 33) a variant form of the Vasukarana Mantra (vv 42-45) the Anna-prādiyaka (v 51) Annapurna (v 54) Vṛhaspati (v 60) the Shukra (v 63) and Vyasa (v 65) Mantras In the following verse the Dhyāna of Vyasa is given, and v 74 gives an exceptional Dhyāna of Ādyā on horseback (Ashvā-rūdra)

(1) See p. 23 in *Sante*.

(1) Lethal agents under control attract or cause dissemination. Lethal agents are those which are used in the manner described.

CHAPTERS XXXIV—XXXVI

In the manuscripts upon which this Edition is based there are three Chapters after Chapter 33. In the Madras Edition however Chapter 33 is the last, and the contents of what here appear as Chapters 34-36 seem to be distributed amongst other portions of the book. As will appear later from my analysis of Chapter 33 it seems probable that the Ms from which the Madras Edition is taken is in this respect the more correct. I therefore interpose the Summary of these three Chapters before dealing with Chapter 33.

Chapter 34 deals generally with the *Lavana Mantra* and *Mâraṇa*, *Vaṣṭikarāṇa* and other magical rites (1) V 8 gives the Dhyāna of Bhadrakālī (Auspicious Kālī). Her body is like the "friend of air" (2) She has three eyes and wears a bright crown. She holds discus (Chakra), conch, sword and spear and is the Destructress of many Daityas. Dhyānas are also given of Rātri (night), Agni and Durgā with prayers to these Deities. In this Chapter there is also allusion to a Mantra from the Atharva Veda.

Chapter 35 gives the *Pranapratiṣṭhā* Mantra used in the invocation of the Devatā into the Yantra or worshipped diagram.

At v 7 a Dhyāna of *Pranashakti* is given in which She is represented as of the colour of the rising sun with three eyes and large full rounded breasts (3) seated on a full blown lotus which is on a boat (4) in an ocean of blood (*Raktām bhodhi*) holding a noose, a bow of sugarcane, a goad, five arrows (5) and *Asrik kapāla* (6). Her Dutis or Shaktis are stated in v 12.

Chapter 36 gives several Mantras including that of *Vishnu* as "The Charmer of the whole Universe" (*Trailokyamohana*). A remarkable meditation on Him is given in terms of sensuous splendour at vv 35-47 and which is as follows —

MEDITATION ON VISHNU

Think of a beautiful garden of Kalpa trees, (7) fragrant with the scent of flowers and musical with the humming of big

(1) V ante p 60 n 2. It is noteworthy that in the *Mâraṇa* and *Vaṣṭikarāṇa* rite offering (*arghya*) is made to the Devi in a silver wine cup.

2) *Pavanāṣakha* here is so called.

3) *Pinavakā* *Aoruhādāyā*

(4) *Pota*

(5) See A. & E. Avalon's Hymns to the Goddess, p. 78 note 9.

(6) Blood and skull.

(7) A celestial tree which grants all Desires.

bees Therein meditate upon Ramâpatî(1), seated on Garuḍa(2) who is on a red lotus The husband of Shri(3) is the colour of a full blown red hibiscus flower and shines with the radiance of ten million rising suns He is in the full flush of beauteous youth shedding the nectar of His sweet scented presence and lovely form Kind is He to all He holds a conch shell, bow, club (Mûshala), noose, discus (Chakra), sword, mace (Gadâ) His eyes are fixed in gaze upon the face of Shri His spouse, who embraces him in the fullness of Her love(4) Shri is of peerless beauty and like molten gold, joyous and decked with all jewels She holds a lotus Her eyes are like lotuses thirsty to drink the honey from His lotus mouth Such is the thrill (româncha) of Her passion that it has covered Her body with pearly beads of sweat In attendance upon them are all the Devas with their attendants, Dâtyas, Râkshasas(5), Gandharvas, Yakshas, Pannagas(6) and the foremost of sages (Muni) Encircling Vishnu and His spouse are their household women with heavy thighs, hips and breasts,(7) sweetly smiling They look with ardent longing upon Him making obeisance with their soft folded hands Pierced by the arrows of Ananga(8), they move voluptuously (9) Their lips part but scarcely utter a sound for they are tremulous with passion Their hair and clothes are in disorder They are shameless with passion(10) Their whole body shakes They breathe heavily All steadiness is stolen from them They are about to fall rent as they are by the terrible arrows of Manmatha(11) But yet they do not fall being strengthened and raised by the beauteous glance of Vishnu Forming lotuses as it were with their hands(12) they go toward Him and worship His two feet and with the murmur of hardly uttered words and with eyes wet with

(1) The husband of Ramâ or Shri or Lakshmi that is Vishnu

(2) The bird king who is his vehicle (vâhana)

(3) Lakshmi

(4) Madotkara i.e. She is in the extreme entrancement of passion

(5) Demonic beings

(6) Various kinds of lesser divinities (Devayoni) See Mahânirvâṇa Tantra, pp. 1 & 2 Notes

(7) Sparśatâ kakrâ jaghanastana bhârâ

(8) The Hot less One "a title of Kâma God of sexual desire

(9) Hâva-bhâva See ante p. 42 n 9

(10) Ma'anavigatalajjâd

(11) A title of Kâma as he who agitates the mind, See ante p. 32 n 1 and Words Hindlow II, 177, 178.

(12) The hands are put together, with the palms upward and curved like the follow of a flower.

tears of joy, say to Him " Supreme Lord and Husband, be our Refuge "(1)

This meditation is of a typical *Vaishnava* quality. It is based on the idea which is expressed in the words said by the *Vaishnava* Gurus or Gossains to their disciples "I am Shyâma (*Krishna*) you are Râdhâ "

In His manifestation as Râdhâ He is both the fount of *Emotion* (*Rasa*) and *Emotion* itself which includes the sexual sensation (*Shringara*) and the higher love (*Madhura*) which in the more spiritually evolved marriage is associated with it. The worshipper rises above the unconscious animal life and the evil consciousness so often accompanying this upward movement in which the passions are regarded as things only of and for the limited self (2). The gratification of sense in serving self alone is a ' sowing to the flesh ' He therefore identifies himself with Râdhâ and thus places himself under the direction of Her Lord with whom She is one and who as the *Antaryâmin* or indwelling Spirit guides and controls the body and its senses. Thus gross desire is purified by its direction towards that abode of *Vishnu* wherein He as *Gopâla* plays and becomes as it were the vehicle on which subtle aspiration is made to rest. This inner sentiment has been sometimes exteriorised in accordance with the principle of Hindu worship whereby thought being translated into action is, by an established psychological law, reinforced by it. This is exemplified by the *Sakhîbhâva* of the *Vaishnava* and certain ritual details in the *Rahasyapûjâ* of the *Shâkta*. A radical analysis of these theories and rites will I believe, disclose a common ground and object, namely the control and spiritualization of those passions which if left to themselves become so formidable impediments of spiritual progress. There are of course differences in the methods and devotional concepts — Thus *Vaishnava* worship being of a dualistic trend retains the ideal distinctions of sex and person. In *Shakti* worship the aim is more directly monistic and accordingly the *Sâdhaka* regards himself as the *Devî* whom he worships and not as the spouse of the *Devatâ* even though according to the true inner doctrine governing both modes of adoration the ultimate object of it is one and the same. In

(1) *Bhava parameshvara pati sharanam naâ*

(2) These are the states of what other Tantras call that of the *Pashu*, thus to take an example the *Kulârâva* Tantra calls ' drinking as one pleases ' *pashupâna* or the drinking of a *Pashu* or beast. The *Vaishnava* view is well given in " The Soul of India " by Bipin Chandra Pal to which I refer.

his utilization of passion the Hindu has had the sense to know that we must do our market with and according to the funds in our purse. I wish also to add that if the Hindu described that passion in what to the prudish may seem "immodest" detail it was because he found nothing to be ashamed or afraid of in this natural state or function in it self but in its abuse which his Scriptures like any other forbid (1)

The western initiate however in these matters may say that these observations do not exhaust the subject and do not touch upon those other principles which have been asserted according to which sexual relations or interactions are typical of relations universally existent as well as of all action absolutely, the process of redemption (to use western parlance) moreover being according to this view the assimilation of the earthly to the heavenly planes, all physical, psychic and spiritual life being varying forms and degrees of intensity in the one universal stream of radiant Energy. Criticism however of these views or a further developement of the subject either from the Western or Indian stand point would carry me beyond the scope of my present purpose.

The Chapter continues with an enunciation of the offerings which should be given and the rules relating to worship. The worshipper of this Mantra it is said, acquires wealth and freedom from the oppression of his enemies and in the end attains to the abode* of Vishnu.

After the disjointed fashion of several other parts of the work at v. 64 the magical rites of Stambhana, Mâraṇa and Uchchâtana are again referred to though they seem to have no connection with the other subjects of this Chapter.

CHAPTER XXXIII

Begins with some verses as to the causes of childlessness which are put down to want of faith, worship, charity,

(1) These observations are merely here made because to some this kind of devotion is objectionable. Where (as is the general case) it is not understood the dislike of the general Anglo-Saxon temperament is due not to grounds of general validity but to special reasons largely peculiar to the race and its circumstances. According to orthodox interpretation it is the Church's love unto Christ which is symbolised in the highly sensuous imagery of the Song of Solomon and abundant material of the same kind may be found in the Catholic mystics to which the same kind of criticism has been applied.

decrving (Nindaka) one's wife and so forth and vv 8 21 deal with the rites to be performed to cure this defect. Then follows an enunciation of the proper characteristics of a Guru (vv 22 33) and of a disciple (vv 34 41). If the disciple has the defects which are mentioned in vv 42-48 he should be rejected and if a Guru receives such a person as his disciple then the fault (Doshā) of the latter affects the Guru just as that of the minister affects the King, and the sins of a wife affect her husband. If through either cupidity or affection a Guru initiates such a faulty disciple then the curse of the Devatā falls upon both (vv 49 51).

Mahāvishṇu then speaks of the devotion which a disciple should exhibit towards his Guru or spiritual director and which is to be like that which should be shown to mother and father, to Vishṇu and Shiva (vv 51 52). One should not cross anything belonging to, or connected with, the Guru, not even his shadow, nor should there be association with his enemy. Great reverence and self restraint should be shown whilst in his house. Therein there should be no anger and quarrelling, lust, loud talk, lies, sloth and idle disputation, nor any easing of nature, sexual intercourse, spitting, vomiting, or traffic by way of buying, selling, or lending (vv 53-55). The Guru's command should not be disobeyed. What he orders, that the disciple should do at once and unhesitatingly and without attempting to discuss whether it is right or wrong (1). In short the disciple should by action, mind, and speech worship his Guru with a guileless and faithful heart.

At v 59 it is said that one should never do anything which offends others, however much we may desire it even in so small a matter as dress.

At v 62 Māhaviṣṇu addressing Brahma says "Oh Lotus born One, in this Tantra(2) I have shown thee the Prāpancha(3) in its five fold aspect."

This Chapter and probably the work(4) concludes with the following invocation

(1) *Iskṅgānūśātam ād śāṅg gurunā yattu guruvapi*
Tvarajā parajā kuryād buddhyā samyagaj hmatā (v 53)

This appears to solve in an extreme sense a point raised by St. Alphonsus Liguori as to the duties of a penitent towards his spiritual director but possibly as in the case of all general rules there may be some exception here.

(2) *Tantre smṛta*. See p. 4 ante.

(3) v ante p. 1.

(4) v ante p. 61.

Obeisance to Him
 Who is Energy and Light(1) itself
 In Whom are the products of Prakṛiti(2)
 Sun, Moon and Fire(3)
 Which have sprung from the Târa and other Vîjas(4)
 And which have their motion and increase
 In Him

CALCUTTA,

The 26th January 1914 }

ARTHUR AVALON

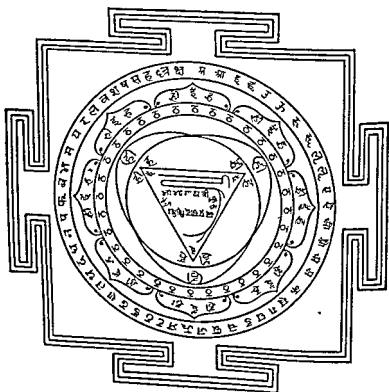
(1) Tejas.

(2) Lit. the Prakṛtis of Prakṛiti. See p. 7 ante.

(3) Not merely the luminaries and element so named but that also for which they stand as symbols.

(4) That is from Oṃ and other "Seed mantras."

श्रीश्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

श्रीश्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

पूज्यपादश्रीभगवच्छङ्कराचार्यप्रणीतम् ।

श्रीआर्द्याङ्गवेलनेन प्रवर्तितं पर्यवेक्षितञ्च ।

श्रीतारानाथविद्यारत्नेन सम्पादितम् ।

कलिकातानगर्या

संस्कृतयन्त्रे

श्रीउपेन्द्रनाथचक्रवर्तिना सुद्वितम् ।

लण्डनराजधान्या लुज्याक् एण्ड की कर्तृकेण
प्रकाशितम् ।

कलिकातानगर्या ३० न, कर्णभोयालिसट्ट्रीटस्यसंस्कृतप्रेस-
डिपजिटरीभवने प्राप्तव्यम् ।

खृ १८१४ ।

PRINTED AND PUBLISHED BY UPENDRA NATHA CHAKRAVARTI,
AT THE SANSKRIT PRESS,
No 5, NANDAKUMAR CHAUDHURY'S 2ND LANE, CALCUTTA
1918.

श्रीप्रपञ्चसारतन्त्रम् ।

श्रीश्रीगुरवे नमः ।

प्रथमः पटलः ।

अकचटतपयादैः सप्तभिर्वर्णवर्गै-

र्विरचितमुखवाहापादमध्याख्यहृत्का ।

सकलजगदधीशा शाश्वती विश्वयोनि-

र्वितरतु परिशुद्धिं चेतसः शारदा वः ॥ १ ॥

अथाभवन् ब्रह्महरीखराख्याः पुरा प्रधानात् प्रलयावसाने ।

गुणप्रभिन्ना जगतोऽस्य सृष्टिस्थितिचयस्रष्टनिविष्टचेष्टाः ॥ २ ॥

स्त्रनिष्पत्तिश्च कृत्यश्च ते विचिन्त्य न चाविदन् (१) ।

वक्तारमजमव्यक्तमरूपं (२) मायिनं विभुम् ॥ ३ ॥

मूर्त्याभासेन दुग्धाब्धौ भूषणद्वयसमाकुने ।

मरुत्संघटनोत्कीर्णलहरीकणशीतले ॥ ४ ॥

चयदादित्यकिरणप्रगान्तगिगिरोदये ।

पूर्णचन्द्रकरामर्पप्रतिक्षुब्धजनागये ॥ ५ ॥

अनन्तभोगविमले फणायुतविराजिते ।

मायिनं शार्ङ्गिणं शर्वश्रीरिपप्रभुवस्तदा ॥ ६ ॥

(१) "न चाविदन्" इत्यत्र "वमाविदन्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वरूपम्" इत्यत्र "वन्नूपम्" इति पाठान्तरम् ।

- तद्वृष्टिर्दृष्टमनसो विष्टरययसं विभुम् ।
 सृक्तिभिः स्तुतिभिः प्रीतः स्वमूर्त्तिं स व्यदर्शयत् ॥ ७ ॥
 नीलोत्पलदलप्रख्या नीलकुक्षितमूर्ध्जाम् ।
 अष्टमीचन्द्रविम्बाभललाटामायतभुवम् ॥ ८ ॥
 रत्नारविन्दनयनामुन्नसीमरुणाधराम् ।
 मन्दस्मिताधरमुखीं लसन्मकरकुण्डलाम् ॥ ९ ॥
 कम्बुग्रीवां पृथुदंभविसरहुजमण्डलाम् ।
 अनन्तरत्नप्रत्युप्तवलयार्द्रदमुद्रिकाम् ॥ १० ॥
 हारतारावलीराजत्पृथुरोव्योममण्डलाम् ।
 कौस्तुभोद्भासितोपान्तां (१) श्रीवत्सद्युतिदीपिताम् ॥ ११ ॥
 लसदौदरिकावन्धभास्वरां संहतोदरीम् ।
 गभीरनाभि विपुलजघनां पीतवाससम् ॥ १२ ॥
 पृथुहत्तोरुमापूर्णजाशुमण्डलबन्धुराम् ।
 वृत्तजङ्घां शूद्रगुल्फां प्रपदाजितकच्छपाम् ॥ १३ ॥
 तनुदौर्घाङ्गुलिं भास्वन्नखराजिविराजिताम् ।
 • चक्रस्वस्तिकशङ्खाक्षध्वजाङ्घ्रितपददयाम् ॥ १४ ॥
 तां दृष्ट्वा तरलात्मानो विध्यधोऽक्षजशङ्कराः ।
 • अतिष्ठन्नितिकर्तव्यमूढास्तत्रात्रवीदजः ॥ १५ ॥
 स्वामिन् प्रसीद विश्वेभ्य के वयं केन भाविताः ।
 ✓ किं मूला किं क्रियाः सर्व्वमस्मभ्यं वक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥
 इति पृष्टे परं न्योतिस्त्वाच प्रमिताक्षरम् ।
 यूयमचरसन्भूताः सृष्टिस्थित्यन्तर्हेतवः ॥ १७ ॥
 तैरेव विकृतिं यातास्तेषु वो जायते लयः ।
 इति तस्य वचः श्रुत्वा तमपृच्छत्सरोजभूः ॥ १८ ॥

(१) "कौस्तुभोद्भासितोदस्ताम्" इति पाठान्तरम् ।

अक्षरं नाम किं नाथ कुतो जातं किमात्मकम् ।
 इति पृष्ठो हरिस्तेन सरोजोदरयोनिना ॥ १८ ॥
 मूलार्णमर्णविकृतौर्विकृतेर्विकृतौरपि ।
 तन्मभिन्नानि मन्त्राणि प्रयोगांश्च पृथग्विधान् ॥ २० ॥ ✓
 वैदिकांस्तान्त्रिकांश्चापि सर्वानित्यमुवाच ह ।
 प्रकृतिः पुरुषश्चैव नित्यौ कालश्च सत्तम ॥ २१ ॥
 अणोरणीयसौ स्थूलात् स्थूला व्याप्तचराचरा ।
 आदित्येन्दुग्नितेजोमदयद्यत्तत्तन्मयी विभुः ॥ २२ ॥
 न श्वेतरक्तपीतादिवर्णेर्निर्धार्य्य चोचते ।
 न गुणेषु न भूतेषु विशेषेण व्यवस्थिता ॥ २३ ॥
 अन्तरान्तर्वह्निश्चैव देहिनां देहपूरणी ।
 स्वसंवेद्यस्वरूपा सा दृश्या देशिकदर्शितैः ॥ २४ ॥
 ययाकाशस्तमो वापि लब्धया नोपलभ्यते ।
 पुंनपुंसकयोस्तुल्याप्यङ्गनासु विगम्यते ॥ २५ ॥
 प्रधानमिति यामाहुर्गो, शक्तिरिति कथ्यते ।
 या युष्मानपि मां नित्यमवष्टभ्यातिवर्तते ॥ २६ ॥
 साहं यूयं तथैवान्यदयद्देयं तत्तु सा स्मृता ।
 प्रलये व्याप्यते तस्यां चराचरमिदं जगत् ॥ २७ ॥
 सैव स्त्रां वेत्ति परमा तस्या नान्योऽस्ति वेदिता ।
 सा तु कालात्मना सम्यक् मयैव ज्ञायते सदा ॥ २८ ॥
 लयादिप्रलयान्तोऽयं कालः प्रसूयते ह्यज ।
 नलिनीपत्रसदृश्यां सूक्ष्मसूक्ष्मभिर्दने ॥ २९ ॥
 दले दले तु यः कालः स कालो लववाचकः ।
 लवेच्छुटिः स्यान्निर्गन्धिः कलान्तावच्छुटिं विदुः ॥ ३० ॥
 काष्ठा तावत् कला त्रैया तावत् काष्ठा निमेषकः ।
 सोऽङ्गुलिस्तोटतुल्यः स्यान्माताष्टाभिस्तु तैः स्मृता ॥ ३१ ॥

कालेन यावता स्वीयो हस्तः स्वं जातुमण्डलम् ।
 पथ्येति मात्रा सा तुल्या स्वयैकश्वासमात्रया ॥ ३२ ॥
 पद्युत्तरैस्तु त्रिगतैर्निश्वामैर्नाडिका स्मृता ।
 दिनाडिको मुहूर्तः स्यान्नृगद्विस्तैरहर्निशम् ॥ ३३ ॥
 त्रिंशद्विरप्यहोरात्रैर्मासो द्वादशभिस्तु तैः ।
 सम्यक्सरो मातुषोऽयमहोरात्रं दिवौकसः ॥ ३४ ॥
 तथा दिव्यैरहोरात्रैस्त्रिगतैः पटिसंयुतैः ।
 दिव्यः सम्यक्सरो ज्ञेयो दिव्यैः सम्यक्सरैस्तु तैः ॥ ३५ ॥
 भवेद्द्वादशमाहस्रैर्भिन्नैरेकं चतुर्युगम् ।
 तैः सहस्रैः शतानन्द तवैकं दिनमिष्यते ॥ ३६ ॥
 तावतो तव रात्रिय कथिता कालवेदिभिः ।
 तथाविधैरहोरात्रैस्त्रिंशद्भिर्मासमृच्छति ॥ ३७ ॥
 तथाविधैर्द्वादशभिर्मासैरब्दं तव स्मृतम् ।
 तथाविधानामब्दानां शतं त्वमपि जीवसि ॥ ३८ ॥
 त्वदायुर्मम निश्वासः कालेनेवं प्रचोद्यते ।
 स जानाति विपाकांश्च तस्यां सम्यगवस्थितान् ॥ ३९ ॥
 सोऽन्वीक्ष्य त्वाद्दशमायुः परिपाकं प्रदास्यति ।
 प्रकृतेषु क्वचित् कालो विकृतिं प्रतिपादयेत् ॥ ४० ॥
 सा तत्त्वसंज्ञा (१) चिन्मात्रा ज्योतिषः सन्निधेस्तदा ।
 विचिकीर्षुर्धनीभूता (२) क्वचिदभ्येति विन्दुताम् ॥ ४१ ॥
 कालेन भिद्यमानस्तु स विन्दुर्भवति विधा ।
 स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तस्य वैविध्यमिष्यते ।
 स विन्दुनादवीजत्वभेदेन च निगद्यते ॥ ४२ ॥

(१) "सा तत्त्वसंज्ञा" इत्यत्र "सा तत्त्वसंज्ञा" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वनीभूता" इत्यत्र "वनीभूय" इति पाठान्तरम् ।

विन्दोस्तस्माद्विद्यमानाद्रवोऽव्यक्तात्मको भवेत् ।

स रवः श्रुतिसम्पन्नैः शब्दब्रह्मेति कथ्यते ॥ ४३ ॥

अव्यक्तादन्तरुदितत्रिभेदगहनात्मकात् ।

महन्नाम भवेत्तत्त्वं महतोऽहङ्कृतिस्तथा ॥ ४४ ॥

भूतादिकवैकारिकतैजसभेदक्रमादहङ्कारात् ।

कालप्रेरितया गुणदोषयुजा शब्दसृष्टिरथ शक्त्या ॥ ४५ ॥

शब्दादरोम स्पर्शतस्तेन वायुस्ताभ्यां रूपाहङ्कृरितै रसाच्च ।

अन्मांस्तेतैर्गन्धतोभूर्धराद्या भूताः पञ्च स्युर्गुणोनाः क्रमेण ॥ ४६ ॥

स्वमपि सुषिरचिह्नमीरणः स्याच्चलेनपरः परिपाकवान् कृशानुः ।

जलमपि रसवदधनाधरा तेऽसितशितिपाटलशुभ्रपीतभासः ॥ ४७ ॥

वृत्तं व्योम्नो विन्दुपट्कान्वितं तद्वायोरग्नेः स्वस्तिकोद्यच्चिकोणम् ।

अक्षोपेताह्नेन्दुमहिम्बमाप्यं स्याद्व्योद्यच्चातुरस्त्रं धरायाः ॥ ४८ ॥

निवृत्तिसंज्ञा च तथा प्रतिष्ठा विद्याह्वया शान्ति सशान्त्यतीते ।

स्युः शक्तयः पञ्च धरादिभूतप्रोक्त्याः क्रमाद्वादकलादिभूताः ॥ ४९ ॥

पुटयोरुभयोद्य दण्डसंस्था पृथिवी तोयमधः कृशानुरूहम् ।

पवनस्त्वथ पार्श्वगोऽथ मध्ये गगनं भूतगतिस्तनूह्वयेयम् ॥ ५० ॥

व्योम्नि मरुदत्र दहनस्तत्रापस्तासु संस्थिता पृथ्वी ।

सचराचरात्मकानि तानि तस्यां जातानि सर्व्वेभूतानि ॥ ५१ ॥

श्रोत्रत्वगक्षिजिह्वाघ्राणान्यपि चेन्द्रियाणि बुद्धेः स्युः ।

वाक्पाणिपादपायूपस्थानि च कर्म्मसंज्ञकानि तथा ॥ ५२ ॥

वचनादाने सगती सविसर्गानन्दकौ च संप्रोक्ताः ।

वागाद्यर्थाः समनो बुद्धिरहङ्कारश्चित्तमपि करणम् ॥ ५३ ॥

भूतेन्द्रियेन्द्रियावयैरुद्दिष्टस्तत्त्वपञ्चविंशतिकः ।

व्यानन्दकैश्च तैरपि तत्त्वचतुर्विंशतिस्तथा प्रोक्ता ॥ ५४ ॥

करणोपेतैरैतैस्तत्त्वान्युक्तानि रहितवचनादौः ।

भूतानीन्द्रियदशकं समनः प्रोक्तो विकारप्रोढशुक्लः ॥ ५५ ॥

अव्यक्तमहदहङ्गतितन्मात्राणि प्रकृतयः स्युरष्टौ च ।
 तन्मात्राहङ्काराः समष्टान्तः प्रकृतिविकृतयः सत ॥ ५६ ॥
 सत्त्वं रजस्तम इति संप्रोक्ताय त्रयो गुणास्तस्याः ।
 तत्सम्बन्धात् विकृतैर्भेदत्रितयैस्ततं जगत् सकलम् ॥ ५७ ॥
 देवाय श्रुतयः स्वराः समस्तो लोकाः सर्वैश्चानराः
 कालाः शक्तिश्रुतत्रिवर्गसहितास्त्रिस्तथा वृत्तयः ।
 नाद्योऽन्यच्च जगत्त्रये त्रिनियतं यदसु सम्बध्य त-
 द्विशेषां स्थितये चरन्त्यविरतं सूर्येन्दुवैज्ञानराः ॥ ५८ ॥
 एष सर्गः समुत्पन्न इत्यं विखं प्रतीयते ।
 विश्वप्रतीती हि यतः प्रपञ्चस्त्ववगम्यते ॥ ५९ ॥
 शब्दब्रह्मेति यत् प्रोक्तं तदुद्देशः प्रवर्त्यते ।
 अतःपरमवाच्यं हि स्वसंवेद्यस्वरूपतः ॥ ६० ॥
 शब्दब्रह्मेति शब्दावगम्यमर्थं विदुर्बुधाः ।
 स्वतोऽर्थानवबोधत्वात् प्रोक्तो नैतादृशो रवः ॥ ६१ ॥
 स तु सर्वत्र संस्यूतो जाते भूताकरे पुनः ।
 आविर्भवति देहेषु प्राणिनामर्थविस्तृतः ॥ ६२ ॥
 प्रकृतौ कालनुन्नायां गुणान्तःकरणात्मनि ।
 देहवतुर्विधो ज्ञेयो जन्तोस्तत्पत्तिभेदतः ॥ ६३ ॥
 पौद्गिजः स्वेदजोऽण्डोत्पद्यतुर्थसु जरायुजः ।
 उद्भिद्य भूमिं निर्गच्छत्यौद्भिदः स्यावन्तरसु सः ॥ ६४ ॥
 निर्दिष्टः स्कन्दविटपपत्रपुष्पफलादिभिः ।
 पञ्चभूतात्मकः सर्वः क्षामधिष्ठाय जायते ॥ ६५ ॥
 भूवारितेजः पवननभसां समवायतः ।
 स्वेदजः स्त्रियमानाभ्यो भूरन्यद्वाः प्रजायते ॥ ६६ ॥
 यूकमक्षुण्णकीटाण्व्रियाद्याः क्षणमद्भुराः ।
 भण्डजो वर्तुनीभूताच्छुक्रगोणितसंपुटात् ॥ ६७ ॥

कालेन भिन्नात् पूर्णात्मा निर्गच्छन् प्रक्रमिष्यति ।
 अहिगोधावयोभेकशिशुमारादिकथ सः ॥ ६८ ॥
 जरायुजय ग्राम्यातः क्रियातः सुतिसम्भवः ।
 स जायते चतुर्विंशतत्त्वसंयुक्तदेहवान् ॥ ६९ ॥
 स्वस्थानतद्युताच्छुक्राद्दिन्दुमादाय मारुतः ।
 गर्भाशयं प्रविशति यदा तुल्यं तदाऽपरः ॥ ७० ॥
 आर्तवात् परमं वीजमादायास्याश्च मूलतः ।
 यदा गर्भाशयं नेष्यत्यथ सम्मिश्रयेन्मरुत् ॥ ७१ ॥
 मायीयं नाम योषोत्यं यौरुथं कान्धकं मलम् ।
 आणवं नाम सम्प्रोक्तं मौलितं तन्मलद्वयम् ॥ ७२ ॥
 सूक्ष्मरूपाणि तत्त्वानि चतुर्विंशं मलद्वये ।
 तत्र युक्तिं ब्रजन्त्याश्च ततस्तद्गर्भमारुतः ॥ ७३ ॥
 सचोभ्य सम्बर्हयति तन्मलं शोणिताधिकम् ।
 स्त्री स्याच्छुक्राधिकं ना स्यात् समबर्हं नपुंसकम् ॥ ७४ ॥
 स्वगतैर्मरुदग्न्यग्निः स्विद्यते क्वाप्यते च तत् ।
 मियौभूतं तदङ्गैव मातुरङ्गुष्ठसम्मितम् ॥ ७५ ॥
 आयामि बहुदाकारं परेऽहनि विजृम्भते ।
 पक्षेण चतुरस्रं स्थान्मातुर्भुक्तैरसान्नवत् ॥ ७६ ॥
 मिलितादपि तस्मात्तु पृथगेव मलद्वयात् ।
 किटोभूतं द्वय पूर्वं वीजयुग्मं समुन्नयेत् ॥ ७७ ॥
 ऊर्ध्वन्तु मरुता शुभा तस्मादपि मलद्वयात् ।
 उभयात्मिक्यधोवृत्ता नाडी दीर्घा भवेदृक्षुः ॥ ७८ ॥
 अयाक्षुः सा तस्याय भवेत् पक्षद्वये द्वयम् ।
 नाद्योस्तत्सन्निवहाः स्युः सप्तान्धा नाडिका मताः ॥ ७९ ॥
 तत्र या प्रथमा नाडी सा सुपुम्नेति कथ्यते ।
 या वामेदेति सा ज्ञेया दक्षिणा पिङ्गला स्मृता ॥ ८० ॥

या वाममुष्कसम्बद्धा सा क्षिप्यन्ती सुपुत्रया ।
 दक्षिणं जघ्नुमाश्रित्य धनुर्व्यूका हृदि स्थिता ॥ ८१ ॥
 वामांसजघ्नन्तरगा दक्षिणां नासिकाभियात् ।
 तथा दक्षिणमुष्कोत्था नासाया वामरन्धगा ॥ ८२ ॥
 अन्या धमन्यो याः प्रोक्ता गान्धारी हस्तिजिह्विका ।
 सपुष्पाऽलम्बुपा चैव यशस्विन्यपि शङ्किनी ॥ ८३ ॥
 कुङ्गरिति च विहङ्गिः प्रधाना व्यापिकास्तनी ।
 काचित्राङ्गी वहिर्व्यूका या मातुर्हृदि बध्यते ॥ ८४ ॥
 यथा स पुष्टिमाप्नोति केदार इव कुल्यया ।
 मातुराहाररसजैर्धातुभिः पुष्यते क्रमात् ॥ ८५ ॥
 क्रमवृद्धौ परं ज्योतिः कला चैव क्षतामियात् ।
 सचेतसं मलं तत्तु सभूतं सगुणं पुनः ॥ ८६ ॥
 सदोषं दूष्यसम्भ्रं जन्तुरित्यभिधीयते ।
 फलकोशद्वयं तत्तु व्यक्तं पुंसो न तु स्त्रियाः ॥ ८७ ॥
 नपुंसकस्य किञ्चित्तु व्यक्तिरचोपलक्ष्यते ।
 मध्यस्थायाः सुपुत्रायाः पर्व्वपञ्चकसम्भवाः ॥ ८८ ॥
 शाखोपशाखतां प्राप्ताः शिरालक्षत्रयात् परम् ।
 शर्दूलक्षमिति प्राहुः शरीरार्थविशारदाः ॥ ८९ ॥
 तद्देदांश्च बहूनाङ्गुष्ठाभिः सर्वाभिरेव च ।
 व्याप्नोति सर्वतो वायुयेंन देहः प्रवर्त्यते ॥ ९० ॥
 देहेऽपि मूलाधारे तु समुदेति समीरणः ।
 नाडीभ्यामस्तमभ्येति घ्राणतो द्विपङ्क्तुले ॥ ९१ ॥
 पक्षोराशमिनेन्दुभ्यामूर्द्ध्वाधोऽहोत्तरिष्यते ।
 वामदक्षिणनाडीभ्यां स्यादुदग्दक्षिणायनम् ॥ ९२ ॥
 अत्रापि चेतनां घातोरागतिं बहुधा विदुः ।
 रेतः शीपितजं प्राहुरेकेऽन्ये मातुराद्यतात् ॥ ९३ ॥

आहाराद्रसजं प्राहुः केचित् कर्मफलं विदुः ।
 केचिदस्य परं धाम्नो व्याप्तिमेव प्रचक्षते ॥ ८४ ॥
 कश्चित् कर्मप्रकारज्ञः पितुर्देहात्मनाऽसक्तः ।
 सम्बध्य मयनोद्रेकविलीनाच्छुक्रधातुतः ॥ ८५ ॥
 तत्परं धाम सौजस्कं संक्रान्तं मारुतेन तु ।
 ब्रूते रक्तव्यतिकृताद्दीपाद्दीपान्तरं यथा ॥ ८६ ॥
 कश्चित्तु भौतिकव्याप्ते जन्मकाले वपुष्यथ ।
 कुतश्चिदेत्य जीवात्मा निष्पन्न इति शंसति ॥ ८७ ॥
 बहुना किं परं युंसः साविध्याप्रविजृम्भिता ।
 प्रकृतिर्गुणभिन्ना सा त्रिदोषात्मा महोयसी ॥ ८८ ॥
 पञ्चभूतमयी सप्तधातुभिन्ना च भौतिकैः ।
 पञ्चभिश्च गुणैर्युक्ता पञ्चेन्द्रियविचारिणी ॥ ८९ ॥
 पञ्चेन्द्रियानुगा भूयः पञ्चबुद्धिप्रभाविनी ।
 पञ्चकर्मेन्द्रियगता पञ्चत्वादाप्रवर्त्तते ॥ ९० ॥
 परेण धाम्ना समनुप्रवहा मनस्तदा सा तु महाप्रभावा ।
 यदा तु सङ्कल्पविकल्पकृत्या यदा पुनर्निश्चिनुते तदा सा ॥ ९०१ ॥
 स्याद्बुद्धिसंज्ञा च यदा प्रवेत्ति ज्ञातारमाज्ज्ञानमहङ्गतिः स्यात् ।
 तदा यदा सा त्वभिनीयतेऽन्तश्चित्तञ्च निर्हारितमर्थमेवा ॥ ९०२ ॥
 यदा स्वयं व्यञ्जयितुं यतेत महोयसी सा करणैः क्रमेण ।
 तदा तु विन्दुस्फुटनोद्भवस्य रवस्य सम्यक् प्रबिलम्बितं(१) स्यात् ॥ ९०३ ॥
 इति श्रीप्रपञ्चसारे प्रथमः पटलः ।

द्वितीयः पटलः ।

अथ व्यवस्थिते त्वेवं मामात् पक्षादिनादपि ।
 मुहूर्त्तात्राङ्गिकायाश्च क्षणादपि च वर्धते ॥ १ ॥
 जन्तुः पङ्क्तिं पूर्वं स्याच्छिरः पादौ करावपि ।
 अन्तराधियेति पुनः पङ्क्तिषु प्रवर्त्तते ॥ २ ॥
 अक्षिनासास्यकर्णभ्रूकपोनचिवुकादिकम् ।
 प्रकोष्ठकूर्परांसाद्यं कट्यूरुप्रपदादिकम् ॥ ३ ॥
 उरः कुचिस्तनाद्यश्च ततः सर्व्याङ्गवान् विभुः ।
 कानेन जन्तुर्भवति दोषास्त्वनुगुणा यदि ॥ ४ ॥
 प्रसृत्तिसमये सोऽथ जननीं क्लेगयन् मुहुः !
 संहतास्यः (१) सुपुत्रास्योऽवाप्नुखोऽनिनचोदितः ॥ ५ ॥
 तस्यां ग्रहस्थां गच्छति मग्नवक्त्राक्षिनासिकः ।
 पुरा कृतानां पापानामयुतं संस्मरन् मुहुः ॥ ६ ॥
 तस्याः कायाग्निना दग्धः क्लेदैः क्लिन्नाङ्गबन्धनः ।
 पूत्युद्गारपरोतश्च तत्पायुद्गारगोचरः ॥ ७ ॥
 तदा प्रक्षुभितैः स्त्रीयवायुभिर्दग्धा गतैः ।
 सम्पिण्डितगरीरस्तु मोक्षमेव किलेच्छति ॥ ८ ॥
 प्राणाद्या वायवस्तस्मिन् पूर्वमेव कृतास्रदाः ।
 परस्परमपानय प्राणय प्रतिवध्यते ॥ ९ ॥

(१) "संहतास्यः" इत्यत्र "संहतास्यः" इति पाठान्तरम् ।

प्रयात्यूर्ध्वं यदा प्राणस्तदापानो नयत्यधः ।
 यदा समानः कायाग्निं संधुचयति पाचितुम् ॥ १० ॥
 तदा तत्पाकयुक्तान्तरसमादाय धावति ।
 व्यानो जन्तोस्तु तं देहमापादतलमस्तकम् ॥ ११ ॥
 उदानः प्राणसहगो निमेषोन्मेषकारकः ।
 उद्गारकारको नाग उन्मोलयति कूर्मकः ॥ १२ ॥
 शुकृत् कृकरको देवदत्तो जृम्भणकर्म्मकृत् ।
 धनञ्जयाख्यो देहेऽस्मिन् कुर्याद्बहुविधान् रवान् ॥ १३ ॥
 स च लौकिकवायुत्वान्मृतञ्च न विमुञ्चति ।
 इत्यमी भारताः प्रोक्ता दश देहादिगामिनः ॥ १४ ॥
 वज्रयश्च दशान्ये स्युस्तेषां सप्त तु धातुगाः ।
 त्रयस्त्रिदोषगाः प्रोक्ताः स्वेदक्लेदान्वगाश्च ते ॥ १५ ॥
 त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशक्ताणि धातवः ।
 ते द्रूयाः कफपित्तेन दोषास्तत्प्रेरको मरुत् ॥ १६ ॥
 समवायी स विश्वात्मा विश्वगो विश्वकर्म्मकृत् ।
 सदोषो वा स द्रूया वा क्रियातः संप्रधार्यते ॥ १७ ॥
 बुभुक्षा च पिपासा च शोकमोहौ जरान्मृती ।
 पङ्कज्यः प्राणबुद्धिदेहधर्म्मेषु संस्थिताः ॥ १८ ॥
 मज्जास्थिस्रायवः शक्नाद्रक्तात्त्वद्वासशोणितम् ।
 इति पाट्कौशिकं नाम देहे भवति देहिनाम् ॥ १९ ॥
 रसादितः क्रमात् पाकः शक्नान्तेषु तु धातुषु ।
 शक्रपाकात् स्वयं भिद्येदोजो नामाष्टमी दशा ॥ २० ॥
 क्षेत्रज्ञस्य तदोजसु केवलाययमिष्यते ।
 यथा स्नेहः प्रदोषस्य यथाभ्रमशनिखिपः ॥ २१ ॥
 बहुहारेण कुम्भेन संवृतस्य हविर्भुजः ।
 यथा तेजः प्रसरति समीपालोकशक्तिमत् ॥ २२ ॥

तथा देहाहतस्यापि क्षेत्रज्ञस्य महात्विपः ।

इन्द्रियैः सम्प्रवर्त्तन्ते स्वं स्वमर्थग्रहं प्रति ॥ २३ ॥

नभः श्रोत्रेऽनिलयन्मण्डपनिघृण्यथोदकम् ।

जिह्वायामवनिघ्नीण इत्यमर्थप्रवर्त्तनम् ॥ २४ ॥

यदा पित्तं मरुश्च विलीनं प्रविलापयेत् ।

धातूस्तदा क्रमाद्रक्तं लसीकां द्रावयेत् क्षणात् ॥ २५ ॥

द्रुता सा तु लसीकाद्वा रोमकूपैः प्रवर्त्तते ।

बहिः सर्वत्र कणशस्तदा स्वेदः प्रतीयते ॥ २६ ॥

यदा कफी मरुत्पित्तनुची लीनः प्रवर्त्तते ।

ऊर्ध्वं द्रुतोद्भूतं वाष्पं प्रसेकश्च प्रवर्त्तयेत् ॥ २७ ॥

✓ कफात्मिकास्तु विकृतीः कर्णशङ्कुलिपूरिकाः ।

गण्डमालादिकान् वापि कुर्व्याज्जन्तोस्तु कर्मजान् ॥ २८ ॥

ग्रहणी नाम सा पात्री प्रसृताञ्जलिसन्निभा ।

अधस्तात्स्थाः प्रधानाग्निः सममानेन नुद्यते ॥ २९ ॥

तस्याधस्तात्त्रिकोणाभं ज्योतिराधारसुत्तमम् ।

विद्यते स्थानमेतद्भि मूलाधारं विदुर्बुधाः ॥ ३० ॥

अथाहतं षड्रसं वाप्याहारं कण्ठमार्गम् ।

श्लेष्मणानुगतं तस्य प्रभावात्क्षुधुरीभवेत् ॥ ३१ ॥

✓ तत्र स्वाद्वस्त्रलवणतिक्तोपणकपायकाः ।

• पड्रसा; कथिता भूतविकृत्या द्रव्यमाश्रिताः ॥ ३२ ॥

तथैवामाशयगतं पथात्पित्ताशयं व्रजेत् ।

तदा तस्मानुगमतात् (१) कटुकत्वं प्रपद्यते ॥ ३३ ॥

तत्रान्दान्तरसद्भिष्टं पथ्यते पित्तवारिणा ।

पथ्यमानाद्रस भिन्नं वायूरक्तादिकं नयेत् ॥ ३४ ॥

तत्र किट्टमसृग्मिन्नं ग्रहण्यां चिनुतेऽनिलः ।
 तच्चीयमानं विष्णाम ग्रहणीं पूरयेन्मुहुः ॥ ३५ ॥
 सा तथा शकृता पूर्णा वलिता प्रतिसुञ्चति ।
 पुरीषं पायुमार्गेण तत्पाकेऽच्छाश्वसस्ततः ॥ ३६ ॥
 अङ्गस्वेदवदभ्यन्तर्ध्वाक्षैः सूक्ष्मैः शिरामुखैः ।
 वस्त्रिमापूरयेद्वायुः पूर्णो मुञ्चति धारया ॥ ३७ ॥
 मूत्राशयो धनुर्वक्रो वस्तिरित्यभिधीयते ।
 मूत्रमित्याहुर्दृढं वस्त्रिमेहननिर्गतम् ॥ ३८ ॥
 अपथ्यभाजामनयोर्भार्गयोर्दोषदुष्टयोः ।
 प्रमेहमूत्रकृच्छादेर्ग्रहणोद्देशः सम्भवः ॥ ३९ ॥
 इत्यभूतः स जन्तुस्तु जरायुच्छत्रगात्रवान् ।
 अपत्यवत्सं सगम्य सज्जते वायुना मुहुः ॥ ४० ॥

अथ पापकृतां शरीरभाजामुदराभिक्रमितुं महान् प्रयासः ।
 नलिनोद्भव हे विचित्रहस्ता नितरां कर्मगतिसु मानुषाणाम् ॥ ४१ ॥
 जायतेऽधिकसंविग्नो जृम्भतेऽङ्गैः प्रकम्पितैः ।
 जूर्णोऽल्पं निश्वासितं भीत्या च परिरोदिति ॥ ४२ ॥
 मूलाधारात् प्रथममुदितो यस्तु भावः पराख्यः
 पश्चात् पश्यन्त्यथ हृदयगो बुद्धियुस्तथ्यमाख्यः ।
 वक्त्रे वैखर्यथ रुददिपोरस्य जन्तोः सुपुत्रा-
 न्दत्तस्तत्प्राप्नोति यस्तत्प्रेदितो वर्णमुहुः ॥ ४३ ॥

स्त्रीतोमार्गस्याविभक्तत्वहेतोस्तत्रार्णानां जायते न प्रकायः ।
 तावत् यावत् कण्ठमूर्धादिभेदो वर्णव्यक्तिः स्थानसंस्था यतोऽतः ॥ ४४ ॥
 ज्ञाताऽस्मीति यदा भावो मनोऽहङ्कारबुद्धिमान् ।
 जातसित्पूर्वको जन्तोः स भावः क्रमवर्द्धितः ॥ ४५ ॥
 बभ्राति मातापित्रोस्तु ततो बन्धुषु च क्रमात् ।
 . स पीत्वा बहुयः स्तन्य मातरं स्तन्यदायिनीम् ॥ ४६ ॥

दृष्ट्वा रोदिति तां वोक्ष्य तत्र स्यादितरेतरम् ।
 बन्धस्तदाधिकर्त्तारमतिस्त्रिगुणमनन्यगम् ॥ ४० ॥
 पितरं वोक्ष्य तत्रापि तथा भ्रातरमेव च ।
 पित्र्यमातुनादींश्च समुद्दीक्ष्य प्रमोदते ॥ ४८ ॥
 एवं संवदसंसारबन्धवो विस्मरिष्यति ।
 पूर्वकर्म च गर्भस्यमुद्गीर्क्ष्येणैव च ॥ ४८ ॥
 अथ ससुत्तारयितुमाह्वयेज्जननीं मुहुः ।
 अप्येयान्मुखस्त्रीतोमार्गस्याविशदाक्षरम् ॥ ५० ॥
 अप्यव्यक्तं प्रनपति यदा कुण्डलिनी तदा ।
 मूलाधारे विहरति सुपुत्रावेष्टनी मुहुः ॥ ५१ ॥
 त्रिचतुःपञ्चपट्सप्त चाष्टशो दशशोऽपि च ।
 अथ द्वादशपञ्चाशद्भेदेन गुणयेत् क्रमात् ॥ ५२ ॥
 यदा त्रिगोऽथ गुणयेत्तदा त्रिगुणिता विभुः ।
 शक्तिः कामाग्निनादात्म्या गूढमूर्तिः प्रवर्त्तते ॥ ५३ ॥
 तदा तां तारमित्याहुरोमाक्षेति बहुश्रुताः ।
 तामिव शक्तिं ब्रुवते परमाक्षेति चापरे ॥ ५४ ॥
 त्रिगुणा सा त्रिदोषा सा त्रिवर्णा सा त्रयी च सा ।
 त्रिन्लोका सा त्रिमूर्तिः सा त्रिरिक्ता सा विशिष्यते ॥ ५५ ॥
 एतेषां तारणान्तारः शक्तिस्तद्वृत्तिशक्तिः ।
 यदा चतुर्धा गुणिता सूक्ष्मादिस्थानवाचिका ॥ ५६ ॥
 वाचिका जाग्रदादीनां करणानाञ्च सा तदा ।
 सा यदा पञ्चगुणिता पञ्चपञ्चविभेदिनी ॥ ५७ ॥
 पञ्चानामक्षराणाञ्च वर्णानां भरतां तथा ।
 गुणिता सा यदा षोढा कोशीर्क्षिरसभेदिनी ॥ ५८ ॥
 तदा षड्गुणिताख्यस्य यन्त्रस्य च विभेदिनी ।
 यदा सा सप्तगुणिता तारद्वन्द्वयोस्तदा ॥ ५९ ॥

भेदेरहाद्यैः (१) शान्तान्तैर्भिद्यते सप्तभिः पृथक् ।
 अकारश्चाप्युकारश्च मकारो विन्दुरेव च ॥ ६० ॥
 नादश्च शक्तिः शान्तश्च तारभेदाः समीरिताः ।
 हकारो रेफमाये च विन्दुनादौ तथैव च ॥ ६१ ॥
 शक्तिशान्तौ च सम्प्रोक्ताः शक्तेर्भेदाश्च सप्तधा ।
 अङ्गेभ्योऽस्याश्च सप्तभ्यः सप्तधा भिद्यते जगत् ॥ ६२ ॥
 लोकाद्विहीपपातालसिन्धुग्रहमुनिस्वरैः ।
 धात्वादिभिस्तथान्यैश्च सप्तसख्याप्रभेदकैः ॥ ६३ ॥
 यदाष्टधा सा गुणिता तदा प्रकृतिभेदिनी ।
 अष्टाचरा हि वस्त्राणा मातृमूर्त्तिविभेदिनी ॥ ६४ ॥
 दशधा गुणिता नाडी मन्त्राणादिविभेदिनी ।
 द्वादशात्मिक्यपि यदा तदा राश्वर्कमूर्त्तिशुक् ॥ ६५ ॥
 मन्त्रश्च द्वादशार्णाख्यमभिधत्ते स्वरानपि ।
 तत्संख्यश्च तथा यन्त्रं शक्तेस्तद्गुणितात्मकम् ।
 पञ्चाशद्वा प्रगुणिता पञ्चाशद्वर्णभेदिनी ॥ ६६ ॥
 पञ्चाशदंशगुणिताथ यदा भवेत् सा
 देवी तदात्मविनिवेशितदिव्यभावा ।
 सौपुत्रवत्सुपिरोदरनादसद्भात्
 पञ्चाशदीरयति पंक्तिश्च एव वर्णान् ॥ ६७ ॥

इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वितीयः पटलः ।

तृतीयः पटलः ।

भयोभयात्मका वर्णाः स्युरन्वीयोमभेदतः ।
 त एव सुस्त्रिधा भूयः सोमेनाग्निविभेदतः ॥ १ ॥
 स्वराख्याः पीङ्ग प्रोक्ताः स्वर्गाख्याः पञ्चविंशतिः ।
 व्यापकाय दगैते स्युः सोमेनाग्न्यात्मकाः क्रमात् ॥ २ ॥
 एषु स्वरा ऋष्वदीर्घभेदेन द्विविधा मताः ।
 पूर्वो ऋष्वः परो दीर्घो विन्दुसर्गान्तिकौ च तौ ॥ ३ ॥
 चाद्यन्तस्वरपट्कस्य मध्यमं यच्चतुष्टयम् ।
 वर्णानामागमधनैस्तन्त्रपुंशकमीरितम् ॥ ४ ॥
 तच्चतुष्कं सुपुत्रास्ये कुर्यात् प्राणेश्यनस्यितिम् ।
 दक्षोत्तरस्ये प्राणास्ये स्यातां दक्षोत्तरायणे ॥ ५ ॥
 दक्षस्यस्यिते ऋष्वदीर्घाः पञ्चोदयन्ति च ।
 भूतभूतकलाभिस्तदुदयः प्रागुदीरितः ॥ ६ ॥
 विन्दुसर्गां च यौ प्रोक्तौ तौ सूर्यगगिनौ क्रमात् ।
 तयोर्विंकारविस्तारः पुरस्तात् रूप्रवच्छते ॥ ७ ॥
 स्वर्गाख्या अपि ये वर्णाः पञ्चपञ्चविभेदतः ।
 भवन्ति पञ्चवर्गास्तदन्वयात्मा रविः स्मृतः ॥ ८ ॥
 चतुर्विंशतितत्त्वाख्यास्तस्माद्वर्णाः परे क्रमात् ।
 तेन स्वर्गाचराः सौराः प्राणानीलाम्बुखात्मकाः ॥ ९ ॥
 व्यापकाय द्विवर्गाः स्युस्तथा पञ्चविभेदतः ।
 यगोनाग्न्युत्थिता यस्मात् स्वरस्य व्यापकाचराः ॥ १० ॥
 तन्निभेदसमुद्भूता षष्टाविंशत्यन्ता मताः ।
 स्वरेः सोम्याः स्वर्गद्युमेः सौरा याद्याय वज्रिजाः ॥ ११ ॥

षोडश द्वादश दश संख्याः स्युः क्रमशः कलाः ।
 वर्णेभ्य एव तारस्य पञ्चभेदैस्तु भूतगैः ॥ १२ ॥
 सर्वगाथ समुत्पन्नाः पञ्चाशत्संख्याकाः कलाः ।
 तेभ्य एव तु तावत्यः शक्तिभिर्विष्णुमूर्त्तयः ॥ १३ ॥
 तावत्यो मातृभिः सादं तेभ्यः सूरुद्रमूर्त्तयः ।
 तेभ्य एव तु पञ्चाशत् स्युरोपधय ईरिताः ॥ १४ ॥
 याभिस्तु मन्त्रिणः सिद्धिं प्राप्नुयुर्वाञ्छितार्थदाम् ।
 अमृता मानदा पूषा तुष्टिः पुष्टीरतिर्धृतिः ॥ १५ ॥ ✓
 शशिनौ चन्द्रिका कान्तिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरङ्गदा (१) ।
 पूर्णापूर्णामृताकामदायिन्यः स्वरजाः कलाः ॥ १६ ॥
 तपनी (२) तापनी (३) धूम्रा मरीचिर्ज्वालिनी रुचिः ।
 सुषुम्ना भोगदा विज्ञा बोधनी (४) धारणी (५) क्षमा ॥ १७ ॥
 कभाद्या वसुदाः सौराष्ट्रान्ता द्वादशेरिताः ।
 धूम्राच्चिरुषा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी ॥ १८ ॥
 सुश्रीः सुरूपा कपिला हव्यकव्यवहे अपि ।
 यादार्णयुक्ता बहुला दश धर्मप्रदाः कलाः ॥ १९ ॥
 सृष्टि ऋद्धिः स्मृतिर्मेधा कान्तिर्लक्ष्मीर्धृतिः स्थिरा ।
 स्थितिः सिद्धिरकारोत्याः कला दश समोरिताः ॥ २० ॥
 अकारप्रभवा ब्रह्मजाताः स्युः सृष्टये कलाः ।
 जरा च पालिनी शान्तिरैश्वरी रतिकामिके ॥ २१ ॥
 वरदा ह्लादिनी प्रीतिर्दीर्घायोकारजाः कलाः ।
 उकारप्रभवा विष्णुजाताः स्युः स्थितये कलाः ॥ २२ ॥

(१) “अङ्गदा” इति पाठान्तरम् ।

(४) “बोधनी” इति पाठान्तरम् ।

(२) “तपिनी” इति पाठान्तरम् ।

(५) “धारिणी” इति पाठान्तरम् ।

(३) “तापिनी” इति पाठान्तरम् ।

तीक्ष्णा रौद्री भया निद्रा तन्द्रा (१) क्षुत् क्रोधिनी क्रिया ।
 उत्कारी चैव मृत्युश्च मकाराक्षरजाः कलाः ॥ २३ ॥
 मकारप्रभया रुद्रजाताः संहतये कलाः ।
 विन्दोरपि चतस्रः स्युः पीताश्वेताऽरुणाऽसिताः ॥ २४ ॥
 निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ।
 इन्धिका दीपिका चैव रेचिका (२) मोचिका परा ॥ २५ ॥
 परा परायणा सूक्ष्मा (३) मृता चाप्यायिनी तथा ।
 व्यापिनी व्योमरूपा स्यात् अनन्ता नादसम्भवा ॥ २६ ॥
 नादजाः पोङ्ग प्रोक्ता भुक्तिभुक्तिप्रदायिकाः ।
 केशवो नारायणो माधवगोविन्दविष्णवः ॥ २७ ॥
 मधुसूदनसंज्ञश्च सप्तमः स्यात्त्रिविक्रमः ।
 वामनः श्रीधराख्यश्च द्विपीकेशस्वनन्तरः ॥ २८ ॥
 पद्मनाभस्तथा दामोदराक्षो वासुदेवयुक् ।
 सङ्कर्षणश्च प्रद्युम्नः सानिरुद्धः स्वरोद्भवाः ॥ २९ ॥
 ततश्चक्री गदो शार्ङ्गो खड्गो शङ्खो हली तथा ।
 सुपत्नी शूलिसंज्ञश्च भूयः पाशो तथाङ्गुली ॥ ३० ॥
 मुकुन्दो नन्दजो नन्दी नरो नरकजिह्वरिः ।
 कृष्णः सत्यः सात्वतश्च शौरिः शूरो जनार्दनः ॥ ३१ ॥
 भूधरो विश्वमूर्त्तिश्च वैकुण्ठः पुरुषोत्तमः ।
 बली बलानुजो बालो हृषिकेशश्च हृषस्तथा ॥ ३२ ॥
 हंसो वराहो विमलो नृसिंहो सूर्यो हलाम् ।
 कीर्त्तिः कान्तिसृष्टिपुष्टी धृतिः चान्तिः क्रिया दया ॥ ३३ ॥
 मेधा च हर्षा श्रद्धाश्च लज्जा लक्ष्मीः सरस्वती ।
 प्रीतीरतिश्च संप्रीताः क्रमेण स्वरगणयः ॥ ३४ ॥

(१) "तन्द्रा" इति पाठान्तरम् ।

(२) "रेचिका" इति सप्तमस्यैव पदस्य पाठः ।

(३) "सूक्ष्माऽसूक्ष्माऽमृता धाना" इति पाठान्तरम् ।

जया दुर्गा प्रभा सत्या चण्डा वाणी विलासिनी ।
 विरजा विजया विश्वा विनदा सुतदा (१) स्मृतिः ॥ ३५ ॥
 ऋद्धिः समृद्धिः शुद्धिश्च (२) मुक्तिर्मुक्तिर्मतिः चमा ।
 रमोमा क्लेदिनी क्लिन्ना वसुदा वसुधा परा ॥ ३६ ॥
 परा परायणा सूक्ष्मा सन्ध्या प्रज्ञा प्रभा निशा ॥
 अमोघा विद्युता चेति शक्तयः सर्वकामदाः ॥ ३७ ॥
 इमाः पञ्चाशद्विष्टा नमोऽन्ता वर्णपूर्विकाः ।
 सधातुप्राणशक्त्याभ्युक्ता यादिषु मूर्त्तयः ॥ ३८ ॥
 श्रीकण्ठोऽनन्तसूक्ष्मौ च त्रिमूर्त्तिरमरेश्वरः ।
 अर्घ्येशो भावमूर्तिश्च तिथिः स्थाणुर्हराक्षयः ॥ ३९ ॥
 क्षिण्णेशो भौतिकः सद्योजातयानुग्रहेश्वरः ।
 अक्रूरश्च महासेनः स्युरेताः स्वर्मूर्त्तयः ॥ ४० ॥
 ततः क्रौञ्चश्चण्डेशपञ्चान्तकशिवोत्तमाः ।
 तथैकरुद्रकूर्मैकनेत्राख्यचतुराननाः ॥ ४१ ॥
 अजेशसर्वसोमेश्वराख्या लाङ्गलिदारुकी ।
 अर्धनारीश्वरयोमाकान्तश्यापादिदण्डिनी ॥ ४२ ॥
 अद्रिर्मीनश्च मेघश्च लोहितश्च शिखी तथा ।
 ऋगलण्डहिरण्यौ च महाकालकपालिनी ॥ ४३ ॥
 भुजङ्गेशः पिनाकी च खड्गीशश्च वक्रस्तथा ।
 श्वेतो भृगुश्च नकुली शिवः सम्यक्स्ततः ॥ ४४ ॥
 पूर्णोदरी च विरजा तृतीया शास्त्रली तथा ।
 लोलाक्षी वर्त्तुलाक्षी च दीर्घघोणा तथैव च ॥ ४५ ॥
 सुदीर्घमुखिगोमुख्यौ नवमी दीर्घजिह्विका ।
 कुण्डोदर्यूर्ध्वकेश्यौ च मुखौ विकृतपूर्विका ॥ ४६ ॥

सञ्जालोक्ताद्विद्या विद्यामुख्यः स्युः स्वरगतयः ॥ ४३ ॥
 महाकालीसरस्वती (सर्वसिद्धिसमन्विते) ॥ ४३ ॥
 गौरी तैलोक्यविद्या च तथा मन्त्रात्मशक्तिके ।
 भूतमाता लम्बोदरी द्राविणी नागरी तथा ॥ ४८ ॥
 वैखरी (१) मञ्जरी चैव रूपिणी वीरिणी तथा ।
 कोटरी (२) पूतनाभद्रकालीयोगिन्य एव च ॥ ४९ ॥
 शङ्खिनीगर्जिनीकालरात्रिकुर्हिन्य एव च ।
 कपर्दिनी महावज्रा जया च सुमुखेश्वरी ॥ ५० ॥
 रैवती माधवी चैव वारुणी वायवी तथा ।
 रक्षोपधारिणी चान्या तथैव सहजाह्वया ॥ ५१ ॥
 लक्ष्मीय व्यापिनी मायेल्याख्याता वर्णशक्तयः ।
 इत्युक्त स्त्रिविधो त्यासः क्रमात् सर्वसमृद्धिदः ॥ ५२ ॥
 चन्दनकुचन्दनागुरुकर्पूरीशीररोगजलयुष्टयाः ।
 ककोलजातिमासीभुराचौरग्रन्थिरोचनापत्राः ॥ ५३ ॥
 पिप्पलबिल्वगुहारणल्लवङ्गाङ्गकुम्भिवन्दिन्यः ।
 सोडुस्यरकाश्मरिकास्थिराजदरपुष्पिकामयूरशिखा ॥ ५४ ॥
 म्लानाग्निमन्यसिद्धीकुशाह्वदभांश्च कण्ठहरपुष्पी ।
 रोहिण्यलुण्ठकहृत्तीपाटलचित्रातुलस्यपामार्गा ॥ ५५ ॥
 शतभूलिनीताद्विरेफा विष्णुकान्ता सुपल्लवाञ्जलिनी ।
 दूर्वा श्रीदेवी सह तथैव लक्ष्मीसदाभद्रे ॥ ५६ ॥
 आदीनामिति कथिता वर्णानां क्रमवशादथौपधयः ।
 गुलिकाकपायभमितप्रभेदतो निखिलसिद्धिदायिन्यः ॥ ५७ ॥
 यदा भवन्ति देहान्तरमी पञ्चाशदक्षरा ।
 येन येन प्रकारेण तथा वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ ५८ ॥

(१) "वैखरी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "कोटरी" इति पाठान्तरम् ।

समीरिताः समीरेण सुपुम्मारम्भनिर्गताः ।
 व्यक्तिं प्रयान्ति वेदने कण्ठादिस्थानचट्टिताः ॥ ५८ ॥
 उच्चैरुन्मागंगो वायुसदात्तं कुसते स्वरम् ।
 नीचैर्गतोऽनुदात्तश्च स्वरितं तिर्यग्गतः ॥ ५९ ॥
 अर्धैकद्वित्रिसख्याभिर्मात्राभिर्लिपयः क्रमात् ।
 सव्यञ्जना ऋस्वदीर्घप्लुतसंज्ञा भवन्ति ताः ॥ ६० ॥
 अकारेकारयोर्योगादेकारो वर्ण इष्यते ।
 तस्यैवैकारयोगेन स्यादैकारोच्चरं तथा ॥ ६१ ॥
 उकारयोगात्तस्यैव स्यादोकाराद्वयः स्वरः ।
 तस्यैवौकारयोगेन स्यादौकाराद्वयः स्वरः ॥ ६२ ॥
 सन्ध्यचराः स्युचत्वारो भन्ताः सर्वार्थसाधकाः ।
 स्त्वर्णवर्णयोर्व्यक्तिः लरोः सम्यक् प्रदर्श्यते ॥ ६३ ॥
 विन्दुसर्गात्मनोर्व्यक्तिममसोरजपा वदेत् ।
 कण्ठात् निःसरन् सर्गः प्रायोऽचामेकतः परः ॥ ६४ ॥
 नश्चरः सर्ग एव स्यात् सोष्मा सप्राणकसु हः ।
 स सर्गः श्लेषितः कण्ठे वायुना कादिमीरयेत् ॥ ६५ ॥
 सर्गः (१) स्पर्शनमात्रेण कं स्वरस्पर्शनात्तु खम् ।
 स्तोकगम्भीरसंस्पर्शात् गघौ डश्च वहिर्गतः ॥ ६६ ॥
 विसर्गस्तालुगः सोष्मा श चवर्गश्च यं तथा ।
 ऋटुरेफप्रकारांश्च मूर्ध्वगोदन्तगस्तथा ॥ ६७ ॥
 लृतवर्गलसानोष्ठादुपूपधानसंज्ञकान् ।
 दन्तोष्ठाभ्यां वच्च तत्तत् स्थानगोर्णान् समीरयेत् ॥ ६८ ॥
 ऋन्वाः पञ्च परे च सन्धिविहताः पञ्चाथ विन्दन्तिका
 काद्याः प्राणहुताशभूकखमया याद्याथ शार्णान्तिकाः ।

हान्ताः पञ्चलसाः क्रमेण कथिता भूतात्मकास्ते पृथक्
 तैस्तैः पञ्चभिरेव वर्णदशकैः स्थुः स्तम्भनाद्याः क्रियाः (१) ॥ ७० ॥
 मरुतः कपोलविन्दुकपञ्चमवर्णाः शङ्खौ तथा व्योम्नः ।
 मनुष्य परेष्वपि मन्त्रौ करोतु कर्माणि तस्य संसिद्धौ ॥ ७१ ॥
 स्तम्भनाद्यमथ पार्थिवैरपामक्षरैश्च परिवर्षणादिकम् ।
 दाहशोषणसमूह्यतादिकान् वह्निवायुवियदक्षरैश्चरेत् ॥ ७२ ॥
 दशभिर्द्दशभिरमीभिर्नमोऽन्तिकैर्द्वन्द्वशश्च विन्दुयुतैः ।
 योनेर्मध्ये कोणचित्तये मध्ये च संज्ञपे(२) मन्त्रौ ॥ ७३ ॥
 पूर्वोक्तादिन्दुमात्रात् स्वपमथ खतश्चात्रतामभ्युपेता-
 ऽकारादीन् द्वाष्टकादीनपि तदनुगतान् पञ्चविंशत्तथैव ।
 यादीन् संयुक्तघातूनपि गुणसहितैः पञ्चभूतैश्च तामि-
 स्तम्भावाभिर्व्यतीत्य प्रकृतिरथ ह संज्ञा भवेद्दशाय विषयम् ॥ ७४ ॥

॥ ५ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे तृतीयः पटलः ॥ ५ ॥

(१) इत्यत्रान्तरे इति परं “अद्भुतदाहिसन्ना कीर्णसौ चतुर्घोर्णकावसौवार ।
 दृष्ट्यैव द्वितीवरणा वज्रेरद्वन्द्वयोनिश्चादिवर्णा ॥”

इति चरन्धरवर्माधिक दृष्टते ।

(२) “दंष्ट्रजे” इति पाठान्तरम् ।

चतुर्थः पटलः ।

अथ व्यवस्थिते त्वेवमस्य शक्तित्वमिष्यते ।
 कृतकृत्यस्य जगति सततं रूढमस्थितेः ॥ १ ॥
 प्राणात्मकं हकाराख्यं वीजं तेन तदुद्भवाः ।
 षड्भूयः सूर्योक्त्यागुणायत्वार एव च ॥ २ ॥
 यवनाद्याः पृथिव्यन्ताः स्पर्शाद्यैश्च गुणैः सह ।
 करणान्यपि चत्वारि सङ्गतघेतनेति च ॥ ३ ॥
 ईकारस्य गुणाः प्रोक्ताः षडिति क्रमशो बुधैः ।
 जकारान्तास्त्वकाराद्याः षड्वर्णाः षड्भ्य एव च ॥ ४ ॥
 भ्रमेदेभ्यः समुत्पन्ना हकारस्य महात्मनः ।
 ऋकाराद्यास्तु चत्वारो रीफोत्या लपराः श्रुताः ॥ ५ ॥
 एकारादिविसर्गान्तं वर्णानां षट्कमुद्गतम् ।
 ईकारस्य षड्भ्य इतीदं षोडशाङ्गवत् ॥ ६ ॥
 एभ्यः सजजिरेऽङ्गेभ्यः स्वराः षोडश सर्व्वगाः ।
 तेभ्यो वर्णान्तराः सर्व्वे ततो मूलमिदं विदुः ॥ ७ ॥
 गतो वो वीजतामेप प्राणिव्वेव व्यवस्थितः ।
 ब्रह्माण्डं यस्तमेतेन व्याप्तं स्याद्वरजङ्गमम् ॥ ८ ॥
 नादः प्राणश्च जीवश्च घोषश्चेत्यादि कथ्यते ।
 एष पुंस्त्रीनियमितैर्लिङ्गैश्च सप्तपुंसकैः ॥ ९ ॥
 रीफो माया वीजमिति त्रिधा समभिधीयते ।
 शक्तिः श्रीः सन्ततिः (१) कान्तिर्लक्ष्मीर्मन्धा सरस्वती ॥ १० ॥

चान्तिः पुष्टिः स्मृतिः (१) शान्तिरित्याद्यैः स्वार्थवाचकैः (२) ।

नानाविकारतां प्राप्तैः स्त्रैः स्त्रैर्भावैर्विवेकल्पितैः ॥ ११ ॥

तामेनां कुण्डलीत्येके सन्तो हृदयगां विदुः ।

सा रीति सततं देवी भृङ्गीसङ्गीतकध्वनिः ॥ १२ ॥

आकृतिं स्त्रेण भावेन पिण्डितां बहुधा विदुः ।

कुण्डली सर्व्वया ज्ञेया सुपुम्नानुगतैव सा ॥ १३ ॥

चराचरस्य जगती बीजत्वाद्बीजमेव तत् ।

मूलस्य विन्दुयोगेन गतानन्द त्वदुद्भवः ॥ १४ ॥

रेफान्वितेकाराकारयोगादुत्पत्तिरेतयोः ।

इद्वाराख्यो भवांस्त्रेण हरिरित्येव शब्दयते ॥ १५ ॥

हरत्वमस्य तेनेव सर्व्वोत्पत्तं ममापि च ।

अस्य विन्दोः समुत्पत्त्या तदन्तोऽसौ हमुच्यते ॥ १६ ॥

स इद्वारः पुमान् प्रोक्तः स इति प्रकृतिः स्मृता ।

अजपेयं मता शक्तिस्तथा दक्षिणवामतः ॥ १७ ॥

विन्दुर्दक्षिणभागस्तु वामभागे विसर्गकः ।

तेन दक्षिणवामाख्यौ भागौ पुंस्त्रीविशेषितौ ॥ १८ ॥

विन्दुः पुरुष इत्युक्तो विभर्गः प्रकृतिर्भूता ।

पुंप्रकृत्यात्मको हंसस्तदात्मकमिदं जगत् ॥ १९ ॥

पुंरूपं सा विदित्वा स्त्रं सोहन्नावमुपागता ।

स एव परमात्माख्यो मनुरस्य महात्मनोः ॥ २० ॥

मकारश्च इकारश्च लोपयित्वा प्रयोजयेत् ।

सन्धिं ये पूर्व्वरूपाख्यं ततोऽसौ प्रणवो भवेत् ॥ २१ ॥

✓ तारादिभक्ताक्षरमांगतः श्युर्भूतानि खादीन्यय मध्यमांगात् ।

इनादितेजानि च पूर्व्वभागाच्छब्दाः समस्ताः प्रभवन्ति लोके ॥ २२ ॥

एवमेवा जगत्सृतिः सवितेत्यभिधीयते ।
यदा तदैति स्वैस्तत्त्वैश्चतुर्विंशतिधा भिदाम् ॥ २३ ॥
तद्वर्णभिन्ना गायत्री गायकत्राणनाइवेत् ।
सप्तगहात्मिका प्रोक्ता यदेयं सप्तभेदिनौ ॥ २४ ॥
तदा स्वरेशः सूर्योऽयं कवर्गेशस्तु लोहितः ।
चवर्गप्रभवः काव्यष्टवर्गाद्बुधसम्भवः ॥ २५ ॥
तवर्गोत्थः सुरगुरुः पवर्गोत्थः शनैश्चरः ।
यवर्गजोऽयं शीतांशुरिति सप्तगुणा त्वियम् ॥ २६ ॥
यथा स्वरभ्यश्चान्ये (१) सूर्यवर्णाः षड्वर्गभेदिताः ।
तथा सवित्तानुस्यूत ग्रहपट्टकं न संशयः ॥ २७ ॥
इति संलीनसूर्यांश्च वर्गपट्टके तु षड्गुणा ।
हृत्तेखेयं तथा यन्त्रं स्मर्यते स्मृतिकोविदैः ॥ २८ ॥
सर्वव्याप्तापि सा शक्तिः शश्वद्भास्कररूपिणी ।
स्वभासा क्रमते यत्र तत्रास्याः स्मृति(२)रिप्यते ॥ २९ ॥
अस्यास्तु रजसा चैव तमसा च दिवानिशम् ।
सत्त्वावष्टब्धविन्धात्मा मेरुं पथ्येति भास्करः ॥ ३० ॥
अस्या विकारवर्णैर्भ्यो जाता द्वादश राशयः ।
लवादिकालोपचितैस्तैः स्याच्चक्रगतिस्त्रिधा ॥ ३१ ॥
ऋक्षराश्यादियुतया चक्रगत्या जगत्स्थितिः ।
वक्ष्यामि चक्ररूपञ्च प्रबहं राशिभिर्यथा ॥ ३२ ॥
अन्तर्वह्निर्विर्वाग्भागेन रचयेद्राशिमण्डलम् ।
भूचक्र एव मेधादिः प्रविज्ञेयोऽथ मानुषः ॥ ३३ ॥
आद्यैर्मेषाह्वयो राशिरीकारान्तैः प्रजायते ।
ऋकारान्तैरुकाराद्यैर्वृषो शुभं ततस्त्रिभिः ॥ ३४ ॥

(१) "नान्दे" इति पाठः पुस्तकालये दृश्यते ।

(२) "स्थिति" इति पाठान्तरम् ।

एदेतोः कर्कटो राशिरोदीतोः सिंहसम्भवः ।

अमः श्वर्गलेभ्यश्च सञ्ज्ञाता कन्यका मता ॥ ३५ ॥

पङ्कभ्यः कचटतेभ्यश्च पयाभ्याश्च प्रजञ्जिरे ।

वणिगाद्याथ मीनान्ता राशयः शक्तिजृम्भणात् ॥ ३६ ॥

चतुर्भिर्यादिभिः सार्धं स्यात् चकारसु मीनगः ।

स्यातामर्द्धाधिकौ पञ्चनाङ्गिकौ चापकर्कटौ ॥ ३७ ॥

पादाधिका मकरयुक्सिंहवृश्चिकसंज्ञकाः ।

पादोनौ कुम्भवृषभौ वणिक्कन्ये च पञ्चके ॥ ३८ ॥

त्रिपादोनौ मीनमेयो संख्योक्ता राशिसंश्रिता ।

चापमीननृयुक्कन्याः पीताः स्युरभयास्त्वमी ॥ ३९ ॥

वणिक्प्रकरमेपाङ्गकुलीरा रक्तरोचिषः ।

चरा वशिष्टाचत्वारः स्थिराः श्वेताः पृथङ्गताः ॥ ४० ॥

स्युः कर्कटो वृश्चिकमीनराशी विप्रा नृपाः सिंहधनुश्च मेघः ।

तुलासकुम्भा मियुनश्च वैश्याः कन्यावृषौ द्वौ मकरश्च शूद्राः ॥ ४१ ॥

आङ्गारावजवृश्चिकौ वृषतुले शुक्रस्य युक्कन्यके

बोधे कर्कटकाद्वयो हिमरुचेः सिंहस्तथा गोपतेः ।

चापाङ्गावपि धेपणौ मकरकुम्भास्थौ च मान्दौ ग्रहाः

प्रोक्ता राश्याधिपा बली च कलसे सोऽयं क्रमो दर्शितः ॥ ४२ ॥

नग्नो धनं भ्रातृबन्धुपुत्रशत्रुकलत्रकाः ।

मरणं धर्मकर्मण्यव्यया हादग रागयः ।

[भूचक्र एष मेपादिः प्रविष्टेयोऽयमानुषः] ॥ ४३ ॥ (१)

ततस्तद्गृहभागस्यो भुवयक्रः समस्तथा ।

स तु मिहादिको यस्मिन् पैलकी नियता गतिः ॥ ४४ ॥

तद्गृहभागसंख्यः स्यात् स्वयक्रयापि तादृशः ।

स तु चापादिको देवयक्रश्चैनाभिकसु सः ॥ ४५ ॥

(१) विद्वत्तार्तामोऽयं कविष इत्यन्ते ।

धनुस्तु देवलग्नत्वात् समासाल्पमुच्यते ।
 विध्युर्दनुर्ध्वसिंहा मकरर्षभकन्यकाः ॥ ४६ ॥
 सकुम्भयुग्मवणिजो मीनवृश्चिककर्कटाः ।
 अयन्तु राशिविधः स्यादन्यो वेधस्तु भात्मकः ॥ ४७ ॥
 मूलाश्विनीमघाज्येष्ठारैवत्यश्लेषकास्तथा ।
 याम्यपूर्व्यानुपूर्वाहिर्ब्रह्मपुष्यानुराधकाः ॥ ४८ ॥
 स्वाती शतभिषार्द्रा च श्रौणारोहिणहस्तकाः ।
 पादं पादत्रयैर्बिध्यादयोजयेदर्द्धमर्द्धकैः ॥ ४९ ॥
 चरस्त्रिभयात्मानयातुर्वर्ण्यगुणात्मकाः ।
 राशिं राश्यधिपास्त्वेवं विध्युर्वेधविधानतः ॥ ५० ॥
 एभ्य एव तु राशिभ्यो नक्षत्राणाञ्च सम्भवः ।
 सचाप्यक्षरमेदेन सप्तविंशतिधा भवेत् ॥ ५१ ॥
 आभ्यामश्वयुगे जाता भरणी कृत्तिका पुनः ।
 लिपिद्वयाद्रोहिणी च तत्पुनस्ताच्चतुष्टयात् ॥ ५२ ॥
 एदैतीर्मृगशीर्षार्द्रे तदन्याभ्या पुनर्वसुः ।
 अमसोः केवलो योगो रैवत्यर्थं पृथग्मतः ॥ ५३ ॥
 कतस्त्रिथस्तथाऽश्लेषा खगयोर्ध्वयोर्मघा ।
 चतः पूर्व्याय कजयोरुत्तरा भवयोस्तथा ॥ ५४ ॥
 हस्तयित्रा च टठयोः स्वाती डादचरादभूत् ।
 विशाखा तु ढशोद्भूता तद्वदेभ्योऽनुराधिका ॥ ५५ ॥
 ज्येष्ठा धकारान्मूलाख्या नपफेभ्यो वतस्तथा ।
 पूर्व्यापादा भतोऽन्या च संजाता अथवा मतः ॥ ५६ ॥
 अविष्ठास्या च यरयोस्तथा शतभिषा लतः ।
 वशयोः प्रोष्ठपत्संज्ञा पक्षेभ्यः परा स्मृता ॥ ५७ ॥
 ताम्याममोभ्यां लार्णोऽयं यदा वै सहवत्यते ।
 तदेन्दुसूर्ययोयोगादमावासा प्रकीर्त्यते ॥ ५८ ॥

कपतोमुवनं मत्तः कपयोः सङ्गमो भवेत् ।
 ततः चकारः सञ्जातो नृसिंहस्तस्य देवता ॥ ५८ ॥
 स पुनः पसहैः सार्धं परप्रोष्ठपदं गतः ।
 [तिथिनक्षत्रवारेषु तेषु मन्त्रजपो वरः ॥ ६० ॥
 तस्मादिषां दिनानाञ्च वक्ष्यन्ते देवतादयः ।] (१)
 कारस्कराख्यामलकोदुम्बरा जम्बुसंज्ञकः ॥ ६१ ॥
 खदिरः कृष्णवंशौ च पिप्पली नागरोहिणी ।
 पलाशप्लक्षकाम्बष्ठविल्वार्जुनविकटताः ॥ ६२ ॥
 वकुलः सरलः सर्ज्जी वज्जुलः पनसार्ककौ ।
 गमीकदम्बास्त्रनिम्बमधूकान्तादिनाङ्घ्रिपाः ।
 आयुष्कामः स्वर्चवृक्षं छेदयेन्न कदाचन ॥ ६३ ॥
 अश्विमाननलधाटशशिरुद्रादितिसुरेज्यसर्पाश्च ।
 पित्र्यमभगदिनकृत्स्वष्टारो मरुतस्तथेन्द्राग्नी ॥ ६४ ॥
 मित्रेन्द्रो निर्वर्तितजले विश्वेदेवा हरिस्तथा वसवः ।
 वरुणोऽजैकपादहिरण्यः पूषा च देवता भानात् ॥ ६५ ॥
 अश्वेभाजभुजङ्गसर्पसरमामार्जारकाजाकुली
 मूपामूपिकरुद्रयानमहिषी व्याघ्रायमारोहणम् ।
 व्याघ्रेण्णीहरिणीश्ववानरपशुः शाखामृगः स्त्रीहयो
 मर्त्यो गौः करिणीति साधु कथिता नक्षत्रयोन्यः क्रमात् ॥ ६६ ॥
 एतेभ्योऽमायास्यान्ता वर्त्तन्ते प्रतिपदादिकास्त्रिधयः ।
 रागिभ्योऽत्र तिथीनामध्यर्हयुगन्तु राशिरेकः स्यात् ॥ ६७ ॥
 तेन विंशत्तिथयोद्वादगघा वर्णमेदतो भिन्नाः ।
 ता एवस्युर्द्धधा पुनरपि पूर्व्यान्त्यपक्षभेदेन ॥ ६८ ॥
 पक्षः पञ्चदशाष्टः स्यात् पूर्व्यः प्रतिपदादिकः शुक्लः ।
 तद्वज्रयोऽप्यपरः पक्षः कृष्णः प्रतिपदादिकः प्रोक्तः ॥ ६९ ॥

(१) कश्चित् कश्चित् उक्तं विहिताद्योऽयं न दृश्यते ।

संज्ञासाम्ये सत्यपि सौम्यास्तु क्लामहृदितस्तिथयः ।

न समाः पक्षद्वितये त्रिंशद्भेदं तथाहि संप्राप्ताः ॥ ७० ॥

अन्यश्चामाः सविघ्ननागा शुद्धसवित्मातरो दुर्गाः ।

ककुभो धनपतिविष्णुयमहरचन्द्राः क्रमेण तिथ्यधिपाः ॥ ७१ ॥ ✓

राशिभ्यः सदिनेभ्यः सतिथिभ्यः शक्तेर्जृम्भणसमुत्थात् ।

अचरभेदविकारात् करणानि च सप्तभेदकान्यभवन् ॥ ७२ ॥

सिंहव्याघ्रवराहाः खरगजहपकुङ्कुराः प्रतिपदार्थाधानात् ।

अन्यात्तिथ्यर्द्धां तिष्ठन्त्याक्षय्यगोचरुद्देश्याः ॥ ७३ ॥

एवं सग्रहराशिकदिनतिथिकरणप्रभेदकाः कथिताः ।

अस्मात् पञ्चविभागाद्विज्ञेया पञ्चवर्णान्यप्युक्तिः ॥ ७४ ॥

वर्णाः पीतश्वेत्तारुणासितश्यामकास्तथा कात्याः ।

इति मूलारविकृतं कथितमिदं वर्णविकृतिबाहुल्यम् ।

सचराचरस्य जगतो मूलत्वान्मूलतास्य बीजस्य ॥ ७५ ॥

यां ज्ञात्वा सकलमपास्य कर्मबन्धं तद्विष्णोः पदं परमं प्रयाति लोकः ।

तामेतां त्रिजगति जन्तुजीवभूतां दृष्ट्वा जपतु च नित्यमर्चयेत् ॥ ७६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्थः पटलः ॥ * ॥

पञ्चमः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्ये विधिवन्मनूनां दीक्षाविधानं जगतो हिताय ।
येनोपलब्धेन समाप्नुवन्ति सिद्धिं परत्वेह च साधकेशाः ॥ १ ॥
दद्याच्च दिव्यभावं क्षिणुयादुरितान्यतो भवेद्दीक्षा ।
मननात्तत्त्वपदस्य त्रायत इति मन्त्रमुच्यतेऽभयतः ॥ २ ॥
दैवादिकस्याप्यथ मानुषादेः पित्रादिकस्याप्यथ वत्सरस्य ।
आदिं समारभ्य समग्रसम्पदयत्नेन दीक्षाविधिमारभेत ॥ ३ ॥
शुभकर्मणि दीक्षायां मण्डपकरणे गृहादिविधिषु तथा ।
विहितो वासुवलिः स्याद्रक्षोविघ्नोपशान्तिसम्पन्नः ॥ ४ ॥
अभवत् पुराथ किल वासुपुमानिति विद्युतो जगदुपद्रवकृत् ।
चतुरस्त्रसंस्थितिरसौ निहतो निहितः क्षितौ सुरगणैर्हिंतिजः ॥ ५ ॥
तद्देहसंस्थिता ये देवास्ते विद्युतास्त्रिपञ्चाशत् ।
मण्डनमध्येऽभ्यर्चया यथा तथोक्तक्रमेण कथ्यन्ते ॥ ६ ॥
कृत्वाऽवनिं समतलां चतुरस्त्रकृत्नामष्टाष्टकोद्यतपदाश्च सकीर्णकृतान् ।
तस्यां चतुष्पदममन्वितमध्यकोष्ठे ब्रह्मा तु साधकवरेण समर्चनीयः ॥ ७ ॥
प्राग्याम्यवारुणोदग्दिक्कोष्ठचतुष्पदेषु समभियजेत् ।
पार्थिवकमथ सविष्वत्संघ्नमथ मित्रं महीधरं क्रमशः ॥ ८ ॥
कोणदयार्हकोष्ठेष्वर्धराः सावित्रसविष्टशक्राद्याः ।
मृत्तजयरुद्रतज्जयमापय वक्रकस्तयान्याद्याः ॥ ९ ॥
अस्त्राणां पार्श्वस्यपदद्वन्द्वे गन्धं गुह्यार्थमणौ च यजेत् ।
अश्वकपिलपिष्ठाण्यौ चरकिविदार्यौ च पूतना प्रोक्ता ॥ १० ॥
अर्धपदाद्यन्तासु चतसृषु दिक्षु क्रमेण बहिरर्चाराः ।
सासधयमजस्रगगिनामष्टाष्टौ च मन्त्रिणा विधिना ॥ ११ ॥

ईशानाख्यः सपर्जन्यो जयन्तः शक्रभास्करौ ।

सत्यो वृषोऽन्तरिक्षश्च देवताः प्रागुदीरिताः ॥ १२ ॥

अग्निः पूषा च वितथो यमश्च गृहरक्षकः ।

गन्धर्वो भृङ्गराजश्च सृगो दक्षदिगाश्रिताः ॥ १३ ॥

निर्ऋतिर्होवारिकश्च सुग्रीवो वरुणस्तथा ।

पुष्पदन्तासुरौ शेषोरगौ प्रत्यग्दिगाश्रिताः ॥ १४ ॥

वायुर्नागश्च मुख्यश्च सोमो भस्माट एव च ।

अर्गलाख्यो दितिस्तृहददितिः सौम्यदिग्गताः ॥ १५ ॥

त्रतीरितानामपि देवतानां चित्राणि कृत्वा रजसा पदानि ।

पयोऽन्धसा साधु बलिः प्रदेयो द्रव्यैश्च वा तन्त्रविशेषसिद्धैः ॥ १६ ॥

भूयो भूमितले समे विरहिते रोमास्थिलोष्टादिभिः

कर्त्तव्यं नवसप्तपञ्चकमितैर्हस्तैः परीणाहृतः ।

युक्तं द्वारचतुष्ककल्पितपयोभूरुट्चतुस्तोरणं

दर्भस्त्रक्परिवीतमुज्ज्वलतरं स्यात् संवृतं मण्डपम् ॥ १७ ॥

सप्ताहतो वा नवरात्रतो वा प्रागेव दीक्षादिवसाद्यथावत् ।

सपालिकापञ्चमुखीशरावचतुष्टये वीजनिवापमुक्तम् ॥ १८ ॥

अन्यस्मिन् भवने च संवृततरे शुद्धे स्थले मण्डलं

कुर्व्यात् प्राग्वरुणायतं पदचतुष्कोपेतभानूदरम् ।

पीतारक्तसितासितं प्रतिपदं वज्रग्रादिगर्वान्तिकं

याम्यौदीच्यसमायतं प्रणिगदन्त्यन्ये च तन्मन्त्रिणः ॥ १९ ॥

वैश्वव्यस्वयं पालिका अपि चतुर्विंशद्भुलोच्चायका

वैरिश्चरो घटिकासु पञ्चवदना द्वादष्टाङ्गुलोत्प्रेषकाः ।

शैवाः स्युर्दिपङ्गुला अपि शरावाह्वा जलचालिताः

सूत्रैश्च प्रकलस्य पङ्क्तिषु च ताः प्रोक्तक्रमादिन्यसेत् ॥ २० ॥

पृथगपि शाली तण्डुलपूर्णासु सदर्भवदकूर्चासु ।

मृद्वालुकाकरौपैः क्रमेण पूर्णानि तानि पात्राणि ॥ २१ ॥

शालीकङ्कुश्यामाकतिलसर्पपमुद्गमापनिष्पावाः ।

खल्वाङ्किसमेता बीजानि विदुः प्ररोहयोग्यानि ॥ २२ ॥

प्रक्षाल्य तानि निवपेदभिमन्त्र्य मूलबीजिन साधकवरस्त्वय पात्रकेषु ।

विप्रागिषा च विधिवत् प्रतिवाद्यमानशङ्खादिमुख्यतरपञ्चमहास्त्रनेत्र ॥ २३ ॥

हारिद्राद्विः सम्यग्भुक्ष्य वस्त्रैराच्छाद्याद्विः सिच्यताम्पञ्चघोषैः ।

सायंप्रातःसर्व्वरोषु प्रदद्यादुक्तैर्द्रव्यैस्तद्वलीन् साधकैः ॥ २४ ॥

भूतपितृयचनागव्रद्धागिषा देवताश्च विष्णुवन्ताः ।

ताभ्यः क्रमेण रात्रिषु सप्तसु नवसु वा तद्वलिर्देयः ॥ २५ ॥

लाजतिलरक्तरजोदधिशक्तान्नानि भूतक्रूराख्यम् ।

पैत्रं तिलतण्डुलकं सोडुम्बरिकधानलाजकं याचम् ॥ २६ ॥

केरोदशक्तुपिष्टं नागं पद्माक्षतञ्च वैरिञ्चम् ।

अन्नापूर्णं शैवं गुह्योदनं वैष्णवं च दौग्धान्नम् ॥ २७ ॥

कृगरश्च वैष्णवेयं यदि नवरात्रं क्रमेण वलिरुक्तः ।

तारादिकैर्मोऽन्तैः स्त्रैः स्त्रैरपि नामभिश्च वलिमन्त्रः ॥ २८ ॥

पात्राणि विविधान्यपि (१) परितः पुनरष्टदिक्षु वलिकृत्तिः ।

बीजारोपणकञ्च प्रथितमिदं सार्व्वकामिकं भवति ॥ २९ ॥

प्रागेव लक्षणयुतानि च मण्डपेऽर्च्यन्

कुण्डानि कारयतु सम्यगगो दिशासु ।

आखण्डनाकंसुतवारिधनाधिपानां

दोर्मात्रकाणि विलसद्गुणमेखनानि ॥ ३० ॥

चतुरस्रमहंशगिर्विम्बविलसितमय त्रिकोणकम् ।

पद्मदलरुचिरवृत्तमिति युवते बुधा विधियु कुण्डलक्षणम् ॥ ३१ ॥

पिंगत्या चतुरधिकाभिरङ्गुलीभिः सूत्रेणाप्यय परिच्छेद्य भूमिभागम् ।

ताभिश्च प्रचुरतु तावतीभिरेकां त्यक्त्वा चाङ्गुलिमपि मेखनाय कार्याः ॥ ३२ ॥

सत्त्वपूर्वकगुणान्विताः क्रमात् द्वादशाष्टचतुरङ्गुलोच्छ्रिताः ।
 सर्वतोऽङ्गुलिचतुष्कविस्तृता मेखलाः सकलसिद्धिदा मताः ॥ ३३ ॥
योनिस्तत्पश्चिमायामथ दिशि चतुरस्रस्यलारब्धनाला
 तन्मध्योक्तासिरन्ध्रोपरिवहुवितताश्चत्यपत्रानुकारा ।
 उत्तेधायामकाभ्यां प्रकृतिविकृतिसंज्ञाङ्गुलोष्टाङ्गुला स्या-
 द्विस्तृत्या द्वादशार्द्धाङ्गुलिमितनमिताया निविष्टैव कुण्डे ॥ ३४ ॥
 अथवा दिशि कुण्डमुत्तरस्यां प्रविदध्याच्चतुरस्रमेकमेव ।
 गदितैरपि लक्षणैः समेतापघनं दृष्टिमनोहरञ्च कान्त्या ॥ ३५ ॥
 ततो मण्डपमध्ये तु स्थण्डिलं गोमयाम्बुना ।
 उपलिप्य यथान्यायं तस्य मध्ये निधापयेत् ॥ ३६ ॥
 सूत्रं प्राक् प्रत्यगन्तायं विप्रागौर्ध्वचनैः सह ।
 गुणितेनाभितो मत्स्यौ मध्यादारभ्य विन्यसेत् ॥ ३७ ॥
 तन्मध्यस्थितयाम्योदगग्रं सूत्रं निधापयेत् ।
 ततो मध्यात् सपादस्तमानेषु च दिशम्यति ॥ ३८ ॥
 सूत्रेषु मकरान्मत्स्यान् (१) स्पष्टानन्योन्यतः समान् ।
 सूत्राग्रमकरेभ्यस्तु न्यसेत् कोणेषु मत्स्यकान् ॥ ३९ ॥
 कोणमत्स्यस्थितायाणि दिक्षु सूत्राणि पातयेत् ।
 ततो भवेच्चतुष्कोष्ठं चतुरस्रञ्च मण्डलम् ॥ ४० ॥
 तवाग्निमारुतं सूत्रं नैर्ऋतेश्च पातयेत् ।
 प्राग्ग्राम्यवारुणौदीच्यसूत्राग्रमकरेषु च ॥ ४१ ॥
 निहिताग्रयुगं सूत्रचतुष्कं प्रतिपादयेत् ।
 कृते एवं भवेद्युक्ते कोणकोष्ठेषु (२) मत्स्यकाः ॥ ४२ ॥
 तेषु प्राग्वारुणास्तन्तून् याम्यौदीच्यान्निपातयेत् ।
 षट्पञ्चाशत्पदानि स्युरधिकानि शतद्वयात् ॥ ४३ ॥

(१) “मकराक्षरस्थे” इति वा प्राठः ।

(२) “कोणकोष्ठेषु” इति वा पाठः ।

यदा तदाथो विभजेत् पदानि क्रमशः सुधीः ।
 पदैः षोडशभिर्मध्ये पञ्चं वृत्तत्रयान्वितम् ॥ ४४ ॥
 अष्टचत्वारिंशता तैराग्निः स्याद्दीप्यशीतिभिः ।
 सद्वादशैः शतपदैः शोभायुग्द्धारकोणकम् ॥ ४५ ॥
 द्वाराणि पदपट्टकानि शोभाख्याः स्युश्चतुष्पदाः ।
 चतुष्पदाद्योपशोभाः पट्टपदं कोणकम्भवेत् ॥ ४६ ॥
 वृत्तवीथ्योरारचयेन्मध्ये सूत्रचतुष्टयम् ।
 प्राग्यास्यवारुणीदीचं भवेत्तद्रागिमण्डलम् ॥ ४७ ॥
 कर्णिकायाः केसराणां दलसन्धेर्द्वैलस्य च ।
 दलाग्रवृत्तराशीनां वीथ्याः शोभोपशोभयोः ॥ ४८ ॥
 वृत्तानि चतुरस्त्राणि व्यक्तं स्थानानि कल्पयेत् ।
 भवेन्मण्डलमध्याह्नं कर्णिका चतुरङ्गुला ॥ ४९ ॥
 द्वारङ्गुलाः केसराय स्युः सन्धिय चतुरङ्गुलः ।
 तथा दलानां मानन्तदगं द्वारङ्गुलकं भवेत् ॥ ५० ॥
 अन्तरालं पृथग्वृत्तत्रये द्वारङ्गुलमुच्यते ।
 ततश्च रागिचक्रं स्यात् स्रस्त्रवर्णविभूषितम् ॥ ५१ ॥
 रागिमण्डलकैः कुर्यात् षड्भिर्नवभिः(१)रेव वा ।
 द्वात्रिंशदङ्गुलं द्योतत् परस्तात्तावदिष्यते ॥ ५२ ॥
 वृत्तं चक्रमुगम्येकं चतुरस्त्रञ्च तद्विदः ।
 यदि वा वर्तुनमराः स्युष द्वादश रागयः ॥ ५३ ॥
 ते स्युः पिपीलिकामध्या मातुलुङ्गनिभा अपि ।
 चक्रं वा चतुरस्त्रं चेत् त्रयस्त्रा द्वादश रागयः ॥ ५४ ॥
 भवेयुः षड्जदलनिभा वा कथिता बुधैः ।
 तद्वहीरुचिरान् कुर्यात् चतुरः कल्पगाग्निनः ॥ ५५ ॥

(१) षड्भिर्नवभिरेव चेति वाक्यारथाहं षडङ्गुलं नवङ्गुलमेत्यर्थः । तदाच पञ्चदशरात्रं
 भिति आसन् ।

ललितान् रुद्रकुसमान् फलपल्लवशोभितान् ।
 जलजैः स्थलजैर्वापि सुमनोभिः समन्वितान् ॥ ५६ ॥
 हंससारसकारण्डशुकभ्रमरकोकिलैः ।
 मयूरचक्रयाकाक्षैरारुढविटपान्नतान् ॥ ५७ ॥
 सर्वर्तुनिर्वृतिकरान् विलोचनमनोहरान् ।
 तद्वहिः पार्थिवं कुर्यान्मण्डलं क्षणकोणकम् ॥ ५८ ॥
 मण्डलानि तु तत्त्वज्ञो राश्यन्तान्येव कारयेत् ।
 राशावन्यत्र रचयेत् प्रमोहादन्यमण्डलम् ॥ ५९ ॥
 आवाह्य देवतामन्यामर्चयस्त्वन्यदेवताम् ।
 उभाभ्यां लभते शाप मन्त्री तरलदुर्मतिः ॥ ६० ॥
 कालात्मकस्य देवस्य राशेर्यक्तिः (१) मजानता ।
 कृतं समस्तं व्यर्थं स्यादज्ञेन ज्ञानमानिना ॥ ६१ ॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन राशीन् साधिपतीन् क्रमात् ।
 अवगम्यानुरूपाणि मण्डलानि च नान्यधीः ॥ ६२ ॥
 उपक्रमेदर्चयितुं होतुं वा सर्वदेवताः ।
 रजांसि पञ्चवर्णानि पञ्चद्रव्यात्मकानि च ॥ ६३ ॥
 पीतशुक्लारुणश्रितिश्यामान्येतानि भूतशः ।
 हारिद्रं स्याद्रजः पीतं ताम्बुलञ्च सितं भवेत् ॥ ६४ ॥
 तथा दीपारजः चारसंयुक्तं रक्तमुच्यते ।
 कृष्णं दग्धपुलाकोत्थं श्यामं विल्वदलादिकम् ॥ ६५ ॥
 सितेन रजसा कार्याः सीमारेखा विपश्चिता ।
 अङ्गुलोत्सेधविस्ताराः सर्वा मण्डलकर्मसु ॥ ६६ ॥
 पीता स्यात् कर्णिका शुक्लपीतरक्ताश्च केसराः ।
 दलान्यच्छान्यन्तरालं श्यामचूर्णेन पूरयेत् ॥ ६७ ॥

सितरक्तासितैर्ध्वैर्वृत्तत्रयमुदीरितम् ।

नानावर्णविचित्राः स्युश्चित्राकाराश्च वीथयः ॥ ६८ ॥

द्वारशोभोपशोभास्त्राः सितरक्तनिशासिताः ।

राशिचक्रावशिष्टानि कोणान्यस्त्रिषु यानि वै ।

पौठपादानि तानि स्युरणान्यसितानि च ॥ ६९ ॥

अथवारुणानि दलानि च तथादलसन्धिरप्यसितरुग्भवति ।

असितारुणाच्छरजसा विहितान्यपि वर्तुलानि कथयन्त्यपि ॥ ७० ॥

॥ २ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चमः पटलः ॥ ५ ॥

षष्ठः पटलः ।

अथ पुनराचम्य गुरुः प्राग्वदनो विष्टरोपविष्टः सन् ।
 प्राणायामं सलिपिन्यासं कृत्वा न्यसेत्तद्व्यादीन् ॥ १ ॥
 ऋषिर्गुरुत्वाच्छिरसैव धार्यः हृन्दोऽक्षरत्वाद्भ्रसनागतं स्यात् ।
 धियावगन्तव्यतया सदैव हृदि प्रदिष्टा मनुदेवता च ॥ २ ॥
 ऋषिर्व्वर्णादिकौ धातू स्तो गत्या प्रापणेन च ।
 यात्याभ्यां यत्स्वरूपं स गुरुः स्याद्वपिवाचकः ॥ ३ ॥
 इच्छादानार्थकौ धातू स्तः छाद्योऽन्यस्य दादिकः ।
 तयोरिच्छां ददातीति हृन्दो मन्त्रार्णवाचकम् ॥ ४ ॥
 आत्मनो देवताभावप्रदानाद्देवतेति च ।
 पदं समस्ततन्त्रेषु विद्वद्भिः समुदीरितम् ॥ ५ ॥
 हृदयगिरसोः शिखायां कवचाक्षस्त्रेषु सहचतुर्थीषु !
 नत्या इत्या च षपट् हुं वीपट् फट्पदैः षडङ्गविधिः ॥ ६ ॥
 हृदयं बुद्धिगम्यत्वाग्रणामः स्याद्यमः पदम् ।
 क्रियते हृदयेनातो बुद्धिगम्या नमस्क्रिया ॥ ७ ॥
 तुङ्गार्थत्वाच्छिरः स्त्रे स्त्रे विषयाहरणे द्विष्ठः ।
 गिरोमन्त्रेण चोत्तुङ्गविषयाह्वतिरोरिता ॥ ८ ॥
 शिखा तेजः समुद्दिष्टा षपडित्यङ्गमुच्यते ।
 तत्तेजोऽस्य तनुः प्रोक्ता शिखामन्त्रेण मन्त्रिणः ॥ ९ ॥
 कवचपङ्कज इत्यस्माद्वातोः कवचसम्भवः ।
 पुन्तेजस्तेजसा देहो गृह्यते कवचस्ततः ॥ १० ॥
 नेत्रं दृष्टिः समुद्दिष्टा वीपहृद्गर्भनमुच्यते ।
 दर्शनं दृग्नि येन स्यात्तत्तेजो नेत्रवाचकम् ॥ ११ ॥

असुत्र सादिकी धातू स्तः जेषचलनार्थकी ।
 ताभ्यामनिष्टमाक्षिप्य चालयेत् फट् पदाम्बिना ॥ १२ ॥
 अङ्गमन्त्रा इमे प्रोक्ताः सर्व्वतन्त्रेषु सूरिभिः ।
 पञ्चैव यस्य मन्त्रस्य भवन्त्यङ्गानि मन्त्रिणाम् ॥ १३ ॥
 सर्व्वेष्वपि च मन्त्रेषु नैचलोपो विधीयते ।
 अङ्गुलीषु क्रमादङ्गैरङ्गुष्ठादिषु विन्यसेत् ॥ १४ ॥
 कनिष्ठान्तासु तद्वाङ्मातलयोः करयोः शुधीः ।
 अक्षरेण तालचितयं कृत्वा तेनैव बन्धयेत् ॥ १५ ॥
 दिशो दशक्रमादङ्गपट्कं वा पञ्चकं न्यसेत् ।
 जपारम्भे मनूनान्तु सामान्येयं प्रकल्पना ॥ १६ ॥
 यद्दं सगन्धपुष्पाक्षततोयं वामतः प्रविन्यस्य ।
 साङ्गं मन्त्रं पूजामूर्त्तौ (१) न्यसेद्गुरूपदेशेन ॥ १७ ॥
 न्यसेच्च दक्षभागे सुमनः पार्श्वं तथाऽभितो दीपान् ।
 अन्यत्साधनमखिलं पुरतो गन्धाक्षतादिकं मन्त्री ॥ १८ ॥
 प्रथमं निजसद्व्यती यथावत्प्रयजेद्देवमयान् महागुरुन् स्नान् ।
 गणनायकमन्यतश्च पाशाद्गुदन्ताभयहस्तमुज्ज्वलाङ्गम् ॥ १९ ॥
 रत्नं धर्मं हृषतनुमध्याग्नौ हविं श्वाभवर्णं
 ज्ञानं रक्षोदिशि मरुति पीतञ्च वैराग्यसंघम् ।
 भूताकारं हिरदतनुमैश्वर्य्यमीगे च कृष्णं
 नम्रपूर्व्वं सौर्य्यजतु दिशि चित्राणि गात्राणि पीठे ॥ २० ॥
 मध्येऽनन्तं पद्ममस्त्रिंशं सूर्य्यं सोमं वज्रं तारवर्णं त्रिभक्तैः ।
 भस्वादीयं त्रीन् शुभानाम्युक्तान् गङ्गीः किञ्चल्केषु मध्ये यजेच्च ॥ २१ ॥
 श्रेताक्षरारक्षापीताग्रामानलोपमाः प्रोक्ताः ।
 पञ्चनजप्राप्तमानवर्णास्तेजोदपाय गङ्गायः प्रोक्ताः ॥ २२ ॥

विन्यस्य कर्णिकोपरि शालीस्तदुपरि तण्डुलांश्च तेषां ।
 तेषामुपरि च दर्भान् दर्भोपरि कूर्चमक्षतोपेतम् ॥ २३ ॥
 त्रिगुणेन च तन्तुरूपभाजा परितोऽथोपरिवेष्टितं यथावत् ।
 लघुनालघुधूपितञ्च कूर्चोपरि कुम्भं निदधातु तारजापी ॥ २४ ॥
 न्यस्य दर्भमयकूर्चमक्षतायन्वितं सनवरत्नकं (१) घटे ।
 पूरयेत् सह कपादिकान्तगैरक्षरौषधिविपाचितैर्जलैः ॥ २५ ॥
 अथवा दशमूलपुष्पदुग्धाद्विपचर्म्मोत्कथितैः कपायतोयैः ।
 स्तनज (२) द्रुमचर्म्मसाधितैर्वा सलिलैः संयतधौः शुभोदकैर्वा ॥ २६ ॥
 शङ्खे कपायोदकपूरिते च विलोढ्य सम्यग्विधिनाष्टगन्धम् ।
 कलाः समाबाह्य विनिलिपेत्तत्कायोदकापूर्णमुखे च कुम्भे ॥ २७ ॥
 त्रिविधं गन्धाष्टकमपि शक्तेयं वैष्णवञ्च शैवमपि ।
 गन्धाष्टकेन शक्तिः स्यात् क्रमशो मन्त्रिणाकृतेऽनन्ता ॥ २८ ॥
 चन्दनकर्पूरागुरुकुङ्कुमकपिमांसिरोचनाचोराः ।
 गन्धाष्टकमपि शक्तेः सान्निध्यकरञ्च लोकरञ्जनकृत् ॥ २९ ॥
 चन्दनक्रीवेरागुरुकुङ्कुमाष्टगुशीरमांसिमुश्मपरम् ।
 चन्दनकर्पूरागुरुदलरुधिरकुशीतरोगजम्परम् ॥ ३० ॥
 अष्टत्रिंशत्प्रभेदेन याः कलाः प्रागुदीरिताः ।
 गुरुपदेषक्रमतस्ता विद्वान् विनियोजयेत् ॥ ३१ ॥
 याः पञ्चाशत्कलास्तारपञ्चभेदसमुत्थिताः ।
 पञ्च पञ्चकर्मभिन्ना विदुस्तास्तत्त्ववेदिनः ॥ ३२ ॥
 सप्ताब्जकस्य तारस्य परौ द्वौ तु परौ यतः ।
 ततस्तु शक्तिशान्ताख्यौ पश्येते न परैः सह ॥ ३३ ॥
 प्रथमं प्रकृतेर्हंसः प्रतद्विष्णुरनन्तरः ।
 त्रैलोक्यकं हृत्तीयं स्यात् चतुर्थस्तत्पदादिकः ॥ ३४ ॥

विष्णुर्योनिरितीत्यादिः पञ्चमः कल्पातां मनुः ।
 चतुर्नवतिमन्वात्मा देवतावाह्य पूर्यताम् ॥ ३५ ॥
 अत्र याः पञ्च संप्रोक्ता ऋचस्तारस्य पञ्चभिः ।
 कलाप्रभेदेभ्य मिथो युज्यन्ते ताः पृथक् क्रमात् ॥ ३६ ॥
 कुर्व्यात् प्राणप्रतिष्ठाञ्च तत्र तत्र समाहितः ।
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण पुनस्तोयं कलात्मकम् ।
 उच्चारयन् मूलमन्त्रं कलसे सन्निधापयेत् ॥ ३७ ॥
 प्रोक्ता पूर्वममुष्य शब्दमय च प्राणा इह प्राणका
 स्ताद्वज्जीव इह स्थितेति च तथा सर्वेन्द्रियाणीति च ।
 तद्वद्वाय्वनसावुदीर्य तदनु प्राणा इह यान्त्विति
 स्वाहान्तं प्रजपेन्मनुं निशितधीः प्राणान् प्रतिष्ठापयेत् ॥ ३८ ॥
 अग्न्यचूतपनसस्तवकैः सूत्रामवहरीयुक्तैः ।
 सुरतरुधिया पिधाय कुम्भमुखं विष्टयीत वामोभ्याम् ॥ ३९ ॥
 पुनस्तोयगतं देवं साध्यमन्त्रानुरूपतः ।
 सकलीकृत्य च गुरुरुपचारान् समाचरेत् ॥ ४० ॥
 आमनस्वागते सार्घ्यपाद्ये साचमनीयके ।
 मधुपर्काचमस्नानवसनाभरणान्यपि ॥ ४१ ॥
 सुगन्धसुमनीधूपदीपान्नैवेद्यवन्दने ।
 प्रयोजयेदर्चनायामुपचारान् पौड्य ॥ ४२ ॥
 सार्घ्यपाद्याचमनमधुपर्काचमनान्यपि ।
 गन्धादयो निवेद्यान्ता उपचारा दग क्रमात् ॥ ४३ ॥
 गन्धादिका निवेद्यान्ता पूजा पञ्चोपचारकी ।
 सपथ्याः त्रिविधाः प्रोक्तास्तामामेकां समाचरेत् ॥ ४४ ॥
 गन्धपुष्पाक्षतयवकुगाप्रतिनमर्षपाः ।
 द्रव्यां चेति क्रमादर्घ्यद्रव्याटकमुदीरितम् ॥ ४५ ॥

पाद्यं श्यामाकदूर्वाजविष्णुकान्ताभिरुच्यते ।

जातीलवङ्गकक्षीलेर्मतमाचमनीयकम् ॥ ४६ ॥

मधुपर्कञ्च सद्योद्वं दधि प्रोक्तं मनीषिभिः ।

शुद्धाभिरङ्गिर्विहितं पुनराचमनीयकम् ॥ ४७ ॥

चन्दनागुरुकर्पूरपङ्क गन्धमिहेष्यते ।

तुलस्यौ यङ्गजे जाल्यौ केतक्यौ कारवीरकौ ॥ ४८ ॥

शस्तानि दश पुष्पाणि तथा रक्तोत्पलानि च ।

उत्पलानि च नीलानि कुमुदानि च मालती (१) ॥ ४९ ॥

मल्लिका(२)कुन्दमन्दारनन्द्यावर्त्तादिकानि च ।

पलाशपाटली चार्घ्यपारल्यावर्त्तकानि च (३) ॥ ५० ॥

चम्पकानि (४) सनागानि रक्तमन्दारकाणि च ।

अशोकोद्भवविल्वोत्पलकर्णिकारोद्भवानि च ॥ ५१ ॥

सुगन्धानि सुरूपाणि स्वागमोक्तानि यानि च ।

सुकुलैः पतितैस्त्नानैः शीर्णैर्वा जन्तुद्रूपितैः ॥ ५२ ॥

आघ्रातैरङ्गससृष्टैरुपितैरपि नार्चयेत् ।

सगुणस्वगुरुशीरसितान्यमधुचन्दनैः ॥ ५३ ॥

साराङ्गारे विनिक्षिप्तैर्मन्त्री नीचैः प्रधूपयेत् ।

गोसर्पिषा वा तैलेन वर्त्त्या च लघुगर्भया ॥ ५४ ॥

दीपितं सुरभिं शुद्ध दीपमुच्चैः प्रदीपयेत् ।

सुश्रितेन सुशुद्धेन पायसेन सुसर्पिषा ।

सितोपदंशकदलीदध्याद्यैश्च निवेदयेत् ॥ ५५ ॥

(१) "कल्लारकुमुदानि च" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मालती" इति पाठान्तरम् ।

(३) "पलाशपाटलापार्घ्यपारल्यावर्त्तकानि च" इति पाठान्तरम् ।

(४) "उत्पलानि" इति वा पाठः । *

वर्णैश्चैतुप्रपुटितैः क्रमशः शताहंन्यासक्रमादभियजेत् सकलासु मन्त्री ।
 गम्यादिभिः प्रथमतो मनुदेवतासु त्रैलोक्यमोहनमिति प्रथितः प्रयोगः ॥ ५६ ॥
 हृदयं सशिरस्तथा शिखया कवचञ्चेत्यनलादिकास्त्रिषु ।
 पुरतो नयनं दिशां सुमन्त्री पुनरस्त्रञ्च समर्चयेत् क्रमात् ॥ ५७ ॥
 हारस्कटिककलायाञ्जनपिङ्गलवज्जिरोचिषो ललनाः ।
 अभयवरोद्यतहस्ताः प्रधानतनवोऽङ्गदेवताः कथिताः ॥ ५८ ॥
 आदावङ्गावरणन्तन्त्रत्वादौरितं विधानेषु ।
 अन्ते च लोकपालावृत्तिरथ कुलिशादिकानाञ्च ॥ ५९ ॥
 इन्द्राग्नियमनिशाचरवरुणानिलधनेशशिवाहिपतिविधयः ।
 जात्यधिपहेतिवाहनपरिवारान्ताः क्रमेण यष्टव्याः ॥ ६० ॥
 पीतः पिङ्गः कृष्णो धूम्रः श्वेतश्च धूम्रसितशुक्लाः ।
 कापायारुणाभ्युजाभा लोकेषा वासवादयः प्रोक्ताः ॥ ६१ ॥
 वज्रं सशक्तिर्दण्डः खड्गः पाशाङ्कुशौ गदाशूलौ ।
 रथचरणनलिनसंघी प्रोक्तान्यस्त्राणि लोकपालानाम् ॥ ६२ ॥
 पीतहिमजलदगगनाचिरप्रभारक्तकुन्दनीलरुचः ।
 करविन्दारुणवर्णाः (१) प्रोक्ताः स्युर्वर्णतोऽपि वज्राद्याः ॥ ६३ ॥
 कृते निवेद्ये च ततो मण्डलं परितः क्रमात् ।
 मङ्गलाऽद्भुरपात्राणि स्थापनीयानि मन्त्रिणा ॥ ६४ ॥
 उपलिप्य कुण्डमत्र स्वचरणयोग्या विनिख्य रेखाय ।
 अभ्युक्ष्य प्रणवेन प्रकल्पयेद्योगविष्टरं मन्त्री ॥ ६५ ॥
 अथवा पट्कोणावृत्तत्रिकोणके गुरुजनोपदेशेन ।
 प्राणाग्निहोत्रविधिनाप्यावमयीयाश्च येऽनलस्यानि ॥ ६६ ॥
 तत्रायो महामतोमतीन्द्रियाभा संघृत्य सकलजगन्मयीं च शक्तिम् ।
 तद्योनो मणिभवमारण्यकं वा तारेणाक्षिपतु गृह्योत्पमेव याग्निम् ॥ ६७ ॥

(१) "करविन्दारुणवर्णा" इति पाठान्तरम् ।

चित्पिङ्गलपदमुक्ता हनदहपचयुग्मकानि सर्व्वज्ञम् ।
 आज्ञापयाऽग्निजाये प्रभाप्य मनुनाऽमुनाऽनलं ज्वालयेत् ॥ ६८ ॥
 अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् ।
 सुवर्णवर्णममलं समिद्धं विश्वतो मुखम् ॥ ६९ ॥ ✓
 अनेन ज्वलितं मन्त्रेणोपतिष्ठेद्वताशनम् ।
 ततः प्रविन्यसेद्देहे जिह्वामन्त्रैर्विभावसोः ॥ ७० ॥
 सलिङ्गगुदमूर्द्धास्थनासानित्रेषु च क्रमात् ।
 ससर्वाङ्गेषु जिह्वाय वक्ष्यन्ते त्रिविधात्मिकाः ॥ ७१ ॥
 हिरण्या गगना रक्ता कृष्णा चैव तु सुप्रभा ।
 बहुरूपाऽतिरक्ता च जिह्वाः सप्तेति सात्विकाः ॥ ७२ ॥
 पद्मरागा सुपर्णा (१) च तृतीया भद्रलोहिता (२) ।
 लोहितास्या तथा श्वेता धूमिनी सकरान्तिका ॥ ७३ ॥
 राजस्यः कथिता जिह्वाः क्रमात् कल्याणरेतसः ।
 विश्वमूर्त्तिस्फुलिङ्गिन्यौ धूम्रवर्णा मनोजवा ॥ ७४ ॥
 लोहिता च करालास्या काली तामसजिह्विकाः ।
 अनलेरार्धिविन्दन्ताः पादियान्ताक्षरान्विताः ॥ ७५ ॥
 सात्विका दिव्यपूजासु राजस्यः काम्यकर्म्मसु ।
 तामस्यः क्रूरकार्येषु प्रयोक्तव्या विपश्चिता ॥ ७६ ॥
 सुराः सपितृगन्धर्व्वयक्ष्णागपिशाचकाः ।
 राक्षसाश्च क्रमादग्नेराश्रिता रसनास्त्रयी (३) ॥ ७७ ॥
 जिह्वासु त्रिदशादीनां तत्तत्कार्यसमाप्तये ।
 जुहुयाद्वाब्धितां सिद्धिं दद्युस्ता देवता मताः ॥ ७८ ॥
 स्वनामसदृशाकाराः प्रायो जिह्वा हविर्भुजः ।
 मन्त्री प्रविन्यसेद्भूयो वक्त्रेरङ्गानि वै क्रमात् ॥ ७९ ॥

(१) "सुपर्णा" इति पाठान्तरम् । (२) "रसनास्त्रयी" इति पाठान्तरम् ।

(३) "रुद्रलोहिता" इति पाठान्तरम् ।

सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्णं उत्तिष्ठपुरुषस्तथा ।
 धूमन्यापी सप्तजिह्वो धनुर्वर इतीरितः ॥ ८० ॥
 अद्भ्यमन्वान् क्रमादष्टमूर्त्तिर्थाय प्रविन्यसेत् ।
 मूर्द्धासपार्श्वकव्यन्मुकटिपार्श्वींशकेषु च ॥ ८१ ॥
 प्रादक्षिणेन विन्यस्येदयथावद्देशिकोत्तमः ।
 जातवेदाः सप्तजिह्वो हव्यवाहन एव च ॥ ८२ ॥
 अश्वोदरजसंज्ञश्च सवैश्वानर एव च ।
 कौमारतेजाश्च तथा विश्वेदेवमुखाह्वयौ ॥ ८३ ॥
 स्युरष्टमूर्त्तयो वज्रेरग्नये पदपूर्विकाः ।
 प्रणवादिनमोऽन्ताश्च पुनर्द्वर्भचतुष्टयैः ॥ ८४ ॥
 दिक्क्रमात्सपरिस्तीर्य सम्यग्गन्धादिभिर्यजेत् ।
 मध्ये च कोणषट्के च जिह्वाभिः केशरेषु च ॥ ८५ ॥
 अद्भ्यमन्वेस्तातो बाह्ये चाष्टभिर्मूर्त्तिभिः क्रमात् ।
 ततोऽग्निमनुना तेन मन्वी मध्ये च संयजेत् ॥ ८६ ॥
 वैश्वानरं जातवेदमुक्ता चेहावहेति च ।
 लोहिताक्षपद सञ्चैकश्चाणीति समीरयेत् ।
 ब्रूयाच्च साधयेत्यन्ते वज्रिजायाऽन्तिको मनुः ॥ ८७ ॥
 त्रिनयनमरुणाप्तावहमौनि सुशक्तां-
 शुक्रमरुणमनेकाकल्पमभोजसस्यम ।
 षभिमतवरगद्विस्त्रस्तिकाभीतिहृष्ट-
 नमत कनकमानालङ्घ्यतामं कृशानुम् ॥ ८८ ॥
 जिह्वा ध्वानारुच प्रीक्षा वराभययुतानि च ।
 षट्पानि मूर्त्तयः शक्तिव्यस्तिकोद्यतदोर्दयाः ॥ ८९ ॥
 मंष्टनेन घृतेनाभिद्योतनोद्योतिनेन च ।
 व्याहृत्यनन्तरं तेन मनुना पुद्गयाभिगः ॥ ९० ॥

गर्भाधानादिका वेङ्गेः समुदाहाऽवसानिकाः ।
 क्रियास्तारेण वै कुर्यादान्याहुत्यष्टकैः पृथक् ॥ ८१ ॥
 जिह्वाङ्गभूर्त्तिमनुभिरिकाहुत्या(१)हुनेत्ततः ।
 जिह्वाया मध्यसंस्थाया मन्वी ज्वालावलीतनौ ॥ ८२ ॥
 ताराद्यैर्दशभिर्भेदैः पूर्वपूर्वसमन्वितैः ।
 मनुना गाणपत्येन हुनेत्पूर्वं दशाहुतीः ॥ ८३ ॥
 जुहुयाच्च चतुर्वारं समस्तेनैव तेन तु ।
 आज्येन साध्यमनुना पञ्चविंशतिसंख्यकम् (२) ॥ ८४ ॥
 जुहुयात् सर्व्वहोमेषु सुधीरनलदत्तये ।
 तान्तिकाणामयं न्यायो हुतानां समुदीरितः ॥ ८५ ॥
 पुनः साध्येन मनुना हुनेदष्टसहस्रकम् ।
 अथवाष्टशत सर्पिःसंयुक्तेन पयोन्धसा ॥ ८६ ॥
 द्रव्यैर्विधानप्रोक्तैर्वा महाव्याहृतिपथिमम् ।
 पुनः समापयेद्धोमं परिपेकाऽवसानकम् ॥ ८७ ॥
 भूर्भुवः स्वर्भूर्भुवःस्वः पूर्वं स्वाहान्तमेव च ।
 अग्नये च पृथिव्यै च महते च समन्वितम् ॥ ८८ ॥
 वायवे चान्तरिक्षाय महते च समन्वितम् ।
 आदित्याय च वै दिवे महते च समन्वितम् ॥ ८९ ॥
 चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यो दिग्भास्य महतेऽन्वितम् ।
 महाव्याहृतयस्त्वेताः सर्व्वगो देवतामयाः ॥ ९० ॥
 ब्रह्मार्पणाख्यमनुना पुनरष्टावथाहुतीः ।
 जुहुयान्त्वव्येण कर्म्मबन्धविमुक्तये ॥ ९०१ ॥
 इतः पूर्वं प्राणबुद्धिदेहधर्माधिकारतः ।
 जापत् स्वप्नसुषुप्तीनामन्तेऽवस्थास्त्रितीरयेत् ॥ ९०२ ॥

(१) "एकाहत्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "हुनेदष्टसहस्रकम्" इति पाठान्तरम् ।

ततश्च मनसा वाचा कर्मणि प्रभापयेत् ।
 हस्ताभ्याश्च तथा पद्मासुदनेति भापयेत् ॥ १०३ ॥
 शिखा च यत् स्मृतं प्रोक्ता यदुक्तं यत्कृतन्तथा ।
 तत्त्वमिति सम्भाष्य ब्रह्मार्पणपदं वदेत् ॥ १०४ ॥
 भवत्वन्ते द्विष्टाय ब्रह्मार्पणमनुर्मेतः ।
 हुते तु देशिकः पद्याम्बुजले बलिमारमेत् ॥ १०५ ॥
 नक्षत्राणां साराशीनां सवाराणां यथाक्रमम् ।
 दद्याद्बलिं गन्धपुष्पधूपदीपकमादरात् ॥ १०६ ॥
 ताराणामश्विनादीनां राशिः पादाधिकं द्वयम् ।
 मेपादिमुक्ता नक्षत्रसंज्ञापूर्वमनन्तरम् ॥ १०७ ॥
 देवताभ्यः पदं प्रोक्ता दिवा नक्तं पदं वदेत् ।
 चारिभ्यश्च सर्वेभ्यो भूतेभ्यश्च नमो वदेत् ॥ १०८ ॥
 एवं राशौ तु सम्पूर्णं तस्मिन्स्तुतयोजयेत् ।
 तथा राश्वधिपानाश्च ग्रहाणां तत्र तत्र तु ॥ १०९ ॥
 सप्तानां करणानाश्च दद्यान्मीनाहमेपयोः ।
 यन्तराने वनिस्त्वेवं संप्रोक्तः कलगात्मकः ॥ ११० ॥
 पुनर्निवेद्यमुदत्य पुरावत् परिपूज्य च ।
 सुखवासादिकं दत्त्वा स्तुत्या तद्युक्तया पुनः ॥ १११ ॥
 स्तुत्या यथावत्प्रणमेद्भक्तियुक्तसु साधकः ।
 षष्ठाङ्गं वापि पञ्चाङ्गमुभाभ्यां वा समाहितः ॥ ११२ ॥
 दोष्ट्यां षष्ठाभ्यां जातुभ्यामुरमा शिरसा दृगा ।
 वचसा मनसा चेति प्रणामोऽष्टाङ्ग ईरितः ॥ ११३ ॥
 बाहुभ्याश्च सृजातुभ्यां शिरसा वचसा धिया ।
 पञ्चाङ्गकः प्रणामः स्यात् पूजासु प्रवराविमो ॥ ११४ ॥
 गुर्वाद्याप्तारादिका यागमन्त्रा लोकेगात्मास्ते चतुर्थ्यनिमोऽन्ताः ।
 पूजायामप्यग्निकायै द्विष्टान्ता गौजेः पूजा स्वादिभक्त्या विद्युत्ते ॥ ११५ ॥

वाससी च पुनरङ्गुलिभूषां होमकृत् सुमुखजप्रवरेषु ।

इंश्वरार्पणमिति प्रति दत्त्वा वर्द्धितो द्विजमुखिरितवाग्भिः ॥ ११६ ॥

नत्वा ततस्तनुभृते परमात्मने स्त्र द्रव्यार्द्धमेव गुरवे चतुरंशकं वा ।

दत्त्वा दशांशमथवापि च वित्तशाल्य द्वित्वार्पयेन्निजतनुं तदधीनचेताः ॥ ११७ ॥

अथ पटुतरमुख्यवाद्यघोषैर्द्विजमुखनिष्पतदाशिषां रवेण ।

सुनियतमपि सुस्थितं च शिष्यं कलशजलैरभिषेचयेद्यथावत् ॥ ११८ ॥

यथा पुरा पूरितमक्षरैर्घटैः सुधामयैः शिष्यतनौ तथैव तैः ।

प्रपूरयन्मन्त्रिवरोऽभिषेचयेदवासये मङ्गु यथेष्टसम्पदाम् ॥ ११९ ॥

विमले परिधाय वाससी पुनराचम्य गुरुं प्रणम्य च ।

निकटे ससुपासते वदेदपि शिष्याय मनुं त्रिशो गुरुः (१) ॥ १२० ॥

गुरुणा समनुगृहीतं मन्त्रं सद्यो जपेच्छतावृत्त्या ।

गुरुदेवतामनूनामैक्यं सम्भावयन् धिया शिष्यः ॥ १२१ ॥

मन्त्रे मन्त्रगुरावपि मन्त्री मन्त्रस्य देवतायाञ्च ।

त्रिषु विहितसततभक्तिः प्रेत्येह निजेप्सितं फलं लभते ॥ १२२ ॥

सङ्केपादिति गदिता द्विताय दीक्षा जम्बूणा प्रवरफलप्रदाऽचिराय ।

प्राप्यैनां जपविधिरादरेण कार्थ्यो विहङ्गिः सङ्कृतविधिर्निजेष्टसिद्धौ ॥ १२३ ॥

प्रोक्तेनैवं कलशविधिनैकेन वाऽनेककुम्भै-

र्भक्त्या यो वा सुमतिरभिषिञ्चेन्नरो मन्त्रजापी ।

कामान् प्राप्नोत्ययमिह परत्रापि किं तत्र चित्रं

लोकैश्चिन्त्यो न खलु मणिमन्त्रीयधीनां प्रभावः ॥ १२४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पष्ठः पटलः ॥ * ॥

सप्तमः पटलः ।

अथाचराणामधिदेवतायाः समस्तबोधस्थितिदीपिकायाः ।

अथैषदुःखप्रणामाय नृणां वक्ष्ये जपादेः प्रवरं विधानम् ॥ १ ॥

ब्रह्मास्या ऋषिरीरितः सुमतिभिर्गायत्रमुक्तञ्च त-

च्छन्दस्त्वेव सरस्वती निगदिता मन्त्रेषु तद्देवता ।

आद्यन्तस्वरपट्कलघुपरयोरन्तस्थितैः कादिभि-

र्वर्गैर्यान्तगतैः क्रमेण कथितान्यस्याः (१) पङ्क्तानि च ॥ २ ॥

✓ पञ्चागवर्णभेदैर्विहितवदनदोःपादयुक्तचिबचो-

देगां भास्वक्कपर्हीकलितशशिकलामिन्दुकुन्दावदाताम् ।

अचस्त्रकुम्भचिन्तालिखितवरकरां व्रीचणां पद्मसंस्था-

मच्छाकल्पामतुच्छस्तनजघनभरां भारतीं तां नमामि ॥ ३ ॥

काननवृक्षद्व्यक्षिश्रुतिनो गण्डीष्ठदण्डमूढास्थे ।

दोःपञ्चम्यग्रकेषु च पार्श्वद्वयपृष्ठनाभिजठरेषु ॥ ४ ॥

हृद्दोर्मूलापरगलकक्षेषु हृदादिपाणिपादयुगे ।

जठराननयोर्ध्यापकसंघ्राग्नस्येदयो वर्णान् क्रमशः ॥ ५ ॥

मदीक्षितो विमलधीर्गुरुणाऽनुगिटो लक्षं व्यसेत् सुनियतः प्रजपेच्च तावत् ।

अन्तेऽयुतं प्रतिहृत्नेमिपुरत्रयाक्षैः शुद्धैस्तिनेरपि यजेद्दिनशोऽक्षरेगीम् ॥ ६ ॥

ध्योमावि.मचतुर्दशस्वरविसर्गान्तस्फुरत्कर्णिकं

किञ्चल्लानिखितस्वर प्रतिदलप्रारब्धवर्गाष्टकम् ।

आविम्वेन च सप्तमार्णवयुजास्त्रागासु संवेष्टितं

वर्णाक्षं गिरमि स्मृतं विषगदप्रध्वंसि मृत्युञ्जयम् ॥ ७ ॥

प्रविधाय पद्ममथ पीठमथो कथितक्रमेण विधिनाभियजेत् ।

नवभिश्च शक्तिभिरिहैव सहावरणैः समर्चयतु वर्णतनुम् ॥ ८ ॥

मेधा प्रज्ञा प्रभा विद्या धीर्धृतिस्मृतिबुद्धयः ।

विद्येश्वरीति संप्रोक्ता भारत्या नव शक्तयः ॥ ९ ॥

अङ्गान्यादौ तदनु च कलायुग्मग्रथाष्टवर्गान्

ब्रह्माष्टाद्याः शतमखमुखाद्यानथो लोकपालान् ।

मुख्यैर्गन्धैः प्रवरकुसुमैर्धूपदीपैर्निवेद्यै-

र्व्वर्णान् जाप्यो यजतु दिनशो भारतीं भक्तिनम्रः ॥ १० ॥

ब्रह्माणी माहेशी कौमारौ वैष्णवी च वाराही ।

इन्द्राणी चामुण्डा समदालक्ष्मीश्च मातरः प्रोक्ताः ॥ ११ ॥

वर्गस्वरयाद्यंशाः क्रमेण कलधौतरजतताम्राः स्थुः ।

इति रचितं रुक्मकिदं साधकसर्व्वार्थदायि सततं स्यात् ॥ १२ ॥

त्रिवारमन्त्रः परिजप्तमेतया पिवेद्दिनादावपि विद्यया सुधीः ।

अनेङ्गमूकोऽपि कवित्वगर्व्वितः पराञ्च सिद्धिं (१) लभतेऽर्कमासतः ॥ १३ ॥

कमलोद्भवौषधिरसेन वचसा पयसा च पक्तमथ सर्पिरपि ।

अयुताभिजप्तममुना दिनशो लिङ्गतां कविर्भवति वत्सरतः ॥ १४ ॥

वर्षौषध्यासृताभिः कलशममलधीरङ्गिरापूर्थ नूनं

प्रातस्तेनाभिपिच्छेद्दशशतपरिजप्तेन यं वापि मासम् ।

स स्यान्मेघेन्द्रिरायुः प्रथमकवियशो (२) विश्वसंवादयुक्तो

नारी बन्ध्यापि नानागुणगणनिलयं पुत्रवर्धयं प्रसूते ॥ १५ ॥

आधारोद्यच्छक्तिविन्दूत्यिताया वक्त्रे मूर्ध्नेऽङ्गप्रसन्त्याः प्रभायाः ।

साद्यान्तार्थान् पातयेद्द्वज्जिसोमप्रोतामन्त्री मुच्यते रोगजातैः ॥ १६ ॥

विन्यासैरथ सजपेर्हुतार्चनाद्यैर्दानेन प्रभजति भारतीं नरो यः ।

स त्रीमान् पुनरक्षरेण काश्यकर्त्ता स्तेनादीन् जयति जरापमृत्युरोगैः ॥ १७ ॥

(१) "कीर्तिम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "प्रथमकवियशः" इति वा पाठः ।

कलाः कलानादभवा वदन्त्यजाः कचादिवर्णानुभवाष्टतादिकान् ।
 पयादिकान्माचरजाय विन्दुजाः क्रमादनन्तावधिकास्तु पादिकान् ॥ १८ ॥
 कुर्यात् कलाभिराभिर्मन्त्री दिनशस्तनौ कलान्यासम् ।
 साविध्यकृत् स मर्त्यः (१) प्रतिमाकलयादिषु प्रविज्ञेयः ॥ १९ ॥
 मन्त्रोद्धारविधानेन वर्णव्यत्यासकृतिरुद्दिष्टा ।
 ग्रामिः श्रीकण्ठादिप्रोक्तैर्वा नामभिर्वा विशेषज्ञैः ॥ २० ॥
 अष्टाचरोक्तमनुवर्त्यविशिष्टमूर्तिं संस्मृत्य विष्णुमपि मन्त्रितमो यथावत् ।
 वर्णैर्न्यसेदपि पुरेव च केशवादिमूर्त्या युतैर्बुधैः भक्तिभरावनम्रः ॥ २१ ॥
 रुद्रादीन् शक्तियुतान् न्यसेदाद्यांस्त्वगादिसप्तधातुयुतान् ।
 श्रीकण्ठादौ विद्वान् वर्णान् प्राग्बीजसंयुतांश्चापि ॥ २२ ॥
 सिन्दूरकाञ्चनसमोभयभागमर्द्धनारीश्वरं गिरिसुताहरचिह्नभूषम् ।
 पाशाभयाच्चवनयेष्टदहस्तमेवं स्मृत्वा न्यसेत् सकलवाञ्छितवसुसिद्धे ॥ २३ ॥
 शक्त्या शक्तियौम्यां शक्त्योक्तीभिर्नितैर्बुधैः ।
 श्रीशक्त्या युगस्मराद्यैरथवा विहितः समुहये न्यासः ॥ २४ ॥
 अथानया पञ्चविभेदभिन्नया प्रपञ्चयागस्य विधिः प्रकथ्यते ।
 कृते तु यस्मिन्निह साधकोत्तमाः प्रयान्ति निर्वाणपदं तदव्ययम् ॥ २५ ॥
 पूर्व्वं महागणपतिं श्रविधानसिद्धरूपञ्च साङ्गमपि सावरणं विचिन्त्य ।
 बीजेन संयुतमृचा प्रजपेत् मानामन्त्रं निजैष्टविधयेऽवहितो यथावत् ॥ २६ ॥
 सचतुष्टवारिङ्गहारं बीजं तथैकवारमृचम् ।
 प्रजपेच्चतुराहत्या मानापूर्व्वं मनुष्य मन्त्रितमः ॥ २७ ॥
 समुनिच्छन्दो देवतमपि साङ्गमाष्टकां च विन्यसेत् ।
 प्रागभिहितेन विधिना वारत्रितयं यद्वांस सम तथा ॥ २८ ॥
 वदने च बाहुपादहितये जठरे च वक्षसि यथावत् ।
 अर्काद्यान्विन्यसेत् क्रमेण मन्त्री स्वरादिवर्णान् ॥ २९ ॥

तारय शक्तिरजपो परमात्मबीजं
 वज्रेः प्रिया च गदिता इति पञ्च मन्त्रोः ।
 एभिस्तृतीयलिपिभिः कथितः प्रपञ्च-
 यागाद्वयो हुतविधिः सकलार्थदायी ॥ ३० ॥
 ब्रह्मा स्यादपिरस्य च छन्दः परमान्विता च गायत्री ।
 सकलपदार्थानुगतं परिपूर्णं (१) देवता परं ज्योतिः ॥ ३१ ॥
 जायाग्नेर्हृदयमथो शिरश्च सोऽहं
 हंसाम्ना त्वय च शिखा स्वयञ्च वस्त्रं ।
 ताराक्ष्यं समुद्धितमीक्षणं तथास्तं
 प्रोक्तं स्यादरिहरवर्णमङ्गमेवम् ॥ ३२ ॥
 अत्राकारहकाराद्यावाद्यौ शान्तान्तिकौ मनू ।
 हकाराद्यायकारश्च विन्दुः सर्गो च साक्षरम् ॥ ३३ ॥
 साकारयात्ममन्त्रः पङ्क्तिर्यात्मक उच्यते ।
 सकारौकारहाकारा विन्दुः पञ्चार्णको मनुः ॥ ३४ ॥
 करणात्मसमायुक्तः परमात्माद्वयो मनुः ।
 सवाकारैर्हृदीर्घाभ्यां वज्रिजायामनुष्मृतः ॥ ३५ ॥
 वागादीन्द्रियसन्निवः सोऽयं पञ्चाक्षरात्मकः ।
 तस्मादेभिः हतौ न्यासो विमेषादवरोहलत् ।
 ब्रह्मा वृहत्तया स्यात् परमपदेन प्रकाशितः प्रवरः ॥ ३६ ॥
 गायकसन्त्राणनतो गायत्रं समुदीरितं छन्दः ।
 परमन्यदतिगद्यं वा ज्योतिस्तेजो निरूपितेऽन्यदुद्यत् ॥ ३७ ॥
 अतिगायि च नितरामिति कथितैवं देवता परं ज्योतिः ।
 स्वेति स्वर्गः स्वेति चात्मा समुक्तो हेत्याहतिर्हेति विद्यादुगतिश्च ॥ ३८ ॥
 स्वर्गात्मावध्यातताधामगात्रा वज्रेर्जाया यत्र हयेत सर्वम् ।
 स इति परितप्तं परन्तु तेजस्त्वमहमिति मय्युदिते मनोऽप्य यत्र ॥ ३९ ॥

तदिति सकलचित्रकाशरूपं कथितमिदं शिरसोऽपि मन्त्रमेवम् ।
 हमिति प्रकाशितो हंस इति च सकलप्रकाशनिर्व्वाणम् ॥ ४० ॥
 अतुलमनुष्णमशीतं यत्तदितीयं प्रकाशितेह शिखा ।
 प्रतिमथ गुणत्रयानुबहं सकलं स्यावरजद्रमाभिपूर्णम् ॥ ४१ ॥
 स्वगुणैर्निजविन्दुसन्ततात्माऽखिललोकस्थितिवर्त्ममन्त्र उक्तः ।
 आदौस्त्रिभेदैस्तपनान्तिकैर्यत् सृजत्यजस्रं जगतोऽस्य भावम् ॥ ४२ ॥
 तेजस्तदेतन्मनुवर्यकस्य नेत्रत्रयं सन्त उदाहरन्ति ।
 ह्रस्वकाराख्यो धातुर्हरणार्थे साधकानभीष्टान् ॥ ४३ ॥
 संहरतीति यदेतत्तेजोरूपं तदस्त्रमन्त्रः स्यात् ।
 यदा लिपिविभिन्नोऽयं तदात्माष्टाक्षरः स्मृतः ॥ ४४ ॥
 एतत् सर्वप्रपञ्चस्य मूलमष्टाक्षर स्मृतम् ।
 प्रपञ्चयागस्त्वमुना कृतो न्यासविधिर्मन्त्रः ॥ ४५ ॥
 वर्णैर्हंहेऽनले द्रव्यैर्विद्याहुतविधिं द्विधा ।
 मातृकान्यासवत्सार्धं लिपिनाष्टाक्षरेण तु ॥ ४६ ॥
 नित्यं न्यसेत् संयतात्मा पञ्चागद्वारमुत्तमम् ।
 पञ्चज्ञानेन्द्रिया बहाः सर्वास्तु निपयो मताः ॥ ४७ ॥
 तामिरारात्ततं सर्वं तत्तदिन्द्रियगोचरम् ।
 अर्त्तव्याघ्रेपलोकान्तर्वर्त्तिं यत्तेज ऐश्वरम् ॥ ४८ ॥
 ब्रह्माग्नी जुहुयात्तस्मिन् सदा सर्वत्र वर्त्तिनि ।
 ब्रह्मात्मभिर्महामन्त्रैर्ब्रह्मविद्भिः समाहितैः ।
 ब्रह्माग्नी ब्रह्महविषा हुतं ब्रह्मार्पणं स्मृतम् ॥ ४९ ॥
 एव वर्णविभेदभिन्नमदृढं मांसास्थिमज्जाहतं
 देहं तत् परमक्षरे सुविगदे सर्वत्र वर्त्तिन्यथ ।
 हुत्वा ब्रह्महुतागने विमलधीमोजः स्वरूपी स्वयं
 भूत्वा सर्व्यमनू जपेदपि यजेद्गायेत्तयाराधयेत् ॥ ५० ॥

शुद्धयाथ सविन्दुकस्त्वथ कलायुक्तेषवाद्यैर्युतः
 श्रीकण्ठादियुतश्च शक्तिकमलामारैश्च चैकैकशः ।
 न्यासास्ते दशधा पृथङ्निगदिताः स्युर्ब्रह्मयागान्तिकाः
 सर्वे साधकसिद्धिसाधनविधौ सङ्ग्रह्य कल्पद्रुमाः ॥ ५१ ॥
 प्रपञ्चयागस्तु विशेषतो विपक्षप्रपञ्चसंसारविशेषयापकः ।
 परञ्च नित्यं भजतामयत्नतः परस्य चार्थस्य निवेदकः सदा ॥ ५२ ॥
 द्रव्यैर्यथा येः क्रियते प्रपञ्चयागक्रिया तानि तथैव सम्यक् ।
 यास्त्वप्यवस्थासु च ताव कृत्वा प्राप्नोति यत्तत् कथयामि सर्व्वम् ॥ ५३ ॥
 प्रोक्तक्रमेण विघ्नान्तिक(१)मपि हुत्वा हृतेन मन्त्रितमः ।
 एकाहृत्त्या जुहुयात् प्रपञ्चयागाह्वयं हृतेन ततः ॥ ५४ ॥
 भगवत्योङ्मुखरत्नचन्यप्रोक्षसम्भवाः समिधः ।
 तिलसर्पपदौग्धघृतान्यष्टद्रव्याणि संप्रदिष्टानि ॥ ५५ ॥

एतैर्जुहोतु ऋयुताधिकलक्षसंख्यं
 मन्त्री ततोऽहंमयवापि तदर्हकं यः ।
 स त्वैहिकीं सकलसिद्धिमवाप्स्य वाञ्छा-
 योग्यां पुनः परतरं च परत्र याति ॥ ५६ ॥

एकद्विकत्रिकचतुष्कगताभिहृदा तान्तां समीक्ष्य विकृतिं प्रजुहोतु मन्त्री ।
 शुद्धज्वरादिविषमग्रहभूतयचरत्तःपिशाचजनिते महति प्रकोपे ॥ ५७ ॥
 दादगसहस्रमयवा तद्विगुणं वा चतुर्गुणं वाथो जुहुयात् ।
 शुद्धग्रहरिपुविषमज्वरभूतसम्भवे कोपे ॥ ५८ ॥
 अथवा प्रतिप्रज्ञिमस्त्रकाणां प्रज्ञायां स्याद्विष्णुविष्णुतिर्नराणाम् ।
 शमयेदचिरात् सहस्रहृत्त्या मतिमान् यमुभिरेभिरेव जुह्वन् ॥ ५९ ॥
 एतैः सहस्रद्वितयाभिहृदा जुहोति यस्तु क्रमशो यथावत् ।
 जयेत् क्षणेनैव स विष्मृतिश्च सापस्मृतिं शापमवांश दीपान् ॥ ६० ॥

मधुरवयावसिक्तैरैतैर्लक्षं लुहोति यो मन्त्री ।

तस्य सुराधिपविभवो महदृद्धगं दृग्गन्तयायेति न चिरात् ॥ ६१ ॥

लक्षं तदहंकं वा मधुरवयस्युतैर्हुनेदेतैः ।

अन्धवयादयाज्याक् विभुवनमखिलं वशीकुरुते ॥ ६२ ॥

वग्नादिकानि कर्माण्यभिकाङ्क्षेमिरेवे स द्रव्यैः ।

लुहयाच्च कार्यगुरुतालाघवमभिबीक्ष्य योग्यपरिमाणम् ॥ ६३ ॥

लक्षं तिलैर्व्या लुहयादधानां ग्रान्त्यैत्रियेऽयो नलिनैर्यथावत् ।

दौग्धेन पुष्यै यशसे हृतेन वज्राय जातीकुसुमैश्च लोणैः ॥ ६४ ॥

गानीतण्डुलचूर्णकैश्चिमधुरासिक्तैः स्वसाध्याकृतिं

कृत्वाऽष्टोर्द्वगताख्यमस्य गितधीः प्राणान् प्रतिष्ठाप्य च ।

न्यामोक्तक्रमतो निगासु लुहयात्तां सप्तरात्रं नरो

नारी वा वशमेति महु विधिना तेनैव लोणेन वा ॥ ६५ ॥

पञ्चागदीपधिविपाचितपञ्चगव्यजाते हृतेन शतहस्ति हुनेदृघटाग्नौ ।

तावत् प्रजप्य विधिनाभिसमर्चं निहं भस्माददीत सकलाभ्युदयावहस्तत् ॥ ६६ ॥

अनुदिनमनुलिप्स्येत्तेन किञ्चित् समया-

स्तिलकमपि विदध्यादुत्तमाद्रे चिपेक्ष ।

अनुतंतदुरितापञ्चारभूतापमृत्यु

यहविपरहितः स्यात् प्रीयते च प्रजाभिः ॥ ६७ ॥

एकादशाहं कणिकास्वरकाश्चनम्य दद्यात्तदैव गुरेवेऽय सहस्रहोमे ।

अर्होर्द्विपञ्चकणिका द्विगुणा च साहं स्याद्विषेहकयिता मुनिभिन्निधैवम् ॥ ६८ ॥

निजेमितं दिव्यजनैः सुरद्रमात् समस्तमेव (१) प्रतिनम्यते यया ।

प्रपञ्चयामादपि साधकैस्तथा करप्रवेयाः सकलार्थमिदयः ॥ ६९ ॥

॥ ० ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे मतमः पटलः ॥ ० ॥

अष्टमः पटलः ।

अथ हितविधये, विदुषां वक्ष्ये प्राणाग्निहोत्रविहितविधिम् ।

वध्वा पद्मासनमृजुकायो मन्त्री विधेत् पुरोवदनः ॥ १ ॥

शक्तेः सत्त्वनिवहमध्यमथ तन्मायारजोवेष्टितं

प्रायश्चोऽनिलदिग्गताग्विजठरं मध्ये च नाभेरधः ।

मध्ये प्राग्वरुणेन्दुयाम्यलसितैः कुण्डैर्ज्वलद्वाङ्गभि-

र्मूलाधारमनारतं समतलं योगी श्वरेत् सिद्धये ॥ २ ॥

मध्येन्द्रवरुणशशियमदिग्भवानि क्रमेण कुण्डानि ।

आवसथजसभ्याहवनीयान्वाहार्थ्यगार्हपत्यानि ॥ ३ ॥

चिद्रूपात् सकलप्रभाप्रभवकान्मूलप्रकृत्यात्मनः

कल्पाकात् प्रतिलोमतोऽमृतमयीं ज्योतीरुचाच्छां धिया ।

सृष्टामक्षरमालिकान्तु जुहुयात् कुण्डेषु तेषु क्रमात्

कल्पान्ताग्निशिखाभ्रुरत्कुहरकेष्वास्त्रावितां वर्णगः ॥ ४ ॥

चाद्यास्ते सप्तवर्गा मरकतपशुमेदाह्वनीनाभ्रवर्णा

भूयः स्युर्विष्टमाभाः कुलिगममरुचः पुष्यवैदूर्यभासः ।

सर्वे ते पञ्चगोऽभिस्रवदमृतमया व्यापकस्पर्शमज्ञा

मुक्तामाणिक्यरूपाः सुमतिभिरुदितायाष्टगः स्युः श्वराम्याः ॥ ५ ॥

दृतानि (१) कीतोरमृताकरारेभ्यन्दस्य जीवस्य च सोमजस्य ।

शुक्रारसोमांशमतां क्रमेण नवैव रत्नानि विदुर्नवानाम् ॥ ६ ॥

इत्येवं हुतविधिमन्त्रं दिनादौ ये सम्यग्विदधति मन्त्रिणः शताहम् ।

ते रत्नैरपि कनकांशुकैः सधान्यैः सम्पन्नाः सकलजगत्प्रिया भवन्ति ॥ ७ ॥

अन्त्यगवर्गान्यामे वामत्रवर्णान्यथावसयजाते ।
 अमितावर्गवर्तुषां सूक्ष्मां सत्याह्वये च सयीत्राः ॥ ८ ॥
 हलधुतवर्गद्वितीयौ पराः शान्तीय पश्चिमे वङ्गौ ।
 मृगुर्गफादिपञ्चकसद्योऽतिथिचोचनानि सञ्चोऽम्नौ ॥ ९ ॥
 मन्त्रात्ववर्गादिकभौतिकमावाहयप्रतिष्ठाप ।
 गार्हपत्ये जुहुयादित्युक्तं होमकर्म्यं वर्णानाम् ॥ १० ॥
 व्योम्ना मध्योत्थितेऽन्मावस्थितमविरतं शब्दमैन्द्रेऽनिलेन
 अग्नें स्वेनैव रूपं पुनरपरमवे सोमजेऽद्वीरसञ्च ।
 याम्ये गन्धं पृथिव्योमयरुचिरुचिरैष्वधरौघैर्द्विनेद्यो
 मन्त्री स्यात् सर्व्वेवेद्यप्रतिमयनसमुद्भासितप्रत्यगाभा ॥ ११ ॥
 सतारगन्तव्याद्यज्ञपान्तमेवं जुत्वा महाभाय शताहंसंख्यम् ।
 विन्यस्य तावच्च तथैव सूचमात्राकृतिर्नित्यतनूष भूयात् ॥ १२ ॥
 कन्यादित्यमुषः स्त्रमूलविनसत् कन्यानन्तान्तः स्फुर-
 चन्द्रार्कग्रहकालभूतभुवनब्रह्मेगविष्णुादिकः (१) ।
 अव्यक्तोऽक्षरसंज्ञकोऽनृतमयस्तेजोहयोद्यत्प्रभो
 नित्यानन्दमयस्त्वनादिनिघ्नो यः स्यात् स ईशानकः ॥ १३ ॥
 पशुदिनममुना भजतां विविनाहारक्रियासु मन्त्रविदाम् ।
 प्राणायाः सुभ्रंसतो, गार्हपत्यादिकानि कुण्डानि ॥ १४ ॥
 ममम्यन्तां च कुण्डास्यामाध्याश्च मरुतामपि ।
 हिरण्यागगनारक्ताक्षयाभिर्वैष्णवीरयेत् ॥ १५ ॥
 मधुपमामिः सहितं शचयः पावका इति ।
 पश्चिं विहृत्य चेत्येवमावातमुपचर्य्य च ॥ १६ ॥
 सहाधोन्त्येगुहोऽधित्यैकममयी वदेत् ।
 गच्छन्मूला ठयुग्मश्च पञ्चाम्नीन् मङ्गरस्ततः ॥ १७ ॥

हुताहुतिसमुद्गीप्तशिखासंयुक्तरौचिपः ।

गार्हपत्यादिकं भूय उपचर्यान्तमेव च ॥ १८ ॥

मन्त्रं सर्व्वमनुक्रम्य जिह्वाः संस्मृत्य सर्व्वशः ।

बहुरूपान्तु सङ्कल्प्य पञ्चानलशिखायुताम् ॥ १९ ॥

अहं वैश्वानरो भूत्वा जुहोम्यन्नं चतुर्व्विधम् ।

पचाम्येवं विधानेनेत्यापूर्णं संयतेन्द्रियः ॥ २० ॥

तूष्णीं हुत्वा पिधायाद्विरूपस्य विधानतः ।

आरभ्य मूलाधारं स्वमामस्तकमनुस्मरेत् ॥ २१ ॥

चेदन्नसंज्ञकममुं प्रकृतिस्थमाद्यं

व्याप्तद्विसप्तभुवनान्तमनन्यमेकम् ।

पञ्चानलान्निरसनापरिदत्तशुद्ध-

साध्यायतर्पितमतर्कितमात्मरूपम् ॥ २२ ॥

संचिख्याचरितामृताक्षरशतार्द्धाभोऽवसिक्तं हवि-

स्तेर्जया कुटिलान्तराधिरधिकं संदीप्तपञ्चानलः ।

सायं प्रातरनेन होमविधिना भोज्यानि नित्यं भजन्

प्राणानप्रमदोदरं प्रविशति प्राणाग्निहोत्रो पुनः ॥ २३ ॥

इति तत्र षडङ्गवेदशास्त्राद्युपहितसर्व्वविकारमहमातुः ।

तनुरियमुदिता विरिञ्चविश्वस्थितिनयसृष्टिकरीह वर्णमाला ॥ २४ ॥

इति जगदनुपक्तां तामिमां वर्णमानां

न्यसत जपत भक्त्या जुह्वताभ्यर्च्यीत ।

त्रिपुण्ड्रपङ्कजितपुःक्रीर्त्तिकास्त्रीन्दिरास्ये

सकलदुरितदुःखोच्छिन्नये मुक्तये च ॥ २५ ॥

इतीरिता सकलजगत्प्रभाविनी

क्रमोत्क्रमक्रमगुणितार्णमानिका ।

अभीष्टमाधनविधये च मन्त्रिणां

भवेन्मनुप्रतिपुटिताक्षरमानिका ॥ २६ ॥

मध्ये वदत्तरयोः सदवदवाग्वार्णकानि चन्द्रयुगे ।

प्रोक्ता दशाक्षरीयं कण्वविराजौ च वाग्यपिप्रमुखाः ॥ २० ॥

कथोन्नयननासावटनाभ्युगुटेषु विन्यसेद्वर्णान् ।

स्वरपुटितैरथ हल्भिः कुल्यादङ्गानि षट् क्रमान्मन्त्रौ ॥ २८ ॥

✓ अमलकमलसंस्था नैखनोपुस्तकोद्यत्-

करयुगलमरोजा कुन्दमन्दारगौरी ।

धृतगणधरखण्डोज्ञापिकीटीरचूडा

भवतु भवभयाना भव्जिनी भारती वः ॥ २९ ॥

अक्षरन्तजपान्ते लुहयात्ममलैः सितैः पयोऽभ्यक्तैः ।

विमधुरयुतैः सुशुद्धैरयुतं नियतात्मकस्तिलैरथवा ॥ ३० ॥

साष्टकोक्तविधिनाक्षराभ्युज्जै शक्तिमिथ विनियुज्य पूर्व्ववत् ।

पीठमत्र वचसामघ्नेश्वरीं पूजयेत् प्रथममङ्गमन्त्रकैः ॥ ३१ ॥

योगा सत्या विमला ज्ञाना बुद्धिः स्मृतिस्तथा मेधा ।

प्रष्टेत्यष्टाभिर्मातृभिरपि लोकेगैः प्रपूजयेत् क्रमशः ॥ ३२ ॥

इति सिद्धमनुर्मनोजदूरो न चिरादेव कविर्भवेन्ननस्वी ।

जपहोमरतः मदावगच्छन् वनितां वागधिपतिर्गौरिवेण ॥ ३३ ॥

न्यामान्वितं निश्चितधीः प्रजपेत् सङ्क्ष-
मङ्गो मुखेऽनुदिवसं प्रपिबेत्तथापः ।

तन्मन्त्रिताः पुनरथान्वितमेव वाचां

सिद्धिर्भवेदभिमतता परिवत्सरेण ॥ ३४ ॥

हृदयहयसंस्थितोऽय तोये रविविष्ये प्रतिपद्य वागधीशाम् ।

जपतन्निमङ्गस्त्रसंस्थमर्ज्वाक् कवितामण्डनतो भवेत् प्रभुता ॥ ३५ ॥

यमागवित्यप्रमवेष्टयोय समिहरेः स्वादुयुतैश्च होमः ।

अवित्यभोभाग्यकरः समृद्धिमन्त्रीप्रदो रञ्जनकशिषाय ॥ ३६ ॥

चतुरङ्गुलजैः समिप्रभूर्नेत्रैश्चुयाद्यो मधुरतयाऽऽवमितैः ।

मनुजः समवाप्य धीविनामानचिरात्काव्यकृताभवेत् पुरोगः ॥ ३७ ॥

- सुविमलनखदन्तपाणिपादो मुदितमनाः परद्रूपेषु मौनी ।
हरिहरकमलोद्भवहृद्भिक्तो भवति चिराय सरस्वतीनिवासः ॥ ३८ ॥
- आद्यन्तप्रणवशक्तिमध्यसंस्था
वाग्भूयो भवति सरस्वती च डेन्ता ।
नत्यन्तो ममुरयमीशसंख्यवर्णः
संप्रोक्तो भुवि भजमानपारिजातः ॥ ३९ ॥
- सौयुम्नाग्रे भूयुगमध्ये नवके तथैव रन्ध्राणाम् ।
विन्यस्य मन्त्रवर्णान् कुर्यादङ्गानि पट् क्रमाद्वाचा ॥ ४० ॥
- हंसारूढा हरहसितहारेन्दुकुन्दावदाता
वाणी मन्दस्मितयुतमुखी मौलिवहेन्दुरेखा ।
विद्यावीणाऽऽमृतमयघटाऽऽक्षस्रगादीमहस्ता
शुभ्राक्षस्या भवदभिमतप्राप्तये भारती स्यात् ॥ ४१ ॥
- दिनकरनक्षत्रं प्रजपेन्नन्वमिमं संयतेन्द्रियो मन्त्री ।
हादगसहस्रकमयो मितमरमिजनागचम्पकैर्जुहुयात् ॥ ४२ ॥
- पूजायां पार्श्वयुगे ससंस्कृता ग्राहता च वाग्देव्याः ।
केवलवाङ्मयरूपे सम्पूज्याङ्गैश्च शक्तिभिस्तदनु ॥ ४३ ॥
- प्रप्रा मेधा श्रुतिरपि शक्तिः स्मृत्याह्वया च वागीगी ।
सुमतिः स्वस्तिभिः(१)राभिर्मातृभिरागेश्वरैः क्रमात् प्रयजेत् ॥ ४४ ॥
- इति निगदिती वागीश्वर्याः सहीमजपार्चना-
विधिरनुदिनं मन्त्री त्वेनां भजन् परिसुच्यते ।
सकलदुरितैर्ज्ञेयान्स्त्रीयगोभिरवाप्यते
परमपरमां भक्तिं प्राप्योभयत्र च मोदते ॥ ४५ ॥
- इति मातृकाविभेदान् प्रजपन्मन्त्रद्वयश्च मन्वितमः ।
प्रजपेदेनां श्रुतिमपि दिनगो वाग्देव्यनुपश्रव्य बुधः ॥ ४६ ॥

अमलकमलाधिवासिनि मनसो वैमल्यदायिनि मनोज्ञे ।
 सुन्दरगात्रि सुशीले तव चरणान्भोरुहं नमामि सदा ॥ ४७ ॥
 अचलाब्जजा च दुर्गा कमला त्रिपुरेति मेदिता जगति ।
 या सा त्वमेव वाचामीश्वरि सर्वान्मना प्रसीद मम ॥ ४८ ॥
 त्वचरणान्भोरुहयोः प्रणामहीनः पुनर्हि जातिरपि ।
 भूयादनेङ्मूकस्त्वद्भक्तो भवति देवि सर्वज्ञः ॥ ४९ ॥
 मूलाधारमुखोद्गतविमलतनुनिभप्रभाप्रभावतया ।
 विसृतलिपिप्राताडितमुखकरचरणादिके प्रसीद मम ॥ ५० ॥
 वर्णतनोऽमृतवर्णे नियतमतिभिर्वर्णितेऽपि योगीन्द्रैः ।
 निर्णीतिकरणदूरे वर्णयितुं देहि देवि सामर्थ्यम् ॥ ५१ ॥
 ससुरासुरमौलिलसम्पन्निप्रभादीपिताद्द्वियुगनलिने ।
 सकलागमस्वरूपे सर्वेश्वरि सन्निधिं विधेहि मयि ॥ ५२ ॥
 पुस्तकजपवटहस्ते वरदाभयचिह्नचारुबाहुनते ।
 कर्पूरामलटेहे वागीश्वरि विशोधयाशु मम चेतः ॥ ५३ ॥
 शौमाश्वरपरिधाने सुक्तामणिविभूषणे सुदावामे ।
 श्रितचन्द्रिकाविकसितमुखेन्दुविष्येऽस्थिके प्रसीद मम ॥ ५४ ॥
 विद्यारूपेऽविद्याविनाशिनि विद्योतितेऽन्तरात्मविदाम् ।
 गद्यैः सपद्यजातेराद्यैर्मुनिभिः स्तुते प्रसीद मम ॥ ५५ ॥
 त्रिमुखि त्रयीश्वरूपे त्रिपुरे त्रिदशाभिवन्दिताङ्घ्रियुगे ।
 त्रीक्षणविलम्बितवक्त्रे त्रिमूर्त्तिमूलाब्जिके प्रसीद मम ॥ ५६ ॥
 वेदाब्जिके निरुक्तज्योतिर्व्याकरणकल्पशिखाभिः ।
 सञ्चन्द्रोभिः सन्ततकृतपङ्कजेन्द्रिये प्रसीद मम ॥ ५७ ॥
 त्वचरणमरमि जलमस्थितिमहितधियां (१) न निष्यते दीपः ।
 भगवति भक्तिमतमययि परमां परमेश्वरि प्रसीद मम ॥ ५८ ॥

बोधाम्बिके बुधानां हृदयाम्बुजचारुनटनपरे ।
 भगवति भवभङ्गकरीं भक्तिं भद्रार्थदे प्रसीद मम ॥ ५८ ॥
 वागीशीस्तवमिति यो जपार्चनाहवनवृत्तिषु प्रजपेत् ।
 स तु विमलचित्तवृत्तिहंसापदि नित्यशुद्धमेति पदम् ॥ ६० ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टमः पटलः ॥ * ॥

नवमः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि सुदुर्लभासिं विद्यां विशिष्टां त्रिपुराभिधानाम् ।
या सा त्रिभेदापि जगत्प्रवासात्रिंशत्प्रकारा त्रिदशाभिवन्द्या ॥ १ ॥
त्रिमूर्त्तिमर्गाच्च पुराभवत्वाच्चयीमयत्वाच्च पुरैव देव्याः ।
तस्यै त्रिनोक्त्या अपि पूरणत्वात् प्रायोऽम्बिकायास्त्रिपुरेति नाम ॥ २ ॥

व्योमेन्दुवज्राधरविन्दुभिरेकमन्य-

द्रक्ताच्छकेन्द्रशिखिभिः सरमार्द्धवन्द्यैः ।

अन्यद्गुणितकरपावकमन्त्रमन्त्रै-

र्वीजैरमीभिरुदिता त्रिपुरेति विद्या ॥ ३ ॥

वागैश्वर्यातिशयदतया वाग्भवं बीजमुक्तं

त्रैलोक्यक्षोभणसवगताकृष्टिदं कामराजम् ।

शाक्तं स्त्रेनापहरणकविताकारकं बीजमेतत्

प्रोक्तं धर्म्यद्रविणसुखमोक्षपदं साधकानाम् ॥ ४ ॥

नाभेरथाचरणमाङ्गदयाच्च नाभिं

मूर्द्धन्तया हृदयमित्यमुना क्रमेण ।

बीजैस्त्रिभिर्म्यसत्तु हस्ततले च मध्ये

दक्षाङ्गये हितयमप्युभयोभूततीयम् ॥ ५ ॥

मूर्धनि गुह्यहृदोरपि नेत्रवितये च कर्णयोरास्ये ।

चमरये च पृष्ठकौपेरयोर्नाभिमण्डले च न्यस्येत् ॥ ६ ॥

वाग्भवेन पुनरद्रुनीष्वयो विन्यसेच्च पुनरुक्तमार्गतः ।

अष्टपट्कममुना विधाय तदेवतां विग्रहधीर्बिन्दितयेत् ॥ ७ ॥

आताम्राकायुताभां कलितशशिकलारञ्जिततां त्रिनेत्रां
 देवीं पूर्णेन्दुवक्त्रां विष्टतजपवटीपुस्तकाभीत्यभीष्टाम् ।
 पीनोत्तुङ्गस्तनार्ता बलिलसितविलग्नामसृक्पङ्कजराज-
 म्बुखस्तस्मिन्निताङ्गीमरुणतरदुकूलानुलेपां नमामि ॥ ८ ॥
 दीक्षां प्राप्य विशिष्टलक्षणयुजः सत्सम्प्रदायाद्गुरो-
 र्लब्ध्वा भन्वममुं जपेत् सुनियतस्तत्त्वाहर्लक्षावधि ।
 स्वाद्वक्तैश्च नवैः पलाशकुसुमैः सम्यक् समिद्धेऽनले
 मन्त्री भानुसहस्रकं प्रतिदुनेदश्वारिसूनैरपि ॥ ९ ॥
 प्राणायामैः पवित्रीकृततनुरथ मन्त्री निजाधारराज-
 योनिस्थां दिव्यरूपां प्रमुदितमनसाऽभ्यर्चयित्वापचारैः ।
 बद्धासौ योनिमुद्रामपि निजगुदलिङ्गान्तरस्थां प्रदीप्तां
 भूयो द्रव्यैस्तु शङ्खैरुत्तरुचिभिरप्यारभेद्वाद्यपूजाम् ॥ १० ॥

वामादिशक्तिसहितं परिपूज्य पीठ
 तत्र प्रकल्प्य विधिवन्नवयोनिचक्रम् ।
 योनीं निधाय कलशं त्वय मध्यगाया-
 मावाह्य तां भगवतीं प्रयजेत् क्रमेण ॥ ११ ॥
 वक्त्रेः पुरहितय(१)वासवयोनिमध्य-
 सम्बद्धवज्रिवरुणेशसमाश्रितास्त्रि ।
 देव्यर्चनाय मुनिभिर्विहितं पुराणै-
 र्भूपूरपद्मसहितं (२) नवयोनिचक्रम् ॥ १२ ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्रिका साम्बिकेच्छा
 ज्ञानाभिख्या सक्रिया कुलिकाष्टा ।
 प्रह्वी (३) चान्या स्याद्विपद्नी सदूतिः (४)
 सर्वानन्दा शक्तयः स्युः क्रमेण ॥ १३ ॥

(१) "लितय" इति वा पाठः ।

(२) "विद्मो" इति वा पाठः ।

(३) "विहितं सनिभि इरेव ओलेड्ड इक्ष्मभतरम्" इति वा पाठः । (४) "सदूत्यां" इति वा पाठः ।

प्राङ्मध्ययोन्मोः पुनरन्तराले सम्पूजयेत् प्राग्गुरुपादपङ्क्तिम् ।
पराभिधानामपराह्वयाच्च परापराख्यामपि वाग्भवादिम् ॥ १४ ॥

तेनैव चाङ्गानि विदिग्दिशासु मन्त्री यथोक्तक्रमतः प्रपूज्य ।
तन्मध्योनेरभितः शरांश्च सम्पूजयेत् पञ्चममयभागे ॥ १५ ॥

सुभगां भगां भगान्ते सर्पिणीं भगमालिनीमनङ्गाह्वाम् ।

तत्पूर्वकुसुमसंघ्रां तदादिके चाथ मेखलामदने ॥ १६ ॥

ब्राह्मीमाहेश्चर्यीं कौमारीं वैष्णवीं च वाराही ।

इन्द्राणीं चामुण्डां सचण्डिकां चेति मातरः प्रोक्ताः ॥ १७ ॥

सम्पूज्य योनिषु च मातृगणं सचण्डि-

कान्तं दलैश्चभियजेदसिताङ्गकाद्यैः ।

तैर्भैरवैः सह सुगन्धकपुष्पधूप-

दीपादिकैर्भगवतीं प्रवरैर्निवेद्यैः ॥ १८ ॥

असिताङ्गाख्यो रुक्मरुपि चण्डक्रोधाह्वयो तथोन्मत्तः ।

सकपालिभीषणाख्यो संहारघाट भैरवाः कथिताः ॥ १९ ॥

इति क्रमाद्यो विहिताभिषेकः सम्पूजयित्वा द्रविणैर्गुरुभ्यः ।

जघ्नार्चयित्वा ततयाय हुत्वा युञ्जीत योगांश्च गुरुरूपदिष्टान् ॥ २० ॥

पञ्चाशभः स्वच्छभूषो धरणिमयगृहे वाग्भवं लक्ष्मिकं

यो जप्यात्तद्गणं विहितहुतविधिर्न्मन्त्रजप्ताञ्जनादिः ।

काव्यैर्नानार्थवृत्तैर्भुवनमखिलमापूरयेत् स स्वकीयै-

माराख्यां विह्वलाभिः पुनरयमनिशं सेव्यते सुन्दरीभिः ॥ २१ ॥

रक्ताकम्पारुणतरदुकूलार्त्तवालेपहृद्यो

मोनीभूतः स सद्गनि सुखनिविष्टो जपेज्जघमेकम् ।

वीजं मन्त्री रतिपतिमयं प्रोक्तहोमावसान

योग्यो भोक्ते स सुरमनुजैः सेव्यते पूज्यते च ॥ २२ ॥

ससुरासुरभिद्वयक्षविद्याधरगन्धर्व्यभुजश्चारणानाम् ।

प्रमदा मदवेगतो विकीर्णाभरणाः स्त्रस्तदुकूलकेगजानाः ॥ २३ ॥

अतिदुःसहममथव्यथाभिर्व्यथितान्तःपरितापवेपिताङ्गः ।

घनघनंजतोयविन्दुमुक्ताफलसक्तोरुकुचान्तबाहुमूलाः ॥ २४ ॥

रोमाञ्चकञ्चुकितगात्रलताधनोद्यदुत्तुङ्गपीनकुचकुम्भनिपीडिताङ्गः ।

श्रौत्सुक्यभारपृथुवेपथुखेदखिन्नपादारविन्दचलनखललिताभिघाताः (१) ॥ २५ ॥

भारसायकनिपातदारिता रागसागरनिमग्नमूर्त्तयः ।

श्वासमारुततरङ्गिताधरा वाष्पपूरभरविह्वलेक्षणाः ॥ २६ ॥

मस्तकारचितदोर्दयाञ्जलिप्राभृता हरिणग्रावलोचनाः (२) ।

वाञ्छितार्थकरणोद्यताश्च तद्वृष्टिपातमपि संनमन्ति (३) ताः ॥ २७ ॥

धरापवरके तथा जपतु लक्ष्मन्त्यं मनं

सुशुक्लकुसुमांशुकाभरणलेपनाढ्यो वशी ।

अमुष्य वदनादनारततयोच्चरेद्भारती

विचित्रपदपङ्क्तिर्भवति चास्य लोको वशी ॥ २८ ॥

पलाशपुष्पैर्मधुरदयाक्तैर्होमं विदध्यादयुतद्वयं यः ।

सरस्वतीमन्दिरमाशु भूयात् सौभाग्यलक्ष्म्याश्च स मन्त्रजापी ॥ २९ ॥

वाजी(४)करञ्जाङ्गशमीवटोल्यैः समिहरेर्विल्वभवप्रसूनैः ।

विस्वादयुक्तैर्हवनक्रियाशु नरेन्द्रनारीजनरञ्जनी स्यात् ॥ ३० ॥

मालतीवकुलजैर्हलहलैश्चन्दनाम्भसि घने निमज्जितैः ।

श्रीकरी कुसुमकैर्हुतक्रिया सैव चाशु कविताकरी मता ॥ ३१ ॥

अनुलोमविलोममन्त्रमध्यस्थितसाध्याद्वयुतं प्रजप्य मन्त्री ।

पटुसंयुतया जुहोतु वाज्या नरनारीनरपान् वशी विधातुम् ॥ ३२ ॥

मधुरव्रणेषु सह विल्वजैः कलैर्हवनक्रियाशु जनतानुरञ्जनी ।

अपि सैव साधकसमृद्धिदायिनी दिनशो विशिष्टकमलाकरी मता ॥ ३३ ॥

खण्डैः सुधालतोल्यैस्त्रिमधुरसिक्तैर्जुहोतु मन्त्रितमः ।

भक्तलोपद्रवशान्त्यै च्चरापमृत्युप्रणोदनाय वशी ॥ ३४ ॥

(१) "खल्ललिताभिघाताः" इति वा पाठः ।

(२) "खल्ललि" इति वा पाठः ।

(३) "निभृतग्रावलोचनाः" इति वा पाठः ।

(४) "राजी" इति पाठान्तरम् ।

फुल्लैर्विल्वप्रसूनैस्तदभिनवदलै रक्तकङ्कहारपुष्पैः (१)
 प्रत्येक वभुजीवैररुणसरसिजैरुत्पलैः कैरवाह्यैः ।
 नन्दावर्तैः सकुन्दैर्नृपतरुकुसुमैः पाटलीनागपुष्पैः
 स्वादुतैरिन्दिरायै प्रक्षुब्धत दिनशः सर्पिणा पायसेन ॥ ३५ ॥
 भूलाधारात् स्फुरन्तीं शिखिपुरपुटवीताम्रभां विद्युदाभा
 मार्कात्तन्मध्यगिन्दोः स्रवदमृतमुचा धारया मन्त्रमय्या ।
 सदाः सम्पूर्यमाणं त्रिभुवनमखिलं तन्मयत्वेन मन्त्री
 ध्यायेन्मुचेत वैरूप्यकदुरितजरारोगदारिद्र्यदोषैः ॥ ३६ ॥
 वक्त्रेर्विम्बद्वयपरिवृताधारसंस्थं समुद्य-
 दालार्काभं स्वरगणसमावेष्टितं वाग्भवाख्यम् ।
 वाण्या स्त्रीयाद्ददनकुहारात् सन्ततं निःसरन्त्या
 ध्यायेन्मन्त्री प्रततकिरणप्राप्तं दुःखशान्त्यै ॥ ३७ ॥
 हृत्पद्मस्थितभानुविम्बविलसद्योन्यन्तरालोत्थितं
 मध्याङ्गार्कसमप्रभं परिवृतं वर्णैः कभाद्यान्तकैः ।
 ध्यातं मन्मथवीजराजमखिलव्रद्धाण्डविलोभकं
 राज्यैश्वर्यविमर्दिनीमपि रमा दत्त्वा जगद्रञ्जयेत् ॥ ३८ ॥
 मूर्ध्निऽय द्वादशान्तोदितशशधरविम्बस्थयोनौ स्फुरन्तं
 मग्नीतं व्यापकार्णवधवलरुचिमकारस्थितं बीजमन्यम् ।
 ध्यात्वा सारस्वताप्यामृतजनलुनितं दिव्यकाव्यादिकर्ता
 नित्यं स्तेनापमृत्युग्रहदुरितविकारान्निहन्त्याशु मन्त्री ॥ ३९ ॥
 योनौ परिभ्रमितकुण्डलिरूपिणीं ता रक्तामृतद्रवमुचा निजतेजसैव ।
 ध्योमस्यन् सकलमप्यभिपूर्य तस्मिन्नावेश्य महं वशयेद्वनिता नरांश्च ॥ ४० ॥
 शुद्धस्थितं वा मदनस्य बीजं जवारुणं रक्तसुधां स्रवच्च ।
 विचिन्त्य तस्मिन् विनिवेश्य माध्य वगोकरोत्येव विदग्धलोकः ॥ ४१ ॥

अन्त्यं बीजमथेन्दुकुन्दविशदं संचिन्त्य चित्ताम्बुजे

तद्भूतां धृतपुस्तकाक्षवलयं देवीं मुहुस्तनुखात् ।

उद्यन्तं निखिलाक्षरं निजमुखेनानारतस्त्रोतसा

निर्यान्तश्च निरस्तसंस्मृतिभयो भूयात् स वाग्वल्लभः ॥ ४२ ॥

सङ्क्षेपतो निगदिता त्रिपुराभिधाना विद्या सजापह्वना सविधानपूजा ।

सोपासना च सकलाभ्युदयप्रसिद्धैः वाण्यैरमासिविधये जगतो हिताय ॥ ४३ ॥

विद्येशीं त्रिपुरामिति प्रतिभजेदुयो वा जपेन्नित्यशः

तद्वक्त्रादथ नूतनार्यविशदा वाणी मुदा निःसरेत् ।

सम्पत्त्या नृपनिन्दिनी ततयशःपूरा भवेदिन्दिरा

तस्यासौ प्रतियाति सर्व्वमुनिभिः संप्रार्थनीयं पदम् ॥ ४४ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे नवमः पटलः ॥ * ॥

दशमः पटलः ।

अथाभिवक्ष्ये सकलप्रपञ्चमूलात्मिकायाः प्रकृतेर्यथावत् ।

मन्त्रं सहाङ्गं सद्गुताभिपेकं जपार्चनाढ्यं सकलार्थसिद्धये ॥ १ ॥

घनवर्ककृष्णगतिशान्तिविन्दुभिः कथितः परप्रकृतिवाचको मनुः ।

दुरितापहोऽर्थसुखधनमोक्षदो भजतामशेषजनरञ्जनधमः ॥ २ ॥

शक्तिः स्यादपिरस्य तु गायत्री चोदिता मनोऽहन्दः ।

बोधस्वरूपवाचां सविप्रोक्ता च देवता गुरुभिः ॥ ३ ॥

नेत्रकरणचुर्दिनकरभुवनविकारस्वरान्निविन्दुयुजा ।

व्योम्ना पङ्कजकृत्तिर्जातिविभिन्नेन चापि संप्रोक्ता ॥ ४ ॥

अग्नीन्दुयोगविकृता निपयो हि सृष्टा-

स्ताभिर्विलोमपठिताभिरिदं शरीरम् ।

भूतात्मकं त्वगसृगादियुत समस्त्रं

संन्यापयेन्निशितधीर्विधिना यथावत् ॥ ५ ॥

अन्त्यावुष्मस्वमून् वादिषु मनिपिषु तांस्तान्धतुर्व्वर्गवर्ण-

खेतानऽस्यऽस्यदस्तदगति तदपि परेषु क्रमेणावचिन्त्य ।

महत्त्व स्यानयुक्त क्षपितमकलदेहो ललाटस्थितान्तः (१)

प्राप्तिव्याप्तद्विमताधिकभुवनतलो याति मद्भावमेव ॥ ६ ॥

मूलाधारात् स्फुरिततडिताभा प्रभासूक्ष्मरूपोद्-

गच्छन्त्यामस्तकमणुतरा तेजसां मूलभूता ।

भोषुग्राध्वाधरणनिपुणा सा सविधानुवह्या

ध्याता मयोऽमृतमय रवेः स्त्राययेत् सार्द्धमोमात् ॥ ७ ॥

शिरसि निपतिता या विन्दुधारा सुधाया
भवति लिपिमयी सा ताभिरङ्गं सुखाद्यम् ।
विरचयतु समस्तं पातितान्त्य तेज-

स्वनल इव घृतस्योद्दीपयेदात्मतेजः ॥ ८ ॥

संहृत्य चोत्पाद्य शरीरमेवं तेजोमयं व्याप्तसमस्तलोकम् ।
सङ्गल्प्य शक्त्यात्मकमात्मरूपं तच्चिह्नमात्मन्यथ संदधीत ॥ ९ ॥
उद्यद्वास्वत्समाभां विजितनवजवामिन्दुखण्डावबद्ध- (१)
द्योतन्मौलिं त्रिनेत्रां विविधमणिलसत्कुण्डलां पद्मगाञ्च ।
हारयेवेयकाञ्चीगुणमणिवलयार्दौर्विचित्राभ्वराद्या-
मम्बां पाशाङ्गुशेष्टाभयकरकमलामम्बिकां तां नमामि ॥ १० ॥
धातू ही स्तो रत्नव्यापकार्यौ पादोऽश्वाद्यस्तत्रभावस्तयोश्च ।
सर्वं संरक्ष्याथ सर्व्वात्मना यो व्याप्नोत्यंशः स्यादसौ पाशवाची ॥ ११ ॥
अं स्यादात्मा कुर्धरा कुस्तनुर्व्वा भागार्थः स्याच्छोऽथवा हृत्तिवाची ।
भूषेद्भूतान्यन्यथा चेच्छरीराण्यात्मात्मन्याहरदङ्गुशाख्यः ॥ १२ ॥
स्मृते यथा संसृतिचक्रचङ्क्रमोद्भवाहनापाय (२) समुत्थितादपि ।
वियोजयत्यात्मतनुं नरं भयात्तथाऽभयस्याभयसंज्ञिता विभोः ॥ १३ ॥
सुखार्थवाची वरशब्द उक्तः स्यादाच्छितार्थश्च वराभिधानः ।
सुख्यन्त्वभीष्टं स्मृतिमात्रकेण ददाति योऽसौ वरदोऽवगम्यः ॥ १४ ॥
दीक्षाकृत्यै पुरोक्ते रचयतु विधिवन्मण्डलं मण्डपे त-
द्व्रक्तं युक्तञ्च कान्त्या त्रिगुणितविलसत्कर्णिकं वर्णवीतम् ।
आवीतं केसरेश्वारचितहरिहरार्णैश्च मध्ये समाये
स्तरये माययाश्च कमलमथ वहिः प्रोक्तचिह्नैरुपेतम् ॥ १५ ॥

(१) “इन्दुखण्डावबद्ध” इति वा पाठः ।

(२) “वलापाय” इति वा पाठः ।

गङ्गाविःसाध्यमिन्द्रानिलनिर्ऋतिगवीजाभिवहं पुरोऽग्ने-
 स्तत्कोणोक्तासिमायं हरिहरविलसद्गण्डमेभिः समायैः ।
 वर्णैश्चावेष्टितं तच्चिगुणितमिति विख्यातमेतत् सुयन्त्रं
 स्यादायुषश्च वश्यं धनकरममितश्रीप्रदं कीर्त्तिदश्च ॥ १६ ॥
 हस्तेखाख्यां गगनां रक्तां च करालिकां महोच्छुप्ताम् ।
 मूर्धनि वदने हृदये गुह्ये पदयोर्न्यसेत्तद्वैद्य ॥ १७ ॥
 गायत्रीं न्यसतु गले स्तने तु सय्ये सावित्रीं पुनरपरे सरस्वतीञ्च ।
 सव्येऽसे सरसिजसम्भवं मुकुन्दं हृद्देशे पुनरपरासके शिवञ्च ॥ १८ ॥
 अलिकासपार्श्वकुक्षियु पार्श्वींसापरगलहृत्सु च क्रमशः ।
 ब्रह्माण्याद्या विधिवशस्तव्या मातरोऽष्ट मन्त्रितमैः ॥ १९ ॥
 सजया विजया तथा जिताह्वया चापराजिता नित्या ।
 तदनु विलासिनीदोग्ध्रौ साधोरा मङ्गला नव प्रोक्ताः ॥ २० ॥
 एवं संपूज्य पीठं तदनु नव घटान् पञ्च वा कर्णिकायां
 पत्राग्रेषु न्यसेत् काञ्चनरजतताम्रोद्भवान्मार्त्तिकां वा ।
 एकं वा कर्णिकायां सुमतिरयं विनिःक्षिप्य कुम्भं यथावत्
 संपूर्यावाहयेच्चिष्यपि विधियु पुनर्व्वक्ष्यमाणक्रमेण ॥ २१ ॥
 मधुना महता रवेण साकं विधिना मध्यगतं प्रपूर्य्य कुम्भम् ।
 अभिवाह्य कनाः प्रवेष्टयीत प्रवराभ्यामथ तं नवांशकाभ्याम् ॥ २२ ॥
 ऐन्द्रं घृतेन यमदिक्प्रभवश्च दध्ना क्षीरेण वारुणमयो तिलजेन सौम्यम् ।
 क्षीरद्रुषमदगमूलकपुष्पसिंहकाद्येन कोणनिहितानपि पूरयेच्च ॥ २३ ॥
 मूषेणैन्द्रं गोमयेनापि याम्यं क्षीरेणाप्यं सौम्यजश्चैव दध्ना ।
 मध्यपीठ्यं सर्पिषा पञ्च कुम्भाः स्युयेदेवं पूरणीयाः क्रमेण ॥ २४ ॥
 गोमूत्रगोमयोदकपयोदधिघृतांशकाः क्रमात् प्रोक्ताः ।
 एकाहंघातुमत्त्वाद्येके मर्त्याणि वा समानि स्युः ॥ २५ ॥
 तारभवाभिरयमिः क्रमेण संयोजयेत् पञ्चगव्यानि ।
 चात्माष्टाचरमन्त्रैरथवा योज्यानि पञ्चभिः पञ्च ॥ २६ ॥

यद्येककलशकृमौ विधिरपि पञ्चाशदोपधिकाथैः ।

पूरयतु पञ्चभिर्ज्वा गव्यैस्तोयात्मकेऽष्टगन्धाद्भिः ॥ २७ ॥

अत्रोत्तरस्यान्दिशि पङ्कजे च पलाशचर्मैक्यितैः पयोभिः ।

सम्पूरणीयः कलशो यथावत् सुवर्णवस्त्रादियुतः सुशुद्धः ॥ २८ ॥

द्वारेषु मण्डपस्य द्वौ द्वौ कुम्भौ सुशुद्धजलपूर्णौ ।

संस्थाप्य च वसनाद्यैः प्रवेष्टयित्वा हि पूजनीयाः स्युः ॥ २९ ॥

ऊर्ध्वेन्द्रियाम्यसौम्यप्रत्यग्दिक्षु च भूतवर्णकाः क्रमशः ।

हृल्लेखाद्यास्तदनु च पूर्ववदङ्गानि पूजनीयानि ॥ ३० ॥

गायत्रीं शतमखजं निशाचरोत्ये

सावित्रीं पवनगते सरस्वतीञ्च ।

ब्रह्माणं द्रुतभुजं वारुणे च विष्णुं

वीजेऽस्त्रे (१) समभियजेत् तथेशमैशे ॥ ३१ ॥

रक्ता रक्ताकल्पा चतुर्मुखौ कुण्डिकाक्षमालेऽब्जे ।

दधती प्राग्बीजस्था गायत्री तादृशोऽग्निगो ब्रह्मा ॥ ३२ ॥

अरिदरगदाक्षहस्ता किरीटकीयूरहारसम्भ्रिता ।

निशिचरवीजसमुत्था सावित्री वरुणगस्तथा विष्णुः ॥ ३३ ॥

टङ्काक्षामयवरान् दधती च त्रीक्षणेन्दुकलितजटा ।

वाणी वायव्यस्था विशदाकल्पा तथेश्वरस्त्वैशे ॥ ३४ ॥

ब्रह्माण्याद्यास्तद्वहिरनन्तरं वासवादिकाशेशाः ।

पूज्याः पूर्वप्रोक्तैरुपचारैः सम्यगिति निजिष्टास्त्यै ॥ ३५ ॥

यदि नव कलशास्तोष्वयं संपूज्या मातरोऽष्ट दिक्क्रमशः ।

हृल्लेखाद्याः पूज्या मध्यादिषु पञ्च चेद्भवन्ति घटाः ॥ ३६ ॥

प्रथमं घृतजं ततः कषायं दधि पश्चात् कथितं पयः कषायम् ।

अथ तैलकषायकौ मधूत्यं द्विजहृत्तात् कथितं ततोऽभिषिञ्चेत् ॥ ३७ ॥

हारगकुम्भधृतैरथ सलिलैः पुनरन्तरान्तरा सेकम् ।

कुर्व्यान्मुखकरचरणचालनमपि साचमादिकं मन्त्री ॥ ३८ ॥

विधिबदिति कृताभिपेको द्वात्रिंशलक्षमथ जपेन्मन्त्रम् ।

निजकरदत्ताध्यामृतजलपोषितभानुमत्प्रभोऽनुदिनम् ॥ ३९ ॥

भूत्वा शक्तिः स्वयमथ दिनेशेन्दुवैखानराणा-

मैक्यं कुर्वन् प्रणवमनुना शक्तिबीजेन भूयः ।

आकृष्यान्तर्लब्धहिरपि समाधाय बुद्ध्याव तेजो

जघ्यान्मन्त्रं ज्वलनहुतशिष्टान्भुक् प्रोक्तसंख्यम् ॥ ४० ॥

अथ तु हविष्यप्राग्नी नक्ताग्नी वा जपेन्मनुजैवम् ।

परिपूर्णायां नियमितजपसंख्यायां समारभेद्दोमम् ॥ ४१ ॥

जपाद्दृग्गङ्गां जुहुयादथाष्टद्व्यैर्गुड्गुक्षीद्रष्टावसितैः ।

वर्णैर्वधीसिद्धजलाभिपेकं कृत्वा द्विजानभ्यवहारयेच्च ॥ ४२ ॥

ततोऽस्य प्रत्ययास्त्वेवं जायन्ते जपतो मनुम् ।

अधिक्षितं निग्नदीपं निस्तमिस्त गृहं भवेत् ॥ ४३ ॥

ततः कृत्वा जपद्भासं समुपासीत शक्तितः ।

युक्तात्मा नित्ययोगिन (१) प्रागुक्तविधिनाच्येत् ॥ ४४ ॥

अथत्यविप्राङ्घ्रिपविस्त्रनान्त्रां तर्कारिकप्रक्षकसेव्यकानाम् ।

प्रसारणीकाश्रमरिरोहिणीनामुडुव्यरीपाटलिङ्गुकानाम् ॥ ४५ ॥

पल पलाद्वैस्त्वय कर्ममहे (२) तेषान्तु भागः कथितः क्रमेण ।

एतैः स्मृतेनाथ जलेन चासौ संपुरणीयः कलशो यथावत् ।

प्रत्यष्टसेकाद्भविता शतायुर्मेधेन्द्रावान् रक्षितय रोगैः ॥ ४६ ॥

अर्काभस्तेजसाऽसौ भवति नलिनजा सन्ततं किङ्करी स्या-

द्रोगा मग्नान्ति दृष्ट्या तमथ च धनधान्याकुलं तत्समीपम् ।

देवा नित्यं नमोऽग्रे विदधति फलिनो नैव दंगन्ति पुत्राः

सम्पदाः स्युः सपुत्रास्तनुविपदि परं धाम विष्णोः स भूयात् ॥ ४७ ॥

शक्तिप्रग्रस्तसाध्यं हरशरकलमायाहतं वज्रिगेह-
द्वन्द्वास्त्रिप्राप्तमायं प्रतिविवरनसच्छक्तिवद् वद्विष्य ।
कोणीयदण्डदण्डविलिपिहरिहरावहगण्डाविनीमा-
र्णावीतं कोर्यूगाष्टोदरनृहरिचिन्ताश्मकं पङ्कगुणाख्यम् ॥ ४८ ॥

पङ्कजुलप्रमाणेन वर्तुलं कर्तुरालिखेत् ।
पङ्कजुलावकाशेन तद्वद्विष्य प्रवर्त्तयेत् ॥ ४९ ॥
वर्तुलं तावता भूयस्तद्विष्य तृतीयकम् ।
मध्यवर्तुलमध्ये तु ह्रस्वेखावीजमालिखेत् ॥ ५० ॥
द्वितीयवर्तुलासिष्टमीपच्छिष्टपङ्कजम् ।
पुटितं मण्डलं वज्रैरसृगन्मध्यवर्तुलम् ॥ ५१ ॥
इन्द्राग्निरक्षीवरुणवायुशान्तास्त्रिकं लिखेत् ।
षट्सु कोणान्तरालेषु ह्रस्वेखाषट्कमानिखेत् ॥ ५२ ॥
एकैकान्तरितास्तासु सम्बध्युरितरंतरम् ।
शिखाभिरन्तराभिस्तु बाह्याबाह्याभिरान्तराः ॥ ५३ ॥
मध्यवर्तुलमंस्याया ह्रस्वेखायाः कपोलयोः ।
अधरे साध्यनामार्णं साधकस्योत्तरे लिखेत् ॥ ५४ ॥
अन्तराग्निययोः कर्म साधकाग्रे समालिखेत् ।
हरमायाः पञ्चकत्वः स्युर्वर्हिर्गर्भवर्तुलम् ॥ ५५ ॥
तद्वद्विः शवमायाश्च कलमायाश्च तद्वद्विः ।
लिखेन्मायां विन्दुमतीं वज्रैः कोणेषु षट्स्यपि ॥ ५६ ॥
वज्रैः कोणद्वये श्रीमत्पद्मे, द्विरसं लिखेत् ।
शक्तियौकामवीजानां सदण्ड साधकार्णवत् ॥ ५७ ॥
वज्रैस्तु वज्रिपक्षीये तान्येवादण्डवन्ति च ।
ससाध्यनामवर्णानि स्पष्टनिष्ठानभाञ्जि च ॥ ५८ ॥
बाह्यरेखामन्तरा स्युर्वर्णाः क्रमगताः शुभाः ।
तद्वद्विः प्रतिनीमाश्च ते स्युर्लेखकपाटवात् ॥ ५९ ॥

ततो विदर्भितं भूमेर्गण्डलदयमानिखेत् ।

महादिक्षु नृसिंहार्णं चिन्तारत्नाश्रितास्त्रिकम् ॥ ६० ॥

वह्निः पोङ्गशूनाङ्गं शोभनं व्यक्तवर्णवत् ।

एतद्व्यन्त्रं समालिख्य पद्ममारचयेत्ततः ॥ ६१ ॥

रुचिरं द्वादशदलं पट्विंशत्कोसरोज्ज्वलम् ।

द्विद्वत्तरागिवीष्याद्यैः पार्थिवान्तश्च मण्डलम् ॥ ६२ ॥

पूर्वोक्तलक्षणोपेतं शुभं दृष्टिमनोहरम् ।

एवं कृते पङ्क्तुणिते मण्डले सुमनोहरे ।

प्राग्वत् सङ्कल्प्य कलसमर्चयेत् सुसमाहितः ॥ ६३ ॥

अभ्यर्च्य पीठं नवशक्तिकान्तमङ्गानि बीजेषु च पट्संभूयः ।

गायत्रिसावित्रसरस्वतीश्च यजिदथ त्र्यौरतिपुष्टिसंज्ञाः ॥ ६४ ॥

ब्रह्माणमथ च विष्णुं महेश्वरं धनदमदनगणनाथान् ।

अभ्यर्चयेत् पट्स्यपि वक्त्रे कोणेषु तद्वह्निः क्रमशः ॥ ६५ ॥

रक्तामनङ्गकुसुमा कुसुमातुरा च

नित्यामनङ्गमदनां मदनातुराख्याम् ।

गौरीन्तथैव गगनां गगनस्य रेखा

पद्मां भवप्रमथिनीं शशिगैखराच्च ॥ ६६ ॥

एतां द्विपट् प्रतिदलं प्रतिपूज्य शक्ती-

स्तदाह्यतो यजतु मातृगणं क्रमेण ।

इन्द्रादिकान् बहिरतश्च तदायुधानि

सम्पूज्य पूर्वविधिनाऽसु(१)मथाभिपिष्वेत् ॥ ६७ ॥

योऽसुमर्चयति सुख्यविधानं सिद्धशक्तिरपि सज्जपहोमे ।

स त्रियो निलयनं त्रिदशाना वन्द्यतां ब्रजति विष्णुसमानः ॥ ६८ ॥

॥ ७ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे दशमः पटलः ॥ ८ ॥

एकादशः पटलः ।

अथ वक्ष्ये संग्रहती द्वादशगुणिताख्यमहायन्त्रवरम् ।
सम्पूज्य येन शक्तिं भुक्तेर्भुक्तेर्व्रजेन्नरोऽनुभवम् ॥ १ ॥
व्याहृत्या वीतशक्तिज्वलनपुरयुगदन्तसन्ध्युत्थशक्त्या
वीतं कोणोत्थदुर्वीजकमनु च कंपोलात्तगायत्रिमन्त्रम् ।
आग्नेय्यावीतमर्णैर्वृतमनु विगतैर्भूपुराभ्याश्च रन्ध्रे
क्षौं चिन्तारत्नकं द्वादशगुणितमिदं यन्त्रमिष्टार्थदायि ॥ २ ॥
पूर्वोक्तमानकृत्या मन्त्री त्रितयं विलिख्य वृत्तानाम् ।
विलिखेदन्तर्वर्त्तुलमनु शक्तिं स्पष्टविन्दुनिष्ठानाम् ॥ ३ ॥
द्वादशमध्यमवर्त्तुलरेखाया वहिरालिखेच्च शक्तीनाम् ।
हरियमवर्णधनाधिपदिक्षु द्वे द्वे च ताः क्रमेण स्युः ॥ ४ ॥
ईशान्निर्गतिमरुतां दिक्ष्वेकैकं विलिख्य भूयश्च ।
बीजान्तरालनिर्गतशूनाद्धितकोणपट्कयुगमग्नेः ॥ ५ ॥
मण्डलयुगयुगलं स्यादसृष्टदान्तरितवर्त्तुलं विशदम् ।
शक्तिं प्रवेष्टयेच्च प्रतिलोमव्याहृतिभिरन्तःस्थाम् ॥ ६ ॥
रविकोणेषु दुरन्तां मायां विलिखेदद्याच्च विन्दुमतीम् ।
एकैकान्तरितास्ताः परस्परं शक्तयश्च सम्बध्युः ॥ ७ ॥
गायत्रीं प्रतिलोमतः प्रविलिखेद्वक्त्रेः कपोलं वहि-
र्द्वे द्वे चैव लिपी वहिश्च रचयेद्भूयस्तथा चैष्टुभम् ।
वर्णान् प्रानुगतांश्च भूपुरयुगे सिंहाख्यचिन्तामणौ-
लिख्याद्यन्त्रमग्रेषुः स्वगमनायोक्तं पुरा देशिकैः ॥ ८ ॥
वहिरथ षोडशपत्रं वृत्तविचित्रं च रागिबीधियुतम् ।
विरचय्य मण्डलं पुनरत्र यथोक्तं निधापयेत् कलशम् ॥ ९ ॥

आदावद्गावरणमनु हृत्क्षेष्टिकाद्यायतस्रः
 ब्राह्मणाद्याः पोद्ग च विक्रतीर्द्वन्द्वसंख्याः क्रमेण ।
 साहं भूयद्यतसृभिरथो पट्टिभिलोकपालै-
 र्व्यञ्जादौरेष्टममपि ममभ्यर्चयेद्वक्तिनम्रः ॥ १० ॥
 कराली विकराली च उमा देवी सरस्वती ।
 दुर्गा शची ऊषा लक्ष्मी रतिः स्मृतिधृती तथा ॥ ११ ॥
 ग्रहा मेधा मतिः कान्तिरार्थ्या पोद्ग शक्तयः ।
 विद्याह्रीपुष्टयः प्रज्ञा सिनीवाली कुङ्कुस्तथा ॥ १२ ॥
 रुद्रवीर्या प्रभा नन्दा पीपणी ऋद्धिदा शुभा ।
 कालरात्रिर्महारात्रिर्भद्रकाली कपालिनी ॥ १३ ॥
 विक्रतिर्दण्डसुण्डिन्यौ सेन्दुखण्डा शिखण्डिनी ।
 निशुम्भशुम्भमथिनी महिषासुरमर्दिनी ॥ १४ ॥
 इन्द्राणी चैव रुद्राणी शङ्करादौशरीरिणी ।
 नारी नारायणी चैव त्रिशूलिन्यपि पालिनी ॥ १५ ॥
 अम्बिका ह्यादिनी चैव द्वात्रिंशच्छक्तयो मताः ।
 पिङ्गलाक्षी विगलालो समृद्धिर्बुद्धिरेव च ॥ १६ ॥
 ग्रहा स्वाहा स्वधाख्या च मायाभिख्या वसुधरा ।
 त्रिलोकधात्री गायत्री मावित्री त्रिदशेश्वरी ॥ १७ ॥
 सुरूपा बहुरूपा च स्कन्दमाताऽभ्युतप्रिया ।
 विमला सामला चैव अरुणी वारुणी (१) तथा ॥ १८ ॥
 प्रकृतिर्विकृतिः सृष्टिः स्थितिः संहृतिरेव च ।
 सभ्या माता सती हसी मर्दिका (२) वञ्चिका परा ॥ १९ ॥
 देवमाता भगवतो देवकी कमलासना ।
 त्रिसुखीसप्तमुखी च सुरासुरविमर्दिनी ॥ २० ॥

सुनम्बोष्ठार्द्धकेश्यौ च बहुशिखा हकीटरी ।

रथरेखाङ्गया चैव शशिरेखा तथाऽपरा ॥ २१ ॥

पुनर्गगनवेगाख्या वेगा च पवनादिका ।

भूयो भुवनपालाख्या तथैव मटनातुरा ॥ २२ ॥

अनङ्गाऽनङ्गमदना भूययानङ्गमिखला ।

अनङ्गकुसुमा विश्वरूपाऽसुरभयङ्करी ॥ २३ ॥

अक्षोभ्यासत्यवादिन्यौ वच्चरूपा शुचित्रता ।

वरदा चैव वागीशी चतुःपट्टिः प्रकीर्त्तिताः ॥ २४ ॥

इष्टा यथोक्तमिति तं कलशं निजं वा

पुत्रं तथासमपि शिष्यमथाभिपिञ्चेत् ।

आस्तिक्ययुक्तमथ सत्वरतं वदान्यं

विप्रप्रियं कुलकरश्च नृपोत्तमं वा ॥ २५ ॥

विधानमेतत् सकलार्थमिदिकरं परं पावनमिन्दिरादम् ।

आयुःप्रदं वश्यकरं रिपूणां भुक्तिप्रदं सुक्तिफलप्रदश्च ॥ २६ ॥

पाशाङ्गुशमध्यगया शक्त्याय जपार्चनहुतादियुतम् ।

वक्ष्ये यन्त्रविधानं त्रैलोक्यप्राभृतायमानमिदम् ॥ २७ ॥

अष्टाशात्तार्गन्नाविहैन्यवरयुतापूर्वपाद्यात्यष्टकं

कोणोद्यत्स्वाङ्गसाष्टाक्षरयुगयुगलाष्टाक्षराख्यं वद्विद्य ।

मायोपेतात्मयुग्मस्वरमिलितलसत्केसरं साष्टपञ्चं

पञ्चं तन्मध्यपङ्क्तिवितयपरिलसत्पाशशक्त्यङ्गुशार्णम् ॥ २८ ॥

पाशाङ्गुशाहतमनुप्रतिलोमकैश्च वर्णैः सरोजपुटितेन घटेन चापि ।

आवीतमिष्टफलभद्रफटं(१) तदेतद्यन्त्रोत्तमस्त्विति घटार्गननामधेयम् ॥ २९ ॥

प्राक्प्रत्यगर्गले हनमथ पुनराग्नेयमारुते च हयम् ।

दक्षोत्तरे हरार्णे नैऋतगौवे हरं द्विपङ्क्तिगो विलिखेत् ॥ ३० ॥

विनिखेच्च कर्णिकायां पागाद्गुग्गुलुधुतां गक्तिम् ।
 अभ्यन्तराट्कोष्ठेष्वङ्गान्यवगेषितेषु चाटार्णैः ॥ ३१ ॥
 कोष्ठेषु षोडशस्य षोडशवर्णं मनुं तथा मन्त्रो ।
 पद्मस्य केशरेषु च युगम्बरात्मान्वितान्तया मायाम् ॥ ३२ ॥
 एकैकेषु टलेषु त्रिगस्त्रिगः कर्णिकागतामन्त्रान् ।
 पागाद्गुग्गुलुधुतां प्रवेष्टयेद्वाद्यतय नलिनस्य ॥ ३३ ॥
 अनुलोमबिलोमगतेः प्रवेष्टयेदक्षरैश्च तद्वाद्ये ।
 तदनु घटेन सरोजस्थितेन तद्दत्तकेऽम्बुजञ्च लिखेत् ॥ ३४ ॥
 विन्दन्तिका प्रतिष्ठा मन्दिष्ठा पागव्रीजमिति मुनिभिः ।
 निजभूर्हृदनाप्यायिनी शशधरखण्डान्वितोऽद्भुतो भवति ॥ ३५ ॥
 पागयोगक्तिस्मरमन्त्रयगक्तीन्दिराद्गुग्गुयेति ।
 एकं कामिनि रञ्जिनि ठदयमपरन्विहाष्टवर्णं स्वात् ॥ ३६ ॥
 अथ गौरि रुद्रदयितं योगेश्वरि सकवचास्रठद्वितयैः ।
 व्रीजादिकमिदमुक्तं शक्तियं षोडशाक्षरं मन्त्रम् ॥ ३७ ॥
 इति कृतदलसुभूषितमतिरुचिरं लोफनयनचित्तहरम् ।
 कृत्वोच्चनमय मण्डलमपि षोडशं पुनर्व परिपूज्य ॥ ३८ ॥
 पूर्वप्रोक्तेः कायैरेकेनापूर्य्यं पूजयेत् कलमम् ।
 हृत्क्षेत्राद्यङ्गाद्यो मातृसुरेगादिको सकुलिगादी ॥ ३९ ॥
 एवं संपूज्य देवीं कलममनु शुभैर्गन्धपुष्पादिकैस्ता
 दध्याज्यक्षौद्रमितैस्त्रिगतमय पृथक् दुग्धवीरुक्षमित्तिभिः ।
 हुत्वा दत्त्वा सुवर्णाशुकवसुधरणीर्दक्षिणार्थं द्विजैर्भ्यः
 सपूज्याचार्य्यैर्व्यं वसुभिरमलघो मयतात्माभिषिञ्चेत् ॥ ४० ॥
 इति कृतकलगीऽय मिष्यते येन पुमा
 स भवति कविरेन नित्यमानिद्वते यो ।
 धनदिनरजनीगैमुन्यतेजा महिम्ना
 निरुपमधरितोऽमो देहिना म्यात् पुरोग ॥ ४१ ॥

जपेच्चतुर्विंशतिलक्षमेवं सुयन्त्रितो मन्त्रवरं यथावत् ।

हविष्यभोजी परिपूर्णसंख्ये जपे पुनर्होमविधिर्विधेयः ॥ ४२ ॥

पयोद्रुमाणाञ्च समित्सहस्रपट्कं दधिचौद्रघृतावसिक्तम् ।

तिलैश्च तावज्जुहुयात्पयोक्तैर्द्विजोत्तमानभ्यवहारयेच्च (१) ॥ ४३ ॥

गुरुमपि परिपूज्य काञ्चनाद्यैर्जपतु च मन्त्रमयो सहस्रमात्रम् ।

भजतु च दिनशोऽसुमर्चनाया विधिविहितं विधिमादरेण भूयः ॥ ४४ ॥

संक्षेपतो निगदितो विधिरर्चनायाः

शक्तेरयं सकल (२) संसृतिमोचनाय ।

कान्त्यै त्रिये च यशसे जनरञ्जनाय

सिद्धौ प्रसिद्धमहसाऽस्य परस्य धाम्नः ॥ ४५ ॥

गजमृगमदकाश्मीरैर्मन्त्रितमः सुरभिरोचनोपेतैः ।

विलिखेदलक्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी (३) ॥ ४६ ॥

एभिर्विधानैर्भुवनेश्वरीं तां समर्थं सिद्धौ तु जपं च मन्त्रौ ।

श्रुत्यानया स्तौतु सदा समग्रप्रोक्त्यै समस्तार्त्तिविभञ्जिकायाः ॥ ४७ ॥

प्रसीद प्रपञ्चस्वरूपे प्रधाने प्रकृत्यात्मिके प्राणिनां प्राणसत्ते ।

प्रणीतुं प्रभो प्रारभे प्राञ्जलिस्त्वां प्रकृत्याऽप्रतर्क्यप्रकाशप्रवृत्ते ॥ ४८ ॥

श्रुतिव्याक्यबद्धा पदात्मैव वाक्यं पदन्त्वक्षरात्माऽक्षरं त्वं महेशि ।

ध्रुवं त्वां त्वमेवाक्षरेस्त्वन्मयैस्तूप्यतस्त्वन्मयी वाक्प्रवृत्तिर्यतः स्यात् ॥ ४९ ॥

अजाधोक्षजत्रीक्षणाद्यापि रूपं परं नाभिजानन्ति मायामयं (४) ते ।

श्रुवन्तीशितां त्वाममी स्थूलरूपा तदेतावदम्बेह्युक्तं ममापि ॥ ५० ॥

(१) “वाज्या पटयुतया सपाथयत्तद्वहुशेन मन्त्रेण ।

स्नाहक्या जुहुस्त्रिगुणैर्मघो वधी वधयेत् ॥”

इत्यधिकः श्लोकः ३ वाक्यान्तरे दृश्यते ।

(२) “शक्तेरियं भजतु” इति पाठान्तरम् । (३) “मायामये” इति पाठान्तरम् ।

(४) “कार्यावर्गम्” इति पाठान्तरम् ।

नमस्ते समस्तेगि विन्दुस्वरूपे नमस्ते परत्वेन (१) तत्त्वाभिधाने ।
 नमस्ते महत्त्वं प्रपन्ने प्रधाने नमस्ते त्वहङ्कारतत्त्वस्वरूपे ॥ ५१ ॥
 नमः शब्दरूपे नमो व्योमरूपे नमः स्पर्शरूपे नमो वायुरूपे ।
 नमो रूपतेजोरसाम्भःस्वरूपे नमस्तेऽस्तु गन्धात्मिके भूस्वरूपे ॥ ५२ ॥
 नमः श्रोत्रचर्मोन्निजिह्वाख्यनासास्यवाक्पाणिपत्पायुसोपस्थरूपे ।
 नमो बुद्धाहङ्कारचित्तस्वरूपे (२) विरूपे नमस्ते विभो विश्वरूपे ॥ ५३ ॥
 रवित्वेन् भूत्वान्तरात्मा दधामि प्रजाधन्द्रमस्त्वेन पुण्यासि भूयः ।
 दहस्यग्निभूर्त्तिं वहन्त्याहुतिं वा महादेवि तेजस्तयं त्वत्त एव ॥ ५४ ॥
 चतुर्व्यङ्ग्युक्तालसङ्गसवाहा रजःसंश्रिता ब्रह्मसंज्ञां दधाना ।
 जगत्सृष्टिकार्या जगन्मातृभूते परं त्वत्पदं ध्यायसीशि त्वमेव ॥ ५५ ॥
 विराजत्किरीटा लसच्छङ्खचक्रा वहन्ती च नारायणाख्यां जगत्सु ।
 गुणं सत्त्वमास्थाय विश्वस्थितिं यः करोतीह सोऽंशोऽपि देवि त्वमेव ॥ ५६ ॥
 जटाबद्धचन्द्राद्दिग्गङ्गां त्रिनेत्रा जगत्संहरन्तीश्च कल्पावमाने ।
 तमःसंश्रिता रुद्रसंज्ञा दधाना वहन्ती परश्चक्षमाले विभामि ॥ ५७ ॥
 सचिन्ताक्षमाला सुधाकुम्भलेखाधरा त्रीचणाहेंदुराजकपर्दी ।
 सुशक्ताशुकाकल्पदेहा सरस्वत्यपि त्वन्मयैवेति वाचामधीशा ॥ ५८ ॥
 लसच्छङ्खचक्रा चलत्खड्गभीमा नदत्सिंहवाहा ज्वलत्तुङ्गमौलिः ।
 द्रवहैत्यवर्गा सुवस्त्रिदमहा त्वमेवेति दुर्गापि सर्गादिह्रीने ॥ ५९ ॥
 पुरारातिदेहाहभाग भवानी गिरीन्द्रात्मजात्वेन यैषा विभाति ।
 महायोगिवन्द्या महेशा सुनाथा महेश्वरिका तत्त्वतस्त्वन्मयैव ॥ ६० ॥
 लमत्कौस्तुभोद्गामिते व्योमनोने वसन्तीश्च बच्च स्थले कैटभारिः ।
 जगद्भ्रमां (३) सर्वलोकोकनाथा त्रियं तां महादेव्यहं त्वामवैमि ॥ ६१ ॥
 अज्ञाद्रीङ्गुहाजासपोलीन्द्रकाणा महाभैरवस्यापि चिह्नं वहन्त्यः ।
 विभो मातरः सप्त तद्रूपरूपाः स्फुरन्त्यस्वदंशा महादेवि ताव ॥ ६२ ॥

(१) "परत्वेन" इति पाठान्तरम् ।

(२) "जगद्भ्रमां" इति पाठान्तरम् ।

(३) "विष्णावरूपे" इति पाठान्तरम् ।

समुद्यद्दिवाकृतसहस्राभभासा सदा सन्तताशेषविश्ववकाशे ।
 लसन्मौलिवहेन्दुलेखे सपाशाङ्गुशभीत्यभीष्टात्तहस्ते नमस्ते(१) ॥ ६३ ॥
 प्रभा कीर्त्तिकान्ती दिवारात्रिसन्ध्याः क्रियाशा तमिस्रा क्षुधाबुद्धिमेधाः ।
 धृतिर्ध्वाद्भ्रतिः सन्नतिः शीघ्र कान्ति(२)स्त्वमेवेशि येऽन्ये च शक्तिप्रभेदाः ॥ ६४ ॥
 हरे बिन्दुनादेः सगन्ध्याख्यशान्तेर्नमस्तेऽस्तु भेदप्रभिन्नैरभिन्ने ।
 सदा सप्तपाताललोकाचनाश्विग्रहद्वीपधातुस्वरादिस्वरूपे ॥ ६५ ॥
 नमस्ते समस्ते समस्तस्वरूपे समस्तेषु वस्तुष्वनुस्यूतगजे ।
 यितस्थूलसूक्ष्मस्वरूपे महेशि स्मृते बोधरूपेऽप्यबोधस्वरूपे ॥ ६६ ॥
 मनोवृत्तिरस्तु स्मृतिस्ते समस्ता तथा वाक्प्रवृत्तिः स्तुतिः स्यान्महेशि ।
 शरीरप्रवृत्तिः प्रणामक्रिया स्यात् प्रसीद चमस्व प्रभो सन्ततं मे ॥ ६७ ॥
 हृष्टेखाजपविधिमर्चनाविशेषानेतांस्तां स्तुतिमपि नित्यमादरेण ।
 योऽभ्यस्येत् स खलु परां श्रियञ्च गत्वा शुद्धन्तद्व्रजति पदं परस्य धाम्नः ॥ ६८ ॥
 इति हृष्टेखाविहितो विधिरुक्तः संयह्येण सकलोऽयम् ।
 योऽस्मिन्नियतमना भन्तौ योगी स्यात् स एव भोगी च ॥ ६९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकादशः पटलः ॥ * ॥

(१) “लसन्मौलिवहेन्दुरेखे विनेले सपाशाङ्गुशभीत्यभीष्टात्तहस्ते” इति पाठान्तरम् ।
 (२) “द्युतिर्जाह्नतिः सन्नतिः शीघ्र भक्तिः” इति पाठान्तरम् ।

द्वादशः पटलः ।

अथ त्रिधौ मन्त्रविधिः समाप्तो जगदिताय प्रतिबध्यतेऽधुना ।
 महाद्भेदैः सजपार्चनाहुतक्रमैः समभ्युदरणाय दुर्गतेः ॥ १ ॥
 वियत्तुरीयशु विलोमतोऽन्नप्रदोपितो वामविलोचनान्वितः ।
 सचन्द्रखण्डः कथितो रमामनुर्भनोरथावासिमहासुरद्रुमः ॥ २ ॥
 ऋषिर्भृगुश्छन्दसि चोदिता निवृत् ससौरिता श्रीरपि देवता पुनः ।
 दृगक्षिकर्णेन मनुस्वरानलान्वितेन चास्या विहितं पडङ्गकम् ॥ ३ ॥

भूयाद्भूयो द्विपद्माभयवरदकरा तप्तकात्तस्वराभा
 शुभ्राभ्राभिभयुग्मद्वयकरधृतकुम्भाद्विरासिच्यमाना ।
 रत्नोष्ठावद्वह्नीनिर्व्विमलतरदुकूलात्तवालिपनाब्द्या
 पद्माक्षी पद्मनाभोरसि कृतवसतिः पद्मगा श्रीः त्रिये वः ॥ ४ ॥

संदीक्षितोऽयं गुरुणा मनुवर्त्यमेनं
 सम्यग्जपेन्निगितधीर्दिननाथलक्षम् ।
 अभ्यर्चयन्नहरहः त्रियमादरेण

मन्त्रौ सुशुद्धचरितो रहितो बधूभिः ॥ ५ ॥

लपावमाने दिनकृत्सहस्रमन्येः सरोजैर्मधुरचयाक्षैः ।
 हुनेत्तिनेर्षा विधिनाथ विन्वः समिहरेर्मन्त्रिवरस्त्रिभिर्व्वा ॥ ६ ॥
 दक्षिराष्टपत्रमय वारिरुद्ध गुणहत्तराग्निचतुरस्त्रयुतम् ।

प्रविधाय षोडशपि तत्र मयजेत्रवशक्तिभिः सह रमाञ्च ततः ॥ ७ ॥

विभूतिरुचति कान्तिर्हृष्टिः कीर्त्तय सन्नतिः ।

व्यष्टिरत्नकृष्टि षट्द्वय रमाया नव गन्तव्य ॥ ८ ॥

पावाद्भ मम्यङ्गमग्रे यथावत् समर्चनीया विधिना रमा सा ।
 जप्ता यथाशक्ति पुनर्गुरुशु तं मेचयेत् सयतमात्मनिधम् ॥ ९ ॥

अङ्गैः प्रथमाहतिरपि मूर्त्तिभचतुष्कनिधियुगेरपरा ।

शतयष्टकेन चान्या चरमा ककुबीश्वरैः ममभ्यर्च्य ॥ १० ॥

वासुदेवः सङ्घर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।

दमकः सनिलयैष गुग्गुलुश्च कुरगटकः ॥ ११ ॥

वराकौ (१) विमला चैव कमला वनमालिका ।

विभीषिका मानिका च शाङ्करी वसुमालिका ॥ १२ ॥

अनयैव च पूर्वसेवया परितुष्टा कमला प्रक्षीदति ।

धनधान्यसमृद्धिसंकुलामचिरादेव च मन्त्रिणे श्रियम् ॥ १३ ॥

अश्वस्युरोज्ज्वलसेऽभितिष्ठन्तिलक्ष्मिनेन प्रजपेच्च मन्त्री ।

श्रियं विचिन्त्यार्कगतां यथावत् दरिद्रताया भवन्ति प्रसुक्ता ॥ १४ ॥

वसतावुपविश्य कैटभारेः कमलाहक्षतले तथा त्रिलक्षम् ।

लपतोऽपि भवेच्च काङ्क्षितार्थादधिको वत्सरतो वसुप्रपञ्चः ॥ १५ ॥

जुहुयादशोकदहने सद्यैरपि तण्डुलैः सकलवश्याब्रमम् ।

खदिरानले त्रिमधुरैरपि तैर्धनदश्च राजकुलवश्यामपि ॥ १६ ॥

समधुरनलिनानां लक्ष्मोमादनक्ष्मी-

परिगतमपि जन्तुं प्राप्नुयाच्छ्रीं समग्रा ।

धनविभवसमृद्ध्या नित्यमाह्लादयन्ती

त्यजति न करुणार्द्रा तस्य सा सन्ततिश्च ॥ १७ ॥

विष्वं श्रीसूक्तजापो निजभुवि सुखजो वर्धयित्वास्य पूर्वं

पत्रैस्त्रिस्वादुयुक्तैः कुसुमफलसमिद्धिस्ततः स्तन्यभेदेः ।

तन्मूलैर्मण्डलात् प्राक् सुनियतचरितोऽसौ हुतात्रिन्माला

रूपं पश्येद्रमायाः कथमिव च पुनस्तत् कुले स्यादलक्ष्मीः ॥ १८ ॥

हृदयकमलवर्णतः परस्तादमृतमनन्तयुतं तमय सिद्धे ।

हुतबहुदयितैत्यसौ रमायाः प्रवरधनार्थिभिरर्थितो हि मन्त्रः ॥ १९ ॥

दक्षोऽस्य स्याद्विष्णुन्दक्षि च सुमतिभिरुक्ता विराड्देवता ।
 श्रीहंवी पद्मिनीभ्यां हृदयकशिरसी विष्णुपद्मया शिखा च ।
 मेदोरेफाह्वदार्षैरपि च कमलरूपाञ्जरैर्वस्त्रं चास्त्रं
 ताराद्याभिर्नमोऽन्ताभिरपि निगदितं जातियुक्ताभिरङ्गम् ॥ २० ॥
 पद्मस्या पद्मनेत्रा कमलयुगवराभोतियुग्दोःसरोजा
 देहोत्याभिः प्रभाभिस्त्रिभुवनविवरं भास्वरा भासयन्ती ।
 मुक्ताहाराभिरामोन्नतकुचकलगा रत्नमञ्जीरकाङ्घ्री-
 ग्रैवेयोन्मग्नदाब्धा धृतमणिमुकुटा श्रेयसे श्रीर्भवेद्दः ॥ २१ ॥

ध्यात्वेवं त्रियमपि पूर्वकृतपीठे
 पञ्चादौ प्रथममथार्चयेत्तदङ्गैः ।
 अष्टाभिर्दलमनुगंतिभिस्तदन्ते
 लोकेगैरिति विधिना समर्चयेत् समृद्धौ ॥ २२ ॥
 दीक्षातो जपतु रमारमेशभक्तो
 लक्षणा दशकमसु मनुं नियत्या ।
 स श्रीमान् बहुधनधान्यसङ्गुलः स
 न्नेधावी भवति च वक्षरेण मन्त्री ॥ २३ ॥

इति मन्त्रजपादृतधीर्मधुरव्रितयेरयुतं जुहुयात् कमलैः ।
 परिशुद्धमना न चिरात् स पुनर्लभते निजवान्धितमर्थचयम् ॥ २४ ॥
 ममुद्रगायामवतीर्य नद्यां स्वकण्ठमात्रे पयसि स्थितः सन् ।
 त्रिलक्षजाप्याद्यतमोऽष्टमात्रान्मन्त्री भवेन्नात्र विचारणीयम् ॥ २५ ॥

नम्यावर्त्तजुहुत भगभेऽभ्यर्थं लक्ष्मीं सहस्रं
 तापहेन्नेक्षिमधुरयुतेर्वा फलैः पीर्णमास्याम् ।
 पद्मस्यां वा सितमरमिजेः शक्रवारेऽष्टपुष्पै-
 रन्येन्मामं प्रतिवृत्तिधैर्यकरात् स्यादनाद्यः ॥ २६ ॥
 ताररमामायाः श्रीकमले कमलानले प्रसीदयुगम् ।
 बीजानि तानि पुनरपि ममहानन्मै हृदिन्दिरामन्यः ॥ २७ ॥

त्रिभिस्तु वर्णेर्हृदयं शिरोऽपि स्यात् पञ्चभिश्चाथ शिखा त्रिवर्णैः ।

त्रिभिस्तथा वस्त्रं चतुर्भिरस्त्रं पृथक् त्रिवीजापुटितैस्तदङ्गम् ॥ २८ ॥

हस्तोद्यद्भुसुपात्रपद्मजयुगादर्शा स्फुरन्नूपुरा

येवेयाङ्गदहारकङ्कणमहामौलिर्ज्वलत्कुण्डला ।

पद्मस्था परिचारिकापरिहता शुक्ताङ्गरागाङ्गुका

देवी दिव्यगणार्चिता भवदधप्रध्वंसिनी स्याद्रमा ॥ २९ ॥

लचं जपेन्मनुमिमं मधुरत्रयाक्तै-

र्वैल्लैः फलैः प्रतिदुनेदयुतं तदन्ते ।

आराधयेत् प्रतिदिनं प्रतिवक्ष्यमाण-

मार्गेण दुर्गतिभयाद्रहितो भवेत् सः ॥ ३० ॥

श्रीधरश्च हृषीकेशो वैकुण्ठो विश्वरूपकः ।

वासुदेवादयस्याङ्गावरणात् समनन्तरम् ॥ ३१ ॥

भारतीपार्वतीचान्द्रीशचीभिरपि संयुता ।

दमकादिभिस्तृतीयाऽनुरागाद्यैश्चतुर्थ्यपि ॥ ३२ ॥

अनुरागोऽविसम्बादो विजयो बल्लभो मदः ।

हर्षो बलश्च तेजश्चेत्यष्टौ वाणा महाश्रियः ॥ ३३ ॥

अनन्तब्रह्मपर्यन्तैः पञ्चमीन्द्रादिभिर्मता ।

चक्रपद्मान्तिकैः पष्ठी बज्रादोराहतिः श्रियः ॥ ३४ ॥

सम्पूज्यैवं श्रियमनुदिनं यो जपेन्मन्त्रमेव

प्रोक्तां संख्यां सद्भुतविधिमप्युच्छितां प्राप्य लक्ष्मीम् ।

द्विवादर्द्धागवनिपशुपतादिभोगैः समृद्धौ

वर्षाह्नेहापदि च पदमप्येति नित्यं स विश्वोः ॥ ३५ ॥

श्रीमन्नेष्ट्विति गदितेषु भक्तियुक्तः श्रीसूक्तान्यपि च जपेद्यजेदुनेष्ट ।

श्रीसूक्ते प्रथमतरे स्वयं मुनिः स्यादन्येषां मुनय इमे भवन्ति भूयः ॥ ३६ ॥

आनन्दः कर्हमरैव चिकीर्तयेन्द्रासुतः ।

ऋचामयो तदन्यासामृपयः समुदीरिताः ॥ ३७ ॥

आद्ये सूक्तत्रये छन्दोऽनुष्टुप कांस्थे बृहत्त्यपि ।

तदन्ययोस्त्रिष्टुपाख्यं परस्तादष्टके पुनः ॥ ३८ ॥

अनुष्टुबन्धे प्रस्तारपङ्क्तिच्छन्दांसि वै क्रमात् ।

यग्नी स्याता देवते च न्यासाङ्गविधिरुच्यते ॥ ३९ ॥

मूर्धाक्षिकणनासामुखगलदोर्हृदयनाभिगुह्येषु ।

पायूरुजानुजङ्घाचरणेषु न्यसतु सूक्तकैः क्रमशः ॥ ४० ॥

सहिरण्यमयो च चन्द्रा रजतहिरण्यस्रजे हिरण्याख्या ।

अङ्गानि जातियुञ्जि त्वय च हिरण्यवर्णाङ्गया तथाख्यं स्यात् ॥ ४१ ॥

अरुणकमलसंस्था तद्रजःपुञ्जवर्णा-

करकमलदृतेष्टाभीतियुग्माखुजा च ।

मणिसुकुटविचित्रालङ्कृता कल्पजातै-

र्भवतु भुवनमाता सन्ततं यीः श्रिये वः ॥ ४२ ॥

आरभ्याच्छां प्रतिपदमथ प्राप्तदीप्तो वियुक्त

स्तन्वङ्गीभिस्तनुविमलवामाः सुधौतद्विजाव्यः ।

एकादश्यामथ परिसमाप्यार्कसाहस्रिकान्त

जापं मन्त्री प्रयजतु रमां प्राक्तनप्रोक्तपीठे ॥ ४३ ॥

पद्मा सपद्मवर्णा पद्मस्यार्द्रा च तर्पयन्त्यभिधा ।

लता ज्वलन्त्यभिग्या स्पर्णप्राकारसंज्ञका चेति ॥ ४४ ॥

मध्ये दिगाधिपाङ्गाहस्योरितास्ततश्च वज्रादीन् ।

प्रयजेच्चतुरावरणं निगदितमिति सूक्तकल्पितं विधानम् ॥ ४५ ॥

पञ्चदशतार्यां सुहुयादनुदिनमष्टोत्तरं गतं मन्त्री ।

आवाहनामनार्थकपाद्याचमनमधुपर्कमेकानि ॥ ४६ ॥

वामोभूषणगन्धान् सुमनोयुतधूपदोषभोज्यानि ।

मोहामनानि कुर्व्याद्वक्तियुक्तः पञ्चदशभिरय मनुभिः ॥ ४७ ॥

व्यथौरपि च समस्तैः पूजायां संयतात्मकः सिद्धे ।

पद्मेर्विन्दममिद्विः पयोन्ममा मर्षिषा क्रमाज्जुहुयात् ॥ ४८ ॥

एकैकं त्रिस्त्रिंशत् द्वादश्यां भोजयीत विप्रांश्च ।
 मन्दारकुन्दकुमुदकनन्द्यावर्त्ताख्यमालतीजाल्यः ।
 कङ्कारपद्मरक्तोत्पलकेतकचम्पकादयो ग्राह्याः ॥ ४८ ॥
 परिषिञ्चेत्तिशो नित्यं सूक्तैस्तेः स्नानकर्म्मणि ।
 आदित्याभिसुखो जप्याद्यावत्तावच्च तर्पयेत् ॥ ५० ॥
 अर्चयेद्द्विधिनाऽनेन दिनशो जुहुयाच्चिः ।
 एवं करोति परमास योऽमौ स्यादिन्दिरापतिः ॥ ५१ ॥
 उडुडमात्रे नलिने नवनीतं विनिक्षिपेत् ।
 सकार्षिके सकिञ्चल्कोदरे पद्मान्तरालके ॥ ५२ ॥
 पुनस्तत् पद्ममुद्धृत्य सुसमिद्धे विभावसौ ।
 जुहुयादन्ययायर्चा यतमष्टोत्तरं जपन् ॥ ५३ ॥
 चत्वारिंशच्छुक्कवारैर्महाश्रीस्तस्य जायते ।
 कास्योऽस्त्री(१)त्यनया सम्यगेकादश घृताहुतीः ।
 परमास जुह्वतो नित्यं भूयात् प्रायो महेन्दिरा ॥ ५४ ॥
 सूक्तैरेतैर्जपत् जुहुयादर्चयितावगाहेत्-
 सिञ्चेदहक्ते दिनमनु तथा संयतस्तरपयीत ।
 संशुद्धात्मा विविधधनधान्याकुलाभ्यन्तरोऽसौ
 मन्त्री सर्वैर्भुवि बहुमतः श्रीमतां स्यात् पुरोगः ॥ ५५ ॥
 श्रीलक्ष्मीर्व्वरदा विष्णुपत्नी च सुवसुप्रदा ।
 हिरण्यरूपा सखर्णमालिनी रजतस्रजा ॥ ५६ ॥
 समुवर्णगृहा स्वर्णप्राकारा पद्मवासिनी ।
 पद्महस्ता पद्मपूर्व्वप्रिया मुक्तापदादिका ॥ ५७ ॥
 अलङ्कारा तथा सूर्या चन्द्रा विष्वप्रियेश्वरी ।
 भुक्तिः प्रपूर्वा भुक्तिय विभूत्यृद्धिसमृद्धयः ॥ ५८ ॥

तुष्टिः पुष्टिश्च धनदा तथान्या तु धनेश्वरी (१) ।

शुद्धा सम्भोगिनी भोगदा सधाढविधाढके ॥ ५८ ॥

हात्रिगदेताः श्रीदेव्या ये मन्त्राः समुदीरिताः ।

तारादिका नमोऽन्ताय तैरर्चासु बलिं हरेत् ।

तर्पयेच्च महादेवीं दिनादौ (२) मन्त्रवित्तमः ॥ ६० ॥

नाभ्यक्तोऽद्यान् नग्नः सलिलमवतरन् स्वपेदाऽशुचिः स

न्नाभ्यञ्जगन्नेव चाद्यात्तिलरुहलवणे केवलेनैव दोषाम् ।

वक्त्रे निम्पेद्देवानृतमपि मलिनः स्यान्न विस्वाम्बुजम्

द्रोणाद्रो धारयेत् के भुवमपि न वृथैवालिखेदिन्दिरार्थी ॥ ६१ ॥

सुविमलचरितः स्याच्छुद्धमात्यानुलेपा-

भरणवसनदेहो मुख्यगन्धोत्तमाङ्गः ।

सुविगदनखदन्तः शुद्धधीर्विष्णुभक्तो

विमलरुचिरगय्यः स्याच्चिरायेन्दिरार्थी ॥ ६२ ॥

दुष्टां कष्टान्ववायां कलहकलुपितां मार्गदुष्टामनिष्टा-

मन्यामक्ताममक्तामतिविपुलकृशाङ्गीमतिह्रस्वदीर्घाम् ।

रोगार्त्ताभोगनोनां प्रतिपुरुषचलां राजकान्तामकान्तां

काकाक्षीमेकचारां गृहकुसुमयुतां न सृष्टेदिन्दिरार्थी ॥ ६३ ॥

गान्तः गग्नत्क्षितमधुरपूर्वाभिभाषी दयाद्रो

देवाचार्यातिथिदहनपूजारतः पुण्यगीनः ।

नित्यस्त्रायी नियमनिरतः प्रत्यगागामुखाशी

मन्त्री वर्णायमदृढरतिः स्याच्चिरायेन्दिरार्थी ॥ ६४ ॥

श्रीमन्मन्त्रः श्रितविष्णुटीक्ष्णः श्रीसूक्तजापी सितधीः सुगीनः ।

स्यदारतुष्टो मितभाषणायी लोकप्रियः स्याच्चिरमिन्दिरार्थी ॥ ६५ ॥

॥ ० ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वादशः पटलः ॥ ० ॥

(१) "तथास्या भुनेश्वरी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दिनम्" इति पाठान्तरम् ।

तयोदशः पटलः ।

अथ रमाभुवनेशिमनोभवैस्त्रिपुटसंज्ञकामन्त्रसुदीरितम् ।
 सकलवर्गफलाप्तियशस्करं जगति रञ्जनदं कविताकारम् ॥ १ ॥
 वीजैस्त्रिभिर्द्विरुक्तैः कुर्यादङ्गानि साधकः सिद्धेय ।
 पूर्वतरैरितयोर्व्या द्वयोरप्येकं तदङ्गयोः प्रभजेत् ॥ २ ॥
 नवकनकभासुरोर्वीर्विरचितमणिकुट्टिमे सकल्पतरौ ।
 रत्नवरवहसिंहासननिहितसरोरुहे समासीनाम् ॥ ३ ॥

आवत्तरत्नमुकुटां (१) मणिकुण्डलोद्यत्-
 केयूरकोष्मिरसनाह्वयेनूपुराव्याम् ।
 ध्यायेद्दृताक्षयुगपाशवराङ्गशेत्तु-
 चापां सपुष्पविशिखां नवहेमवर्णाम् ॥ ४ ॥

चामरमुकुरसमुद्रकताम्बूलकरद्ववाहिनीभिः ।
 दूतीभिः समभिहतां पश्यन्तीं साधकं प्रसन्नदृशा ॥ ५ ॥
 लोकेखरीमिति विचिन्त्य जपेच्च मन्त्र-
 मादित्यलक्षमय मन्वितमो जपान्ते ।
 यौराजहृत्तमभिधां सजवात्तवाना
 तावत् सहस्रसमितं मधुरैर्जुहोतु ॥ ६ ॥
 अङ्गैर्लक्ष्मीहरिगिरिसुताशर्व्वरत्यङ्गजातैः
 षट्कोणस्थैर्निधियुगयुतैस्तद्वहिर्मातृभिः ।
 योषिद्वूपैर्व्विहरिपि यजेन्नोकपालैस्तदेतत्
 प्रोक्तं देव्या अपि सुरगणैः पूजनीयं विधानम् ॥ ७ ॥

लक्ष्मीगौरीमनसिशयवीजानि कृत्वा कलाया
ताञ्चापीन्दो तमपि गगने तच्च सिन्दूरवर्णम् ।

स्मृत्वा बुद्धाः भुवनमखिल तन्मयत्वेन मन्त्री
देवान् वश्यान्पि वितनुते किं पुनर्मर्त्यजातीन् ॥ ८ ॥

य इमं भजते मनु मनस्वी विधिना वा पुनरर्चयेद्दिधानम् ।
स तु सम्यगवाप्य दृष्टभोगान् परतस्तत्परमैशमेति धाम ॥ ९ ॥

सहृदयभगवत्यै दान्तरख्यै धराणां
सणिधरशिवधार्यारिद्विठान्ता भ्रुवाद्या ।

गदितमितिधराया मन्त्रमुक्त्वृष्टधात्री
सुखसुतधनधान्यप्राप्तिदं कीर्त्तयिष्ये ॥ १० ॥

ऋषिरपि वराह उक्तञ्छन्दो निवृद्धस्य देवता धरणी ।
मनुनाऽसुनैव च पदैः षोढाविभिन्नेन निगदितोऽङ्गविधिः ॥ ११ ॥

मुख्याम्बोजी निविष्टारुणचरणतला श्यामलाङ्गी मनोना
चक्षुच्छाल्यग्रसुम्यच्छुकलसितकरा प्राप्नोतीत्यपला च ।
रत्नाकल्याभिरामा मणिमयमुकुटा चित्रवस्त्रा प्रसन्ना
दिश्याद्विम्बश्ररा व सततमभिमत वल्लभा कैटभारैः ॥ १२ ॥

लघायुता च सदशशङ्कुतावसाना
प्रोक्ता धराहृदयमन्त्रजपक्रिया स्यात् ।

सर्पिष्मता सुविमलेन पयोऽन्धसास्य
होमे विधिः सकलसिद्धिकरः किलायम् ॥ १३ ॥

पीठे विष्णो पूजयेत् पूर्वमङ्गैर्भूवज्जगदुप्राणसञ्चैश्च भूते ।
शाख्यन्ताभि शक्तिभि साकमाशापालैः पृथ्वीं सयताम्बोपहारैः ॥ १४ ॥
पुष्पे प्रियङ्गोमधुरत्रयाक्तैर्नीलात्पलैर्व्यापि तथारुणैस्तैः ।

सहस्रमान प्रतिशुद्धत स्याद्गोर्गमती शम्यकुलाकुला च ॥ १५ ॥
पिञ्जरा पृथुलशालिमञ्जरीं यो शुहोति मधुरत्रयोक्षिताम् ।

नित्यं गतमवाप्य मण्डलादस्तगा भवति विस्तृता सही ॥ १६ ॥

भृगोस्तु वारे निजसाध्यभूसृद्धिलोडिताम्भः परिपक्वमन्थः ।

पयोदृताक्तं जुहुयात् सहस्रं दुग्धेन वाऽन्नेन दिनावतारे ॥ १७ ॥

परमासादनुभृगुवासरमेव होमः सम्पन्नान् समुपनयेद्दराप्रदेशान् ।

पुत्रान् वा पशुमहिषेष्टलुष्टपुष्टामिष्टामप्यनुदिनमिन्दिरां समग्राम् ॥ १८ ॥

संचेपतो हृदयमन्त्रविधिधरायाः

प्रोक्तो हिताय जगता रहितक्षमाणाम् ।

एनं भजन्निति धराकमलासमृद्धः

स्यादत्र सिद्धिमपरत्र परां प्रयाति ॥ १९ ॥

अथ पुरुषार्थचतुष्टयसिद्धिकरी मन्त्रजापनिरतानाम् ।

त्वरिताख्येयं विद्या निगद्यते जपहुतार्चनविधिभिः ॥ २० ॥

भक्तियुतानां त्वरया सिद्धिकरी चेति मन्त्रिणां सततम् ।

देव्यास्त्वरिताख्या स्यात्त्वरितं स्वेङ्गहादिहरणतया ॥ २१ ॥

वमहै च तदन्यः शिवयुक् चरमाङ्गनाद्युसार्धिलवम् ।

अन्यः सयोनिरस्तान्तिकः सतारो मनुर्दृशार्णयुतः ॥ २२ ॥

तारान्तेऽस्त्रादावपि मायावीजं प्रयोजयेन्नन्वी ।

तेन हि काङ्क्षितसिद्धिर्भूयादचिरेण मन्त्रदिष्टाम् ॥ २३ ॥

कूर्मादिभ्यां द्वाभ्यां द्वाभ्यामपि पूर्वपूर्वहीनाभ्याम् ।

कुर्यात् सप्तभिरणैरङ्गानि च षट् क्रमेण मन्त्रज्ञः ॥ २४ ॥

कालिकमलहन्नाभिगुह्योरुषु जानुजङ्घयोः पदयोः ।

देहन्त्यासं कुर्यान्मन्त्रेण व्यापकं समस्तेन ॥ २५ ॥

श्यामलतनुमरुणपङ्कजचरणतला वृषलनागमञ्जीराम् ।

पर्णांशुकपरिधाना वैश्याहिदन्तमेखलाकलिताम् ॥ २६ ॥

तनुमध्यनता पृष्ठुस्तनयुगलां करविराजदभयवराम् ।

शिखिपिच्छनान्वनयां शुक्लाफलगुणितभूषितारुणिताम् ॥ २७ ॥

नृपफणिकतकेयूरान्तां मलविलसद्विविधमणियुताभरणाम् ।

द्विजनागविहितकुण्डलमण्डितगण्डद्वयीमुकुरशोभाम् ॥ २८ ॥

गोणतराधरपङ्कवविट्टममणिभासुरां प्रसक्ताश्च ।
 पूर्णशशिविम्बवदनामरुणायतनोचनत्रयीनलिनाम् ।
 कुक्षितकुन्तलविनसम्पुकुटाघटिताद्दिवैरिपिच्छयुताम् ॥ २८ ॥
 कैरातीं वनकुसुमोज्ज्वलां मयूरातपवकेतनिकाम् ।
 सुरचिरसिंहासनगां विभ्रमसमुदायमन्दिरां तरुणीम् ॥ २९ ॥
 तामेनां त्वरिताख्यां ध्यात्वा कुर्याज्जपार्चनाहोमान् ।
 दीक्षां प्राप्य गुरोरथ नचं जप्याद्गंगांशकं शुद्धयात् ॥ ३१ ॥
 विश्वसमिद्धिस्त्रिमधुरसिक्ताभिः साधकः सुसंयतधीः ।
 अष्टहरिविधृतसिंहासने समावाह्य सरसिजे देवीम् ॥ ३२ ॥
 अङ्गेः सह प्रणीता गायत्रीं पूजयेद्दिशां क्रमतः ।
 हुद्दाराख्या खेचरिचण्डे सच्छेदनी तथा क्षपणी ॥ ३३ ॥
 भूयस्त्रिधाह्वयाहुद्दारीसन्निभकारिकाः पूज्याः ।
 मयीबीजा लोकेगायुधभूपान्विता दनाग्रेषु ॥ ३४ ॥
 फट्कारो चाप्यग्रे शरा मगरधारिणी च तदाह्वे ।
 सस्वर्णवेत्रयद्यौ ह्वासे पूज्ये पुनर्जयाविजये ॥ ३५ ॥
 कृष्णो वर्ज्वरकेगो नगुहधरः किङ्करय तत्पुरतः ।
 अरुणेशन्दनकुसुमैर्वनजैरपि धूपदीपनैर्वेद्यैः ॥ ३६ ॥
 प्रवरैश्च नृत्यगीतैः समर्चयेद्भक्तिभरावनम्रतनुः ।
 जपहुतपूजाभेदैरिति मित्रे मन्त्रजापिनो मन्त्रे ॥ ३७ ॥
 नारीनरनरपतयः कुर्वन्ति सदा नमस्कृत्यामयै ।
 विद्याधर्यो यक्षः ससुरासुरमिहचारणप्रमदाः ॥ ३८ ॥
 अप्सरमयुर्विगिटाः साधकसङ्गेन चेतसाकुलिताः ।
 अरगरविह्वलिताङ्गो रोमाञ्चितगात्रवल्लीललिताः ॥ ३९ ॥
 घनघनंविन्दुमौक्तिकविनसत्कुचमण्डलद्युतयः ।
 विषट्जघनवक्षोरुहदोर्मलाः प्रमत्तनल्पदन्यासाः ॥ ४० ॥

मुकुलितनयनसरोजाः प्रस्यन्दित (१) दशनवसनसंभिन्नाः ।

अथमानांशुकचिकुरा मदविवशस्त्वलितमन्दभाषिण्यः ॥ ४१ ॥

मृदुतरमस्तकविरचितनल्यञ्जलयः प्रसादकाङ्क्षिण्यः ।

ईक्षस्व देहि वाचं परिरम्भणपरमसौख्यमस्त्राकम् ॥ ४२ ॥

एहि सुरोद्यानादिषु रस्यामः स्वेच्छया निरातङ्गम् ।

इत्यादिवादिनीभिः प्रलोभ्यमानो यदा न विक्रियते मन्त्री ॥ ४३ ॥

तदैव वाञ्छितमखिलं तस्मै ददाति सा देवी ।

योनिं कुण्डस्यान्तः प्रकल्प्य तत्रानलं समाधाय ॥ ४४ ॥

सम्पूज्य पूर्वविधिना जुहुयात् सर्वार्थसिद्धये मन्त्री ।

इक्षुगकलैः समृद्धैः दूर्वाभिस्त्रायुषे श्रिये धान्यैः ॥ ४५ ॥

धान्याय यवैः पुष्ट्यैः गोधूमैर्ऋक्षये तिलैर्जुहुयात् ।

जम्बूभिः स्वर्णस्यैः वाजीभिः शत्रुशान्तये तथाऽक्षतकैः ॥ ४६ ॥

अक्षयसिद्धेयैः वकुलैः कीर्त्यैः कुमुदैर्महोदयाय तथा ।

अरुणोत्पलैश्च पुष्ट्यैः मधूकजैरिष्टसिद्धयेऽशीकैः ॥ ४७ ॥

पुत्तास्यैः पाटलजैः स्त्रीसिद्धेयैः निम्बजैश्च विहिध्यैः ।

तुष्ट्यैः नीलोत्पलकैः सचम्पकैः कनकसिद्धये पद्मैः ॥ ४८ ॥

सह किंशुकैश्च सर्वोपद्रवशान्त्यै स साधको जुहुयात् ।

हुतसंख्या साहस्री त्रियुता वायायुतान्तिकी भवति ॥ ४९ ॥

यावत् सख्यो होमस्तावज्जप्यथ मन्त्रिणां मन्त्रः ।

मनुमन्त्रितैश्च वारिभिरासेकः स्नेहशान्तिकृद्भवति ॥ ५० ॥

तज्जप्तयष्टिघातो मन्त्रिततुल्लुकोदकाहृतिश्च तथा ।

तत्कर्णरन्ध्रजायात् सद्यो नष्टुर्विषयहादिरुजः ।

तद्यन्त्रस्यापनमपि विषभूतादिप्रशान्तिकृत् प्रोक्तम् ॥ ५१ ॥

आख्यां मध्ये सतारे मनुमथ गतमंयुक्तविंशत्पुटेषु
 प्रादक्षिणेन शब्दादिकमनु विलिखेत् द्वादशाहति मन्त्री ।
 विंशद्वन्दाष्टशूलाकलितविरचितं यन्त्रमेतत् सुजमं
 बहं च्चेनग्रहार्तिं हरति विजयलक्ष्मीप्रदं कीर्त्तिदक्ष ॥ ५२ ॥
 आख्या मध्यगताऽनले लिखतु दिक्पंक्तिष्वथ स्युः सङ्गं
 क्षूं यूं प्रूं करणादिपष्टिपदके श्रैवादिकालोमनुम् ।
 नैऋत्यादि तथा क्रमादयमहमं वाष्टोऽनलेनाहतं
 प्रोक्तं निग्रहचक्रमन्तकपुरप्राप्तिप्रदं वैरिणाम् ॥ ५३ ॥
 काली माररमालीकालोनमोक्षचमोनली ।
 मामोदे ततदे मोमारचतत्त्वत्वतचर ॥ ५४ ॥
 यमापाटटपामायमाटमोटमोटमा ।
 पामो भूरिरिभूमोपा टटरीस्वस्वरी रट ॥ ५५ ॥
 वज्रेर्विन्निस्त्रनिर्यासकविषमसिभिः सीसपट्टेऽंशुके वा
 गावे पापाणके वा विलिखतु मतिमान् काकपक्षेण यन्त्रम् ।
 वल्मीके चत्वरे वा चततरुविवरे वा निदध्यादराति-
 मृत्युं प्राप्नोति भूयादवयवविकलो व्याधितः पातितो वा ॥ ५६ ॥
 चक्रे चाष्टाष्टपदे कालीं शिवयातुधानखण्डाद्यम् ।
 यमदहनानिलवीतं विलिख्य विषदण्डमर्कटोलिप्तम् ॥ ५७ ॥
 जलमधोमुखमेतद्यन्त्रं यत्र तु देशे विनिक्षिपेन्नान्धो ।
 तत्रोपद्रवमखिलं दिनगः सर्व्वात्मना भवति ॥ ५८ ॥
 खण्डेष्वेकाशीतिषु मध्येन्दुगसाध्य
 जूंमः पूर्व्यादिज्जचतुःपङ्क्तिषु शेखम् ।
 निग्याजक्ष्मीं शिष्टचतुःपष्टिषु विद्वा-
 नीगाद्यं क्रव्याद्दिवा वाष्टे त्वरिताख्याम् ॥ ५९ ॥
 दिग्दिक्मंस्यामस्त्रपदादिवपडन्ता मेदोमानावेष्टितं विम्बम् ।
 घटवीतं पद्मस्थं तत्पङ्कजराजदहनान्तं प्रोक्तं चक्रं मन्त्रायानुग्रहसंज्ञम् ॥ ६० ॥

यो सा माया यामा सा श्री सां नो याज्ञे ज्ञेया नो सा ।
 माया लीला लानी यामा याज्ञे लाली लीला ज्ञेया ॥ ६१ ॥
 लाक्षाभिः कङ्कुमैर्वा विलिखतु धवले चांशुके स्वर्णपट्टे
 लेखन्या स्वर्णमय्या दृढमपि गुलिकीकृत्य सन्धारयेद्यः ।
 कृत्यातो मृत्युतो वा ग्रहविषदुरितभ्योऽपि मुक्तः सधन्यो
 जीवेत् स्वैः पुत्रपौत्रैरपरिमितमहासम्पदा दीर्घकालम् ॥ ६२ ॥

चतुःपद्मं वा क्रमविद्य लक्ष्मीमनुममं
 शिवाय नैर्ऋत्यादिकमपि चतूर्णामृतव्रतम् ।
 वह्निः स्वच्छे पट्टे कनकविहिते पूर्वविधिना
 लिखित्वा जप्ता निक्षिपतु गितधीर्यत्र तदिदम् ॥ ६३ ॥

चक्रमनुयहसंज्ञं मन्त्री देशेऽत्र सम्पदोऽविरतम् ।
 शुभतरफलदायिन्यो भवन्ति गस्यर्द्धिकानहृद्याद्याः ॥ ६४ ॥
 दुद्वारे माध्यसंज्ञां विलिखतु तदयो कर्णिकायाश्च शिष्टा-
 नष्टी वर्णान् दलेधारचयतु हरमायां त्रिशो वेष्टयीत ।
 कुम्भास्थं यन्त्रमेतत् सरसिजपुटितं सर्वरक्षाप्रसिद्धौ
 जप्तं सर्वोपसर्गप्रगमनफलदं श्रीकरं वज्रकारि ॥ ६५ ॥

इति निगदितकृत्या पूजयेत्तोतनाया
 मनुमनुदिनमेनं मानयेन्मानवो यः ।
 स तु जगति समयां सम्पदं प्राप्यदेहा-
 पदि मुदिततरात्मा युक्तधीर्मुक्तिमेति ॥ ६६ ॥

॥ इति तोतनाविधिः ॥

सरदीर्घेऽधरकाम्यौ दीर्घेऽन्त्येऽनदृष्टान्तगिवाः ।
 चभितः शक्तिनिरुद्धो द्वादशवर्णोऽयमीरितो मन्त्रः ॥ ६७ ॥
 द्वाभ्याश्चेकैकेन द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथा पुनर्द्वाभ्याम् ।
 मन्त्राक्षरेऽष्टिद्वयाद्विधिं ज्ञातिभंयुक्तैर्देवी ॥ ६८ ॥

इन्दुकनाकनितोज्ज्वलमौलिर्मरमदाकुलिताऽयुगनेत्रा ।
 शोणितसिन्धुतरङ्गितपोतद्योतितभानुदन्ताभ्युज्ज्वला ॥ ६८ ॥
 दोर्धृतदाहिमसायकपाशा साङ्गुशचापकपालसमेता ।
 शोणदुकूलधिलेपनमाख्या शोणतरा भवतोऽवतु देवी ॥ ७० ॥
 अर्च्यत्वा नित्यान्देवोमेवं प्रजपेन्मनुं गतसहस्रम् ।
 अयुतं शुद्धयादस्ते नृपतरुसमिधा घृतेन वा सिद्धे ॥ ७१ ॥
 ग्राह्ये पीठे पूज्या देवी कुसुमानुलेपनैररुणैः ।
 स्वयमप्यनङ्गताङ्गः सधूपदोपैर्निवेद्यताम्बूलैः ॥ ७२ ॥
 हृत्प्रेक्षा क्लेदिनी नन्दा घोभणी मदनातुरा ।
 निरञ्जना रागवती क्लिप्ता च मदनावती ॥ ७३ ॥
 मेखला द्राविणी चैव तथान्या वेगवत्यपि ।
 सस्मरा हादय प्रोक्ताः शक्तयः पञ्चसंस्थिताः ॥ ७४ ॥
 अङ्गैः शक्तिभिराभिर्मातृभिराशाधिपैः क्रमात् पूज्याः ।
 भक्तिभरानतवपुषा भवभयभङ्गाय मन्त्रिणाऽहरहः ॥ ७५ ॥
 दारिद्र्यरोगदुःखैर्दोर्भाग्यजरापमृत्युदोषैश्च ।
 अस्पृष्टो निरपायो जीवति मन्द्री मजस्त्रिं मनुज ॥ ७६ ॥
 इतीरिता लोकहिताय वक्ष्यप्रस्तारिणी मन्दिरमन्दिरायाः ।
 या सर्वनारीनरराजवर्गसम्प्रीहिनी मोहनवाणभूता ॥ ७७ ॥
 निद्रयोरन्तरापत्किञ्चे मदः स्युथ वे गिरः ।
 मायादिकस्तथा वर्णद्वन्द्वद्याङ्गविधिः स्मृतः ॥ ७८ ॥
 रक्ता रक्ताङ्गरागाशुककुसुमविलेपादिका सेन्दुमौलिः
 स्त्रियद्वक्ता मदविवग्माघूर्णितव्रीचणा च ।
 दोर्भिः पागाङ्गुगयुतकपालाभया पद्मसंस्था
 देवी पायादमितफनदा नित्यशः पार्वती वः ॥ ७९ ॥
 दीक्षितः प्रजपेन्नृचं मनुमेनं हुनेत्ततः ।
 मधूकपुष्पैः स्वादुक्तेरयुतं हविषाऽयवा ॥ ८० ॥

पीठं पूर्व्ववदभ्यर्च्य तत्रावाह्याभिपूजयेत् ।

अङ्गैश्च शक्तिभिर्लोकपालैर्देवीं समाहितः ॥ ८१ ॥

नित्या निरञ्जना क्लिप्ता क्लेदिनी मदनातुरा ।

मदद्रवा द्राविणी च द्रविणा शक्तयो मताः ॥ ८२ ॥

प्रजपेत् प्रमदां विचिन्त्य यां वा शयनस्थो मनुवित् सहस्रमानम् ।

निशि मारगिलीमुखाहताङ्गी न चिरात् सा मदविह्वला समेति ॥ ८३ ॥

नित्याभिः सदृशतरा न सन्ति लोके लक्ष्मीदा जगदतुरञ्जनाश्च मन्त्राः ।

तस्मात्ताः शुभमतयो भजन्तु नित्यं जापार्चाद्भुतसमुपासनाविशेषैः ॥ ८४ ॥

स्वर्णपदेऽथवा भूर्जं पाशवीजेन वेष्टयेत् ।

शक्तिवीजं साध्यनाम तन्मध्ये परिकल्पयेत् ॥ ८५ ॥

केसरेषु लिखेत् पाशशूलिवीजे प्रदक्षिणम् ।

मन्त्रवर्णाशनित्यादीन् दलमध्येषु बाह्यतः ॥ ८६ ॥

हते स्वाहापदेनापि षोडशाक्षरविधया ।

पाशाद्भुशान्वया पूर्व्वं प्रोक्तया वेष्टयेदपि ॥ ८७ ॥

एतद्यन्त्रं मदालितं नृगमातङ्गयोः परम् ।

सर्व्वार्थसाधकं भूर्भिं करे वा विष्टतं भवेत् ॥ ८८ ॥

षड्भुशस्तरवाणानां बीजाद्यं शक्तिपाशयोः ।

सहस्रं प्रजपेदेनां विद्येशीं वीरमानसः ॥ ८९ ॥

॥ ॐ ॥ इति त्रीप्रपञ्चसारे त्रयोदशः पटलः ॥ ॐ ॥

चतुर्दशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि दुर्गाया मन्त्रान् साङ्गान् सदैवतान् ।
सजपाध्वीहुतविधीन् प्रीत्यर्थं मन्त्रजापिनाम् ॥ १ ॥
तारो मायाऽमरेशोऽद्रिपीठो विन्दुसमन्वितः ।
स एव च विसर्गान्तो गायै नत्यन्तिको मनुः ॥ २ ॥
दुर्गास्य देवता छन्दो गायत्र नारदो मुनिः ।
तारो माया च दुर्गायै ज्ञामाद्यन्ताङ्गकल्पना ॥ ३ ॥
शङ्कारिचापशरभिन्नकरा त्रिनेत्रा
तिस्मेतराशुकलया विलसत्किरीटाम् ।
सिंहस्थिता सकलसिद्धनुताश्च दुर्गा
दूर्व्वानिभा दुरितवर्गहरा नमामि ॥ ४ ॥
कृताभिषेकदीक्षस्तु वसुनक्ष जपेन्ननुम् ।
तदन्ते जुहुयात् सर्पिं सयुतेन पयोन्धसा ॥ ५ ॥
अष्टसाहस्रसख्येन तिलैर्वा मधुराङ्गुतैः ।
पीठार्चाया प्रयष्टव्या क्रमात्तच्छक्तयो नव ॥ ६ ॥
प्रभा माया जया सूक्ता विशुद्धा नन्दिनी तथा ।
सुप्रभा विजया सर्व्वसिद्धिदा नवमी तथा ॥ ७ ॥
अर्था ऋक्षत्रयस्त्रीवरहितैश्च स्त्रैरिमाः ।
तारान्ते वज्रमाभाप्य नखदंष्ट्रायुधाय च ॥ ८ ॥
महासिंहाय चेल्युक्ता वर्मास्त्रनतयः क्रमात् ।
सिद्धमन्त्रोऽयमित्येवं सप्तोक्ता पीठकल्पना ॥ ९ ॥
अष्टैः स्यादावृत्तिः पूर्वा द्वितीया शक्तिभिः स्मृता ।
अष्टायुर्धेस्तृतीया स्यात्तृतीयास्तुर्थापि ॥ १० ॥

तदायुधैः पञ्चमी च दुर्गायजनमीदृशम् ।
 जया च विजया कीर्त्तिः प्रीतिश्चाथ प्रभाङ्गया ॥ ११ ॥
 अङ्गा मेधा श्रुतिरपि शक्तयः स्वाचरादिकाः ।
 चक्रशङ्खगदाखड्गपाशाङ्कुशशरा धनुः ॥ १२ ॥
 क्रमादष्टायुधाः प्रोक्ता दीर्गा दुर्गतिहारिणः ।
 इत्थं दुर्गामनी जापहुतार्चाभिः प्रसाधिते ॥ १३ ॥
 मन्त्रीन्दिरावान् भवति दीर्घायुर्दुरितान् जयेत् ।
 यान् यानिच्छति कामान् स तास्तानाप्नोत्ययत्नतः ॥ १४ ॥
 विधाय विधिना तेन कलशन्वभिषेचयेत् ।
 यमसौ भूतवेतालपिशाचाद्यैर्विमुच्यते ।
 राजाभिषिक्तो विधिना सपत्नानमुना जयेत् ॥ १५ ॥
 अमुना विधिना कृताभिषेका ललना पुत्रमवाप्नुयाद्दिनीतम् ।
 हवनात्तिलसर्पपैः सहस्रद्वितयैराशु भवेच्च गर्भरक्षा ॥ १६ ॥
 अथयैव जपाभिषेकहोमक्रियया स्यादनुरञ्जनं जनानाम् ।
 भजतां सकलार्थसाधनार्थं सुनिर्वर्त्यैः परिकल्पितोऽयमादौ ॥ १७ ॥
 उत्तिष्ठपदं प्रथमं पुरुषि ततः किं पदं स्वपिपि युतम् ।
 भयमपि मेऽन्ते समुपस्थितमित्युच्चार्य यदि पदं प्रवदेत् ॥ १८ ॥
 शक्यमशक्यं वोक्ता तस्मै भगवति निगद्य शमयपदम् ।
 प्रोक्ता ठद्वितययुतं सप्तत्रिंशाच्चरो मनुः प्रोक्तः ॥ १९ ॥
 भारश्चकोऽत्यनुष्टुप्वनदुर्गाख्याः क्रमेण भगवत्याः ।
 ऋष्यादिकाः स्वमनुना विहितान्यद्वा नि वाक्यभिन्नेन ॥ २० ॥
 षड्भिरपि च पञ्चार्णैः षड्भिरपि च पञ्चार्णैः ।
 जातियुतैश्च विदध्यादङ्गान्यपि षट् क्रमेण विशदमतिः ॥ २१ ॥
 षड्यसन्निगुदान्मुष्यस्याधारोदरपार्श्वं हृत्स्नेपु गले ।
 दोःसन्निवदननासाकपोनदृक्कर्णयुग्भुके न्यस्येत् ॥ २२ ॥

चतुर्दशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि दुर्गाया मन्त्रान् साङ्गान् सदैवतान् ।
सजपार्चाहुतविधीन् प्रीत्यर्थं मन्त्रजापिनाम् ॥ १ ॥
तारो मायाऽमरेशोऽद्रिपीठो विन्दुसमन्वितः ।
स एव च विसर्गान्तो गायै नत्यन्तिको मनुः ॥ २ ॥
दुर्गास्य देवता छन्दो गायत्रं नारदो मुनिः ।
तारो माया च दुर्गायै ज्ञामाद्यन्ताङ्गकल्पना ॥ ३ ॥
शङ्खारिचापशरभिन्नकरा त्रिनेत्रा
तिग्मेतराशुकलया विलसत्किरीटाम् ।
सिंहस्थितां सकलसिद्धनुतांश्च दुर्गां
दूर्व्यानिभा दुरितवर्गहरा नमामि ॥ ४ ॥
कृताभिप्रेकदीक्षस्तु वसुलक्षं जपेन्ननुम् ।
तदन्ते जुहुयात् सर्पिःसंयुतेन पयोधरा ॥ ५ ॥
अष्टसाहस्रसंख्येन तिलैर्वा मधुराङ्गुतैः ।
पीठार्चाया प्रयष्टव्या क्रमात्तच्छक्तयो नव ॥ ६ ॥
प्रभा माया जया सूक्ता विशुद्धा नन्दिनी तथा ।
सुप्रभा विजया सर्वसिद्धिदा नवमी तथा ॥ ७ ॥
अर्चा ऋषयस्त्रीवरहितैश्च स्वरैरिमाः ।
तारान्ते वल्लभाभाय नखदंष्ट्रायुधाय च ॥ ८ ॥
महासिंहाय चेत्युक्ता वर्ग्यास्त्रनतयः क्रमात् ।
सिंहमन्त्रोऽयमित्येवं सप्रोक्ता पीठकल्पना ॥ ९ ॥
अङ्गेः स्यादावृत्तिः पूर्वा द्वितीया शक्तिभिः स्मृता ।
पटायुधैस्तृतीया स्यात्तृतीया शक्त्यर्थेऽपि ॥ १० ॥

तदायुधैः पञ्चमी च दुर्गायजनमीदृशम् ।
जया च विजया कीर्त्तिः प्रीतिश्चाथ प्रभाङ्गया ॥ ११ ॥
अथा मेधा श्रुतिरपि शक्तयः स्वाचरादिकाः ।
चक्रशङ्खगदाखड्गपाशाङ्कुशशरा धनुः ॥ १२ ॥
क्रमादष्टायुधाः प्रोक्ता दौर्गा दुर्गतिहारिणः ।
इत्थं दुर्गामनौ जापहुतार्चाभिः प्रसाधिते ॥ १३ ॥
मन्त्रीन्दिरावान् भवति दीर्घायुर्दुरितान् जयेत् ।
यान् यानिच्छति कामान् स तांस्तानाप्नोत्ययत्नतः ॥ १४ ॥
विधाय विधिना तेन कलशन्त्वभिषेचयेत् ।
यमसौ भूतवेतानपिशाचाद्यैर्विमुच्यते ।
राजाभिषिक्तो विधिना सपत्नानमुना जयेत् ॥ १५ ॥
अमुना विधिना कृताभिषेका ललना पुत्रमवाप्नुयाद्दिनीतम् ।
हवनात्तिलसर्षपैः सहस्रद्वितयैराशु भवेच्च गर्भरक्षा ॥ १६ ॥
अनयैव जपाभिषेकहोमक्रियया स्यादनुरञ्जनं जनानाम् ।
भजतां सकलार्थसाधनार्थं मुनिवर्यैः परिकल्पितोऽयमादौ ॥ १७ ॥
उत्तिष्ठपदं प्रथमं पुरुषि ततः किं पदं स्वपिपि युतम् ।
भयमपि मेऽन्ते समुपस्थितमित्युच्चार्य यदि पदं प्रवदेत् ॥ १८ ॥
शक्यमशक्यं वोक्ता तन्मे भगवति निगद्य शमयपदम् ।
प्रोक्ता ठद्वितययुतं सप्तविंशाचरो मनुः प्रोक्तः ॥ १९ ॥
आरख्यकोऽत्यनुष्टुप्स्वनदुर्गाख्याः क्रमेण भगवत्याः ।
ऋष्यादिकाः स्वमनुना विहितान्यद्भानि वाक्यभिसेन ॥ २० ॥
पङ्क्तिस्तुर्भिरष्टभिरष्टार्षैः पङ्क्तिरपि च पञ्चार्षैः ।
जातिगुणैश्च विदध्यादङ्गान्यपि पट् क्रमेण विगदमतिः ॥ २१ ॥
पह्यसन्निगुदान्धुष्याधारोदरपार्श्वद्वत्स्तनेषु गले ।
दोःसन्निवदननासाकपोलदृक्कर्णयुग्मभुके न्यस्येत् ॥ २२ ॥

हेमप्रख्यामिन्दुखण्डात्तमौलिं गङ्गारौष्टाभीतिहस्तां त्रिनेत्राम् ।
 हेमाक्षस्यां पीतवस्त्रां प्रसन्नां देवीं दुर्गां दिव्यरूपां नमामि ॥ २३ ॥
 अरिशङ्खपाणखेटवाणान् सधनुःशूलकतर्जनीर्दधाना ।
 भयतां महिपोत्तमाङ्गसंस्था नयदूर्ध्वासदृशी त्रियेऽन्तु दुर्गा ॥ २४ ॥
 चक्रदरखड्गखेटकगरकाशुकशूलसंभ्रककपालैः ।
 ऋष्टिमुसलकुन्तनन्दकवलयगदाभिन्दिपालशक्त्याख्यैः ॥ २५ ॥
 उद्यद्विकृतिभुजाव्या माहिपके सजलजलदसङ्काशा ।
 सिंहस्था वाऽग्निनिभा पद्मस्था चाथ मरकतश्यामा ॥ २६ ॥
 व्याघ्रत्वक्परिधाना सर्वाभरणान्विता त्रिनेत्रा च ।
 अद्विकलितनीलकुञ्चितकुन्तलविलसत्किरीटशशिगङ्गकला ॥ २७ ॥
 सर्पमयवलयनूपुरकाञ्चीकेयूरहारसन्निभ्या ।
 सुरदितिजाभयभयदा ध्येया कात्यायनी प्रयोगविधौ ॥ २८ ॥
 संयतचित्तो लक्षचतुष्कं जप्त्वा हुनेद्दशांशेन ।
 व्रीहिलालाज्यहविर्भिः सम्यक् संचिन्त्य भगवतीमनले ॥ २९ ॥
 पीठे पूर्वप्रोक्ते पूज्याङ्गैः शक्तिभिस्तथाष्टाभिः ।
 अष्टायुधैश्च मातृभिराशेगैः क्रमश एव दुर्गेयम् ॥ ३० ॥
 आर्या दुर्गा भद्रा सभद्रकाली तथाम्बिकाख्या च ।
 चेमा सवेदगर्भा चेमङ्करी चेति शक्तयः प्रोक्ताः ॥ ३१ ॥
 अरिदरक्षपाणखेटकवाणधनुःशूलपाण्डुर(१)कपालाः ।
 अष्टायुधाः क्रमेणोक्ताः पूर्वविधानवदथोदितं शेषम् ॥ ३२ ॥
 इत्य जपार्चनाहुतसिद्धमनोर्मन्त्रिणः प्रयोगविधिः ।
 विहितो जपः प्रतिदिनं निजरक्षायै शतं सहस्रं वा ॥ ३३ ॥
 उद्दिश्य यद्यदेनं मनं जपेद्य सहस्रमयुतं वा ।
 तत्तन्मन्त्री लभतेऽचिरात्तदनुग्रहादसाध्यमपि ॥ ३४ ॥

(१) 'पाण्डुर इत्यत्र "शयुत" इति पाठान्तरम् ।

स्रात्वाकांभिसुखः सन्नाभिसमकोऽभसि स्थितो मन्त्री ।
 अष्टोर्द्धगतं प्रजपेद्विजवाञ्छितसिद्धये च लक्ष्म्यै च ॥ ३५ ॥
 ध्यात्वा त्रिशूलहस्ता ज्वरमर्पग्रहविपक्षु जन्तूनाम् ।
 संसृज्य गिरसि जप्यात्तर्जन्योपद्रवं द्रुत (१) शमयेत् ॥ ३६ ॥
 अयुतं तिलैर्वनोत्थै राजीभिर्वा हुनेत् समिद्धिर्वा ।
 मायूरकीभिरचिरात्तापक्षारादिकांश्च नाशयति ॥ ३७ ॥
 जुहुयाद्रोहिणसमिधामयुतं मन्त्री पुनः सशृङ्गानाम् ।
 सर्वपापदां विमुक्त्यै सर्वसमृद्धेयं ग्रहादिशान्त्यै च ॥ ३८ ॥
 भार्कैः समिक्तहस्तैः प्रतिजुहुयादर्कवारमारभ्य ।
 दशदिनतोऽर्वाग्वाञ्छितसिद्धिर्देव्याः प्रसादतो भवति ॥ ३९ ॥
 शुद्धैः सारैरिष्टैस्त्रिदिनं वा सप्तरात्रकं वापि ।
 प्रतिशकलं प्रतिजुहुयाद्भुना निजवाञ्छिताप्तये मन्त्री ॥ ४० ॥
 विगिहानां विंशत्कं पुरो निधायाय तीक्ष्णतेलेन ।
 जुहुयात् सङ्घस्त्रकं वाऽयुतमपि संख्यासु पूरितासु पुनः ॥ ४१ ॥
 सम्पातिततेलेन च शरान् समभ्युक्ष्य पूर्व्वधञ्जुहुयात् (२) ।
 तानथ शूरो धन्वी शुद्धाचारः प्रवेग्ये(३)हाणान् ॥ ४२ ॥
 प्रतिसेनाया मध्ये सा धावति सद्य एव सम्भ्रान्ता ।
 भूयो गुरुं धनैरपि धान्यैः परिपूजयेच्च कारयिता ॥ ४३ ॥
 अष्टोत्तरगतजप्तं यष्टिरभि प्रक्षिपेज्जिताभङ्ग ।
 स तु विहिटो लोकेर्द्वेगाद्देगान्तरं परिभ्रमति ॥ ४४ ॥
 कारस्करस्य पञ्चैष्टमहस्त्रेर्निपातितैर्महता ।
 जुहुयात् मपाटपांशुभिरुद्याटकरं भवेद्रिपोः सद्यः ॥ ४५ ॥
 सेनां सम्प्राप्तयितुं विपतरुसुमनःसङ्घस्त्रकं जुहुयात् ।
 तावद्विस्तार्येन्नम्री सेनां निपतयति ॥ ४६ ॥

(१) इत्युक्त्यान्तरं "द्रुतम्" इति पाठो न दृश्यते ।

(२) "इत्युक्त्यान्तरं पूर्व्वधञ्जुहुयात्" इति पाठान्तरम् । (३) "प्रवेग्ये" इति पाठान्तरम् ।

विपतरुमयीश्च शत्रोः प्रतिकृतिमसक्तप्रतिष्ठितप्राणाम् ।
 क्लित्वा क्लित्वा काकोलूकयसाक्षैः सहस्रमष्टौ च ॥ ४७ ॥
 असितचतुर्दंष्ट्रां तद्वाचेर्जुहुयादरण्यकेऽर्धेनिशि ।
 द्विचतुर्दंष्ट्रीं प्रयोगादूर्वाङ्म्रियते रिपुर्न सन्देहः ॥ ४८ ॥
 स्वयसारक्षोपितैर्जुहुयात्पक्षैरुलूकवायसयोः ।
 म्रियतेऽरातिर्मत्तः स्यादुन्मत्तसमिक्कहस्त्रहोमेन ॥ ४९ ॥
 संस्थापितानिलान्तां प्रतिकृतिमुष्णोदके विनिःक्षिप्य ।
 प्रजपेदुन्मादः स्याच्छत्रोर्दुग्धाभिषेकतः शान्तिः ॥ ५० ॥
 रविविम्बगतामरुणां करयुगपरिक्लृप्तशूलतर्जनिकाम् ।
 ध्यात्वाऽयुतं प्रजप्यान्मरयितुं सद्यएव रिपुनिषङ्गम् ॥ ५१ ॥
 असिखेटकारार्कस्या क्रुद्धा मारयति सैव जपविधिना ।
 सिंहस्या वाणधनुःकरा समुच्चाटयेदरोनचिरात् ॥ ५२ ॥
 विपतरुसमिदयुतहुतादय करिणो रोगिणो भवन्त्यचिरात् ।
 तत्पुण्यं विनाशस्तेषामुच्चाटनञ्च तत्पुण्यैः ॥ ५३ ॥
 आनित्यकसमिद्धोमाद्रोगा नश्यन्ति दन्तिनामचिरात् ।
 तत्पुण्यैर्मधुराक्षैर्होमाच्च वशीभवन्ति मातङ्गाः ॥ ५४ ॥
 त्रिमधुरयुतैरानित्यकपत्रैर्मत्ता भवन्ति ते सद्यः ।
 रक्षाकरसु करिणां तज्जापितपञ्चगव्यलेपः स्यात् ॥ ५५ ॥
 आज्यतिलराज्यानित्यकदुग्धौदनपञ्चगव्यतण्डुलकैः ।
 सष्टैर्य प्रत्येकं सहस्रहवनङ्गजाश्ववर्धनकृत् ॥ ५६ ॥
 द्विजभूरुहं महान्तं क्लित्वा निर्भिद्य पञ्चधा भूयः ।
 भागाक्रमेण पञ्चायुधा विधेयाय साधु शिल्पविदा ॥ ५७ ॥
 गदः सनन्दकोऽरिः शार्ङ्गः कौमोदकी दिशां क्रमशः ।
 पञ्चेति पञ्चगव्ये निधाय जप्याच्च पञ्चसाहस्रम् ॥ ५८ ॥
 तावदष्टेन जुहुयात्सर्वथ सम्पात्य साधु सम्पातम् ।
 पुनरपि तावज्जघ्ना मध्याद्यवटेषु पञ्चगव्ययुतम् ॥ ५९ ॥

संस्थाय समीकृत्य च वलिं हरेत्तत्र तत्र तन्मन्त्रैः ।
 पुरराष्ट्रयामाणां कार्या रक्षैवमेव मन्त्रविदा ॥ ६० ॥
 यस्मिन् देशे विहिता रक्षेयं तत्र बर्हते लक्ष्मीः ।
 धनधान्यसमृद्धिः स्याद्रिपुचोराद्याश्च नैव बाधन्ते ॥ ६१ ॥
 पद्मोत्पलकुमुदङ्गुतेर्नृपपत्नीर्ब्राह्मणान् वयोक्कुरुते ।
 कङ्कारलवणहोमैर्विष्टशूद्रौ जातिभिस्तथा ग्रामम् ॥ ६२ ॥
 अथ वारिदरगदाम्बुजकरं मुकुन्दं विचिन्त्य रविविम्बे ।
 व्यत्यस्तपुरुषभगवत्पदं मनं भजतु सर्वसिद्धिकरम् ॥ ६३ ॥
 साध्याख्यात्तरगर्भितं मनुमिमं पत्रे लिखित्वा च त-
 चक्रो हस्तमृदा कृतप्रतिकृतेर्विन्यस्य मन्त्रो हृदि ।
 समाहन्त्वथ पुत्तलीमभिसुखे सस्याप्य सन्ध्यात्रये
 जप्यादष्टयतं चिराय वयतां गच्छत्यसौ निश्चयः ॥ ६४ ॥
 ब्रीह्रीणां जुहुयान्नरोऽष्टयतकं सम्बत्तराष्ट्रीहिमान्
 गोदुग्धैः पशुमान् घृतैः कनकवान् दध्ना च सर्व्वर्द्धिमान् ।
 अन्नैरन्नसमृद्धिमांश्च मधुभिः स्याद्रत्नवान् दूर्व्वया-
 प्यायुष्मान् प्रतिपद्भजेन महर्तौ सद्यः श्रियं प्राप्नुयात् ॥ ६५ ॥

छान्तं मरुच्च रसवर्णयुतं (१) सवाद्य

सवीप्सा शूलिनिपदश्च सदुष्टशब्दम् ।

पञ्चान्तकं सदहनं परिभाष्य हान्त

हुं फट् द्विठान्तमिति शूलिनिमन्त्रमेव ॥ ६६ ॥

ऋषिर्दीर्घतपाश्छन्दः ककुब्दुर्गा च देवता ।

दुर्गा हृदरदा शीर्षे शिखा स्याद्विन्ध्यवासिनी ॥ ६७ ॥

वर्माऽसुरमर्द्दिनि च युहपूर्व्वप्रिये तथा ।

तास्यहितयश्चास्त्रं देवसिद्धसुपूजिते ॥ ६८ ॥

नन्दिन्यस्ते रत्नयुगं महायोगेश्वरीति च ।

शूलिन्याद्यश्च पञ्चाङ्गं ह्युं फट्फन्तमितीरितम्

अङ्गकर्मैव रक्षाकृतं प्रोक्तं ग्रहनिवारणम् ॥ ६८ ॥

विभ्राणा शूलपाणास्यरिसदरगदा चाप्रपागान् कराग्रे

मेषश्यामा किरीटीलसितशङ्खिकलाभीषणा भूषणाभ्या ।

सिंहस्तम्भाधिरुदा चतस्रभिरसिखेटान्विताभिः परीता

कन्याभिर्भिन्नदैत्या भवतु भवभयध्वंसिनी शूलिनी वः ॥ ७० ॥

एवं विचिन्त्य पुनरक्षरमन्त्रमेनं मन्त्री जपन् प्रजुहुयाच्च दशांगतोऽस्ते ।

प्राज्येन सान्यहविषा प्रयजेष्व देवीमद्वाष्टशक्तिनिजहेतिदिशाधिनाथैः ॥ ७१ ॥

दुर्गा च वरदा विन्ध्यवासिन्यसुरमर्दिनी ।

युद्धप्रिया वेदसिद्धपूजिता नन्दिनी तथा ॥ ७२ ॥

महायोगेश्वरी चाष्ट शक्तयः समुदीरिताः ।

रथाङ्गग्रहासिगदावाणकार्मुकसंज्ञकाः ॥ ७३ ॥

सशूलपाशा यष्ट्या दिक्क्रमादष्ट हेतयः ।

दीक्षाजपहुतार्चाभिः सिद्धः कर्म समाचरेत् ।

आमयोन्मादभूतापक्षारक्षेलगमादिकम् ॥ ७४ ॥

उद्गूर्णैः प्रहरणकैरुदीर्णवेगैः शूलाद्यैर्निजमय शूलिनीं विचिन्त्य ।

आविश्य क्षणमिव जप्यमानमन्त्रस्याहत्या द्रुतमपयान्ति भूतसङ्घाः ॥ ७५ ॥

अन्तराय पुनरात्मरोगिणोरम्बिकामपि निजायुधाकुलाम् ।

संविचिन्त्य जपतोऽरिमुद्रया विद्रवन्त्यवग्रविग्रहा ग्रहाः ॥ ७६ ॥

अहिमूपिकहयिकादिजं वा बहुपात्कुङ्कुरलूतिकोड्गवं वा ।

विषमाद्य विनाशयेन्नराणां प्रतिपन्नेव (१) च विन्ध्यवासिनी सा ॥ ७७ ॥

आधाय वाणे निशिते च देवीक्षेमेश्वरीमन्त्रमिमं जपित्वा ।

तद्देधनादेव विपक्षसेना दिगो दिगो धावति (२) नष्टसंज्ञा (३) ॥ ७८ ॥

(१) "प्रतिपन्नेव" इति पाठान्तरम् ।

(२) "नष्टसेना" इति पाठान्तरम् ।

आत्मानमार्थां प्रतिपद्य शूनपाशान्वितां वैरिवलं प्रविश्य ।
 मन्त्रं जपन्नाशु परायुधानि गृह्णाति मुखाति च बोधमेवाम् ॥ ७८ ॥
 तिलसिद्धार्थैर्जुहुयाच्च मन्त्री सपत्ननामयुतम् ।
 स तु रोगाभिहतात्मा मृतिमेति न तत्र सन्देहः ॥ ८० ॥
 त्रिमधुरसिक्तैश्च तिलैरष्टसहस्र जुहोति योऽनुदिनम् ।
 अप्रतिहतास्य शक्तिर्भूयात् प्रागेव वत्सरतः ॥ ८१ ॥
 सर्पिपाष्टशतहोमतोऽमुना वाक्चित्तं सकलमद्भुतो भवेत् ।
 दूर्व्या त्रिकयुजेप्सितं लभेत् सम्यगष्टशतसंख्यया हुतात् ॥ ८२ ॥
 कुरिकाकृपाणनखरा मन्त्रेणानेन साधु संजप्ताः ।
 सम्पाताज्यसुसिक्ता अप्रतिहतशक्तयो भवन्ति युधि ॥ ८३ ॥
 गोमयविद्धितां गुलिका जुहुयाच्छतमष्टपूर्वकं मन्त्री ।
 दिवसैः सप्तभिरिष्टौ द्विष्टौ मिथो वियोगिनौ भवतः ॥ ८४ ॥
 अष्टष्टकुं गोमयमन्तरिचे संगृह्य जप्त्वा त्रिसहस्रमानम् ।
 यियासतां वै निखनेन्द्राणां संस्तम्भनं हारि चमूमुखे च ॥ ८५ ॥
 पानीयान्शःपाणिमार्थां प्रसन्नां ध्यात्वा ग्रामं वा-पुरं वापि गच्छन् ।
 जप्त्वा मन्त्रं तर्पयित्वा प्रविष्टो मृष्टं भोज्यं प्राप्नुयाद्भृत्यवर्गैः ॥ ८६ ॥
 आकैर्मन्त्री त्रिमधुरयुतैरेकसाहस्रमिधै-(१)
 राश्वत्यैर्वा त्वतिविशदचेतास्त्रिलैर्वा जुहोति ।
 यानुद्दिश्य त्ववहितमनास्तन्मयः सम्यगग्नी
 ते वश्याः स्युर्विधुरितधियो नात्र कार्यो विचारः ॥ ८७ ॥
 कुर्यात् प्रयोगानपि दावदुर्गाकल्पोदितान् वै मनुनाऽमुना च ।
 मन्त्री जपार्चाहुततर्पणान्ता(२)न्नालो हि मन्वीरनयोर्विशेषः ॥ ८८ ॥
 ॥ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्दशः पटलः ॥ ॥

(१) "एकसाहस्रम्" इत्यत्र "यकैसाहस्रम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "तर्पणाद्या नालो हि" इति पाठान्तरम् ।

पञ्चदशः पटलः ।

अथ कथयिष्ये मन्त्रं चतुरक्षरमंजकं समासेन ।
 प्रणवो भुवनाधीशादण्डिखमस्यादिको विमर्गान्तः ॥ १ ॥
 ऋपिरस्याऽजगच्छन्दो गायत्रश्च देवता च भुवनेशी ।
 अङ्गानि पट् क्रमेण प्रोक्तानि प्रणवशक्तिबीजाभ्याम् ॥ २ ॥
 भास्वद्रत्नौघमौलिस्फुरदमृतरुचो रञ्जयच्चारुरेखां (१)
 सद्यः सन्तप्तकार्तस्त्रकमनजवाभासुराभिः प्रभाभिः ।
 विज्ञाकागावकाशं ज्वलयदग्निगिरं धर्तृ पाशाद्गुग्नेष्टा-
 भीतीना भङ्गितुङ्गस्तनमवतु जगत् मातुरार्कं वपुर्व्वः ॥ ३ ॥
 संदीप्तितोऽय प्रजपेच्च मन्त्रं मन्त्रो पुनर्नचचतुष्कमेनम् ।
 पुष्पैस्तदन्ते द्विजवृक्षजातेः स्वादुप्तुतैर्वा जुहुयात् सरोजैः ॥ ४ ॥
 मनोरथार्काढ्यतया त्वनेन प्रवर्त्यतेऽर्घ्योपहिता प्रपूजा ।
 समे सुमृष्टे रचयेद्विविक्ते शुद्धे तले स्थण्डिलमङ्गणस्य ॥ ५ ॥
 प्रयजेदथ प्रभूतां विमलां साराङ्गया समाराध्याम् ।
 परमसुखामन्यादिष्वस्त्रिषु मध्ये च पीठकृतेः प्राक् ॥ ६ ॥
 ऋस्वत्रयक्तीववियोजिताभिः क्रमात् कृशान् विन्दुयुताभिरज्भिः ।
 सहाभिपूज्या नव शक्तयः स्युः प्रद्योतनाः प्राज्यतरप्रभावाः ॥ ७ ॥
 दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा विभूतिर्विमला तथा ।
 अमोघा विद्युता चैव नवमी सर्व्वतोमुखी ॥ ८ ॥
 ब्रह्मविष्णुशिवारूपा समीर्य्य सौराय योगपीठाय ।
 प्रोक्तेति नतिमपि पुनः समापयेत् पीठमन्त्रमहिमरुचेः ॥ ९ ॥

(१) “अञ्जयच्चारुरेखां” इति पाठान्तरम् ।

आवाह्यं हार्त्तिकमर्कमर्घ्यपाद्याचमाद्यैर्मधुपर्कयुक्तैः ।

प्रपूजयेदावरणैः समस्तसम्पत्त्यवाप्त्यै तदधीनचेताः ॥ १० ॥

हृत्सेखाद्याः पञ्च यष्टव्यास्वङ्गैः (१) स्तदनु मातृभिः पद्यात् ।

अङ्गाराद्यैराशापालैरभ्यर्चयेत् क्रमान्मन्त्री ॥ ११ ॥

प्रतिपूज्यशक्तिमिति तत्र पुरः प्रणिधाय (२) ताम्बरचितं चपकम् ।

प्रजपन्मनुं प्रतिगतक्रमतः परिपूरयेत् सुविमलैः सलिलैः ॥ १२ ॥

अक्षतयवकुशदूर्वातिलसर्पपकुसुमचन्दनोपेतैः ।

प्रस्यग्राह्यच्छिद्रं स्त्रैक्यं सम्भावयन् समाहितधीः ॥ १३ ॥

इहा दिनेशमथ पीठगतं तथैव

व्योमस्थितं परिहृतावरणं विलोक्य ।

अष्टोत्तरं शतमथ प्रजपेन्ननुन्तं

पूर्णोदकं निजकरेण पिधाय पात्रम् ॥ १४ ॥

भूयोऽभ्यर्च्य सुधामयं जनमथो तद्वन्धुपुण्यादिभि

र्जानुभ्यामवनिं गतयवकमप्यामस्तृकं प्रोढरन् ।

दद्यान्मण्डलबद्धदृष्टिहृदयो भक्त्यार्थमोजोवल-

ज्योतिर्दीप्तिप्रयोज्योऽतिस्मृतिकरं (३) लक्ष्मीप्रदं भान्वते ॥ १५ ॥

अथ क्षतपुष्पाञ्जलिरपि पुनरष्टगतं जपेन्ननुमिमं मन्त्री ।

यावद्रश्मिषु भानोर्याप्रोत्पन्नाः (४) सुधामयं तदपि ॥ १६ ॥

अमृतमयजलावसिक्तगात्रो दिनपतिरप्यमृतत्वमातनोति ।

धनविभवसुदारपुत्रमित्रपशुगणजुष्टमनन्तभोगयोगि ॥ १७ ॥

तस्मादिनाय दिनशो ददतादिनादौ दैन्यापनोदितनवे दिनधनभाय ।

अर्घ्यं समग्रविभवस्त्वथवार्कवारि पारं स गच्छति भवाद्वयधारिराशेः ॥ १८ ॥

(१) "हृत्सेखाद्यैः पञ्चभिरिडाङ्गैः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "प्रणिधाय" इति पाठान्तरम् ।

(३) "ज्योतिर्दीप्तिप्रयोज्योऽतिस्मृतिकरम्" इति वा पाठः ।

(४) "प्राशोत्पन्नाः" इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमर्चयितव्यं पुंसां विधिनाऽसुनायवा रवये ।

दद्यादर्घ्यद्वयमपि कुर्याद्वाञ्छितार्थसमवाप्तये ॥ १६ ॥

एकीकृत्य समस्तवस्त्वनुगतानादित्यचन्द्रानलान्

वेदाद्येन गुणात्मकेन सगुणानाकृत्य हृत्तेखया ।

सर्वं तत्प्रतिमथ्यतामपि समावष्टभ्य हंसात्मना

नित्यं शुद्धमनन्यमक्षरपदं मन्त्री भवेद्योगतः ॥ २० ॥

अथ वदाम्यजपामनुसुत्तमं सकलसंस्तुतियापनसाधनम् ।

दुरितरोगविषापहरं नृणामिह परत्र च वाञ्छितसिद्धिदम् ॥ २१ ॥

विष्णुपदं मसुधाकरखण्डं चन्द्रधुगावधिकं वतुरीयम् ।

क्षेत्रविटो मनुरेप मसुक्ती यं प्रजपत्वपि सन्ततभाक्ता ॥ २२ ॥

कृत्वाद्या ब्रह्मदेव्यादिगायत्रीपरमात्मकाः ।

हमाऽस्तीवकलादीर्घयुजाऽङ्गानि समाचरेत् ॥ २३ ॥

अक्षयकनकवर्णं पद्मसंस्थं च गौरी-

हरनियमितचिह्नं सीम्यतानूनपातम् ।

भवतु भवदभीष्टप्राप्तये पाशटङ्गा

मयवरदविचित्रं रूपमर्द्धास्त्रिकेशम् ॥ २४ ॥

प्रजपेद्वादगलघं मनुमिममाज्यान्वितैश्च दौग्धान्नैः ।

तावत् सहस्रमानं जुहुयात् सौमं समर्चयन्पीठे ॥ २५ ॥

निक्षिप्य कलशमस्मिन् पूर्वोक्तानामपामथैकेन ।

आपूर्य्य चोपचर्य्य च विद्वानङ्गैः प्रपूजयेत् पूर्व्वम् ॥ २६ ॥

ऋतवसुवरनरसंघ्रास्तयर्त्तुगोवर्ष्टिपूर्व्विकाजान्ताः ।

आगोपागास्येथास्ततो दिशापास्ततश्च यज्ञाद्याः ॥ २७ ॥

इति परिपूज्य च कलशं पुनरभिषिच्याय नियमतोऽर्घ्यमपि ।

दद्यादिनाय वैदिकपारत्रिकमिदमे विरं मन्त्री ॥ २८ ॥

इन्दुदयोदितसुधारमपूर्णमार्गसंख्यहविन्दुसुममेधितमादिवीजम् ।

मंथित्य यो मनुमिमं भजते मनस्वी स्यात्कैशतोऽय दुरितैः प्रतिमुच्यतेऽमी ॥ २९ ॥

व्योमानुगेन वसुधास्त्रमुचा सेदामा प्रद्योतमानसंविनिःसृतशीतरुग्भ्याम् ।
आराधिता दहनचन्द्रलसन्महोभ्यां रोगापमृत्युविपदाहरुजः प्रयान्ति ॥ ३० ॥

हंसाण्डाकाररूपं सुतपरमसुधं मूर्ध्वचन्द्राङ्गलन्तं
नीत्वा सौपुन्नमार्गे निशितमतिरथे व्याप्तदेहोपगात्रम् ।
ऋत्वा संजप्य मन्त्रं पलितविषगिरोरुग्ज्वरोन्मादभूता-
पस्मारादींश्च मन्त्री हरति दुरितदौर्भाग्यदारिद्र्यादौपैः ॥ ३१ ॥

विधाय लिपिपङ्कजं मनुयुतोत्तमसत्कर्णिकं
निधाय घटमत्र पूरयतु वारिणा तन्मुखम् ।
विधाय शशिनात्ममन्त्रयुतवामदोष्णा पुनः

। सुधायितरसैः स्वसाध्यमभिषेचयेत्तज्जलैः ॥ ३२ ॥
नारी नरो वा विधिनाभिषिक्तो मन्त्रेण तेनेति विषद्वयोत्थैः ।
रोगैस्तथाधिप्रभवैर्विमुक्तश्चिराय जीवित्करणैर्विशुद्धैः ॥ ३३ ॥
करेण तेनैव जलाभिपूर्णं प्रजप्य मन्त्री करकं पिधाय ।

सुधायितैस्त्रैविपिणं निषिञ्चेद्विषं निहन्त्यादपि कालकूटम् ॥ ३४ ॥
गदितं निजपाणितलं विपिणः शिरसि प्रविधाय जपेज्जलैः शितधीः ।
अचिरात् प्रतिमोचयते विपतो मतिमानथ तच्चकदष्टमपि ॥ ३५ ॥

इत्यजपामन्त्रविधिः सम्प्रोक्तः संग्रहेण मन्त्रविदाम् ।
यं प्राप्य सकलवसुसुखधर्मयशोभुक्तिमुक्तिभाजः स्युः ॥ ३६ ॥
अरुणा शिखिदीर्घयुता हृल्लेखा श्वेतया युताऽनन्ता ।
प्रोक्तः प्रयोजनानां तिलकसु यथार्यवाचको मन्त्रः ॥ ३७ ॥

गुह्यादाचरणतलं कण्ठादागुह्यमागलङ्गान्तात् ।
विन्यस्य मन्त्रवर्णान् क्रमेण मन्त्री करोतु वाङ्मविधिम् ॥ ३८ ॥

मन्त्रस्य मध्यमनुना दीर्घयुजाऽङ्गानि चेह कथितानि ।
ध्यायेत् पुनरहिमकरं मन्त्री निजवाञ्छितार्थनाभाय ॥ ३९ ॥

अरुणसरोरुहसंस्थस्त्रिदृगरुणोऽरुणसरोजयुगलधरः ।
करकलिताभयवरदो द्युतिविम्बोऽमितमूपणस्त्विनोऽवतु वः ॥ ४० ॥

कृतमन्दीची मन्त्री दिनकरलक्षं मनुं जपेज्जुहुयात् ।
 तावत्सहस्रमन्त्रैः सष्टैर्वा त्रिमधुराद्भुतैश्च तिलैः ॥ ४१ ॥
 प्रागभिहितेन विधिना पीठाद्यं प्रतिविधाय तत्र पुनः ।
 विन्यस्य कलगमस्मिन् प्रपूजयेत्तरणिमपि सावरणम् ॥ ४२ ॥
 अद्वैः प्रथमावरणं ग्रहेर्द्वितीयं तृतीयमाग्नेयैः ।
 सुख्यतरगन्धसुमनोधुपाद्यैः कृतभक्तिनम्रमनाः ॥ ४३ ॥
 प्रागादिदिशासंस्थाः शशिवुधगुरुभार्गवाः क्रमेण स्युः ।
 आनेयादिष्वस्त्रिषु धरणिजमन्दाहिकेतवः पूज्याः ॥ ४४ ॥
 शुभ्रमितपीतशुक्ला रक्तासितधूम्रकणकाः क्रमशः ।
 चन्द्राद्याः केवन्ता वामोरुन्यस्तवामकरलसिताः ॥ ४५ ॥
 अपरकराभयमुद्रा विहृतमुखोऽहिः कराहिताञ्जलियुक् ।
 दंष्ट्रोग्राम्यो मन्दः सवर्ण- (१) सट्टगांशुकादिभूषयः ॥ ४६ ॥
 संपूज्यैवं विधिना विधिवत् गोरोचनादिकैर्द्रव्यैः ।
 दद्यादर्थं रवये मन्त्री निजवाञ्छिताप्तये सुप्त्यै ॥ ४७ ॥

गोरोचनामतिनवैणवराजिरक्तगीताम्यगालिकरक्षीरजवाकुशाग्रान् ।
 ग्रामाकतण्डुलयुतां य यथाप्रलाभं संयोज्य भक्तिभरतोऽर्घ्यविधिर्विधेयः ॥ ४८ ॥
 कृत्वा मण्डनमटपत्रनमितं तत्कर्णिकायां तथा
 पत्राग्रेषु विधाय कुम्भनवकं तत्पूरयित्वा जनैः ।
 आवाह्य क्रमगो ग्रहानभिसमाराध्याभिपेक्षक्रियां
 कुर्व्यादयो ग्रहवैकृतानि विनयं यान्यस्य लक्ष्मीर्भवेत् ॥ ४९ ॥
 ग्रहपरिहृतमिष्टा पूर्वैकृत्या दिनेन
 प्रतिलुङ्घत निजर्चे वेकृतं ये ग्रहाणाम् ।
 शुभमतिरुपरागे चन्द्रभान्योः स्वमे वा
 रिपुनृपजभये वा घोररूपे गदे वा ॥ ५० ॥

अर्कहिजाङ्घ्रिपमयूरकपिप्पलाङ्गाः

सोदुम्बराः खदिरशम्यभिधाः सदूर्वाः ।

दर्भाह्वयाश्च समिधोऽष्टगतं क्रमेण

सव्याहृतीनि घृतहव्यहुतानि होमः (१) ॥ ५१ ॥

आज्याहुत्या त्वयादावन्ते च व्याहृतिभिरपि जुहुयात् ॥ ५२ ॥

सोमादीनां दिशि दिशि समाधाय वक्त्रं यथाव-

होमे सम्यकृतवति मुदं यान्ति सर्वे ग्रहाश्च ।

युद्धे सम्यग्जयमपि रुजः शान्तिमायुश्च दीर्घं

कृत्याशान्तिं व्रजति पुनरेकत्र वा सर्व्वहोमः ॥ ५३ ॥

अमुना विधिनार्चनाहुताद्यैः प्रभजेद्यो दिनशो नरो दिनेशम् ।

मणिभिः स धनैश्च धान्यवर्गैः (२) परिपूर्णैवसद्यो भवेच्चिराय ॥ ५४ ॥

त्वयान्त आर्य्यं सूक्ष्मार्णं मेधा रेचिकया गुण्याः ।

व्यत्ययोऽष्टाक्षरः प्रोक्तः सौरः सर्व्वार्थसाधकः ॥ ५५ ॥

देवभाग ऋषिस्तस्य गायत्री कन्द उच्यते ।

आदित्यो देवता चास्य कथ्यन्तेऽङ्गान्यतो मनोः ॥ ५६ ॥

सत्यव्रह्मविष्णुरुद्रैः साग्निभिः सर्व्वसंयुतैः ।

तेजोज्वालामणिर्दुष्फट्स्वाहान्तैरङ्गमाचरेत् ॥ ५७ ॥

आदित्यं रविमान् भास्करसूर्य्यौ न्यसेत् स्वरैर्लघुभिः ।

सशिरोमुखहृद्गुह्यकचरणेषु क्रमश एव मन्त्रितमः ॥ ५८ ॥

सशिरोमुखगलहृदयोदरनाभिशिखाङ्घ्रिषु प्रविन्यस्येत् ।

प्रणवाद्यैरष्टार्णैः क्रमेण सोऽयं तदक्षरन्यासः ॥ ५९ ॥

अरुणोऽरुणपद्मजे नियणः कमलेऽभीतिवरी करैर्दधानः ।

स्वरुचाहितमण्डलस्त्रिनेत्रो रविराकल्पशताकुलोऽवताहः ॥ ६० ॥

(१) "अर्कहिजाङ्घ्रिपमयूरकपिप्पलाङ्गाः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "धान्यवर्गैः" इत्यत्र "धान्यरत्नैः" इति पाठान्तरम् ।

संदीप्तितोऽय मन्त्री मन्त्रं प्रजपेच्च वर्णलक्षान्तम् ।
 लुह्याक्षिमधुरसिक्तैर्दुग्धतरुसमिद्धैर्व्वसुसहस्रम् ॥ ६१ ॥
 अथवा सघृतैरद्वैः समर्चयेन्नित्यशोऽर्घ्यमपि दद्यात् ।
 पूर्वोक्त एव पीठे कुम्भं प्रणिधाय साधु संपूज्य ॥ ६२ ॥
 शवाद्भिररुणवासोयुगेन संवेष्ट्य पूजयेत् क्रमशः ।
 अङ्गाहतेः परस्तादादित्याद्यैरुपादिशक्तियुतैः ॥ ६३ ॥
 मातृभिररुणान्ताभिः सप्रहैः सुरैरान्ते सूर्यपार्षद्विः ।
 सोपा सप्रज्ञा सप्रभा (१) सन्ध्या च शक्तयः प्रोक्ताः ॥ ६४ ॥
 सपूज्येवं दिनेन पटुमतिरथ जप्त्वा च हुत्वाभिषेकं
 कृत्वा दत्त्वेनसंख्यं वसुमपि गुरवे साशुकं भोजयेच्च ।
 विप्रानादित्यसंख्यानिति विहितमनुर्नित्यशोऽर्घ्यं दद्यात्
 वारे वा भास्करोये शुभतरचरितो वल्लभाय ग्रहाणाम् ॥ ६५ ॥
 इतीह दिनकृन्मनुं भजति नित्यशो भक्तिमान्
 य एष निचितेन्द्रो भवति नीरुजो वत्सरात् ।
 समस्तदुरितापमृत्युरिपुभूतपीडादिका-
 नपास्य स सुखो स जीवति परञ्च भूयात् पदम् ॥ ६६ ॥
 ॥ ॐ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चदशः पटलः ॥ १७ ॥

(१) "सोदा सप्रज्ञा सप्रभा" इति पाठान्तरम् ।

षोडशः पटलः ।

अथ चन्द्रमनुं धत्ते सजपाच्चाहुतादिकम् ।
 हिताय मन्त्रिणां सार्धविधानञ्च समासतः ॥ १ ॥
 भृगुः ससत्यः सार्धेन्दुर्विन्दुहीनः पुनश्च सः ।
 विषानन्तौ मान्तनतौ मन्त्रोऽयं सोमदैवतः ॥ २ ॥ (१)
 दीर्घभाजा स्वधीजेन कुर्यादङ्गानि वै क्रमात् ।
 विचिन्तयेत् पुनर्मन्त्रौ यथावन्मन्त्रदेवताम् ॥ ३ ॥
 विमलकमलसंस्थः सुप्रसन्नाननेन्दु-
 र्वरदकुसुदहस्तयारुहारादिभूषः ।
 स्फटिकरजतवर्णौ वाञ्छितप्राप्तये वो
 भवतु भवदभीष्टद्योतिताङ्कः (२) शशाङ्कः ॥ ४ ॥
 दीक्षितः प्रजपेन्मन्त्रौ रमलक्ष्म मनुं वशी ।
 पञ्चमी दशमी पञ्चदशीषु तु विशेषतः ॥ ५ ॥
 अयुतं प्रजपेन्मन्त्रौ सायाह्नेऽभ्यर्च्य भाधिपम् ।
 पयोऽन्नेन हुनेद्भूयः सष्टतेन सहस्रकम् ॥ ६ ॥
 ससर्पिषा पायसेन पट्सहस्रं हुनेत् पुनः ।
 पौठकृत्तौ तु सोमान्तं परिपूज्यार्चयेद्विधुम् ॥ ७ ॥
 राका कुमुदतो नन्दा सुधा सञ्जीवनी चमा ।
 आप्यायनी चन्द्रिका चाङ्गादिनी नव शक्तयः ॥ ८ ॥

- (१) पुस्तकान्तरे द्वितीयश्लोकात् परं श्लोकोऽयं दृश्यते—
 “श्वितरत्नि सभाख्यात पङ्क्तिचन्द प्रकीर्तितम् ।
 शोभो देवश्च सौ कीर्जं व्याप शक्तिरहीरिता” ॥
 (२) “भवदभीष्टद्योतिताङ्कः” इति पाठान्तरम् ।

केमरेष्वद्रूपजा स्वाच्छक्तीस्तद्वहिरर्चयेत् ।
 रोहिणीं कृत्तिकाख्याञ्च रेवतीं भरणीं तथा ॥ ८ ॥
 रात्रिमाद्र्द्राञ्चया ज्योत्स्नां कलाञ्च क्रमतोऽर्चयेत् ।
 दलाग्रेषु ग्रहानष्टौ दिशानाधाननन्तरम् ॥ १० ॥
 सुसितैर्गन्धकुसुमैः पात्रै रूप्यभयैस्तथा ।
 शक्तयः फुल्लकुन्दाभास्तारहारविभूषणाः ॥ ११ ॥
 सितमाल्याम्बरालेपा रचिताञ्जलयो मताः ।
 इति सिद्धमनुं (१) मन्त्री शशिनं मूर्ध्नि चिन्तयन् ॥ १२ ॥
 त्रिसहस्र जपेद्रात्रौ मासान्मृत्युञ्जयो भवेत् ।
 हृदयाश्रोजसस्यं त भावयन् प्रजपेन्ननुम् ॥ १३ ॥
 राज्यैश्वर्यं वत्सरेण प्राप्नुयादप्यकिञ्चनः ।
 आहाराचारनियतो जपेन्नचचतुष्टयम् ॥ १४ ॥
 असमयतर तेन निधानादि च लभ्यते ।
 घोरज्वरगराः शीर्षरोगाः कृत्वाथ कामलाः ॥ १५ ॥
 तन्मन्त्रायुतजापेन नश्यन्ति सकलापदः ।
 नित्यशः प्रजपेन्मन्त्रं पूर्णोसु विजितेन्द्रियः ॥ १६ ॥
 जपेन्ननुं यथागतिं लक्ष्मीसौभाग्यसिद्धये ।
 त्रितयं मण्डनानान्तु कृत्वा पाद्यात्यघौर्विकम् ॥ १७ ॥
 आसीनः पश्चिमे मध्यसंस्थे द्रव्याणि विन्यसेत् ।
 पूर्व्यग्निं पद्मजीपेते पूर्व्यवत् सोममर्चयेत् ॥ १८ ॥
 राकायामुदये रात्रौ निजकार्यं विचिन्तयेत् ।
 मस्याप्य राजतं तत्र चपक परिपूरयेत् ॥ १९ ॥
 गन्धेन शुद्धपयसा स्पृष्टपात्रो जपेन्ननुम् ।
 षष्टोत्तरशताह्वया दद्यादर्घ्यमद्येन्दये ॥ २० ॥

विशामन्त्रेण मन्त्रज्ञो यथावत्तदुगतात्मना ।

विद्ये विद्यापदे प्रोक्ता मालिनीति च चन्द्रिणि ॥ २१ ॥

चन्द्रमुख्यग्निजायाञ्च निगदेत् प्रणवादिकम् ।

प्रतिमासञ्च पण्मासात् सिद्धिमेत्याति काङ्क्षिताम् ॥ २२ ॥

इष्टाय दीयते कन्या कन्यां विन्देन्निजेप्सिताम् ।

अमितां श्रियमाप्नोति कान्तिं पुत्रान् यशः पशून् ।

सोमार्घ्यदाता लभते दीर्घमायुश्च विन्दति ॥ २३ ॥

इति सोममन्त्रविधिः प्रणिगदितः संग्रहेण मन्त्रविदाम् ।

उपकृतयेऽमितलक्ष्मै मेधायै प्रेत्य चेह सम्पत्तयै ॥ २४ ॥

अथाग्निमन्त्रानखिलार्थसिद्धिप्रदान् प्रवक्ष्ये जगतो हिताय ।

सर्थादिल्लृप्तीनपि साङ्गमेदान् सार्चाविशेषान् सजपादिकांश्च ॥ २५ ॥

विद्यतो दशमोऽर्घिसर्गयुक्तो भवसर्गो भृगुलान्तपोङ्ग्याचः ।

हुतमुद्दयिता ध्रुवादिकोऽयं मनुकृतः सुसमृद्धिदः कृशानोः ॥ २६ ॥

भृगुरपि तद्वपिच्छन्दो गायत्री देवताग्निरुद्दिष्टः ।

प्राक्प्रोक्तान्यङ्गानि द्विषः समुक्तैश्च मन्त्रवाक्यैर्व्या ॥ २७ ॥

शक्तिस्त्रस्तिकपाशान् साङ्गशवरदाभयान् दधत्तिमुखः ।

सुकुटादिविविधभूयोऽवताच्चिरं पावकः प्रसन्नो वः ॥ २८ ॥

जपेदिमं मनुमृतुलक्षमादराद्दशांगतः प्रतिजुहुयात् पयोन्वसा ।

ससर्पिपाप्यसिततरैश्च पाण्डिकैः समर्चयेदथ विधिवद्विभायसम् ॥ २९ ॥

पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा शुक्लिङ्गिनी ।

रुचिरा ज्वालिनी चेति कृशानोर्नव शक्तयः ॥ ३० ॥

पीठे तनूनपातः प्रागङ्गैरष्टभूर्त्तिभिस्तदनु ।

भूयश्च शतमख्वाद्यैर्विधिनाथ हिरण्यरेतसं प्रयजेत् ॥ ३१ ॥

आज्यैरष्टोर्हृगतं प्रतिपदमारभ्य मन्त्रविद्दिनशः ।

चतुरो मासान् जुहुयात् नक्ष्मीरत्यायता भवेत्तस्य ॥ ३२ ॥

केसरेवङ्गपूजा स्याच्छक्तीस्तद्वहिरर्चयेत् ।
 रोहिणीं कृत्तिकाख्याञ्च रेवतीं भरणीं तथा ॥ ८ ॥
 रातिमार्द्राद्वया ज्योत्स्नां कलाञ्च क्रमतोऽर्चयेत् ।
 दलाग्रेषु ग्रहानष्टौ दिशानायाननन्तरम् ॥ १० ॥
 सुसितैर्गन्धकुसुमैः पात्रै रूप्यमयैस्तथा ।
 शक्तयः पुल्लकुन्दाभास्सारहारविभूषणाः ॥ ११ ॥
 सितमाल्याम्बरान्नेपा रचिताञ्जलयो मताः ।
 इति सिद्धमनुं (१) मन्त्री शशिनं मूर्द्ध्नि चिन्तयन् ॥ १२ ॥
 त्रिसहस्रं जपेद्भ्रातृ मासान्मृत्युञ्जयो भवेत् ।
 हृदयाभ्योजसंस्थं त भावयन् प्रजपेन्मनुम् ॥ १३ ॥
 राज्यैश्वर्यं वत्सरेण प्राप्नुयादप्यकिञ्चनः ।
 आहाराचारनियतो जपेन्नक्षत्रचतुष्टयम् ॥ १४ ॥
 असंशयतर तेन निधानादि च लभ्यते ।
 घोरज्वरगराः शीर्षरोगाः कृत्वाय कामलाः ॥ १५ ॥
 तन्मन्त्रायुतजापेन नश्यन्ति सकलापदः ।
 नित्यगः प्रजपेन्मन्त्र पूर्णासु विजितेन्द्रियः ॥ १६ ॥
 जपेन्मनुं यथाशक्ति लक्ष्मीसौभाग्यसिद्धये ।
 त्रितयं मण्डलानान्तु कृत्वा पायात्पौर्व्विकम् ॥ १७ ॥
 आसीनः पश्चिमे मध्यसंस्थे द्रव्याणि विन्यसेत् ।
 पूर्व्वस्निग्धं पङ्कजोपेतं पूर्व्ववत् सोममर्चयेत् ॥ १८ ॥
 राकायामुदये रात्रौ निजकार्यं विचिन्तयेत् ।
 मन्त्राय राजतं तत्र चपक परिपूरयेत् ॥ १९ ॥
 गव्येन शुद्धपयसा स्पृष्टपात्रो जपेन्मनुम् ।
 षष्टोत्तरशतावृत्त्या दद्यादर्घ्यमघेन्दवे ॥ २० ॥

विद्यामन्त्रेण मन्त्रज्ञो यथावत्तद्गतात्मना ।
 विद्ये विद्यापदे प्रोक्ता मालिनीति च चन्द्रिणि ॥ २१ ॥
 चन्द्रमुख्यग्निजायाच्च निगदेत् प्रणवादिकम् ।
 प्रतिमासच्च पण्मासात् सिद्धिमेष्यति काहिताम् ॥ २२ ॥
 इष्टाय दीयते कन्या कन्यां विन्देन्नृजेसिताम् ।
 अमितां त्रियमाप्नोति कान्तिं पुत्रान् यशः पशून् ।
 सोमार्घ्यदाता लभते दीर्घमायुश्च विन्दति ॥ २३ ॥
 इति सोममन्त्रविधिः प्रणिगदितः संयज्ञेण मन्त्रविदाम् ।
 उपकृतयेऽमितलक्ष्मै मेधायै प्रेत्य चेह सम्पत्तये ॥ २४ ॥

अथाग्निमन्त्रानखिलार्थसिद्धिप्रदान् प्रवक्ष्ये जगतो हिताय ।
 सर्वादिकृष्णीनपि साद्रभेदान् सार्चाविशेषान् सज्जपादिर्ह्यय ॥ २५ ॥
 वियतो दशमोऽर्घिसर्गयुक्तो भवसर्गौ भृगुमान्तापोऽङ्गाय ॥
 हुतभृग्दयिता ध्रुवादिकोऽय मनुकृताः समुत्तिष्ठः श्रुताः ॥ २६ ॥
 भृगुरपि तद्विष्णुन्दो गायत्री देवताग्निरुत्तिष्ठः ।
 प्राक्प्रोक्तान्यङ्गानि दिशः समुक्तेय मन्त्रयाकोऽय ॥ २७ ॥
 शक्तिस्त्रैलोक्यपाशान् साङ्गुशवरदाभयान् दधत्सि यय ॥
 सुकुटादिविविधभूयोऽवताञ्चिरं पावकः प्रसन्नो ॥ २८ ॥
 जपेदिमं मनुस्तुल्यमादराद्दशांगतः प्रतिशुश्रूषात् ॥ २९ ॥
 ससर्पिपाथ्यसिततरैश्च पाष्ठिकैः समर्चयेदथ विधिर्ह्यय ॥ ३० ॥
 पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा रघुर्हि ॥ ३१ ॥
 रुचिरा ज्वालिनी चेति दशानोर्नय गङ्गाय ॥ ३२ ॥
 पीठे तनूनपातः प्रागङ्गैरष्टमूर्त्तिभिश्चादृतम् ।
 भूयश्च गतमखाद्यैर्विधिनाय हिरण्यैर्गङ्गाय ॥ ३३ ॥
 प्राज्वैरष्टोर्द्विगतं प्रतिपदमारभ्य मन्त्रैर्हि ॥ ३४ ॥
 चतुरो मासान् जुहुयात् लक्ष्मीरत्नाय ॥ ३५ ॥

शृङ्गाभिः शालीभिर्द्दिनमनुजुहुयादथाब्दमात्रेण ।
 शाली शालिगृहं स्याद्गोमहिष्याद्यैश्च संकुलं तस्य ॥ ३३ ॥
 शृङ्गावैर्घृतमिहैः प्रतिदिनमग्नौ समेधिते जुहुयात् ।
 अन्नसमृद्धिश्चेदतो स्यादस्य निकेतनेऽब्दमात्रेण ॥ ३४ ॥
 जुहुयात्तिनैः सुशुद्धैः पयसासाज्जायते महालक्ष्मीः ।
 कुमुदैः सकङ्कारैरपि जातीकुसुमेय जायते सिद्धिः ॥ ३५ ॥
 पानाग्नैः पुनरिधकैः सरसिजैर्वैल्वैश्च रक्तोत्पलै-
 र्दुग्धैर्वीरुहसम्भवैः सुदिरजैर्व्याघातवृक्षोद्भवैः ।
 दूर्वाख्यैश्च शमीविकटतभवैरष्टोर्दुयुक्तं शतं
 नित्यं वा जुहुयात् प्रतिप्रतिपदं मन्त्री महासिद्धये ॥ ३६ ॥
 तारव्याघ्रतयथाग्ने जातवेद इहावह ।
 सर्वकर्मणि चेत्युक्ता साधयाऽग्निवधूर्मनुः ॥ ३७ ॥
 ऋष्याद्याः पूर्वोक्ता मन्त्रेणाङ्गानि वर्णभिन्नेन ।
 भूतर्तुंकरणसेन्द्रियगुणयुग्मैर्मन्त्रवर्णकैस्तदपि ॥ ३८ ॥
 अथवा शक्तिस्वस्तिकटर्भाक्षस्तक्म्बुवस्तुगभयवरान् ।
 दधदमिताकण्ठो वो वसुरवतात् कनकमालिकालसितः ॥ ३९ ॥
 वक्तरादेयतुर्हस्यां दिनाद्यावेव दीक्षितः ।
 मन्त्रं द्वादशसाहस्र जपेत् सम्यगुपोषितः ॥ ४० ॥
 अर्घ्येदद्रमूर्त्तिं च लोकेगकुलिशादिभिः ।
 समिटाज्यममाया हि परिगोध्य यथाविधि ॥ ४१ ॥
 ब्राह्मणान् भोजयित्वाथ स्वयं भुक्त्वा समाहितः ।
 परेऽङ्घ्रिं प्रतिपद्येतेर्जुहुयादर्चितेऽनले ॥ ४२ ॥
 मन्त्री षट्समिद्धीर्द्वितिनराजोहविर्घृतेः ।
 षटोत्तरगताहत्या पुनर्देकैकगः क्रमात् ॥ ४३ ॥
 दगाहमेवं कृत्वा तु पुनरेकादशीतिर्यो ।
 गजपा प्रतर्प्य विप्रांश्च प्रदद्याद्गुरुदक्षिणाम् ॥ ४४ ॥

सुवर्णवासोधान्यानि शोणां गाञ्च सतर्णकाम् ।

पुनरष्टोत्तरं मन्वी सहस्रं दिनशोऽजपेत् ॥ ४५ ॥

विधिनेति विधातुरग्निपूजामचिरणैव भवेन्महासमृद्धिः ।

धनधान्यसुवर्णरत्नपूर्णा धरणी गोवृषपुत्रमित्तकीर्णा ॥ ४६ ॥

प्रजपेद्यवा सहस्रसंख्यं दिनशो वत्सरतो भवेन्महाश्रीः ।

जुहुयात् प्रतिवासरं शताख्यं हविषाज्जेन भवेन्महासमृद्धिः ॥ ४७ ॥

पालाशैः कुसुमैर्हुनेद्दधितृक्षौद्राद्भुतैर्मण्डलं

नित्यं साटगतैस्तथैव करवीरोत्येः समृद्धेः हुनेत् ।

यस्मासं कपिनाष्टतेन दिनशोऽप्यष्टौ सहस्रन्तथा

होतव्यं लभते स राज्यसदृशीं लक्ष्मीं यशो वा महत् ॥ ४८ ॥

उत्पूज्यात्तिष्ठमज्दात् पुरुषहरिपदे पिङ्गलान्ते निगद्य

प्रोक्ताथो लोहिताख्यं पुनरपि च वदेत् देहि मेदात् क्रमेण ।

भूयो ब्रूयात्तथा दापय शशियुगमार्णायतुर्विंशदर्शः

प्रोक्तो मन्वोऽखिलेष्टप्रतरणसुरसद्गाद्विपः स्यात् कृशानोः ॥ ४९ ॥

ऋष्याद्याः स्युः पूर्व्ववद्वतुभूतदिशाचिकरणयुगलार्णैः ।

भूलमनुनाऽय कुर्यादङ्गानि क्रमश एव मन्वितमः ॥ ५० ॥

हेमाश्वत्थसुरद्रुमोदरभुवो निर्यान्तमग्नाकृतिं

वयंस्तं धनधान्यरत्ननिचयान् रन्ध्रेः स्वकैः सन्ततम् ।

ज्वालापद्मवितस्त्रोमविवरं भक्तात्तिसम्भेदनं

वन्दे धर्मसुखार्थमोक्षफलदं दिव्याकृतिं पावकम् ॥ ५१ ॥

जप्याश्च लक्ष्मानं मन्वी संदीक्षितोऽय मनुमेनम् ।

जुहुयाच्च तदवसाने दृतसिक्तेः पायसैर्हृशंशेन ॥ ५२ ॥

भङ्गैर्हुतवहमूर्त्तिभिराशेषैः संयजेत्तदस्त्रैश्च ।

पावकमिति मन्वितमो गन्धाद्यैरनुदिनं तमुपहारैः ॥ ५३ ॥

दिनावतारे मनुमेनमन्वहं जपेत् सहस्रं नियमेन मन्त्रवित् ।

अष्टयतायै यशसे त्रिये रजां विमुक्तये युक्तमतिस्तथायुगे ॥ ५४ ॥

शालीतण्डुलकैः सितैश्च पयसा हुत्वा हविः पावकं
गन्धाद्यैः परिपूज्य तेन हविषा संवर्त्य पिण्डं महत् ।
आज्यालोहितमेकमेव जुहुयाज्जप्त्वा मनुं मन्त्रवित्
साष्टौर्ह्वं प्रतिपद्यथो गतमतः स्यादिन्दिरा वत्सरात् ॥ ५५ ॥

अष्टोत्तरं गतमयो ष्टगमुद्रयैव मन्त्री प्रतिप्रतिपदं जुहुयात्पयोऽन्वैः ।
सान्यैर्भवेन्न खलु तत्र विचारणीयं संवत्सरात् स च निकेतनमिन्दिरायाः ॥ ५६ ॥

अष्टौर्ह्वं गतं हविषा मन्त्रेणानेन नित्यशो जुहुयात् ।
पण्मासादाव्यतमो भवति नरो नात्र सन्देहः ॥ ५७ ॥
शालीभिः शुद्धाभिः प्रतिदिनमष्टोत्तरं गतं जुहुयात् ।
धनधान्यसमृद्धः स्यान्मन्त्री संवत्सरार्द्धमात्रेण ॥ ५८ ॥
आज्यैरयुतं जुहुयात् प्रतिमासं प्रतिपदं समारभ्य ।
अतिमहती लक्ष्मीः स्यात्तस्य तु पण्मासतो न सन्देहः ॥ ५९ ॥
अरुणैः पुनरुत्पलैः गतं यो मधुराक्तैः प्रजुहोति वत्सरार्द्धम् ।
मशुनाप्यमुना गताधिकं (१) स प्रलभेन्महुं महत्तराच्च लक्ष्मीम् ॥ ६० ॥

प्रातीपलायकरवीरजवाप्यविल्व-

व्याघातकेसरकुरण्टभवैः प्रसूनैः ।

एकैकशः गतमयो मधुरवयाक्तै-

र्जुह्वन् प्रतिप्रतिपदं श्रियमेति वर्षात् ॥ ६१ ॥

खण्डैश्च सप्तदिनमप्यमृतान्तोत्पै-

र्मन्त्री हुनेहुषसहस्रमयो पयोऽन्तैः ।

सम्यक् समर्थं दहनं त्वचिरेण जन्तु-

यातुर्धिकादिविषमन्त्ररतो विमुञ्चगात् ॥ ६२ ॥

शीरद्रुमत्वगभिपक्वजनैर्यथावत्संपूर्य कृष्णमभिपूज्य लगानुमन्त्रं ।

अथा मनुं पुनरमुं त्रिसहस्रमात्रं सेकक्रिया प्वरहरी ग्रहवेलातप्तो ॥ ६३ ॥

(१) "दशाधिकम्" इति पाठान्तरम् ।

पयसि हृदयदग्ने भानुमालोक्त्य तिष्ठन्
 प्रजपतु च सहस्र नित्यगो मन्त्रमेतन् ।
 स दुरितमपमृत्युं रोगजातञ्च हित्वा
 ब्रजति नियतसौख्यं वत्सराद्दीर्घमायुः ॥ ६४ ॥

मनुनाऽमुनाऽष्टयतजसमथ प्रपिबेज्जलं ज्वलनदीपमकृत् ।
 शुरुमुक्तमप्युदरगं त्वमुना परिजापितं पचति कुक्ष्यनलः ॥ ६५ ॥
 हुनेदरुणपङ्कजैस्त्रिमधुराप्नुतेर्नित्यशः
 सहस्रमृतुमासतः पृथुतरा रमा जायते ।
 प्रतिप्रतिपदं हुनेदिति बुधोऽथवा सवत्सरं
 विनष्टवसुरप्यसौ भवति चेन्दिरामन्दिरम् ॥ ६६ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे षोडशः पटलः ॥ * ॥

सप्तदश पटलः ।

अथ सप्तहेण कथयामि मनुमपि महागणेशितु ।
यं समवहितधिय सुधिय समुपास्य सिद्धिमधिकां प्रपेदिरे ॥ १ ॥
तार श्रीशक्तिमारावनिगणपतिवीजानि दण्डीनि चोक्ता
पद्यादिघ्न चतुर्थ्यां वरवरदमयो सर्व्वयुक्त जनश्च ।
आभाय्य च्छेनमेऽन्त वशमिति च तथैवानयेति द्विठान्त
प्रोक्तोऽय गाणपत्यो मनुरखिलविभूतिप्रद कल्पशाखी ॥ २ ॥
ऋषिरपि गणकोऽस्य स्याच्छन्दो निहृदन्विता च गायत्री ।
सकलसुरासुरवन्दितचरणयुगो देवता गणाधिपति ॥ ३ ॥
प्रणवादिबीजपीठस्थितेन दोर्धस्वरान्वितेन सता ।
अङ्गानि षडविदध्याम्नन्ती विघ्नेश्वरस्य बीजेन ॥ ४ ॥
मन्दाराद्यै कल्पकहृत्तविशेषैर्व्विगिष्टतरफलदै ।
गिगिरितचतुराग्रेऽन्तर्व्व्यानातपचन्द्रिकाकुले च तले ॥ ५ ॥
ऐचवज्रनिधिलङ्घरोकणजालकवाहिना च गन्धर्व्वहेन ।
समेविते च सुरतरुसुमन श्रितमधुपपञ्चचलनपरेण ॥ ६ ॥
रत्नमये मणिवष्पप्रवालफलमुष्पपल्लवस्य सत ।
महतोऽधस्तादृतुभिर्युगपत्समेवितस्य कल्पतरो ॥ ७ ॥
मिहमुखपादपीठगनिपिमयपद्मे त्रिपटकोणोत्तमिति ।
आमीनस्त्वैकरदो हृद्दुदरो दगमुजोऽरुणो गजवदन ॥ ८ ॥
बीजापूरगदेक्षुकाम्बुक रुजाचक्राक्षपाशोत्पल
ब्रीह्यधम्वविषाणरत्नकलगमोद्यत्कराभोरुह ।
ध्वेया वल्लभया न पद्मकरयाग्रिष्टो ज्वलद्गुपया
विश्रात्यन्तिविनाशसंस्थितिकरो विघ्नो विगिष्टार्थद ॥ ९ ॥

करपुष्करधृतकलशसुतमणिमुक्ताप्रवालवर्षण ।

अविरतधारां विकिरन् परितः साधकसमयसम्पत्त्ये ॥ १० ॥

मदजललोलुपमधुकरमालां निजकर्णतालताडनया ।

निर्व्वासयन् मुहुर्मुहुरमरैरसुरैश्च सेवितो युगपत् ॥ ११ ॥

अग्रेऽथ विल्वमभितथ रमारमेशौ तद्दक्षिणे वटजुषौ गिरिजावृषाद्वौ ।

पृष्ठेऽथ पिप्पलजुषौ रतिपञ्चवाणौ सव्ये प्रियङ्गुमभितथ महीवराद्वौ ॥ १२ ॥

ध्येयौ च पद्मयुगचक्रदरैः पुरोक्तौ

पाशाङ्गुशाख्यपरशुविशिखैरथान्यौ ।

युग्मोत्पलेक्षुमयचापग्रैस्तृतीया-

वल्ग्वौ शूकाङ्गकलमाग्रगदारथाङ्गैः ॥ १३ ॥

ध्येयाः षट् कोणास्त्रिषु परितः पाशाङ्गुशामयेष्टकराः ।

सप्रमदा गणपतयो रक्ताकाराः प्रभिन्नमदविवशाः ॥ १४ ॥

अग्रास्त्रावामोदः प्रमोदसुमुखौ च तमभितोऽस्त्रियुगे ।

पृष्ठे च दुर्गुंशाख्यस्वसुमभितोऽविघ्नविघ्नकर्तारौ (१) ॥ १५ ॥

सव्यापसव्यभागे तस्य ध्येयौ च शङ्खपद्मनिधौ ।

मौक्तिकमाणिक्यांभौ वर्धन्तौ धारया धनानि सदा ॥ १६ ॥

सिद्धिसमृद्धौ चान्या कान्तिर्मदनावती मदद्रवया ।

द्राविणिवसुधाराख्ये वसुमत्वपि विघ्ननिधियुगप्रमदाः ॥ १७ ॥

ध्यात्वैवं विघ्नपतिं चत्वारिंशत्सहस्रसंयुक्तम् ।

प्रजपेन्नचचतुष्कं चतुःसहस्रञ्च दीक्षितो मन्त्री ॥ १८ ॥

दिनमनु सचतुर्थत्वारिंशत्संख्यं सन्तर्पयेद्विघ्नम् ।

उक्तजपान्ते मन्त्री जुहुयाच्च दशांशतोऽष्टभिर्द्रव्यैः ॥ १९ ॥

भोदकपृथुकसलाजाः सशक्तवः सेत्तुनारिकेलतिनाः ।

कदलीफलसहितानौत्यष्ट द्रव्याणि संप्रदिष्टानि ॥ २० ॥

(१) "पृष्ठे चतुर्दुर्गुंशाख्यसुमभितोऽविघ्नविघ्नकर्तारौ" इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमर्चयितव्यो जपता मनुमपि च मन्त्रिणा गणपः ।
 प्राक्प्रोक्तपद्मपीठे सशक्तिके सामिकामनौ विधिना ॥ २१ ॥
 तीव्रा ज्वालिनी नन्दा सभोगदा कामरूपिणी चोद्या ।
 तेजोवती च सत्या संप्रोक्ता विघ्ननाशिनी नवमी ॥ २२ ॥
 सर्वयुतं शक्तिपदं प्रोक्ता कमलामनाय नम इति च ।
 आसनमन्दः प्रोक्तो नवशक्त्यन्ते समर्चयेदमुना ॥ २३ ॥
 आद्या मियुनैराहृतिरपरा स्यान्निधिविरपि च पङ्क्तिभिः ।
 अङ्गैरन्या मातृभिरपरैन्द्राद्यैश्च पञ्चमी पूज्या ॥ २४ ॥
 दीक्षाभिषेकयुक्तः प्रजपेत् संपूजयेदिति गणेशम् ।
 अभिधीयतेऽस्य च पुनर्गुर्व्वादेशेन मन्त्रिणो दीक्षा ॥ २५ ॥
 मध्ये च दिग्दलानां चतुष्टयाग्रे (१) प्रविन्यसेत् कलगान् ।
 क्षीरद्रुविस्वरोहिणपिप्पलफलिनीत्वगुद्भवैः क्वाथैः ॥ २६ ॥
 संपूरयेद्यथावत् क्रमात् समाधाद्य गणपतिमियुनानि ।
 अभ्यर्च्य चोपचारैर्हुत्वा विधिवत् पुनः समभिषिञ्चेत् ॥ २७ ॥
 इति जपहुतार्चनाद्यैः सिद्धो मन्त्रेण कर्म कुर्वीति ।
 अष्टद्रव्यैर्व्यान्यैर्हुनेच्च तत्प्रयोजनावाप्त्यै ॥ २८ ॥
 स्वर्णास्ये मधुना च गव्यपयसा गोसिद्धये सर्पिणा
 नक्षत्रैः यर्करया जुहोतु यशसे दध्ना च सर्वर्द्धये ।
 चक्षैरन्नमग्न्यहये च सतिनैर्द्रव्यामये तण्डुलै-
 र्नाजाभिः पतये कुसुमकुसुमैः साग्वारिभिर्व्वाससे ॥ २९ ॥
 पद्मेर्भूपतिमुत्पलैर्नृपवधूं तन्मन्त्रिणः कौरवे-
 रग्न्यादिसमिद्धिरग्नजमुखान् वर्णान् वधूः पिटजैः ।
 पुत्तन्यादिभिरन्वहं च वगयेज्जुह्वननाहृत्यै
 मोषैर्वृष्टिसमूहये च जुहुयान्नन्वी पुनर्ज्योतसे ॥ ३० ॥

मन्त्रेणाय पुराऽमुनेव चतुराश्रया ममातर्यं च
 यीगक्तिम्भरभूविनायकरतीनांग्रेव वीजादिकम् ।
 पामोदादिनिधिद्वयं च चतुःपूषे चतुर्व्यारकं
 मन्त्री तर्पणतत्परोऽभिनपितं संप्राप्याभ्रण्डनात् ॥ ३१ ॥

अथ गजनिष्ठुनृपतिर्गजवनमध्ये प्रमाधयेदारीम् ।
 तस्यिकटे सुविगानं चतुरस्रं कारयेत् गृह्यव्यम् ॥ ३२ ॥
 परिचीतदृढावरणं तस्यतुर्दरितोरणोन्नमितम् ।
 तन्निभ्रण्डपवर्धं चतुरस्रामुपतां स्यर्नी कृत्वा ॥ ३३ ॥
 उत्तरभागे तस्याः कुण्डं रचयेद्यथा पुरा तत्र ।
 चापजह्रिभवमानुषचक्रप्रोक्तानयाचरान्मन्त्री ॥ ३४ ॥
 कर्हृदिमेष्टनासु क्रमेण विनिगुविजेटसमवाप्त्यै ।
 संप्रोक्तनचणयुतं प्रविरचयेन्मण्डनं स्थलीमध्ये ॥ ३५ ॥
 पावाद्य विघ्नेश्वरमर्चयित्वा प्रागुक्तया तन्त्रविधानकृत्वा (१) ।
 निवेद्य चायो महामण्यनेहो प्राज्येय माण्डेरपि भोज्यजातैः ॥ ३६ ॥
 पाधाय वैश्वानरमस्य कुण्डे समर्प्य मन्त्रैः क्रमशः कृगानोः ।
 तैरेव पूषे जुष्टयादृष्टतेन मन्त्री मन्त्रहारा च ततस्त्रिवारम् ॥ ३७ ॥
 तारेण मन्त्रप्राभिधुता अरक्ष्याविघ्नेश्वरीजैः क्रमशोऽनुवहैः ।
 पदत्रयेणापि च मन्त्रराजं विभज्य मन्त्री नवधा जुहोतु ॥ ३८ ॥
 पुनः समस्तैश्च मन्त्रवर्णमस्यं प्रजुह्वयपि सर्पिण्यैव ।
 पूर्वप्रदिटैर्जुष्टयादयाष्टद्रव्यैः प्रसिक्तैर्मधुरवेषेण ॥ ३९ ॥
 सचतुयत्वारिङ्गकहस्त्रसंख्येयतुःगतैश्चतुर्भिः ।
 दशकैश्चतुर्भिरपि हुताश्चतुयत्वारिङ्गहिमेरतो भवति ॥ ४० ॥
 करिकलभाः करिणीभिः संपाद्यन्ते(२)ऽवष्टेऽत्र गणपतिना ।
 प्रतिदिनमभ्यवहार्यं च विप्रान् सवर्द्धितस्तदाशीर्भिः ॥ ४१ ॥

(१) "तत्र विधानकृत्वा" इति वा पाठः ।

(२) "वपाद्यन्ते" इति वा पाठः ।

ऋषिदेवते तु पूर्वं छन्दस्तु विराड्मुष्य संप्रोक्तम् ।
 वीजेन दीर्घभाजा कथितोऽङ्गविधिः क्रमेण विन्दुमता ॥ ६५ ॥
 धृतपागाद्गुणकल्पलतिकास्त्रदद्य वीजपूरयुतः ।
 शशिशकलकलितमौलिस्त्रिलोचनोऽरुणतनुय गजवदनः ॥ ६६ ॥
 भासुरभूषणदीप्तो वृहदुदरः पद्मविष्टरो ललितः ।
 ध्येयोऽनायतदोःपत्नरसिरुहः सम्पदे सदा मनुजैः ॥ ६७ ॥
 दीक्षायुक्तः प्रजपेत्तच्च मनुमेनमथ तिलैरयुतम् ।
 त्रिमधुरयुक्तैर्जुहुयात् पूर्वोक्तैर्व्याघवाटभिर्द्रव्यैः ॥ ६८ ॥
 विघ्नविनायकवीराः सशूरवरदेभवत्कैकरदाः ।
 लम्बोदरय मात्राङ्गाहच्योरन्तराय लोकेगाः ॥ ६९ ॥
 पूज्याः सितघृतपायसहवनात्सञ्जायते महालक्ष्मीः ।
 केवलघृतहुतमुदितो विघ्नः सद्यो वशीकरोति जगत् ॥ ७० ॥
 एकमपि नारिकेलं सचन्द्रलोष्टेभ्यः हुनेन्नन्वी ।
 दिनगयत्वारिङ्गहिनतः स तु वाञ्छितार्थमभ्येति ॥ ७१ ॥
 सपृथुकगङ्गुकलाजातिलैरभीष्टार्थसिद्धये जुहुयात् ।
 सापूपनारिकेलेक्षुकदलीभिस्तथा समधुराभिः ॥ ७२ ॥
 अष्टभिरैतैर्विहितो ह्योमः सर्वार्थसाधको भवति ।
 दिनगः सघृतामहुतो गृहयात्राप्रापको गृहस्थानाम् ॥ ७३ ॥
 पञ्चदशमष्टामादौ गणपं सन्तर्पयेच्चतुःपूर्वम् ।
 चत्वारिङ्गहारं सशुद्धजलेरिन्दिराप्तये मन्वी ॥ ७४ ॥
 समहागणपतियुक्तैर्विघ्नाद्यैर्दृगभिराद्यैर्दिनगः ।
 तर्पणपूजाहुतविधिरपि वाञ्छितार्थसिद्धिप्रदायको भवति ॥ ७५ ॥
 विम्बादभ्युदवत् समेत्य सवितुः शोपानकै राजतै
 श्लोयं तोयजविष्टरं घृतनतादन्तं मपागाद्गुणम् ।
 नामां माध्यन्तिके निधाय सुधया तद्रन्ध्रनिर्यातया
 मिद्धन्तं पुनरन्ध्रं गणपतिं घृत्वाऽमृतैस्तर्पयेत् ॥ ७६ ॥

प्राग्भाषितानपिविधीन् विधिवद्विदध्या-
न्मन्त्री विगेषविदयाम्यहमादरेण ।

एकत्र या गणपतौ मनुजाः धरुणा
नामानुरूपमनुमेनममी भजन्तु ॥ ७७ ॥

इति लपद्भुतपूजातर्पणैर्विघ्नराजं
प्रभजति मनुजो यस्तस्य मिद्विर्लिंगान्ना ।

भवति सधनधान्यैः पुत्रमित्रादियुक्ता
विगतसकलविघ्ना विगतसम्यादिनी च ॥ ७८ ॥

॥ ७९ ॥ इति श्रीमत्पञ्चसारे सप्तदशः पटलः ॥ ७९ ॥

अष्टादशः पटलः ।

अथ मन्मथमन्त्रविधिं विधिना कथयामि सहोमविधिं सजपम् ।
मथनस्य पुरामपि मोहकरं व्यथिताखिलसिद्धसुरादिगणम् ॥ १ ॥
अजकलाप्रथमाऽवनिशान्तिभिर्युतसुधाकरखण्डविकाशिभिः । (१)
निगदितो मनुरेप मनोभुवः सकलधर्मसुखार्थयशोवहः ॥ २ ॥
ऋष्यादिकाश्च सम्मोहनगायत्रीमनोभुवः प्रोक्ताः ।

वीजेन दीर्घभाजा विहितान्यङ्गान्यमुष्य जातियुजा ॥ ३ ॥

अरुणमरुणवासोमाल्यदामाङ्गरागं

स्वकरकलितपाशं साङ्गुशास्त्रेषुचापम् ।

मणिमयसुकुटाद्यैर्दोमिमाकल्पजातै-

ररुणनलिनसंस्थं चिन्तयेदङ्गयोनिम् ॥ ४ ॥

तरणिलक्ष्ममुं मनुमादरात् समभिजप्य हुनेच्च दशांशतः ।

तदनु किंशुकजैः प्रभवैः शुभैस्त्रिमधुरार्द्रतरैर्निजसिद्धये ॥ ५ ॥

मोहनी चोभणी त्रासी स्तम्भन्याकर्षणी तथा ।

द्राविण्याक्षादिनी क्लिप्वा क्लेदिनी स्मरगन्तयः ॥ ६ ॥

साशान्तिहयवामश्रुतिसर्गान्द्रयुगकलवलैश्च सहैः ।

शोषणमोहनसन्दीपनतापनमादनान् यजेत् क्रमशः ॥ ७ ॥

अनङ्गरूपा सानङ्गमदनाऽनङ्गमन्मथा ।

अनङ्गकुसुमाऽनङ्गकुसुमातुरमंशका ॥ ८ ॥

अनङ्गगिरिाऽनङ्गमेखलाऽनङ्गदीपिका ।

अद्रागापालयोग्म्ये पाणानङ्गावृती यजेत् ॥ ९ ॥

भालिख्यात् कर्णिकायामनलपुरपुटे मारवीजं ससाध्यं
 तद्गन्धेष्वङ्गपट्कं वहिरपि गुणशो मारगायत्रिवर्णान् ।
 मालामन्त्रं दलाग्रेष्वपि गुहमुखशः पार्थिवास्त्रिष्वनङ्गं
 कुर्यादयन्त्रं तदेतद्भुवनमपि वशेत् का कथा मानवेपु ॥ १० ॥
 प्रोक्ताथ कामदेवाय विद्महे तदनु पुष्पवाणाय ।
 तथा धीमह्यन्ते तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयाच्च गायत्री ॥ ११ ॥
 नत्यन्ते कामदेवाय चोक्ता सर्वजनं वदेत् ।
 प्रियायेति तथा सर्वजनसंमोहनाय च ॥ १२ ॥
 वीक्षयित्वा ज्वलपदं प्रज्वलच्च प्रभाषयेत् ।
 पुनः सर्वजनस्येति हृदयं मम चेत्यथ ॥ १३ ॥
 वशमुक्तां कुरुं वीक्ष्य कथयेद्दङ्घ्रिबल्लभाम् ।
 प्रोक्तो मदनमन्त्रोऽष्टचत्वारिंशद्विरक्षरैः ॥ १४ ॥
 इति यन्त्रकृतसकलशो बहुशः कतमं नरं न परिमोहयति ।
 प्रमदावनीश्वरसमानगरादिकमीश्वरानपि वशीकुरुते ॥ १५ ॥
 वक्ष्ये विधानमन्यन्ननोभवस्याथ मोहनं जगतः ।
 येनार्चितः स देवो वाञ्छितमखिलं करोति मन्त्रविदाम् ॥ १६ ॥
 असतोद्भवो भकरकेतनः सङ्कल्पजन्माद्ययाचतरूपी ।
 इक्षुधनुर्धरपुष्पशराख्यावङ्गानि च वज्रिजायन्तानि ॥ १७ ॥
 अरुणतरवसनमाख्यानुलेपनाभरणमिक्षुशरासनधरम् ।
 न्यस्तशरबीजदेहो ध्यायेदात्मानमङ्गजं रुचिरम् ॥ १८ ॥
 अङ्गवाणाहनेरूढं पूज्याः षोडश शक्तयः ।
 युवतिर्विप्रलम्भा च ज्योत्स्ना सुभ्रूर्मदद्रवा ॥ १९ ॥
 सुरता वारुणी लोला कान्तिः सौदामिनी तथा ।
 कामच्छत्रा चन्द्रलेखा शकी च मदनाद्वया ॥ २० ॥
 योनिर्भायावती चेति शक्तयः स्युर्मनोभुवः ।
 शोको मोहो विनासश्च विभ्रमो मदनातुरः ॥ २१ ॥

अपत्रपी युवा कामी चूतपुष्पो रतिप्रियः ।
 ग्रीष्मस्तपान्त ऊर्जश्च हेमन्तः गिशिरो मदः ॥ २२ ॥
 चतुर्थामावृत्तौ पूज्याः स्युर्मरपरिचारकाः ।
 परभृत्सारसौ चैव शुक्रमेघाह्वयौ तथा ॥ २३ ॥
 अपाङ्गभ्रूविनासी च हावभावो स्मरप्रियाः ।
 माधवी मानतो चैव हरिणाची मदोत्कटा ॥ २४ ॥
 एताद्यामरहस्ताः स्युः पूज्याः कोणेषु संस्थिताः ।
 हृत्तेखया स्रनान्ना च शक्त्यादीना समर्चनम् ।
 इन्द्रायै सप्तमी पूज्या स्मरार्चाविधिरीदृशः ॥ २५ ॥
 मदनविधानमितीत्यं प्रोक्त योऽनेन पूजयेद्विधिना ।
 स तु सकललोकपूज्यो भवेन्मनोज्ञश्च मन्दिरं लक्ष्म्याः ॥ २६ ॥
 विलसदहङ्कारतनुर्मनःशिवो विभ्रमास्रदीभूतः ।
 बुद्धिगरोरा नारी नरः सदा चित्तयोनिमधिगच्छेत् ॥ २७ ॥
 इति मदनयोगकृत्या यो रमयेन्नित्यशो निजा वनिताम् ।
 स तु भुक्तिभुक्तिगामी वनिताजनहृदयमोहनो भवति ॥ २८ ॥
 आत्मानं मदनं ध्यायेदाशुशुचिगिरूपकम् ।
 तद्बीजाग्रं शिवं ज्वालालीढं तन्वीतनुं तथा ।
 सुधामयीश्च तद्दयोनिं नवनीतमयीं स्मरेत् ॥ २९ ॥
 संगच्छेच्च शिवज्वालालीढं तद्दृढयादिकम् ।
 आनिद्वेदग्निमंस्पृगद्भुतं तद्रूपकामृतम् ॥ ३० ॥
 रसनागिम्बयाकर्षेत् तद्वन्तरसनामृतम् ।
 कुसुमाश्रयिणा यादौ (१) स्पृशेत् करकहैरपि ॥ ३१ ॥
 ज्ञानिं न कुर्याज्जीवस्य मन्त्री विगदमानसः ।
 रतावधोऽधो मध्मोऽङ्गमेखेवं समाहितः ॥ ३२ ॥

निजां प्रियां भजेदेवं सा मारगरविह्वला ।

छायेवानुगता तस्य भवेदपि भवान्तरे ॥ ३३ ॥

साध्याख्याकामवर्णैः प्रतिपुटितलसत्कार्णिकं (१) पत्रराज-
त्तारत्विक्पचजाष्टादशसमिदृतुगं डान्तगान्ताक्षराद्यम् ।

आशाशूलाद्धितं तद्विपतिरिपुदले सम्यगालिख्य सेरं
मारं जप्तास्य यामाशयति वशगता सा भवेत् सद्य एव ॥ ३४ ॥

हंसारूढो मदनस्त्रैलोक्यचीभको भवेदाशु ।

द्युयुतो (२) रञ्जनकृत् स्याज्जीवोपेतस्तथायुषे गस्तः ॥ ३५ ॥

तारयुजा त्वमुनाग्नौ हुत्वा सम्प्रातितेन चाज्येन ।

सम्भोजयेत् पतिं स्वं वनिता स नितान्तरञ्जितो भवति ॥ ३६ ॥

दध्यक्ताभिर्जुहुयाज्जाजाभिः कन्यकां समाक्राहन् ।

कन्यापि वरं लभते विधिना नित्यानुरक्तममुनैव ॥ ३७ ॥

अभिनवैः सुमनोभिरशोकजैर्दधियुतैर्विहिता हवनक्रिया ।

परमवश्यकरी परिकाङ्क्षितामभिवहेदचिरादिव कन्यकाम् ॥ ३८ ॥

अभीष्टदायी स्मरणादप्रि स्मर-

स्तथा जपादर्चनया विशेषतः ।

प्रसादतोऽस्याखिललोकवर्त्तिन-

धिराय वश्याश्च भवन्ति मन्त्रिणः ॥ ३९ ॥

छन्दामध्यगताः प्णायगोव्यर्णा यज्ञमध्यगाः ।

गोपीजनवकाराः स्युर्भाय स्वाहा स्मरादिकाः ॥ ४० ॥

ऋषिश्च नारदोऽस्य स्याद्गायत्रं छन्द उच्यते ।

मन्त्रस्य देवता कृष्णस्तदङ्गविधिरुच्यते ॥ ४१ ॥

मूलमन्त्रचतुर्वर्ण्यचतुष्केण द्विकेन च ।

प्रोक्तान्यङ्गानि भूयोऽमुं चिन्तयेद्देवकीसुतम् ॥ ४२ ॥

(१) "बीजकम्" इति वा पाठः ।

(२) "सद्युतः" इति पाठान्तरम् ।

अथान्नीलकलापद्युतिरहिरिपुपिच्छीलसत्कजालो
 गोपीनेत्रोत्पलाराधितललितवपुर्गोपगोवन्दवीतः ।
 श्रीमद्वक्त्रारविन्दप्रतिहसितशशाङ्काकृतिः पीतवासा
 देवोऽसौ वेणुवाद्यचपितजनघृतिर्देवकीनन्दनो वः ॥ ४३ ॥
 अयुतद्वितयावधिर्जपः स्यादरुणैरम्बुरुहैर्हुनेहृशांशम् ।
 सुरजिह्विह्विते तु पीठवर्धे दिनशो नन्दसुतः समर्चनीयः ॥ ४४ ॥
 अङ्गाग्नेड्वच्चाद्यैः परिपूज्य च पायसेन सुसितेन ।
 हैयङ्गवीनकदलीफलदधिभिः प्रीणयेच्च गोविन्दम् ॥ ४५ ॥
 जुहुयाद्बुधहविर्भिर्बिम्बमलैः सर्पिः सितोपलोपेतैः ।
 इष्टान्तुष्टो लक्ष्मीं समावहेत् सद्य एव गोविन्दः ॥ ४६ ॥
 बालं नीलाम्बुदाभं नवमणिविरणक्तिद्विणीजालबद्ध-
 योणीजङ्घान्तयुग्मं विपुलरुक्मखप्रोक्षसत्कण्ठभूपम् ।
 पुष्पाभोजाभवक्त्रं हतशकटपतत्पूतनाथं प्रसन्नं
 गोविन्दं शङ्करेन्द्राद्यमरवरनतं (१) पूजयेद्वासरादौ ॥ ४७ ॥
 यम्यं देवैर्मकुन्दं विकसितकरविन्दाभं (२) मिन्दीवराक्षं
 गोगोपीवन्दवीतं जितरिपुनिवह कुन्दमन्दारहासम् ।
 नीलश्रीवायपिच्छाकलनसुबिलसत्कुन्तलं भातुमन्तं
 देवं पीताम्बरद्वयं यजतु च दिनशो मध्यमेऽङ्को रमायै ॥ ४८ ॥
 विक्रान्त्या ध्वस्तवैरिद्रजमजितमपास्ताऽवनीभारमाद्यै-
 रावीतं नारदाद्यैर्मुनिभिरनुदिनं तत्त्वनिर्णीतिहेतोः ।
 मायाङ्गे निर्मलं तं निरुपममजरं पूजयेन्नीलभासं
 मन्त्री विष्णोदयस्थित्यपहरणपरं मुक्तिदं वासुदेवम् ॥ ४९ ॥
 त्रिकालमेयं परिचिन्त्य शार्ङ्गिणं प्रपूजयेद्यो मनुजो महामनाः ।
 म धर्ममयं मनुजं त्रियं परामवाप्य देहापदि मुक्तिमाप्नुयात् ॥ ५० ॥

(१) "शङ्कररमजम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वरविन्दभम्" इति पाठान्तरम् ।

ग्रामं गच्छन्नगरमपि वा मन्त्रजापौ मनुष्यो
देवेशं तन्मुखमनु मुहुस्तर्पयेद्गुग्गुलुङ्गा ।
शुद्धैस्तोयैः स तु बहुरसोपेतमाहारजातं
दद्यान्नित्यं प्रचुरधनधान्यांशुकाद्यैर्मुकुन्दः ॥ ५१ ॥

भिन्नावृत्तिर्द्दिनमनु तमेवं विचिन्त्यात्मरूपं
गोपस्त्रीभ्यो मुहुरपहरन्तं मनोभिः सहैव ।
लीलावृत्त्या ललितललितैद्येष्टितैर्दुग्धसर्पि-
र्दध्यन्नाद्यं स पुनरमितामेति भिन्नां गृहेभ्यः ॥ ५२ ॥

ध्यानी मन्त्री मन्त्रजापौ च नित्यं यदयद्वाञ्छन् यत्र यत्र प्रयाति ।
तत्तल्लब्ध्वा तत्र तत्र प्रकामं प्रीतः क्रीडेद्देववन्मानुषेषु ॥ ५३ ॥
एवं देवं पूजयन्मन्त्रमेनं जप्यान्मन्त्री सर्व्वलोकप्रियः स्यात् ।
इष्टान् कामान् प्राप्य सम्पन्नवृत्तिर्नित्यं शुभं तत्परं धाम भूयात् ॥ ५४ ॥

॥ ५४ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टादशः पटलः ॥ ५४ ॥

एकोनविंशः पटलः ।

अथ प्रणवसंज्ञकं प्रतिवदामि मन्त्रं परं
सजापमपि सार्चनं सङ्कृतकृत्तिसोपासनम् ।
अशेषदुरितापहं विविधकामकल्पद्रुमं
विमुक्तिफलसिद्धिदं विमलयोगिसंसेवितम् ॥ १ ॥

आद्यः स्वरः समेतोऽमरेण सधसप्तमार्णविन्दुयुतः ।
प्रोक्तः स्यात्प्रणवमनुस्त्रिमात्रकः सर्व्वमन्त्रसमवायी ॥ २ ॥
मन्त्रस्यास्य मुनिः प्रजापतिरथ छन्दश्च देव्यादिका
गायत्री गदिता जगत् परमात्मास्यस्तथा देवता ।
अक्षीर्वैर्युगमध्यगध्रुवयुतैरङ्गानि कुर्यात् स्वरै-
र्मन्त्री जातियुतैश्च सत्यरहितैर्व्या (१) व्याहृतीभिः क्रमात् ॥ ३ ॥
विष्णुं भास्वत्किरीटाद्भद्रवलयगलाकल्पहारोदराङ्घ्रि-
त्र्योणीभूषं सवक्षीमणिमकरमहाकुण्डलामण्डितांसम् (२) ।
हस्तोद्यच्छक्रगङ्गास्त्रजगदममलं पीतकौशेयमागा-
विद्योतद्भाममुद्यद्दिनकरसदृशं पद्मसंस्थं नमामि ॥ ४ ॥
दीक्षितो मनुमिमं शतलक्षं प्रजपेत्प्रतिद्विनेच्च दशांगम् ।
पायमेवर्तयुतेय तदन्ते विप्रभूरुहभवाः समिधो वा ॥ ५ ॥
सर्पिः पायसगालीतिलसमिदाज्यैरनेन (३) यो जुहुयात् ।
ऐहिकपारत्रिकमपि स तु लभते वाञ्छितं फलं न चिरात् ॥ ६ ॥

(१) "व्यतिङ्गितैर्वा" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वयिङ्गताङ्गम्" इति वा पाठः ।

(३) "अनेन" इत्यत्र "अनेन" इति पाठान्तरम् ।

अभ्यर्च्य वैष्णवमथो विधिनैव पीठे-
 मावाह्य तत्र सकलार्थकरं मुकुन्दम् ।
 अद्वैः समूर्त्तियुगशक्तियुगैः सुरेन्द्र-
 वज्रादिकैर्यजतु भन्वितमः क्रमेण ॥ ७ ॥
 वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।
 स्फटिकस्वर्णदूर्वैर्द्वन्द्वनीलाकाराश्च वर्णतः ॥ ८ ॥
 चतुर्भुजाश्चक्रमङ्गदपङ्कजधारिणः ।
 किरीटकेयूरिणश्च पीताम्बरधरा अपि ॥ ९ ॥
 सशान्तो त्र्योसरस्वत्यौ रतिद्यास्त्रिदलायिताः ।
 अर्च्यपद्मरजोदुग्धदूर्वावर्णाः स्वलङ्घिताः ॥ १० ॥
 आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्मानसु मूर्त्तयः ।
 निवृत्तिश्च प्रतिष्ठाद्या विद्या शान्तिश्च शक्तयः ॥ ११ ॥
 ज्वलज्वालाक्षः प्रोक्ता आत्माद्या मूर्त्तिशक्तयः ।
 इति पञ्चावरणकं विधानं प्रणवोद्भवम् ॥ १२ ॥

इत्थं मन्त्री तारमनुं जापहुताश्चाभिदैरङ्गीकृत्य च युञ्ज्यादपि योगान् ।
 यैः सलब्धा चेह समया त्रियमन्त्रे शुद्ध विश्वोर्ध्वास परं प्राप्स्यति योगी ॥ १३ ॥
 करपादमुखादिविहीनमनारतदृश्यमनन्यगमात्मपदम् ।
 यमिहात्मनि पश्यति तत्त्वविदस्त्वमिमं किल योगमिति ब्रुवते ॥ १४ ॥
 योगासिदूषणपरन्त्वथ कामकोपलोभप्रमोहमदमस्तरतेति पट्टकम् ।
 वैरं जयेत्सपदि योगविदेनमङ्गेर्योगस्य धीरमतिरष्टभिरिष्टदैश्च ॥ १५ ॥
 यमनियमासनपवनायामाः प्रत्याहृत्य धारण्या ।
 ध्यानश्चापि समाधिः प्रोक्तान्यङ्गानि योगयोग्यानि ॥ १६ ॥
 सत्यमहिंसा समता धृतिरस्तेयं दमार्जवश्च तथा ।
 वैराग्यमिति यमः स्यात् स्वाध्यायतपोऽर्चनाव्रतानि तथा ॥ १७ ॥
 सन्तोषश्च सग्रीवो नियमः स्यादासनश्च पञ्चविधम् ।
 पद्मस्वस्तिकभद्रकवचकवोराहयाः क्रमात्तदपि ॥ १८ ॥

रेचकपूरककुम्भकभेदातिविधः प्रभञ्जनायामः ।
 मुञ्चेद्दक्षिण्याऽनिलमथानयेद्दामया च मध्यगया ॥ १८ ॥
 संस्थापयेच्च नाद्येत्येवं प्रोक्तानि रेचकादीनि ।
 षोडशतद्विगुणचतुःपष्टिमात्रकाणि तानि च क्रमशः ॥ २० ॥
 चित्तात्मैक्यधृतस्य प्राणस्य स्यात् संहतिः स्थानात् ।
 प्रत्याहारो ज्ञेयश्चेतन्ययुतस्य सम्यगनिलस्य ॥ २१ ॥
 स्थानस्थापनकर्म प्रोक्ता स्थाधारणेति तत्त्वज्ञैः ।
 यो मनसि देवताया भावः स्यादस्य मन्त्रिणः सम्यक् ॥ २२ ॥
 संस्थापयेच्च तत्रेत्येवं ध्यानं विदन्ति तत्त्वविदः ।
 सत्तामात्रं शुद्धं नित्यमपि निरञ्जनञ्च यत्प्रोक्तम् ॥ २३ ॥
 तत्प्रविचिन्त्य च तस्मिंश्चित्तलयः स्यात् समाधिरुद्दिष्टः ।
 अष्टाङ्गैरिति कथितेः पुनराशु निगृह्यतेऽरिरात्मविदा ॥ २४ ॥
 अथवा शोषणदाहनप्रावनभेदेन शोधिते देहे ।
 पञ्चागद्विर्मात्राभेदैर्बन्धिवत् समापयेत्प्राणान् ॥ २५ ॥
 पञ्चागदात्मकोऽपि च कलाप्रभेदेन तार उद्दिष्टः ।
 तावन्प्राणायमनात्कलाय विधृता भवन्ति तत्त्वविदा ॥ २६ ॥
 पूर्वमिडाया वदने विचिन्त्येदून्मानिनं वीजम् ।
 तेनागतेन देहं प्रशोषयेत् सान्तराधिकरचरणम् ॥ २७ ॥
 पिङ्गला प्रतिमुञ्चेत्तथैव कार्गन्धवेन रक्तकचा ।
 प्रतिदद्या पूर्वविधिना मुञ्चेन्नैगाकरेण सुप्तिनेन ।
 संपूरयेत् सुधामयजलशीकरवर्षिणा तनुं सकलाम् ॥ २८ ॥
 सुजीर्णमितभोजनः सुखसुप्तासनिद्रादिकः
 सुशुद्धतनमदृग्देहं विरहितं च शीतादिभिः ।
 पटाजिनकुशोत्तरे सुविगदे च महासने
 निमीनितविशोचनः प्रतिविशेत् सुखं प्राप्नुतः ॥ २९ ॥

प्रसारितं वामकरं निजाङ्गे निधाय तस्योपरि दक्षिणञ्च ।
 ऋजुः प्रमत्तोऽवहितेन्द्रियः सन्नाधारमत्यन्तसमं स्मरेत् स्वम् ॥ ३० ॥
 तन्मध्यगतं प्रणवं प्रणवस्थं विन्दुमपि च विन्दुगतम् ।
 नादं विचिन्त्य तारं यथावदुच्चार्य तन्नयेत् सुषुम्नान्तम् ॥ ३१ ॥
 तन्मध्यगतं शुद्धं शब्दब्रह्मातिसूक्ष्मतन्तुनिभम् ।
 तेजः स्मरेच्च तारात्मकमपि मूल चराचरस्य सदा ॥ ३२ ॥
 ॐकारो गुणबीजं प्रणवस्तारो ध्रुवश्च वेदादिः ।
 आदिरुमध्यो मपरो नामान्यस्य त्रिमात्रकश्च तथा ॥ ३३ ॥
 अस्य तु वेदादित्वात् सर्वमनूनां प्रयुज्यतेऽद्यादौ ।
 योनिश्च सर्वदेहे भवति च स च ब्रह्म सर्वसम्वादः ॥ ३४ ॥
 ऋक् च तदाद्यादिः स्यात्तन्मध्यान्त यजुश्च ।
 मान्तादिः सामापि तस्य भेदा बहवः प्रोक्ता हि वेदलोकेषु ॥ ३५ ॥
 उच्चार्योच्चार्य च तं क्रमान्नयेदुपरि पङ्कद्वयान्तान्तम् ।
 मनसा स्मृते यदाऽस्मिन्ननो लयं याति तावदभ्यस्येत् ॥ ३६ ॥
 अथवा विन्दुं वर्तुलमावर्त्तयित्वा स्त्रिभिरुपेतमेवमिव ।
 प्रोतं रविविम्बेन च समभ्यसेत् सुतसुधामयं तेजः ॥ ३७ ॥
 अपमृत्युरोगपाप्मजिदचिरेण नृणां सिद्धिदो योगः ।
 अथवा मूलाधारोत्थिता प्रभा विसर्गविभेदतन्तुनिभा ॥ ३८ ॥
 वदनामृतकरविम्बस्थिता ध्याताऽमृताम्बुलवसुलिता ।
 स्थावरजङ्गमविषहृद्योगोऽयं नात्रसन्देहः ॥ ३९ ॥
 अथवा त्रिवलयविन्दुगधाम प्रणवेन समुन्नयेद्दूर्ध्वम् ।
 पीतोष्णतन्तुनिभं सौषुम्नेनैव वर्त्मना योगो ॥ ४० ॥
 तस्मिन्निधाय चित्तं विन्ययं गमयेद्दिनेशमंश्याति ।
 पुनरावृत्तिविहीनं निर्व्वाणपदं व्रजेत् समभ्यामात् ॥ ४१ ॥
 अथवा दिव्यबीजमौ पुनरुमपि विषे तमपि संहरेद्दिन्दौ ।
 विन्दुं नादे तमपि शक्ती शक्ति तथैव शान्ताख्ये ॥ ४२ ॥

तेजस्यनन्यगे चिति निर्द्वन्द्वे निष्कले सदानन्दे ।
 सूक्ष्मे च सर्वतो मुखकरपदनयनादिलक्षणे लक्ष्ये ॥ ४३ ॥
 स्वामिनि संहृत्यैवं करणेन्द्रियवर्गनिर्गमापेतः ।
 विनीनपुष्पपापो निरुच्छसन् ब्रह्मभूत एव स्यात् ॥ ४४ ॥
 अथवा योगोपेताः पञ्चावस्थाः क्रमेण विज्ञाय ।
 तामिर्युञ्जीत सदा योगी सद्यः प्रसिद्धये सुप्तये ॥ ४५ ॥
 जाग्रत् स्वप्नसुप्ती तुरीयतदतीतके च तास्तासु ।
 स्वेरिन्द्रियैर्यदात्मा भुङ्क्ते भोगान् स जाग्रो भवति ॥ ४६ ॥
 संज्ञारहितैरपि तैरस्यानुभवो भवेत् पुनः स्वप्नः ।
 आत्मनिरुदयुक्ततया नैराकुल्यं भवेत् सुषुप्तिरपि ॥ ४७ ॥
 पश्यति परं यदात्मा निस्तमसा चेतसा तुरीयं तत् ।
 आत्मपरमात्मपदयोरभेदतो व्याप्रायादयदा योगी ॥ ४८ ॥
 तत्तु तुरीयातीतं तस्यापि भवेन्न दूरतो सुक्तिः ।
 अथवा सूक्ष्माख्यायां पश्यन्त्यां मध्यमाख्यवैखर्योः ॥ ४९ ॥
 स सुषुम्नाग्रगयोरपि युञ्ज्याज्जाग्रदादिभिः पवनम् ।
 बीजोच्चारो जाग्रद्विन्दुः स्वप्नः सुषुप्तिरपि नादः ॥ ५० ॥
 शक्त्यात्मकं तुरीय शान्ते लय आत्मनस्तुरीयान्तम् ।
 अद्भुतगुणफज्जानुदितयं च शुद्धं सीवनी मेढ्रम् ॥ ५१ ॥
 नाभिर्हृदयं ग्रीवा सलम्बिकाग्रं तथैव नासा च ।
 भूमध्यललाटाग्रं सुषुम्नाग्रं द्वादशान्तमित्येवम् ॥ ५२ ॥
 उरक्रान्ती परकायप्रवेशने चागती च पुनः स्वतन्वी ।
 स्थानानि धारणायाः प्रोक्तानि मरुत्प्रयोगविधिनिपुणैः ॥ ५३ ॥
 स्थानिष्वेवात्ममनःसंयोगसमौकरकर्मणोऽभ्यासात् ।
 पश्चिरेणोत्क्रान्त्याद्या भवन्ति संसिद्धयः प्रसिद्धतराः ॥ ५४ ॥
 कण्ठे भूमध्ये हृदि नाभौ सर्वोद्भवे अरेत् क्रमशः ।
 मवरममोरहवर्णैरनिनममाकालवच्चनियं स्यात् ॥ ५५ ॥

अवनिजलानलमारुतविहायसां शक्तिभिश्च तद्बीजैः (१) ।
 सारूप्यमात्मनश्च प्रतिनीत्वा तत्तदाशु जयति सुधीः ॥ ५६ ॥
 एवंप्रोक्तैर्योगैरायोजयतोऽन्वहं तथात्मानम् ।
 अचिरेण भवति सिद्धिः समस्तसंसारमोचनी नित्या ॥ ५७ ॥
 इति योगमार्गभेदेः प्रतिदिनमारूढयोगयुक्तधिया ।
 सिद्धय उपलभ्यन्ते मुक्तिपुरीसंप्रवेशनद्वारः ॥ ५८ ॥
 कम्पः पुलकानन्दौ वैमल्यस्यैर्यलाघवानि तथा ।
 सकलप्रकाशवित्ते इत्यष्टावस्थाः प्रसूचिकाः सिद्धेः ॥ ५९ ॥
 त्रैकाल्यज्ञानेहा मनोज्ञता छन्दतो मरुद्गोधः ।
 नाडीसंक्रमणविधिर्व्याक्सिद्धिर्देहतश्च देहाप्तिः ।
 ज्योतिःप्रकाशने चेत्यष्टौ स्युः प्रत्यया युजः सिद्धेः ॥ ६० ॥
 अणिमा महिमा च तथा गरिमा लघिमेक्षिता वशित्वञ्च ।
 प्राप्तिः प्राकाम्यञ्चेत्यष्टैश्चर्याणि योगयुक्तस्य ॥ ६१ ॥
 अष्टैश्वर्यसमेतो जीवन्मुक्तः प्रवक्ष्यते योगी ।
 योगानुभवमहासुतरसपानानन्दनिर्भरः सततम् ॥ ६२ ॥
 इत्येवं प्रणवविधिः समीरितोऽयं
 भक्त्या तं प्रभजति यो जपादिभेदेः ।
 स प्राप्नोत्यनुततनित्यशुद्धबुद्धं
 तद्विष्णोः परमतरं पदं नराग्र्यः ॥ ६३ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसूत्रे एकोनविंशः पटलः ॥ * ॥

विंशः पटलः ।

अथ पुनरभिवक्ष्ये मन्दमटाचराख्यं
सकलदुरितदुःखध्वान्तसन्नेदभानुम् ।
प्रणवद्वयनारावर्णतोऽन्ते यणार्णौ
मपर इति समुद्दिष्टोऽयमिष्टार्थदायी ॥ १ ॥

तार गङ्गुत्यतया निर्दिष्टः सोऽहमर्थकः पूर्व्वमे ।
नार्ण, प्रतिपेक्षाधी मोकारद्यायमर्थको भवति ॥ २ ॥
सलिलाननपवनधरा क्रमेण नारायणाचराः प्रोक्ताः ।
चरमो यन्मु विभक्तिव्यक्त्यर्थं दर्शितस्तदर्थार्थं ॥ ३ ॥
ऋषिरस्य मनोः साध्यनारायण इतीरितः ।

छन्दस्य देवी गायत्री परमाका च देवता ॥ ४ ॥

अथ क्रुद्धमहावीरद्युसहस्रपदादिकैः ।
उक्तैर्जातियुते कुर्यात् पञ्चाङ्गानि मनो. क्रमात् ॥ ५ ॥
अष्टाचरेण व्यस्तेन कुर्यादष्टाङ्गक सुधीः ।

सहस्रिश्चरि गिखापग्नेनेवाप्नोदरपृष्ठके ॥ ६ ॥

अर्कोवाभ किरीटान्वितमदारलसत्कुण्डल दीप्तिराजत्-
केयूर कौमुभाभशवनरुचिरहार सपीताम्बरश्च ।

नानारत्नागुभिद्राभरणगतयुत शीधराश्रिष्टपार्श्वे

यन्दे दी मत्तचक्राम्बुरुहदरगद विभवन्त्य सुकुन्दम् ॥ ७ ॥

मदीक्षितो मनुमिम प्रतिजमुसिच्छन्

उप्येवमिजिन यपुपैष तु योगपीठम् ।

अमोरुयुग्मपदसानननाभिसूत

पार्श्वेद्वेष्टिद्विहितगात्रममुज्ज्वलम् ॥ ८ ॥

मध्येऽनन्ताद्यैरपि सन्नानात्मान्तिकैर्यजेन्नन्वी ।
 पौठाख्यमन्त्रपश्चिममथगन्धाद्यैश्च सम्यगुपचारैः ॥ ८ ॥
 प्रणवं हृदयञ्चैव प्रोक्त्वा भगवते पदं
 विष्णवे च समाभाष्य सर्व्वभूतात्मने पदम् ॥ १० ॥
 वासुदेवाय सर्व्वात्मसंयोगपदमुच्चरेत् (१) ।
 योगपद्मपदे चोक्त्वा ततः पौठात्मने नमः ॥ ११ ॥

अथ न्यासः ।

अस्त्रमन्त्रप्रवक्षाशो मन्त्रवर्णास्तनौ न्यसेत् ।
 विन्यस्तैर्यैर्भवेन्नन्वी मन्त्रवर्णात्मको हरिः ॥ १२ ॥
 आधारहृददनदोःपदमूलनाभौ
 कण्ठे सनाभिहृदयस्तनपार्श्वपृष्ठे ।
 कास्येक्ष्णयवणगन्धवहे च दोःपत्-
 सम्यङ्गुलीषु हृदि धातुषु सानिलेषु ॥ १३ ॥
 मूर्धेक्ष्णस्यहृदयोदरसोरुजङ्घा-
 पादद्वयेषु लिपिषो न्यसतु क्रमेण ।
 गण्डांसकीरुचरणेषु रथाङ्गशङ्ख-
 श्रीमद्गदास्त्रजपदेषु समाहितात्मा ॥ १४ ॥
 ततोऽष्टाक्षरपूर्व्वर्धं स्मर्त्तव्यो द्वादशाक्षरः ।
 मन्त्रो द्वादश मूर्त्तिस्तु तत्रभिन्नास्तनौ न्यसेत् ॥ १५ ॥
 अष्टप्रकृत्यात्मकश्च संप्रोक्तोऽष्टाक्षरो मनुः ।
 अष्टानां प्रकृतीनाञ्च चतुर्णामात्मनामपि ॥ १६ ॥
 द्वादशानान्तु संयोगो मन्त्रः स्याद्द्वादशाक्षरः ।
 आदित्या द्वादश प्रोक्ता युक्ता द्वादशमूर्त्तिभिः ॥ १७ ॥

केशवादिप्रदिष्टानां (१) मूर्त्तिनां द्वादशादितः ।

आदिस्त्रयुता न्यस्येत्ताः स्युर्द्वादश मूर्त्तयः ॥ १८ ॥

ललाटोदरद्वयकण्ठदन्तपार्श्वसंके गले ।

तथा वामचये पृष्ठककुदोय यथाक्रमम् ॥ १९ ॥

द्वादशाक्षरमन्त्रश्च मन्त्रविन्मूर्द्धि विन्यसेत् ।

मूर्द्धस्थो वासुदेवस्तु व्याप्नोति सकलां तनुम् ॥ २० ॥

पुनस्तत्प्रतिपत्त्यर्थं किरीटादिमनुं जपेत् ।

किरीटकेयूरहारपदान्याभाष्य मन्त्रवित् ॥ २१ ॥

मकरान्ते कुण्डलश्च शङ्खचक्रगदादिकम् ।

अलङ्कृतपदं चीक्या पीताम्बरधरेति च ॥ २२ ॥

श्रीवक्त्राद्धितमाभाष्य वक्षःस्थलमथो वदेत् ।

श्रीभूमिसहितं स्वात्मज्योतिर्द्वयपदं वदेत् ॥ २३ ॥

दीप्तिमुक्त्वा करायेति सहस्रादित्यतेजसे ।

हृदन्तः प्रणवादिः स्यात् किरीटादिमनुस्त्वयम् ॥ २४ ॥

कृत्वा स्यण्डिनमस्मिन्निक्षिप्य निजासिकां समुपविश्य ।

पीठादिकं निजाङ्गे प्रपूज्य गन्धादिभिः सुशुद्धमनाः ॥ २५ ॥

सद्वादशाक्षरान्तं प्रपूज्य विधिवत् किरीटमन्त्रेण ।

कुर्यात् पुण्याञ्जलिमपि निजदेहे पञ्चगोष्ठ्यवा त्रिशः ॥ २६ ॥

इति दीक्षितविहितविधिः संप्रोक्तोऽष्टाक्षरस्य मन्त्रस्य ।

शुद्धानां विमलधियां दीक्षा प्रतिवर्ष्यतेऽत्र संक्षेपात् ॥ २७ ॥

कृत्वा त्रिगुणितादीनामेकं मण्डलमुज्ज्वलम् ।

आप्यार्चनोक्तविधिना शक्तिभिः पीठमर्चयेत् ॥ २८ ॥

विमलीकर्पणी ज्ञाना क्रिया योगेति शक्तयः ।

प्रदो मत्या तथेगानाऽनुग्रहा नवमी भूता ॥ २९ ॥

निधाय कलशं तत्र पञ्चगव्येन पूरयेत् ।

पयोभिर्वा गवां प्रोक्तैः काथैर्वा साष्टगन्धकैः ॥ ३० ॥

अष्टाक्षराङ्गैरष्टार्षयुगैरष्टाक्षरान्वितैः ।

दलमूले यजिद्वयो वासुदेवादिकान् क्रमात् ॥ ३१ ॥

सशक्तिकांस्ततो बाह्ये सम्पूज्या हरिहेतयः ।

चक्रशङ्खगदाम्बुजकौस्तुभमुसलाः सखद्वयनमालाः ॥ ३२ ॥

रक्ताच्छपीतकनकश्यामलक्षणद्युशुक्लभासः स्युः ।

ध्वजश्च वैनतेयश्च शङ्खपद्मी दिशागताः ॥ ३३ ॥

विघ्नार्थकौ तथा दुर्गा (१) विश्वक्सेनो विदिग्गताः ।

ध्वजः श्यामो विपो रक्तो निधी शुक्लारुणप्रभौ ॥ ३४ ॥

अरुणश्यामलश्यामपीता विघ्नादयो मताः ।

इन्द्रादयस्तद्विहित्य पूज्याः पूर्वोदिभिः क्रमात् ॥ ३५ ॥

इति विष्णोर्विधानन्तु पञ्चावरणमुच्यते ।

एवमभ्यर्च्यते विष्णावुपचारैस्तु पूर्ववत् ॥ ३६ ॥

अग्निमाधाय कुण्डे तु ब्रह्मयागसमीरितैः ।

जुहुयादष्टभिर्द्रव्यैर्मनुनाऽष्टाक्षरेण तु ॥ ३७ ॥

पृथगष्टशतावृत्त्या हुत्वा दत्त्वा वलिन्ततः ।

अभिषिच्य गुरुः शिष्यं प्रवदेत् पूर्व्ववन्मनुम् ॥ ३८ ॥

द्वादश्लक्षमानेन स तु मन्त्रं जपेत्ततः ।

तदर्धसंख्यकं वापि शुद्धाचारो जितेन्द्रियः ॥ ३९ ॥

पद्मासनः प्राग्बदनोऽप्रलापी तन्मानसस्तर्जनिवर्जिताभिः ।

अथस्रजा बाहुनिभिर्जपेत्तं नातिद्रुतं नातिविलम्बितञ्च ॥ ४० ॥

प्रागोरितैरथ जुहोतु दशांशकं वा द्रव्यैः शुभैः सरसिजैर्मधुराप्नुतैर्वा ।

रत्नांशुकप्रवरकाञ्चनगोमहीभिर्धान्यैर्यथाविभवतः प्रयजेदगुरुं च ॥ ४१ ॥

विप्रान् प्रतर्प्य विभवैरथ मन्त्रजापौ
 संज्ञासयेज्जपविधिञ्च ततः क्रमेण ।
 नित्यार्चना च विहिता विधिनाऽमुनैव
 प्रोक्तक्रमेण विदधात्वथ चात्मपूजाम् ॥ ४२ ॥
 इति जपहुतार्चनाद्यैर्मन्त्रौ योऽष्टाक्षरं समभ्यस्येत् ।
 स त्वेहिकीञ्च सिद्धिं संप्राप्यान्ते प्रयाति परमपदम् ॥ ४३ ॥
 अङ्गानि पूर्वन्त्वथ मूर्त्तिशक्तीः सकेशवादींश्च पुरन्दरादीन् ।
 समर्चयेद्यस्तु विधानमेतन्नरोऽचिरात् काङ्क्षितमेति कामम् ॥ ४४ ॥
 यष्टव्याः सुवर्वासुदेवादिरादौ
 चक्राद्याः केत्वादिक्ताः केशवाद्याः ।
 इन्द्राद्याश्चेत्येवमेव प्रदिष्टं
 पुष्ट्यायुःश्रीकीर्त्तिसिद्धौ विधानम् ॥ ४५ ॥
 सवासुदेवादिकमर्चयित्वा भूयो ध्वजादींश्च पुरन्दरादीन् ।
 क्रमेण विद्वान् विधिनार्चयौतेत्यथ क्रमश्च त्रिदशाभिपूज्यः ॥ ४६ ॥
 इत्युक्तविधिवत्तुक्ते पूजयितुरथैकमपि यथाशक्ति ।
 अचिरेण भवति सत्प्रीहस्तगता सकलवर्गसिद्धिकरी ॥ ४७ ॥
 अष्टाक्षराक्षराष्टकमूर्त्तिविधानानि भेदभिन्नानि ।
 वक्ष्याम्यर्चयितृणां याञ्छितसकलार्थसिद्धिदानि सदा ॥ ४८ ॥
 सिन्दूरकुन्दकरवन्दकबन्धुजीव-
 काश्मीरपद्मकरन्दरुचः क्रमेण ।
 नीलोत्पलाम्बुरुहारागसमानरूपाः
 सुगन्धयोगोऽष्ट कथिता मनुवर्णजाताः ॥ ४९ ॥
 परिदरगदाजहस्ताः सर्व्वास्तु नकारमोऽर्णयोर्मूर्त्ती ।
 गङ्गारिदरगदाजकरे लक्षणमन्यत् समानरूपं स्यात् ॥ ५० ॥
 या मूर्त्तिरर्णतेऽस्या व्रजन्ति परियारता तदवशिष्टाः ।
 पविगिष्टेऽन्तेऽप्यंगे स्वयञ्च परिवारतां प्रयाति तदा ॥ ५१ ॥

इयमेवावृत्तिरधिका ध्रुवजे ध्रुवजात् पुरा समुद्दिष्टात् ।
भवति विधानादिति पुनरेषां प्रथमविधानमुद्दिष्टम् ॥ ५२ ॥
अथ द्वितीयाक्षरजेऽङ्गतोऽन्ते वर्णाष्टमूर्त्तिरपि मूर्त्तिशक्तीः ।
यजेद्विधाने च सकेतुलोकपालादिकानन्यदथ प्रवक्ष्ये (१) ॥ ५३ ॥

मोकारजे (२) रतिधृती च सकान्तितुष्टि-
पुष्टिष्मृतीरपि च दीह्यभिधाञ्च कीर्त्तिम् ।
केत्वादिकञ्च सशतक्रतुपूर्वकञ्च

सम्पूजयेद्दिमलधौः पुनरङ्गतोऽन्ते ॥ ५४ ॥
नाकारजेऽङ्गतोऽन्ते प्रपूजयेन्मूर्त्तिशक्तिलोकेशान् ।
रावर्णजे तु मूर्त्तिः श्रीभूमायामनोमयनीच यजेत ॥ ५५ ॥
ङ्गीः श्रीरतिः सपुष्टिर्मोहनिमाये महदादियोगाद्ये ।
तृतीयावृत्तिरन्यदशेषं पुरैव निर्दिष्टम् ॥ ५६ ॥
यकारजेऽरिशङ्खौ च सगदाहलशार्ङ्गकाः ।
सुसलः खड्गशूलौ च तृतीया नाक्षरोद्भव ॥ ५७ ॥
शेषो वासुकितचक्रकर्कोटकपङ्कजमहापद्माः ।
दरपाल(३)कुलिकाख्यौ (४) तृतीयमन्यत् समं विधानेऽन्ये ॥ ५८ ॥
अङ्गैः प्रथमावरणं भूर्त्तिभिरपि शक्तिभिर्द्वितीयमपि ।
अन्ये केयवकेत्वादिव्यां स्यात् पञ्चमश्च मत्स्याद्यैः ॥ ५९ ॥
मत्स्यः कूर्मवराहौ नृसिंहकुलविरामकृष्णाय ।
कल्किः सानन्तात्मा पुनरमृतात्मा च षष्ठमहिषाद्यैः ॥ ६० ॥
सप्तममपि लोकेगैरष्टममपि तदायुधैश्च संग्रोह्यम् ।
प्रागुक्तोप विधानेष्वालक्ष्यं नोक्तमत्र यत्तदपि ॥ ६१ ॥

(१) "सकेतुलोकपालादिकास्तुष्टिविधानास्तुत्या" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मूर्त्त्यादितिम्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "गङ्गापात्र" इति पाठान्तरम् ।

(४) "गुलिकाख्यौ" इति पाठान्तरम् ।

- , अष्टाचराचरविधानचतुष्कयुग्मं
 प्रोक्तक्रमेण विधिनाभियजेदय एनम् ।
 भक्त्या सुकुन्दमनुजापरतो नराग्र्यः
 प्राप्नोति वाञ्छितमयन्नत एव कामम् ॥ ६२ ॥
 ॥ ५ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे विंशः पटलः ॥ ५ ॥
-

एकविंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यामि च मासभेदभिन्नानि यन्त्राण्यपि संग्रहेण ।
रेखाक्रमयुन्ति विचित्रवर्णलसन्ति विष्णोश्च विधानभाञ्जि ॥ १ ॥
यैः कुर्युरिष्टासिनिविष्टचेष्टा धरण्यनन्तादिकसंज्ञकानि ।
व्रतान्यभीष्टार्थदकल्पवृक्षैरनारतैव च साधकैः ॥ २ ॥
मेपादिकं यच्च चतुष्कमादौ मासेषु तद्वायुगृहाहतं स्यात् ।
सिंहादिकं भूगृहसंहतञ्च चापादिकं पार्थिवयुग्मवीतम् ॥ ३ ॥
मेपादिकेषु त्रिगुणात्मकानि चराणि भास्वदगुणितात्मकानि ।
स्थिराण्यथो षड्गुणितानि तज्जैरुक्तानि यन्त्राण्युभयात्मकानि ॥ ४ ॥
तानि त्रिषड्द्वादशकात्मकोक्तैः स्युर्लक्षणैरभ्युपलक्षितानि ।
स्त्रैः स्त्रैश्च नामप्रविभक्तरूपभेदैर्ब्रह्मैर्लक्षितविश्वकानि ॥ ५ ॥
त्रिगुणितमपि यन्त्रमष्टपत्राहतमथ षड्गुणितं द्विषड्दलाख्यम् ।
स्थिरगतमपि चाष्टयुग्मपत्रं तदपि षड्युगपत्रशोभितं वा ॥ ६ ॥
पञ्चं चरोभस्थिरसंज्ञकेषु रक्तप्रपीताच्छदनादिवर्णम् ।
मासेषु यन्त्रोदरकृततत्तन्मासाभिधामूर्त्यभिधाघराख्यम् ॥ ७ ॥
केयबभेपादीनां ये दीर्घा मूर्तिरागिवर्णानाम् ।
ते हस्तानि भवन्ति च निगदितमिति यन्त्रकृतिसामान्यम् ॥ ८ ॥
सुवर्णगोक्षीरजवागिलामपीतेन्द्रनोलाख्यकैरवाभाः ।
काश्मीरमेघाञ्जनरोचिषस्य क्रमेण वर्णैरपि केयवाद्याः ॥ ९ ॥
इतीरिताद्यापि किरीटहारकैयूरपीताम्बरकादितुभ्याः ।
सचक्रगङ्गाः सगदाम्बुजाय सम्यञ्जनीयास्तपनैः क्रमेण ॥ १० ॥

धातुर्गममित्राख्यावरुणांशुभगा विवस्त्रदिन्द्रयुताः ।
 पूषाह्वयपर्जन्यौ त्वष्टा विष्णुश्च भानवः प्रोक्ताः ॥ ११ ॥
 प्रथमं केशवधातुकमितरन्मारायणार्थमाख्यञ्च ।
 अन्यन्नाधवमेवं परमपि गोविन्दवारुणं प्रोक्तम् ॥ १२ ॥
 पञ्चममपि विष्णुवंशं (१) मधुसूदनभगञ्च षष्ठमपि ।
 त्रिविक्रमविवस्त्रदाख्यं सप्तममन्यञ्च वामनेन्द्रमपि ॥ १३ ॥
 श्रीधरपौष्णं नवमं दशमञ्च हृषीकेशपार्जन्यम् ।
 अम्बुजनाभं त्वाष्ट्रं दामोदरवैष्णवं विधानानि ॥ १४ ॥
 आदौ विधानेषु समेतमूर्त्तिः शक्तौद्यतस्त्रोऽभियजेद्यथावत् ।
 राशिष्वथो भानुयुताश्च मूर्त्तिः प्रवक्ष्यमाणञ्च निरूप्य भन्तौ ॥ १५ ॥
 ह्यहिरिहृदिककनकाक्षकेष्वथो केतुकेयवाद्यौ च ।
 मत्स्यादिकेशपाद्यौः समभियजेदन्तरा समावरणम् ॥ १६ ॥
 प्राणुप्रोद्यत् स्वराट्द्वितयहतमहाबीजकं शक्तिलक्ष्मी-
 कामैरात्ताग्निकोणं वहिरपि हृतसिद्धान्वितक्रोडमन्त्रम् ।
 विन्दूनामन्तरालेष्वपि च विनिश्चितैः कादिवर्गैश्च युक्तं
 षड्भिवर्णयथ्यगेहाहतमभिमतकामप्रदं मेधयन्त्रम् ॥ १७ ॥
 गौरीन्दिरा रतिधृती वसुधा तुष्टिपुष्टिचमाप्तस्त्रयः ।
 मूर्त्त्योश्च मध्यमाहतिराग्नेयात् प्राग्ध्वजादिभिरपि कथिता ॥ १८ ॥
 ह्यगजरथभृत्वादीनरिपरिभवश्रीय्यादिसिद्धिञ्च ।
 तेजो यगश्च विपुलं पूजयितुर्व्वितनुते विधानमिदम् ॥ १९ ॥
 मणैरादौरभन्तैः समभिहतमहाबीजमज्मभ्यराजत्-
 पान्तघाद्यधराब्धौ शुद्धनयनकुताशास्त्रिराज्यगार्णम् ।
 अस्त्रैर्गण्डद्वयोदत्पचनिपिपरिवीतश्च लाद्यैः सकान्तैः (२)
 काद्यैर्नानैश्च यन्त्रं बहुविधफलदं पूजितं स्यादुपीत्यम् ॥ २० ॥

(१) "विष्णुवंश" इति पाठान्तरम् । (२) "लाद्यैश्च कान्तैः काद्यैर्नानैश्च" इति वा पाठः ।

नित्याऽनन्ता व्यापिनी व्योमरूपा

शान्तिर्विद्यारूपिणी च प्रतिष्ठा ।

कल्पामोघा चण्डिका दीर्घलिङ्गे-

त्येव प्रोक्ता ह्यावृतिः स्यात्तृतीया ॥ २१ ॥

सुरभिहयमहिषदासीदासाभरणांशकादिसिद्धिकरम् ।

वृषजं विधानमेतद्देहान्ते सिद्धिस्तत् परस्य सतः ॥ २२ ॥

प्रागच्छन्नात्रभिख्यालिपिभिरभिवृतं यत् स्वरायुक्तवृत्तं

शायैः चान्तैस्तदाद्यैरपि परिवृतगण्डन्तदस्यात्तज्जं सम् ।

काद्यैर्भान्तैः प्रवीतं मयरलवहयुग्विन्दुकं वायुगेहा-

वीतं वाङ्मपदानप्रसवगुणयुतं युग्मजं यन्त्रमेतत् ॥ २३ ॥

इन्द्राणी कौमारिका ब्रह्मजाता

वाराह्याख्या वैष्णवी चाथ लक्ष्मीः ।

चामुण्डा माहेश्वरी स्यात्तृतीया

रक्षा प्रज्ञा श्रीप्रदं स्याद्विधानम् ॥ २४ ॥

पाशाद्यष्टाचरार्णप्रतिपुटितमहाष्टाचरार्णवृत्तान्त-

र्वीजं शाखान्तरूढं गगननृहरिवीजात्तत्कोणं वह्निय ।

कामिन्यष्टाचराद्यन्तगहरिहरवीजावृतं प्रत्यनूद्य-

हर्णाद्यं वायुगेहे स्थितमिति गदितं कर्कटोत्पन्नं यन्त्रम् ॥ २५ ॥

रक्ता रमा कराली कमला चण्डेन्दिरा महोच्छुषा ।

श्रीरिति मूर्त्तियुगलयोर्मध्यगता चाहतिरियञ्चापि ॥ २६ ॥

भूतिर्विभूतिरुवतिर्नतिर्धृतिरतिसंयतिद्युतयः ।

आवृतिरेषा प्रोक्ता श्रीवश्यकरं विधानमिति गदितम् ॥ २७ ॥

लक्ष्मणाष्टाचरावेष्टितद्वयमथो द्वादशार्णात्तत्कोणं

सान्तःस्थाकाष्टवर्णैः क्रमगतविगतैरुल्लसत्तत्त्वगण्डम् ।

सिंहानुष्टुप्पद्यार्णान्तरितहतकलालङ्कृतं चाथ वङ्गि-

प्राणेशानक्षपाटायिगकषटतपत्वक्शर्नं सिंहयन्त्रम् ॥ २८ ॥

अच्युतकामिनिभानुमनोज्ञा विश्वतनुर्विमला हरिभद्रे ।
 सूक्ष्मसरस्वतिनन्दनसन्ध्या स्यादिति मध्यगता हतिरेषा ॥ ४४ ॥
 अवनिपशुपुत्रसम्पदमपि पितृसौख्यञ्च हृष्यबोधञ्च ।
 कुरुते विधानमेतत् प्रयोक्तुरन्ते च निर्वृतिं परमाम् ॥ ४५ ॥
 प्रान्विष्यद्ब्रह्मदीर्घा समभिहतमहाबीजमस्त्रेषु षट्सु
 द्योतस्त्रीमार्गलक्ष्मीगिरिदुहितृधराबीजकं प्रोसमेतम् ।
 द्योतद्वाद्यैः कपालैर्व्विहरिपि च कुकोणाष्टकोल्लासिहंसं
 सर्वार्थान् साधकेभ्यो वितरति विधिवत् कल्पितं मीनयन्त्रम् ॥ ४६ ॥
 हृष्टिर्द्युष्टिसुष्टिरिष्टा सप्तुष्टिः कान्तिर्मेधा मङ्गला वामसंज्ञा ।
 दुर्गा प्रज्ञा भारती मध्यसस्या वाक्सामर्थ्यश्रीकरं स्याद्विधानम् ॥ ४७ ॥
 एभिर्व्विधानैर्धरणीव्रतादिदीक्षाविधीन् ये विधिना प्रकुर्युः ।
 ते पुण्यभाजो नितरां समृद्धा सपुत्रदाराः सुखिनो भवन्ति ॥ ४८ ॥
 दीर्घायुषो सुख्यतरेन्दिराद्य महाप्रभावास्त्वसमानवीर्याः ।
 कलेवरान्ते विगताधयस्ते विष्णोरनन्य पदमाप्नुवन्ति ॥ ४९ ॥
 एभिर्व्विधेयाः कलगाश्च तत्तन्मासोक्तयन्त्रेषु नैर्यथावत् ।
 निजेषितं प्राप्य मनोरथन्ते भुक्तेषु सुक्तेरनुभावकाः स्युः ॥ ५० ॥
 कर्पोन्मिते च द्वाटकपट्टे यन्त्रं विनिर्णय्य चतुरस्त्रे ।
 तद्वित्रीं गच्छते वा कलयेषु विनिक्षिपेच्च दीक्षासु ॥ ५१ ॥
 अभिषिष्य यन्त्रकलगं (१) गुरवे प्रददातु संयतमतिः सुमतिः ।
 दुरितापनोदविधये द्युतये यगसे श्रिये च मतिसंयतये ॥ ५२ ॥
 एषां योगविधीनामेकेन तु पूजयंस्तदवसाने ।
 तत्तन्मूर्त्तिप्रोक्त्यै संस्तोतव्योऽनया हरिः सुत्या ॥ ५३ ॥
 प्रमोद भगवन्महामहानाकुण्ठितात्मने ।
 तवाद्भिपद्वज्रजरोरागिणीं भक्तिमुत्तमाम् ॥ ५४ ॥

अज प्रसीद भगवन्नमितद्युतिपञ्जर ।

अप्रमेय प्रसीदास्रहुःखहन् पुरुषोत्तम ॥ ५५ ॥

स्वसंवेद्यस्वरूपात्मन्नानन्दात्मन्ननामय ।

अचिन्त्यसार विज्ञात्मन् प्रसीदेश निरञ्जन ॥ ५६ ॥

प्रसीद तुङ्ग तुङ्गानां प्रसीद शिव शोभन ।

प्रसीद स्रष्टगम्भीर गम्भीराणा महाद्युते ॥ ५७ ॥

प्रसीदाव्यक्त विस्तीर्ण (१) विस्तीर्णानामणीरणो ।

प्रसीदाद्गार्द्रजातीना प्रसीदान्तान्तयायिनाम् ॥ ५८ ॥

शुरोर्गरीयः सर्वेश प्रसीदानन्त देहिनाम् ।

जय माधव मायात्मन् जय शास्त्रत शङ्खभृत् ॥ ५९ ॥

जय सुन्दर सौम्यात्मन् जय केशव केशिहन् (२) ।

जय शार्ङ्गधर श्रीमन् जय नन्दकनन्दन ॥ ६० ॥

जय चक्रगदापाणि जयाजय्य जनार्दन ।

जय रत्नोत्करावहकिरीटाक्रान्तमस्तक ॥ ६१ ॥

जय पक्षिपतिच्छायानिरुद्धार्ककराकर ।

नमस्ते नरकाराते नमस्ते मधुसूदन ॥ ६२ ॥

नमस्ते नलिनापाङ्ग नमस्ते नयनाञ्जन ।

नमः पापहरेशान नमः सर्वभयापह ॥ ६३ ॥

नमः सहस्रसर्वात्मन् (३) नमः सम्भृतकौस्तुभ ।

नमस्ते नयनातीत नमोऽतिक्रान्तवाक्पथ ॥ ६४ ॥

नमो विभिन्नज्ञेयाय नमः स्मृतिपयातिग ।

नमस्त्रिमूर्तिभेदेन सर्गस्थित्यन्तहेतवे ॥ ६५ ॥

(१) "प्रसीद व्यक्तविस्तीर्ण" इति वा पाठः ।

(२) पुलकान्तरेषु लोकार्हाण्यं न दृश्यते ।

(३) "सम्भृतसर्वात्मन्" इति पाठान्तरम् ।

विष्णवे त्रिदशारातिजिष्णवे परमात्मने ।

चक्रभिन्नारिचक्राय चक्रिणे चक्रवन्धवे ॥ ६६ ॥

विष्णवे विष्णुवन्द्याय (१) विष्णुभूतात्मने नमः ।

नमोऽस्तु योगिध्येयाय नमोऽस्त्वध्यात्मरूपिणे ॥ ६७ ॥

भुक्तिप्रदाय भक्तानां नमस्ते सुक्तिदायिने ।

मनोवाकायचेष्टाः स्युर्ध्यानस्तुतिनमस्त्रियाः ।

देवेश कर्म सर्वं मे भवेदाराधनं तव ॥ ६८ ॥

इति हवनजपार्घ्याभेदतो विष्णुपूजा-

निरतहृदयकर्मणां यस्तु सन्तो चिराय ।

स खलु सकलकामान् प्राप्य हृष्टान्तरात्मा

जननमृतिवियुक्तामुत्तमां सुक्तिमेति ॥ ६९ ॥

॥ ५ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकविंशः पटलः ॥ ५ ॥

(१) "विष्णुवन्द्याय" इति पाठान्तरम् ।

द्वाविंशः पटलः ।

अथोच्यते द्वादशवर्णसंज्ञो मन्त्रस्तु साङ्गः सजपः सहोमः ।
 विधानतो यं प्रतिजप्य भक्ता भुक्तेय मुक्तेय पदं भवेयुः ॥ १ ॥
 तारं सहृदयं मध्ये गवते स्युर्भवार्ययोः ।
 सुययोस्तु तथा देवा मन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ २ ॥
 ऋषिः प्रजापतिश्छन्दो गायत्री विष्णुरुच्यते ।
 देवता ह्रद्गवेण स्यान्नमसा शिर उच्यते ॥ ३ ॥
 चतुर्भिश्च शिखा वर्णैः पञ्चभिः कवचं भवेत् ।
 प्रोक्तमस्त्रं समस्तेन पञ्चाङ्गविधिरीदृशः ॥ ४ ॥
 सपादजानुयुगललिङ्गनाभ्युदरेषु च ।
 हृद्गोर्गलास्यदृष्टस्तशिखास्तचरतो न्यसेत् ॥ ५ ॥ इति संहारः ।
 शिखाललाटनेत्रास्यगलदीर्घदयेष्वपि ।
 सकुचिनाभिलिङ्गाख्यजानुपादेषु विन्यसेत् ॥ ६ ॥ इति स्थितिः ।
 हृत्कुचिनाभिषु तथा गुह्यजानुपदेष्वथ ।
 करकण्ठास्यदृष्टस्तशिखामूर्धसु (१) विन्यसेत् ॥ ७ ॥ इति सृष्टिः ।
 संहृतेर्होपसंहारः सृष्टेय शुभसृष्टयः ।
 स्थितेषु शान्तिविन्यासस्तस्मात्कार्यस्त्रिधा मतुः ॥ ८ ॥
 हरिसुज्ज्वलचक्रदराक्षगदाकुलदोःपरिधं सित(२)पद्मगतम् ।
 यलयद्गदहारकिरीटधरं नयकुन्दरुचं प्रणमामि सदा ॥ ९ ॥
 विधिवदथ विहितदीप्तो जपेन्मनुं वर्णलक्ष्मानममुम् ।
 शुद्धेय तिलैर्जुहुयाद्द्वादशसहस्रसंख्यकं मन्त्री ॥ १० ॥

(१) "शिखासूर्ध्व" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दोः परिकल्पित" इति पाठान्तरम् ।

पीठे हरेरयाङ्गैः सशक्तिभिर्मूर्तिभिस्तदनु यजेत् ।
 केयवसुरनायाद्यैरपि देवं भक्तिसंयुतो विद्वान् ॥ ११ ॥
 समिधामथ दुग्धहृच्चजानां जुहुयादर्कसहस्रकं सदुग्धम् ।
 मनसः परिशुद्धये मनस्वी सष्टतेनापि ययोन्यसा सितेन ॥ १२ ॥
 द्वादशाक्षरजपं तु सार्चनं यो भजेन्नियमतो दिने दिने ।
 ऐहिकं समुपलभ्य वाञ्छितं प्रेत्य याति पदमक्षयं हरिः ॥ १३ ॥
 अथ प्रवक्ष्यामि सुदर्शनस्य विधिं मनोः संग्रहतो जपादेः ।
 यत्किञ्चित् सिद्धिमवापुरग्रां सिद्धा मुनीन्द्रा अपि सद्य एव ॥ १४ ॥
 अन्यतुरीयतदादिकभृगुदहनानन्तवज्जिवन्मास्तैः ।
 तारादिर्मनुरुक्तः स्यादभिमतसिद्धिदो रयाङ्गाख्यः ॥ १५ ॥
 ऋषिरस्याहिर्ब्रध्मन्तोऽनुष्टुब्देवता च विष्णुः ।
 चक्रपदैराविसुधीमज्वालाद्यैः गिरोऽन्वितैरङ्गम् ॥ १६ ॥
 ऐन्द्रीं समारभ्य दिगन्तवस्तादन्तं समुक्ता क्रमशो दशानाम् ।
 चक्रेण बध्नामि नमस्तथोक्ता चक्राय गौर्षष्ठ दिशाम्प्रवन्धः ॥ १७ ॥
 त्रैलोक्यं रच रचेति हुं फट् स्वाहेति चोदितः ।
 तारादिकोऽयं मन्त्रः स्यादग्निप्राकारसंज्ञकः ॥ १८ ॥
 तारन्तु नूद्धाय सितारुणरूपवर्णं
 मध्ये भ्रुवोद्य समयो वदने हकारम् ।
 हृद्गुह्यजानुपदमन्त्रिषु चावगिष्टान्
 वर्णाग्रमेदिति मनोः पुनरग्निवर्णान् ॥ १९ ॥
 अथ्याह्नास्करमप्रभाभिरखिलाभाभिर्दिशो भासयन्
 भीमाक्षः स्फुरददृष्टामविक्रमदंष्ट्रापदीमाननः (१) ।
 दोर्भिरक्रदरो गदाक्षमुमन्प्रामांय (२) पागाद्गुणो
 विभ्रत् पिङ्गगिरोरुहोऽयं भवतयक्ताभिधानो हरिः ॥ २० ॥

(१) "ईडाप्रदोप्राणव" इति पाठान्तरम् । (२) "तामाय" इति पाठान्तरम् ।

प्रोक्ता सुदर्शनायेति विग्रहेऽन्ते महापदेम् ।

ज्वालाय धीमहि प्रोक्ता तत्रयक्रः प्रचोदयात् ॥ २१ ॥

सौदर्शनीयं गायत्री जप्तव्या जप्तुमिच्छता ।

सान्निध्यकारिणीं मुद्रां दर्शयेदनया सुधीः ॥ २२ ॥

नमो भगवते प्रोक्ता महासुदर्शनाय च ।

महाचक्राय च तथा महाज्वालाय चेत्यपि (१) ॥ २३ ॥

दीप्तरूपाय चेत्युक्ता सर्वतो रक्ष रक्ष माम् ।

महाबलाय स्वाहेति प्रोक्तस्तारादिको मनुः ।

रक्षाकरः प्रसिद्धोऽयं क्रियमाणेषु कर्मसु ॥ २४ ॥

पट्कोणान्तःस्थितारं विवरलिखितमन्त्राक्षरं सन्धिराजत्

स्वाङ्गं बाह्ये कलाकेसरमुदरगताष्टाक्षरश्चाष्टपञ्चम् ।

पञ्चं वर्णैः(२)र्विराजत् विकृतिदललसत्पोङ्गशणं त्रिवीतं

व्योमान्त्याणं स्नानान्ना विरचितगुणपाशाङ्कुशं चक्रयन्त्रम् ॥ २५ ॥

प्रणवद्वद्भगवद्युतडे महादिकरयाङ्गचतुर्थीं ह्रमस्त्रकैः ।

निगदितस्त्विति पोङ्गशवर्णको मनुवरो सुनिभिर्विहितादरः ॥ २६ ॥

क्राथैः पयोभूरुहचर्मसिद्धैर्दुग्धेन गव्यैरपि पञ्चभिर्वा ।

मूत्रैः पयोर्व्या प्रतिपूर्य कुम्भं समर्षयेच्चक्रहृदि क्रमेण ॥ २७ ॥

अङ्गैः प्रथमाहतिरपि च पूज्या चक्रादिभिर्द्वितीया च ।

लक्ष्मणादिभिस्तृतीया क्रमात्तथेन्द्रादिभिर्यतुर्थी स्यात् ॥ २८ ॥

चक्रयङ्गगदापद्ममुसला धनुरेव च ।

पाशाङ्कुगो पीतरक्तसितश्यामत्विपस्विमाः ॥ २९ ॥

लक्ष्मीः सरस्वती चाय रतिः प्रीत्याह्वया ततः ।

कीर्तिः कान्तिसुष्टिपुष्टी क्रमेणैव तु शक्तयः ॥ ३० ॥

(१) "मन्त्रवेत्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वर्णैः" इति पाठान्तरम् ।

संपूज्य चैवं विधिना हरिन्तु शिथं गुरुः प्रीततमोऽभिपिच्छेत् ।
 भक्त्या स्वशक्त्या विभवैर्द्विजातीन् सन्तर्प्य भूयो गुरुणानुशिष्टः ॥ ३१ ॥
 एकाग्रचित्तो रविलक्षसंख्य जपेन्मनुं नित्यकृताभिपूजः ।
 तावत् सहस्र तिलसर्पपात्र(१)विस्त्वाज्यदौग्धानि जुहोतु सम्यक् ॥ ३२ ॥
 समुद्रतीरेऽप्यथवाद्रिगृहे समुद्रगानां सरिताश्च तीरे ।
 जपेद्विक्ते निज एव गृहे विष्णोर्गृहे वा पुरुषो मनस्वी ॥ ३३ ॥
 यथोक्तसंख्ये विधिवत् प्रजप्ते मन्त्रे यथोक्तैश्च हुते हुताग्ने ।
 द्रव्यैरथ स्वार्थपरार्थहेतोः कुर्यात् प्रयोगान् विधिना यथावत् ॥ ३४ ॥
 पीताभा कर्णिका स्यादरुणतरमर श्यामलश्चान्तरालं
 नेमिः श्वेता च बाह्वे विरचितशिखरेखाकुलं पार्थिवान्तम् ।
 चक्रद्वन्द्वं लिखित्वा विशदमतिरथो सोम्ययाम्यश्च मन्त्री
 कुम्भं संपूर्य सौम्ये प्ररचयतु तथा दक्षिणे होमकर्म ॥ ३५ ॥
 षड्विंशच्छतसंमितै(२)रथ घृतापामार्गकेधाक्षतैः
 सद्राजीतिलपायसैश्च सकलैर्गव्यैर्घृताक्षैः क्रमात् ।
 हुत्वा तदुत्तशिष्टमत्र विधिवत् क्षिप्वा प्रतिद्रव्यकं
 प्रस्थाढासक्ततश्च पिण्डममलं कुम्भोदके मन्त्रवित् ॥ ३६ ॥
 संस्थाप्य दिशि दक्षिणस्या साध्यं कुम्भेन तेन नीराज्य ।
 तमय घटं सद्रव्य वहिरारादष्टमे क्षिपेद्राशौ ॥ ३७ ॥
 अम्नादिकमपि (३) सर्व्वं क्षिपेदथ घटस्य दक्षिणे भागे ।
 हुतशेषाक्षेन च यन्नि मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् कुर्यात् ॥ ३८ ॥
 हृदयान्ते विष्णुपदं प्रोक्ताय गणेभ्य उच्चरेत् पूर्व्वम् ।
 शान्तिकरेभ्यश्च बलि गृह्णन्त्विति शान्तये नमोऽन्तः स्यात् ॥ ३९ ॥

(१) "तिलसर्पपात्र" इति पाठान्तरम् ।

(२) "षट्संशतसंमितै" इति पाठान्तरम् ।

(३) "अम्नादिकमपि" इति वा पाठः ।

ज्वरादिकां रोगपरम्परां वा विष्मृत्यपस्कारभवां रुजं वा ।
 रक्तःपिशाचग्रहवैकृतं वा विधिरस्त्वयं मधु हरेद्विकारम् ॥ ४० ॥
 पालाशैर्व्या स्नानजट्टमजैर्वा पञ्चरे कृते फलकैः ।
 संपूर्य पञ्चगव्यैस्तत्र तु संस्थाप्य शुद्धमपि गदिनम् ॥ ४१ ॥
 पूर्वोद्दिष्टैर्हि च सजपं जुहुयुः पृथग्द्विजा वशिनिः ।
 द्रव्यैः सदक्षिणन्तानभ्यर्च्य च मुच्यते रुजो जन्तुः ॥ ४२ ॥
 विप्रचीरद्रुमत्वक्मलयजपुरकाश्मीरकुष्ठत्रियामा
 विन्वापामार्गराजीतिलतुलसियुगक्रान्तिदूर्वाजवाकैः ।
 लक्ष्मीदेवीकुशागोमयकमलवचरोचनापञ्चगव्यैः
 सिद्धेऽग्नौ कुम्भसिद्धं मनुजपसहितं भस्म सर्वार्थदायि ॥ ४३ ॥
 लक्ष्मायुष्करमतुलं पिशाचभूता-
 पस्मारादिकमचिरेण नाशयेत् ।
 क्षुद्रादीनपि विविधांस्तथोपसर्गा-
 नेतस्मात् परतरा समास्ति रक्षा ॥ ४४ ॥
 जुहुयात् शुगुलुगुलिकासहस्रकं साटकं च मन्वितमः ।
 विदिनं चतुर्दिनं वा सर्वोपद्रवनिवारणं भवति ॥ ४५ ॥
 खरमञ्जर्याः समिधामयुतं वा मन्त्रचित्तमो जुहुयात् ।
 ज्वरभूतामयविष्मृत्यपघ्नतीः शमयितुं नियतचित्तः ॥ ४६ ॥
 आच्यार्कैर्जुहुयाच्छ्रिये सरसिजैर्दूर्वाभिरप्यायुपे
 मेधायै द्विजभूरुहैश्च कुमुदैः श्रेतैस्तथा वाससे ।
 शृङ्गायैः पणवेऽप्युदुम्बरभवेः पुत्राय चाग्रत्यजै-
 रिकाण्डं विधिवत् सहस्रसमितैरष्टोत्तरं सुकृते ॥ ४७ ॥
 चक्रप्य नाभिसंभ्यं (१) स्मृत्वात्मानं जपेन्ननुं मन्त्री ।
 स्वयमेकोऽपि न युद्धे मर्त्यैर्व्युद्भिः पराजितो भवति ॥ ४८ ॥

मन्त्री सुनियतचित्तयक्रस्य भावयेद्विया यस्तम् ।

आविश्य सकलमुक्ता सुष्ठति दग्धोऽग्निना शुनाभिभुवा ॥ ४८ ॥

दीप्तं करालदहनप्रतिमञ्च चक्रं

यस्य स्मरेच्छिरसि कस्यचिदप्रियस्य ।

सप्ताहतोऽस्य दहनप्रतिमो ज्वरः स्या-

त्तिशद्दिनैश्च स परितपुरं प्रयाति ॥ ५० ॥

कलाहतं बाह्यपदाभिवेष्टितं

समक्षर यच्छिरसि स्मरेत् सदा ।

दशाहृतोऽसौ प्रति चार्द्धति रिपु-

भूतिं तथा मण्डलतः प्रयाति ॥ ५१ ॥

सान्त्वं (१) वायसवर्णं शचीः शिरसि स्मरेच्च सप्ताहम् ।

उच्चाटयति क्षिप्रं मारयति वा प्रियोऽस्य नैमित्त्यात् ॥ ५२ ॥

स्ववत्सुधावर्षिणमिन्दुसप्रभं

समक्षरं यच्छिरसि प्रचिन्तयेत् ।

चणात् समाप्यायितसर्व्वविग्रहो

भवेत् स मर्त्यः सुचिरञ्च जीवति ॥ ५३ ॥

मध्ये तारं तदनु च मनुं वर्णशः कोणपटके

बाह्ये चाङ्गं लिखतु कनके (२) रूप्यके चाथ तास्त्रे (३) ।

पापाणे वा विधिवदभिजप्याय संस्थापित त-

च्चक्रं चौरग्रहरिपुभयध्वंसि रक्षाकरञ्च ॥ ५४ ॥

म्यानि ह्यपीकेगविदर्भित च माष्टाचरश्चाप्यभिजप्तमेतत् ।

रक्षां ग्रहादेः सततं विधत्ते यन्तं सुकृतञ्च मनुत्रयेण ॥ ५५ ॥

(१) "हार्दम" इति पाठान्तरम् ।

(२) "कनके" इति पाठान्तरम् ।

(३) "रूप्ये" इति पाठान्तरम् ।

अष्टाचरान्तरितपादचतुष्ककोष्ठं

कोष्ठत्रयोद्विखितसाध्यसुदर्शनञ्च ।

रेखाभिरण्युभयतः श्रुतिशः प्रबहं

तत्सप्तकोष्ठमिति यन्त्रमिदं प्रशस्तम् ॥ ५६ ॥

भूर्जो वा चौमपट्टे तनुमच्छन्तरे कर्पटे वास्य यन्त्रं

मन्त्री सम्यग्लिखित्वा पुनरपि गुलिकौकृत्य लाक्षाभिषीतम् ।

कृत्वा भस्मादिहोमप्रविहितघृतसम्पातपातात्तशक्ति (१)

जप्तं सम्यग्विदध्यात् (२) प्रतिशममुपयान्त्येय सर्व्वं विकाराः ॥ ५७ ॥

[इति जपद्भुतार्चनाभिर्यन्त्रविशेषैश्च साधु मन्त्रमिमम् ।

भजते योऽसौ मन्त्री लभते भुक्तिं सुखेन मुक्तिञ्च] (३) ॥ ५८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वाविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) “पातपातान्तरशक्ति” इति पाठान्तरम् ।

(२) “सम्यग्विदध्यात्” इति पाठान्तरम् ।

(३) चिह्नितस्योक्तोऽयं बुद्ध्यान्तरेषु न दृश्यते ।

तयोविंशः पटलः ।

अथोच्यते श्रीकरनामधेयमष्टाक्षरं लोकहिताय तावत् ।
 येन प्रजप्तेन समर्चितेन हुतेन सिद्धिं समुपैति मन्त्री ॥ १ ॥
 सर्गादर्कः क्षतो विंशतियुगमियुतं शान्तमं चन्द्रविम्बं
 श्रीवाहुः शक्रमेदो हरिशयनहकारा मनुः श्रीकरास्थः ।
 ऋष्याद्या वामपङ्क्ती हरिरपि पुनरङ्गानि यान्तेर्हुमन्तै-
 र्भीषत्वासप्रमर्दप्रसहितगदितध्वसरच्चैर्द्विरुक्तैः ॥ २ ॥

मूर्धाक्षिकण्ठद्वयोदरसोरुजानु-

पादद्वयेषु लिपिगो न्यसतु स्वदेहे ।

विप्रादिकान्मुखकरोरुपदेषु वर्णा-

यक्रादिकानपि करेषु ततस्तदस्त्रान् ॥ ३ ॥

दुग्धाब्धिहीपवर्ष्यप्रविन्नसितसुरोद्यानकल्पद्रुमाधो

मद्राभोजनमपीटोपरिगतविनतानन्दनस्कन्धसंस्थः ।

दोर्भिर्बिभ्रद्रवाङ्गं सदरमथ गदापङ्कजे स्वर्णवर्णो

भास्वन्मौलिर्ज्विचित्राभरणपरिगतः स्याच्छ्रिये वो मुकुन्दः ॥ ४ ॥

दिक्पत्रेषु श्रीरतिष्ठितिकान्तीः कोणगेषु मूर्त्तीद्य ।

इद्वाभितो निधीगौ विष्वक्मेनश्च दिक्पतीन् प्रयजेत् ॥ ५ ॥

पाराध्य चैवं विधिनाथ यिष्णुं मन्त्री पुनर्होमविधिद्वरोत् ।

शोहश्चदुग्धोत्थममिहिरजैः सान्ज्येन दौग्धेन च सर्पिषा च ॥ ६ ॥

पृथगष्टगतं क्रमेण हुत्वा कनकाद्यैरपि तर्पिते गुरौ च ।

अभिपिष्य तथाभिपूज्य विप्राग्नगुमेनं प्रजपेदद्यादलक्षम् ॥ ७ ॥

द्रव्यैस्तैः प्रतिजुहुयाद्दशांशमानै-

राचार्य्यं पुनरपि पूजयेज्जपान्ते ।

स प्राप्नोत्यपरिमितां त्रियञ्च कीर्त्तिं

कान्तिञ्चाचिरमनुरज्यते च लोके ॥ ८ ॥

दूर्वां घृतप्रसिक्तां जुहुयादयुतं नरसु हृतशिटैः ।

आज्यैश्चरुमुपयुञ्ज्याद्दद्याद्गुरवे च दक्षिणां शक्त्या ॥ ९ ॥

परिभोजयेच्च विप्रांस्तेषु दिनेषु स्वशक्तितो भक्त्या ।

अपमृत्युरोगपापान्विजित्य स तु दीर्घमायुराप्नोति ॥ १० ॥

अनुदिनमादित्वाभिमुखः प्रजपेदूर्ध्वोक्तसूत्रवाङ्मयुगः ।

तस्य गृहेऽन्नसमृद्धिराय संजायते सुष्टुतरा ॥ ११ ॥

एवं प्रोक्तैः प्रतिजपहुतार्चादिभिर्मन्त्रमेनं

भक्त्या यो वा भजति मनुजो नित्यशः सोऽचिरेण ।

इष्टैः पुत्रैर्धनधरणिधान्यादिभिर्हृष्टचेताः

स्यादप्यन्ते परमपरिशुद्धं पर धाम विष्णोः ॥ १२ ॥

अथ कथयामि विधानं महावाराह्याभिधानमन्त्रस्य ।

साङ्गं सजपं सहुताराधनमपि मन्त्रिणामभीष्टास्त्यै ॥ १३ ॥

वाक्यं प्रोक्ता हृदाख्यं तदनु भगवते युग्वराहं च रूपा-

येत्युक्ता व्याहृतीनामुपरि च पतये भूपतित्वञ्च मेऽन्ते ।

देहीत्याभाय दान्तं सुमतिरय पुनर्दापयस्वेति हान्तं

प्रोक्ता तारादिक प्रोहरतु मनुवरं तं त्रयस्त्रिंशदर्शम् ॥ १४ ॥

ऋषिषु भार्गवः प्रोक्तोऽनुष्टुप् छन्द उदीरितम् ।

वराहो देवता चास्य कथ्यन्तेऽङ्गान्यतः परम् ॥ १५ ॥

अस्यैकशृङ्गो हृदय गिरोऽपि व्योमोल्कतजोऽधिपती शिखाच ।

स्याद्विष्वरूपः कवचं महादिदृष्टोऽस्ममुक्तं स्वयमेव चान्नम् ॥ १६ ॥

सप्तभिः पुनः षड्भिः सप्तभिः पञ्चभिः ।

षट्भिर्मूलमन्तार्णैर्जिह्वादङ्गकम्पनाम् ॥ १७ ॥

जान्वीरापादमुद्यत्कनकमिव हिमप्रख्यमाजानु नाभेः
 कण्ठादानाभि वज्रिप्रभमथ शिरसयागलं नीलवर्णम् ।
 मौलेर्व्योमाभमाकङ्करलसदरिगद्वासिखेटं गदाश-
 त्थाख्येष्टाभीतिहस्तं (१) प्रणमत वसुधोक्षासिदंष्ट्रं वराहम् ॥ १८ ॥
 सज्जनाभ्युवाहनिभमुद्यतदोःपरिघं धराधरसमानतनुम् ।
 सितदंष्ट्रिकाधृतभुवं त्वथवा प्रविचिन्तयेत् सपदि कीलमसुम् ॥ १९ ॥
 हेमप्रख्यं पार्श्वे मण्डले वा नीहाराभं नीरजोऽग्नेस्तदाभम् ।
 वायोः कृष्णं द्युप्रभं वा दिविष्ठं क्रोडं व्याप्तं सत्यसंस्थं यजेद्वा ॥ २० ॥
 अष्टपत्रमथ पद्मसुलसत्कर्णिकं विधिवदारचय्य च ।
 मण्डनं रविसहस्रसन्निभं शूकरं यजतु तत्र सिद्धये ॥ २१ ॥
 प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्दिशास्तु चत्वारि चाङ्गानि यजेत् क्रमेण ।
 अस्त्रं विदिच्छूर्ध्वमथ चक्राद्यस्त्राणि पूज्यानि वराहमूर्त्तेः ॥ २२ ॥
 अरिगङ्गलपाणखेटकसंघान् सगदाशक्तिवराभयाह्वयां च ।
 अभिपूज्य दिशाधिपान् यथावहरगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपैः ॥ २३ ॥
 दंष्ट्रायां वसुधा मण्डलनगरारण्यापगा हुं कृतौ
 वागीशी श्रसितेऽनिलो रविविधू बाह्वोश्च दक्षान्ययोः ।
 कुक्षौ स्युर्व्वसवो दिशः श्रुतिपथे दक्षौ दृग्योः पादयोः
 पद्मोत्थो हृदये हरिः पृथग्गमो पूज्या मुखे शङ्करः ॥ २४ ॥
 एवं काले कीलमभ्यर्चयित्वा जप्यो मन्त्रोऽसौ पुनर्लक्षसंख्यम् ।
 होमं कृत्वा तद्गंगांशेय पद्मेस्त्रिखादक्तैः प्राप्नुयाद्भूसमृद्धिम् ॥ २५ ॥
 ध्यानादपि धनमिहिर्मन्त्रजपाच्चाधरो भवेत् सधरः ।
 जपपूजाद्वृतविधिभिर्मद्भु नरो धनधरेन्द्रिरावान् स्यात् ॥ २६ ॥

ध्यातः सन् भूगृहेऽसौ भुवमतुलतरां वारुणे शान्तिमुच्चै-
 रार्गने वश्यकृत्यादिक(१)मनिलपुरस्थोऽयमुच्चाटनादीन् ।
 रक्षां व्योम्नोऽरिभूतग्रहविपदुरितेभ्योऽनिलाम्न्योश्च पीडाम्
 युद्धे वङ्गीरयोर्वै जयमपि सुतरां संविधत्ते वराहः ॥ २७ ॥
 हरिस्थेऽर्कोऽष्टम्यामथ सितरुचौ कोलवपुषा
 सितां गव्यैर्युक्तामयुतमभिजप्ता(२)मपि शिलाम् ।
 उदम्बक्तो मन्त्री मनुजपरतः स्थापयतु ता-
 मयत्नं चेत्तेषु द्रुतमरिनिरोधं शमयति ॥ २८ ॥
 भौमे वारेऽथ भानूदयमतुजपवान् सन् गृहीत्वा मृदंश्च
 कोलात्मा वैरिहृदादपि च कुतलतस्तच्च कृत्वा गुणांशम् ।
 एकं जातौ विलिम्ब्यात् पुनरपरतरं पाकपात्रे तथान्य-
 तोये तस्मिन् सदुग्धे प्रतिपचतु हविः संस्कृते हव्यवाहे ॥ २९ ॥
 आराध्य चाष्टोर्द्विगतं प्रमाणं साज्येन मन्त्री हविषाय तेन ।
 सप्तरवारं (३) जुहुयाद्यथावत् चेन्नोत्थितापन्नशमं प्रयाति ॥ ३० ॥
 भृगुवारे च मुखेऽङ्गः सगृह्य मृदं हविः सुसम्पाद्य ।
 जुहुयादीरितविधिना बलिमपि दद्यान्महीविरोधेषु ॥ ३१ ॥
 हुतक्रियैवं दिवसे च सप्तभिः प्रणाशयेद्भूमिविषादसङ्कटम् ।
 परेतवेतानपिशाचडाकिनीसमुत्थिताश्चाविकृतिं विधिस्त्वयम् ॥ ३२ ॥
 विलोढ्य तामेव मृदञ्च दुग्धे हुनेदृष्टतेनाष्टयुतं सहस्रम् ।
 हिमण्डलादेव मही महार्घ्या स्यान्मन्त्रिणोऽस्यैव तु निःसपत्ना ॥ ३३ ॥
 नृपतरुसमिधामयुतं मन्त्रेणानेन यो हुनेन्मन्त्री ।
 गृहयात्रा(४)स्य न सौदेत् क्षेत्रादिकमपि वर्धते क्रमशः ॥ ३४ ॥
 अष्टोर्द्विगतं मन्त्री दिनशो यो वा जुहोति शालीभिः ।
 स तु वत्सरेण मन्त्री विराजते त्रीहिपुष्पपूर्णगृहः ॥ ३५ ॥

(१) "वश्यकीर्त्यादिकम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सप्तरवारे" इति पाठान्तरम् ।

(३) "वितां गव्यैः युक्तमयुतजप्ताम्" इति पाठान्तरम् । (४) "गृहयात्रा" इति पाठान्तरम् ।

जान्वीरापादमुद्यत्कनकमिव हिमप्रख्यमाजानु नाभेः
 कण्ठादानाभि वज्रिप्रभमथ शिरसद्यागलं नीलवर्णम् ।
 मौलेर्व्योमाभमाकङ्करलसदरिशङ्कासिखेटं गदाश-
 त्थास्येष्टाभीतिहस्तं (१) प्रणमत वसुधोक्तासिदंष्ट्रं वराहम् ॥ १८ ॥
 सजलाम्बुवाहनिभमुद्यतदोःपरिधं धराधरसमानतनुम् ।
 सितदद्विकाष्टतमुवं त्वयवा प्रविचिन्तयेत् सपदि कीलममुम् ॥ १९ ॥
 हेमप्रख्यं पार्श्वे मण्डले वा नोहाराभं नीरजोऽग्नेस्तदाभम् ।
 वायोः कृणं द्युप्रभं वा दिविष्ठं क्रीडं व्याप्तं सत्यसंस्थं यजेद्वा ॥ २० ॥
 अष्टपत्रमथ पद्मसुक्तसत्कर्णिकं विधिवदारचय्य च ।
 मण्डल रविसहस्रमन्त्रिभं शूकरं यजतु तत्र सिद्धये ॥ २१ ॥
 प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्दिशासु चत्वारि चाङ्गानि यजेत् क्रमेण ।
 अस्त्रं विदिच्छूर्ध्वमधश्च चक्राद्यस्त्राणि पूज्यानि वराहमूर्त्तैः ॥ २२ ॥
 अग्निहस्तकृपाणखेटकसंज्ञान् सगदाशक्तिवराभयाह्वयांय ।
 अभिपूज्य दिशाधिपान् यथावहरगन्यास्ततपुष्यधूपदीपैः ॥ २३ ॥
 दंष्ट्रायां वसुधा सगैलनगरारख्यापगा हुं कृतौ
 वागीगी श्वसितोऽनिलो रविविधूवाह्नोय दक्षान्ययोः ।
 कुक्षौ स्युर्व्वसवो दिशः श्रुतिपथे दस्तौ दृगोः पादयोः
 पद्मोत्थो हृदये हरिः पृथगमी पूज्या मुखे शङ्करः ॥ २४ ॥
 एवं काले कीलमभ्यर्चयित्वा जप्यो मन्त्रोऽसौ पुनर्लक्षसंख्यम् ।
 होमं कृत्वा तद्दगागैय पद्मेन्निस्त्रादत्तैः प्राप्नुयाद्भूसमृद्धिम् ॥ २५ ॥
 ध्यानादपि धनसिद्धिर्मन्त्रजपाच्चाधरो भवेत् सधरः ।
 जपपूजाहुतविधिभिर्महुं नरो धनधनेन्द्रिरावान् स्यात् ॥ २६ ॥

मन्त्री समास्थाय वराहरूपं साध्यप्रदेशे निखनेच यन्त्रम् ।

स्थिराख्यरागावभिवाह्य कोलमङ्गानि दिक्षु क्षिपतां यथावत् ॥ ४६ ॥

यन्त्रममुं रक्षायै रोगग्रहवैकतेषु जन्तूनाम् ।

संयज्य (१) शिरसि बध्यात् स तु नीरोगस्त्वयन्नतो भवति ॥ ४७ ॥

इत्येवं प्रणिगदितो वराहमन्त्रो

यस्त्वेनं प्रभजति नित्यशो जपाद्यैः ।

सप्राप्तोत्पत्तिलभहौसमृद्धिमस्मिन्

देहान्ते व्रजति हरेः परं पदं तत् ॥ ४८ ॥

॥ * ॥ इति त्रीमपञ्चसारे त्रयोविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) *संजय्य* इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रेणानेन सर्पिर्जुहुत दशगतं मण्डलात् स्वर्णसिद्धिः
 स्वाहक्तेनाञ्जलिन्या अपि कुसुमसहस्रेण वा वाससाञ्च ।
 लाजानां कन्यकाया अपि च मधुयुजां ह्रीमतो वाञ्छितायाः
 सिद्धीरक्तोत्पलानामपि मधुरयुजां स्यादुताच्छीः समग्रा ॥ ३६ ॥
 दण्डार्घीगो व्योमासनस्तु वाराहमुच्यते बीजम् ।
 अमुना तु साधितेन प्राप्नोति नराः सिद्धिमनुत्तराम् ॥ ३७ ॥
 तारमुमपि (१) लिखित्वा तद्वाह्येऽनलपुरं समापुटितम् ।
 तद्वाह्यके चतुर्दशमङ्गं स्यात्तद्विस्तयाष्टदलम् ॥ ३८ ॥
 वाह्ये षोडशपत्रं मण्डलमाखण्डलीयमपि बाह्यम् ।
 शूकरबीजे साध्यचेत्त्रायश्चक्रमन्त्रमस्त्रिषु च ॥ ३९ ॥
 रत्नेष्वङ्गमनूनपि दलमूलैऽष्टार्णकेसराणि लिखित् ।
 अष्टावष्टी दलमनु शूकरमन्त्रस्य चाक्षरान् क्रमगः ॥ ४० ॥
 अन्तेऽवशिष्टमक्षरमथाष्टपत्रे स्वराव्यकिञ्चल्ले ।
 वर्षोद्यतुश्चतुरपि तथाष्टमे पञ्च चानिखित् पत्रे ॥ ४१ ॥
 व्यञ्जनकिञ्चल्लेऽस्त्ये हो ह्रीं त्रयमन्त्रके दले विलिखित् ।
 तारमङ्गीकोनार्णः प्रवेष्टयेत् साध्यवर्णपरिपुटितैः ॥ ४२ ॥
 तद्वाह्ये मनुवर्णैर्विदर्भिताभिश्च साध्यपदलिपिभिः ।
 द्वाविंशच्चतुष्कोणे गर्भगसाध्याक्षरं भूवीजम् ॥ ४३ ॥
 अष्टसु शूलेषु तथा वाराहं वायुधेन सयुक्तम् ।
 लाक्षाकुङ्कुमचन्दनलघुकर्पूरैः सरोचनैर्विलिखेत् ।
 गोग्रहदभ्योयुक्तैर्लेखन्या हैमया दिने प्रवरे ॥ ४४ ॥
 मौढ्यं राज्यमिहिं रजतजफलके ग्रामसिद्धिश्च ताम्ब्रे
 माहस्त्रवर्णमिहिं भुजदलनिखितं चाशु संसाधयेद्राम् (२) ।
 सौमे नार्म धरायाः पिशुनरुफलके कार्यमिहिं निजेष्टा
 मर्त्यं मञ्जुसमेतदृष्टतद्भुतकृतमप्यातपातं करोति ॥ ४५ ॥

(१) "तारमुमपि इति पाठान्तरम् ।

(२) "अक्षराद्यानाम् इति पाठान्तरम् ।

चयद्वास्वत्सहस्रप्रभमशनिनिभं चीक्षणं विचरन्तं
 वज्रीनङ्गाय विद्युत्ततिविततसटाभीषणं भूपणैश्च ।
 दीव्यैरादीप्तदेहं निशितनखलसद्बाहुदण्डैरेनैः
 सन्निभं भिन्नदैत्येश्वरतनुमतनुं नारसिंहं नमामि ॥ ८ ॥
 नरसिंहममुं धियैव पूर्वं प्रणिपातार्घ्यकपाद्यसाचमाद्यैः ।
 प्रयजेत् सहगन्धपुष्पधूपादिभिरेवं प्रवरैश्च नृत्यगीतैः ॥ ९ ॥
 सुविशदमतिरथ वहिरपि सम्यक् संपूज्य वैष्णवं पीठम् ।
 तत्रावाह्य च नरहरिसुपचारैः सम्यगर्चयेत्प्रवरैः ॥ १० ॥
 अङ्गैः प्रथमा वृत्तिरपि पञ्चीन्द्रानन्तशर्व्वकमलभवैः ।
 सहस्रीङ्गीष्टतिपुष्टिभिरपरोक्ता लोकपालकैरन्या ॥ ११ ॥
 प्राक्प्रत्यग्यमशशिनां दिगाश्रिता मूर्त्तयोऽनलादिषु च ।
 स्युः शक्तय इत्येवं भक्त्या परया युतोऽर्चयेद्देवम् ॥ १२ ॥
 द्वात्रिंशतिकसहस्रैरधिकतिरयुतैर्भवेत् पुरश्चरणम् ।
 तावद्विस्तावद्विलम्बैः सिद्धिः समीरिता चास्य मनोः ॥ १३ ॥
 विष्णुतिद्विगुणसहस्रैर्जुहुयादाज्यान्वितैश्च दुग्धानैः ।
 जपपरिपूर्त्तौ मन्त्री दिनशः संपूजयेच्च नरसिंहम् ॥ १४ ॥
 विधाय तद्बीजविशिष्टकर्णिकं चतुष्टुर्बर्णलसद्दलाष्टकम् ।
 मुनचितं मण्डलमन्यलक्षणैर्विधाय तस्मिन् कलशं प्रपूज्य (१) च ॥ १५ ॥
 यथोक्तमार्गेण समर्थं साष्टकं सहस्रसंख्यं प्रजपेन्मनुं ततः ।
 त्रिरुत्तरमन्त्रमथाभिषेचयेद्यमेष्ट मृत्योः प्रतिमुच्यते सुखात् ॥ १६ ॥
 षण्णान्यानलभुवनविन्दुभिरुक्तं नृसिंहबीजमिदम् ।
 तस्मास्ति सम्यगमुना मन्त्रविदा साधितेन यदसाध्यम् ॥ १७ ॥
 [ऋष्यादिकमपि पूर्व्ववदङ्गं बीजिन दीर्घयुजा ।
 ध्यानाद्यैनादिकमन्यदशीषं समानं स्यात्] (२) ॥ १८ ॥

(१) "प्रपूज्य" इति पाठान्तरम् ।

(२) ब्रह्मनीमध्यस्थितोऽयं श्लोकः कश्चित् पुस्तके न दृश्यते ।

चतुर्विंशः पटलः ।

५८

प्रथ प्रवक्ष्यामि नृसिंहमन्त्रस्यानुष्टुभः संग्रहतो विधानम् ।
 साङ्ग सजापं सङ्गतक्रमञ्च सार्चाविधानं निजवाञ्छिताख्ये ॥ १ ॥
 उग्रं वीरयुतं महान्तिकमथो विष्णु ज्वलन्तान्वितं
 सम्रोक्ताऽथ च सर्व्वतोमुखनृसिंहार्णास्तथा भीषणम् ।
 भद्र मृत्युयुतं च मृत्युमपि तच्चोक्ता नमाम्या युत
 भूयोऽहम्पदमुदरेत् मनुमिम मन्त्री समस्तार्थदम् ॥ २ ॥
 ब्रह्मा प्रजापतिर्वा प्रोक्तो ऋषिर्नारदश्च विद्वद्भिः ।
 छन्दोऽनुष्टुपुदाहृतमथ विष्णुर्देवता नृसिंहाख्यः ॥ ३ ॥
 वर्षैश्चतुर्भिरुदित हृदयं शिरस्य
 तावद्भिरष्टभिरथास्य शिखा प्रदिष्टा ।
 पङ्क्तिभिर्य वस्त्रं नयनञ्च चतुर्भिरस्त
 प्रोक्त क्रमेण मनुनाक्षरं पङ्क्तिम् ॥ ४ ॥
 सगिरो ललाटद्वयगुणमुखकरपक्षन्धिकेषु सायेषु ।
 उदरद्वयोर्गलपाशैश्च(१) परे ककुदि क्रमाश्रयेद्वर्णान् ॥ ५ ॥
 प्रतिपत्तिरस्य चोक्ता प्रसन्नताक्रूरताविशेषेण ।
 द्विविधा प्रसन्नया स्यात् साधनपूजान्यया प्रयोगविधिः ॥ ६ ॥
 जान्वोरासक्ततीक्ष्णस्त्रनखरुचिसदाहुसस्पृष्टकेण
 यक्र खड्गश्च दोर्भ्यां दधदनलसमज्योतिषा यस्तदैव्य (२) ।
 ज्वालामानापरोत रविगगिदहनव्रीक्षणं दीप्तजिह्व
 दक्षोर्ध्वं धूतकेण वदनमपि बहन् पातु वो नारसिंहः ॥ ७ ॥

(१) "उदरद्वयोर्गलपाशैश्च" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मन्त्रैश्च" इति पाठान्तरम् ।

याश्च दिशं प्रति मनुनाचिसोऽसौ तां दिशं प्रयात्यचिरात् ।

पुतकलवधनादींस्त्यक्त्वा न पुनर्निवृत्तये सहसा ॥ २९ ॥

नरहरिवपुषात्मना निजारिं खरनखराग्रसमग्रभिन्नदेहम् ।

क्षणमिव निहतं विचिन्त्य खादन्निव जपतां मनुमेय नाशमेति ॥ ३० ॥

पूर्वतरे मृत्युपदे विधाय निजसाध्यनाम मन्त्रितमः ।

क्रूरेण चक्षुषा तं दहन्निवालोक्य जपतु सप्तदिनम् ॥ ३१ ॥

दिनशोऽष्टोर्द्वसहस्रं म्रियते रिपुरस्य नात्र सन्देहः ।

मारणकर्म न शस्तं क्रियते यद्ययुतमथ जपेच्छान्त्यै ॥ ३२ ॥

मश्याकृष्टिद्वेषणमोहोच्चाटादिकानि यदि वाञ्छेत ।

तदर्हया प्रतिपत्त्या तत्तत्कर्म प्रसाधयेन्मन्त्र्यै ॥ ३३ ॥

दिनमनु दिननाथं पूजयित्वा दिनादौ

नरहरिमपि सम्यक् प्रोक्तमार्गेण मन्त्र्यै ।

तदनु तदनुमत्या भक्षना मन्त्रितेन

प्रतिरचयतु रात्रे वाप्यभीष्टाय रक्षाम् ॥ ३४ ॥

न्यासोक्तेषु स्थानेष्वपि न्यसेद्भक्षना च मन्त्रार्णान् ।

अखिलोपद्रवशान्त्यै सम्यक्त्यै वाञ्छितार्थसिद्धेयं च ॥ ३५ ॥

अथ परराष्ट्रजयेच्छो राज्ञः कुर्यात्प्रयोगविधिमेवम् ।

नरहरिमपि विधिना तं हिरण्यकशिपुर्द्वयं समभ्यर्च्य ॥ ३६ ॥

तस्य पुरस्ताद्विधिवन्निधाय वज्रं विभीतकतरुकाष्ठैः ।

उज्ज्वलिते च ज्वलने समूलतूलैः शरेभ्यस्तदग्नौः ॥ ३७ ॥

खादन्निवोच्चरेन्मनुमरींश्च भिन्दन्निव क्षिपेत् समिधः ।

हुत्वा परराष्ट्रेभ्यः पृतनां सन्नाह्य सन्मुखे तस्याः ॥ ३८ ॥

निघ्नन्तं रिपुसेनां अरेवृसिंहं पुरेव दितितनयान् ।

यावज्जितारिरेष्यति नृपतिस्तावज्जपेत् अरन्देवम् ।

सेन्द्रसुरासुररक्षोयक्षानपि जयति का कथा मनुजे ॥ ३९ ॥

विभवानुरूपतोऽस्मै दातव्या दक्षिणा च निजगुरवे ।

प्राणप्रदानकर्त्रे न च कार्यं वित्तशाठ्यममलधिया ॥ १८ ॥

संप्रीणयित्वा गुरुमात्मशक्त्या संपूजयेद्दिग्वरान् यथावत् ।

सत्त्वैहिकीं शुद्धिमवाप्य शुद्धं परं परत्रापि पदं समेति ॥ २० ॥

दूर्वात्रिकैरष्टसहस्रसंख्यैराराध्य मन्त्री जुहुयादथाप्नु ।

शान्तिं प्रयान्येव तदोपसर्गा आपोहि शान्ता इति च श्रुतिः स्यात् ॥ २१ ॥

उत्पाते सति महति ह्युपद्रवाणां

होमोऽयं भवति च शान्तिदो नराणाम् ।

यद्वा न्यत्रिजमनसेषितञ्च कामं

तत्प्राप्नोत्यखिलनृणां प्रियञ्च भूयात् ॥ २२ ॥

दुःस्वप्नेष्वपि दृष्टेष्ववशिष्टा जाग्रता निशा नेया ।

जपमानमन्त्रशक्त्या सुखप्नो भवति तत्तृचणादेव ॥ २३ ॥

चरन् वने दुष्टमृगाहिघोर(१)व्यालाकुले मन्त्रमिमं जपेद्यः ।

असाधितं साधितमेव तस्य न विद्यते भीर्बहु रूपजाता ॥ २४ ॥

जप्तेनाष्टसहस्रं कलशेनाप्यहिविपात्तमभिपिचेत् ।

अतिविषमेण विषेणाप्यसौ विमुक्तः सुखी भवति ॥ २५ ॥

भूपिकलूताहयिकवहुपादाद्युद्धवं विषं शमयेत् ।

अष्टोत्तरशतजापान्मनुरयमभिमन्त्रितञ्च भस्माद्यम् ॥ २६ ॥

मगिरोऽक्षिकर्णहृद्गलकुक्षिरुजाज्वरविसर्पवमिहिकाः ।

मन्त्रौषधाभिचारिककृतान् विकारानयं मनुः शमयेत् ॥ २७ ॥

नरहरिवपुषात्मना गृहीतं हिरण्यकशिपुं निजवैरिणं विचिन्त्य ।

छिपत्तु गगनतः क्षिती सुदूरं यमनुदिनं प्रति चाक्षेते (२) समासात् ॥ २८ ॥

(१) "दुष्टमृगाहिघोर" इति पाठान्तरम् ।

(२) "साक्षत" इति पाठान्तरम् ।

इति विरचितयन्त्रप्रोज्ज्वले मण्डले प्राक्
समभिहितकपायाम्भोभिरापूर्य कुम्भम् ।
प्रतियजतु तदङ्गैरस्त्रभेदैः(१)स्तदीये
स्तदनु शतमखाद्यैः साधु वज्रादिकैश्च ॥ ४७ ॥

रथचरणशङ्खपाशाङ्कुशकुलिशगदाङ्गयानि चास्त्राणि ।
दारणमुद्रा करयोर्ययोस्तदीयौ कृपाणखेटाख्यौ ॥ ४८ ॥
इति कृतदीक्षः प्रजपेदचरलक्षप्रमाणाम्बकं मन्त्री (२) ।
जुहुयाच्च पट्सहस्रं जपावसाने हृतेन शुद्धेन ॥ ४९ ॥
खरमञ्जरीसमुत्थं जुहुयादथ मञ्जरीसहस्रयुतम् ।
प्रक्ष्मातपञ्चगव्यं सप्तदिनं भूतशान्तये मन्त्री ॥ ५० ॥
क्षिन्नरूपां समिधां त्रिसहस्रं यद्य जुहोति चतुर्दिनमात्रम् ।
दुग्धयुतं न चिराम्ननुजानां होमविधिर्ज्वरग्रान्तिकरः स्यात् ॥ ५१ ॥
अस्य यन्त्रमभिलिख्य भूर्जके साधु वाथ दण्डराजपत्रके ।
मन्त्रजप्तमथ ग्रीष्मबन्धनाञ्जूर्तिविभ्रमशिरोरुजापहम् ॥ ५२ ॥

रक्षोत्पलैः प्रतिदिनं मधुरत्वयाक्तै
र्यौ वा जुहोति नियमेन सहस्रसङ्घैः ।
मासेन वाब्धितमवाप्सति मन्त्रजापी
स्यादत्तरेण धनधान्यसमृद्धिगैः ॥ ५३ ॥

भारक्तेस्तरणिसहस्रकैः प्रफुल्लैरम्भोजैस्त्रिमधुरसंयुतैर्जुहोतु ।
लक्ष्मीः स्यादतिमहती महत्तयायुः संप्राप्य सकलजगत्प्रियं भूयात् ॥ ५४ ॥
लाजाभिस्त्रिमधुरसंयुताभिरङ्गी
मासाहं प्रति जुहुयाम्मुखे सहस्रम् ।
कन्यार्घ्यं प्रतिलभते वरोऽथ कन्यां
कन्या वा भवति वरार्थिनी वराद्या ॥ ५५ ॥

(१) "स्त्रभेदैः" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मन्त्रम्" इति पाठान्तरम् ।

श्रीकामः श्रीप्रसूनैर्दशकमथ शतानां हुनेद्वित्यकाष्टै
 स्तत्पत्रैर्वा प्रसूनैः सुमतिरथ समिद्धिः फलैर्वा तदीयैः ।
 पुत्रेषु पुत्रजीवेन्धनचितदहने तत्फलैर्वा सहस्रै
 र्दूर्वाभिस्वायुषेऽद्यादभिमतमखिलं प्राप्नुयान्मन्त्रजापी ॥ ४० ॥
 ब्राह्मीं वचां वाष्टगताभिजसां प्रातः समद्यान्मृद्धिं विचिन्त्य ।
 संप्राप्य मेघां स तु वेदशास्त्रनिष्ठातधीः स्यादपि वत्सरेण ॥ ४१ ॥

उक्तैः किमत्र बहुभिर्भुनाऽमुनैव
 संप्रार्थितं सकलमेव लभेद्विधिभिः ।
 तस्मादमुं भजत तत्प्रतिपन्नचित्ताः
 संसारसागरसमुत्तरणार्थिनो ये ॥ ४२ ॥
 पागाङ्गुशान्तरितशक्तिनृसिंहबीजे
 वर्मास्त्रयुद्धनुरयं कथितः पङ्क्तिः ।
 ऋष्यादिकाः स्वभवपंक्तिकनारसिंहा-
 वर्णय मन्त्रनिहितैः कथितं पङ्क्तिम् ॥ ४३ ॥

अथान्विर्व्याजरीद्राक्षतिरतिविक्रतास्थोल्लसत्तीक्ष्णदंष्ट्र
 चक्रं शङ्खं पागाङ्गुगकुलिशगदादारणाख्यान्दधानः ।
 रक्ताकारय नाभेरध उपरि सितो दिव्यभूपाविशेषो
 देवोऽर्काग्नोन्दुनेत्रो निखिलसुखकरो नारसिंहधिरं वः ॥ ४४ ॥
 पट्कोणस्यसुदर्शनं वसुदलप्रोलासिताष्टाक्षरं
 बाह्ये द्वादशवर्णपञ्चकमलं तत् षोडशवर्णच्छदम् ।
 द्वाविंशत्यनुवर्णपञ्चकमलं त्रयोविंशत्यनुवर्ण-
 मध्योत्थं ध्रुवमूर्तिबीजवलयं चक्रं नृसिंहात्मकम् ॥ ४५ ॥
 हस्तेष्वान्तःस्थमाध्यं दहनपुरयुगास्त्रिस्यमन्त्रार्णमन्तः
 सिंहानुष्टुप्चतुर्वर्णकलसितदन्ताभ्यां कलाकेसरश्च ।
 हस्तोद्यद्वरश्च नावेष्टितमवनिपुरान्तःस्थहस्तोपलं तद्-
 यन्त्रं रघुः पिगाचामयारिपुविपविध्वंसनं नारसिंहम् ॥ ४६ ॥

पञ्चविंशः पटलः ।

अथ सम्प्रति विष्णुपञ्चरस्य प्रतिवक्ष्यामि समासतो विधानम् ।
जितवांस्त्रिपुरं हरोऽपि येन त्रिदशानामधिपो बलासुरश्च ॥ १ ॥

शक्तेर्द्वादशगुणिते यन्त्रे मन्त्राणि मण्डलान्यपि च ।

बीजानि यानि चोक्तान्येभिः कृतान्तु पञ्चरं विष्णोः ॥ २ ॥

विष्णुं लिखेन्मध्यगशक्तिविन्दौ कपोलयोः सिंहवराहबीजे ।

तद्विश्वरूपद्वयमन्त्रबीजं प्रवेष्टयेत् षोडशवर्णकेन ॥ ३ ॥

तारह्रदन्ते भगवत्पदं महाविष्णुवासुदेवौ च डेन्तौ ।

विश्वादिरूपशरणं भव मे प्रभविष्णवे नमः स्यान्मन्त्रः ॥ ४ ॥

द्वादशाक्षरमन्त्रान्ते भवेतां कवचास्त्रकौ ।

स्त्राहान्तः षोडशार्णोऽयं मन्त्रः सर्वार्थसाधकः ॥ ५ ॥

क्रमेण तद्वर्णविकारजातायकादिकाः षोडश मूर्त्तयः स्युः ।

याभिस्तु विष्णोरिहपञ्चरस्य प्रवर्त्यते शक्तिरनेकरूपा ॥ ६ ॥

यन्त्रस्य बीजेषु चतुर्षु पूर्वप्राग्दक्षिणप्रत्यगुदगतेषु ।

विद्वांसु चक्रश्च गदाश्च शार्ङ्गे खड्गश्च मन्त्रैः सहितं विलिख्यात् ॥ ७ ॥

गङ्गहलमुसलशूलान्यग्न्याद्ययिष्वद्याष्टबीजेषु ।

विलिखेत् दण्डं कुन्तं शक्तिं पाशाङ्गकुलिगपरशमतमुखवल्लीन् ॥ ८ ॥

सप्रणवद्वदयभगवद्विष्णुस्त्रास्यां नमूर्त्तिधरयुक्ताः ।

सेनापतिसहिता निजमन्त्रान्ता मूर्त्तयोऽत्र निखितव्याः ॥ ९ ॥

सहस्रारपदं पूर्वं कौमोदकी ततो भवेत् ।

महागार्ङ्गपदं पश्चात् महाखड्गपदं पुनः ॥ १० ॥

प्रोक्तानि वन्ध्यास्तास्तानि निजमन्त्राणि वै क्रमात् ।

पूर्वं महापाञ्चजन्यं महाहनमनन्तरम् ॥ ११ ॥

तिलैः सराजीखरमञ्जरीसमिद्धविर्वृतैश्च द्विसहस्रसंख्यैः ।

प्रजुह्वतो नैव रुजो ग्रहोद्भवा न वाभिचारक्षतिरस्य जायते ॥ ५६ ॥

दशाधिकशतैः पयोद्युतयुतैश्च दूर्वात्रयै-

र्षुर्नेद्दिनमुखे विभुं नरहरिं विचिन्त्यानले ।

अवाप्य स तु दीर्घमायुरखिलैर्विमुक्तो गदैः

सुखी भवति मानवो निजकलत्रपुत्रादिभिः ॥ ५७ ॥

विस्तारैः किं प्रतिजपति यो मन्त्रमेनं यथोक्तं

लब्ध्वा कामान् समभिलषितानाशु मन्त्रो स भूयात् ।

द्रव्यैराढ्यो द्विलक्षपवरैः पूजितः शान्तचेता

देहान्ते स्यात् परमपरिशुद्धं परं धाम विष्णोः ॥ ५८ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुर्विंशः पटलः ॥ * ॥

अभ्यर्थं पूर्ववत् पीठं नवशक्तिसमन्वितम् ।
 अर्चयेत् क्रमशो विद्वान्मूर्तिशक्तिचतुष्टयम् ॥ २२ ॥
 चक्रञ्च चक्राङ्गकिरीटमौलिं सशङ्खचक्रं सगदं सशार्ङ्गम् ।
 रक्ताम्बर रक्ततनुं करालदंष्ट्राननं प्राग्दलकेऽर्चयेत् ॥ २३ ॥
 पूज्या गदा गदाङ्कितमौलिः सगदा सचक्रशङ्खधनुः ।
 पीताम्बरानुलेपा पीता क्रुद्धा च याम्यसंख्यदले ॥ २४ ॥
 शार्ङ्गं शार्ङ्गाङ्कितकं श्यामं शार्ङ्गारिदरगदाहस्रम् ।
 रक्ताशुकानुलेपनमाख्यादि धारुणे यजेत् पत्रे ॥ २५ ॥
 खड्ग सखड्गशिरसं खड्गारिगदाधनुःकरं धूम्रम् ।
 विक्कताम्बरानुलेपस्रजं समर्चयेदुदक्पत्रे ॥ २६ ॥
 शङ्खं सशङ्खशिरसं शङ्गारिगदाधनुःकरं सुसितम् ।
 सितवसनमाख्यभूषं यजेन्महानादमग्निसंख्यदले ॥ २७ ॥
 शङ्खोक्तचिह्नभूषान् स्नास्तादिकधरचतुर्भुजानपरान् ।
 हलमुसलशूलसन्नान् संयजेन्निशाटादिकेषु पत्रेषु ॥ २८ ॥
 दण्डादिकांस्तथाष्टौ क्षिद्रदलेष्वर्चयेत् रक्ताभान् ।
 खञ्जायुधप्रधानांश्चतुर्भुजाब्धतमखानलान्ताय ॥ २९ ॥

दंष्ट्राग्रलग्नवसुध सजलाम्बुवाह-

चौरत्विपन्त्वभियजेदथ साष्टवाहुम् (१) ।

चक्रासिवाणसगदादरचर्मशार्ङ्ग-

शक्त्याख्यकान् दधतमादिसहावराहम् ॥ ३० ॥

अर्कानलोल्लङ्घलमुखं नयनैस्त्रिभिश्च वज्रि वमन्तमवधूतघटाकलापम् ।

शक्ताभभूपमरिगङ्गगदासिबाहुं भूयोऽभिराधयत् (२) खे च महानृसिंहम् ॥ ३१ ॥

अग्रे समग्रवलमुग्रतनुं स्वपक्षविक्षेपविचित्रविलक्षविपक्षपक्षम् ।

खड्गापतुण्डममुमण्डजदण्डनाथमाराधयेदथ च पञ्जरकस्य विष्णोः ॥ ३२ ॥

(१) "अभियजेदधरेऽष्टवाहुम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "भूयो यजेदपरि" इति पाठान्तरम् ।

ततो महासुसलकं महाशूलं ततः परम् ।

स्वाहान्तानि च मन्त्राणि शङ्खादीनां क्रमाद्विदुः ॥ १२ ॥

दण्डादीनामथाष्टानां अन्ते युज्यान्नमःपदम् ।

प्रोक्त धृतधर विद्वन् वराहविष्णुभिष्ययोः ॥ १३ ॥

अन्तरा योजयेन्नन्त्री नारसिंहे पुनः सुधीः ।

नखञ्च दलितश्चैव रिपुविग्रहमेव च ॥ १४ ॥

योजयित्वा नृसिंहात् प्राक् सिंहमन्त्रं समापयेत् ।

विष्णोरन्ते महापन्निराजाय च गरुत्मते ॥ १५ ॥

हरिपूर्वं वाहनाय प्राणात्मन इतोरयेत् ।

नमोऽन्तोऽसौ तु विद्वद्भिर्मन्त्रो गारुत्मतो मतः ॥ १६ ॥

सविष्टुभा वङ्गिगृहेण पूर्वं सायुष्टमेन्दोर्निलयेन चापि ।

गायत्रमन्त्रोन्नसितेन भूयः संवेष्टयेदर्कनिकेतनेन ॥ १७ ॥

अनुत्तोमविनीमगेथ वर्णैरभिवीतं च सुधापुटद्वयेन ।

नन्तिन वहिरष्टयुग्मपत्र प्रविदध्यादय मूर्त्तिमन्त्रयुक्तम् ॥ १८ ॥

तद्विर्मण्डल सर्व्वलक्षणैरभिलक्षितम् ।

तस्मिन्नावाह्य विधिवद्विग्रवरूपं हरि यजेत् ॥ १९ ॥

अग्नीषोमात्मकमरिगदायाईखट्वेः सगृहे-

रुद्वद्वाहुं हस्तसुसलशूलैः सदण्डैः सकुन्तैः ।

शक्त्या पायाद्गुगुलिगटद्वाग्निभिर्यार्कवङ्गि-

श्रोतदक्ताङ्गिकसरसिज तप्तकार्त्तस्त्रराभम् ॥ २० ॥

विष्णु भास्वत्किरीट मणिमुकुट (१) कटीमूर्त्तिकयूरहार-

शैवेयोर्यादिसुव्याभरणमणिगणोष्णामिदिव्याङ्गरागम् ।

विष्वाकागायकागप्रविततमयुतादित्यसङ्काशसुद-

दाह्यय्यपमालामुधनिकरधरं विग्रवरूपं नमामि ॥ २१ ॥

नमो भगवते सर्व्वजिणवे विश्वरूपिणे ।

वासुदेवाय चक्रादिसर्व्वायुधमृते नमः ॥ ४३ ॥

अर्केन्दुवह्निनिलयस्फुरितत्रिमन्त्र-

शक्तिप्रवृद्धमहसः परमस्य विष्णोः ।

पादारविन्दगलितामृतसिक्तगात्रं

साध्यं क्षरेज्जपविधावपि साधकैः ॥ ४४ ॥

विष्णोः सान्निध्यलब्धोत्प्लसितचलचलदस्तदण्डोद्यतास्त्रै-

यक्राद्यैर्भीषिणास्येक्षणचरणवचोहासहुङ्कारघोरैः ।

उत्क्षिप्ताक्षिप्तकृत्स्नस्फुटितविदलितांशूर्णितध्वस्तगात्रान् (१)

ध्यायेद्देतालभूतपद्दुरितपिशाचारिनागादिरोगान् ॥ ४५ ॥

पूर्वं स्थाने हृषीकेशमन्त्रयुक्तं विधानवित् ।

विश्वरूपात्मक जप्याद्वैष्णवं मूलमन्त्रकम् ॥ ४६ ॥

योजयित्वा जपेत् पद्यात् चक्रादिषु यथाक्रमम् ।

चतुर्षु चतुरः पादान् गीतात्रिष्टुप्समुद्भवान् ॥ ४७ ॥

पूर्णेषु षोडशस्त्रैवमाद्यं पादं वराहके ।

द्वितीयं नारसिंहे च तृतीयं गारुडे पुनः ॥ ४८ ॥

चतुर्थं चक्रमन्त्रे च योजयित्वा जपेत् सुधीः ।

मन्त्रं सुदर्शनं चेत्यमिममष्टाक्षरं मतुम् ।

संयोज्य कृच्छ्रे महति जपेन्नन्ती विधानवित् ॥ ४९ ॥

अथ प्रयोगाक्षरमाह ।

आग्नेये वक्ष्यमाणेन विधानेन समाहितः ।

सिकतोपलचर्व्वादीन् साधयेदथ तैः क्रियाम् ॥ ५० ॥

वास्तौ पुरे वा ग्रामे वा विदध्याद्विषयेऽपि वा ।

मध्ये च षोडशाशान्ते खनेदष्टादशावटान् ॥ ५१ ॥

भूयोऽपि केशवेन्द्रादिकान् समभ्यर्चयेच्चक्रवज्रादीन् ।
 गन्धादिभिरुपचारैः पञ्चभिरथ सयतात्मको मन्त्रो ॥ ३३ ॥
 निजोदितो होमविधिश्च कार्यो दीक्षाविधानाभिहिते च वक्त्रो ।
 ससर्पिषाश्च न तु वक्त्रिभूर्तीर्हुत्वा तु विष्णोर्भक्तुना तथैव ॥ ३४ ॥
 हुत्वा मनुवर्णसमं षोडशवर्णं शुद्धोतु षोडशशः ।
 शुद्धयाच्च वासुदवादिंश्च शान्त्यादींश्चाथ रुद्रसंख्येन ॥ ३५ ॥
 दुग्धतरुत्वा समिधं क्रमेण चक्रादिभिरथ तुर्मन्त्रैः ।
 शुद्धयादष्टोर्हुतं शङ्खाद्यैर्द्वादशभिरथ मनुभिः ॥ ३६ ॥
 तिलसिद्धार्थैर्जुहुयादिकारसंख्यं पृथक् पृथक्मन्त्रैः ।
 त्रिष्टुवनुष्टुपतत्पदमन्त्रैर्मन्त्रार्णसंख्यकं हविषा ॥ ३७ ॥
 सष्टतेन केशवाद्यैर्दिनकरसंख्यं तथेन्द्रवज्राद्यैः ।
 शुद्धयात् पृथगपि वसुमितमथ च महाव्याहृतौर्हुनेत्यतिमान् ॥ ३८ ॥
 आराध्य च विष्टज्याग्निमभिषिच्य सुसयतः ।
 विष्णोस्तु, पञ्चरुर्कुर्याद्वयीं ब्रह्मसहस्रती ॥ ३९ ॥
 छन्दस्यनुष्टुप् त्रिष्टुप् च मुनिभिः समुदाहृते ।
 विष्णुरूपादिको विष्णुर्विष्णुपञ्चरदेवता ॥ ४० ॥
 अष्टार्णचक्रमनुमध्यगतैश्च पादैः
 व्यस्तैस्तथा समतिरारचयेत् समस्तैः ।
 गीतामनो क्रमश एव तु जातियुञ्जि
 पञ्चाङ्गकानि हरिपञ्चरकल्पितानि ॥ ४१ ॥
 विष्णुं प्राच्यादिकमथ जपेन्नारसिद्धोऽसुरान्तं (१)
 श्रींस्त्रीन् मन्त्रान् पुनरपि तथा पञ्चगम्यकविगमः ।
 बुद्धिधाम्यप्रभृति च तथा पञ्चवारं त्रिगाथा
 भूयो जप्यादिमल्लगितधीयक्रमन्याभिधानम् ॥ ४२ ॥

प्रतर्प्य विभवैः सम्यक् भोजयेद्देवताधिया ।
 तत्रोपसर्गा नश्यन्ति नरनारीमहोस्थिताः ॥ ६३ ॥
 ग्रहक्षुद्रपिशाचाद्या नेचन्ते तान्दिशं भयात् ।
 अश्मपातादिका ये च भया नश्यन्ति तेऽचिरात् ॥ ६४ ॥
 शस्यर्द्धिर्गोसमृद्धिश्च प्रजावृद्धिश्च जायते ।
 धनधान्यसमृद्धिश्च वर्धते तत्कुलं क्रमात् ।
 दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तं सुखमाभूतसंप्लवम् ॥ ६५ ॥
 रक्षोभिरक्षतबलैरसुरैश्च दैत्यैः
 सर्वैः समुद्यतमहास्त्रधरैः परीतम् ।
 विष्णोस्तु पञ्चरमिदं प्रभजन्तमध्यात्
 साक्षादपीन्द्रसमरेऽत्र जने कथा का ॥ ६६ ॥

॥ ॐ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ ॐ ॥

अष्टादशन्तु चक्रस्य (१) विदध्यात् पुरतोऽवटम् ।
 हस्तागाधा(२)स्तथायामायतुरस्तान् समन्ततः ॥ ५२ ॥
 अन्योन्यतयक्रमार्थं शृङ्गान् मार्गान् विधाय च ।
 गोमयेनोपनिष्यैतानानीय स्थाप्य वस्त्वपि ॥ ५३ ॥
 शक्तपुष्करपत्रेषु निदध्याद्विशतिष्वपि ।
 ततो मध्यगकुण्डस्य प्रविश्य पुरतो गुरु ॥ ५४ ॥
 तदन्तरिद्धा पीठञ्च तत्र यन्ममनुष्मरन् ।
 स्थापयेद्वैष्णवे स्थाने विश्वरूपधिया सुधी ॥ ५५ ॥
 तत क्रमेण चक्रादीन् दिक्कुण्डेषु चतुर्वर्षि ।
 पुन शङ्खादिकास्तद्वत् कुण्डेष्वस्त्राग्निर्तेष्वपि ॥ ५६ ॥
 तथा दण्डादिकानष्टौ छिद्राशासु प्रकल्पयेत् ।
 मध्ये पुनरधोर्ध्वं कौलकैसरिणीं यजेत् ॥ ५७ ॥
 चक्रेऽस्य प्राक्तने कुण्डे स्थापयेद्दिनतासुतम् ।
 तत समस्थलीकृत्य क्रमात् समुपलिप्य च ॥ ५८ ॥
 प्रत्यगासनमासीनो मध्यगस्थगिडले स्थिते ।
 यन्त्रे काञ्चनपट्टस्थे पूजयेत् पूर्ववत् प्रभुम् ॥ ५९ ॥
 वादिबधोपबहुल निवेद्यान्त्र (३) यथाक्रमम् ।
 हुनेच्च पूर्व्येसन्दिष्टैर्द्रव्ये पूर्व्वोक्तमानत ॥ ६० ॥
 आगोपाशान्तराशासु वलि दद्याच्चिशक्तिश ।
 क्रमाच्चक्रादिमूर्त्तीनां पञ्चकृत्वोऽन्यमा सुधी ॥ ६१ ॥
 तत उद्दाम्य देवेश पूजा परिसमाप्य च ।
 दत्त्वा सुवर्णवासांसि गुरवे ब्राह्मणानपि ॥ ६२ ॥

(१) "मध्यग" इति पाठान्तरम् ।

(२) 'हस्तागाधान्' इति पाठान्तरम् ।

(३) निवेद्यान्त्रे वधाकृत्वा" इति "निवेद्यान्त्रम्" इति वा पाठान्तरम् ।

प्रतर्प्य विभवैः सम्यक् भोजयेद्देवताधिया ।
 तन्नोपसर्गा नश्यन्ति नरनारीमहोस्थिताः ॥ ६३ ॥
 ग्रहक्षुद्रपिशाचाद्या नेक्षन्ते तान्दिशं भयात् ।
 अश्रमपातादिका ये च भया नश्यन्ति तेऽचिरात् ॥ ६४ ॥
 शस्यर्द्धिर्गोसमृद्धिश्च प्रजावृद्धिश्च जायते ।
 धनधान्यसमृद्धिश्च वर्धते तत्कुलं क्रमात् ।
 दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तं सुखमाभूतसंप्लवम् ॥ ६५ ॥
 रक्षोभिरक्षतञ्जलैरसुरैश्च दैत्यैः
 सर्वैः समुद्यतमहास्त्रधरैः परीतम् ।
 विष्णोस्तु पञ्चरमिदं प्रभजन्तमव्यात्
 साक्षादपीन्द्रसमरेऽत्र जने कथा का ॥ ६६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ * ॥

पङ्विंशः पटलः ।

अथाभिवक्ष्यामि मनुं समासात् प्रासादसंज्ञं जगती द्विताय ।
येन प्रजप्तेन यथार्चितेन हुतेन सिद्धिं लभते यद्येष्टाम् ॥ १ ॥
प्रासादनत्वान्नसो यथावत् प्रासादसंज्ञास्य मनोः प्रदिष्टा ।
अन्यात्तृतीयः प्रतिनोमतः स्यादनुग्रहाह्वेन्दुयुतश्च मन्त्रः ॥ २ ॥
ऋषिरस्य वामदेवः पङ्क्तिऋक्ष देवतेशः स्यात् ।

तेनैवास्तीवकलादीर्घयुजाङ्गानि तस्य बीजेन ॥ ३ ॥
शूलाह्नी टङ्घण्टासिन्धुणिकुलिशपाशास्त्रभीतीर्दधानं
दीर्भिः शीतांशुखण्डप्रतिघटितजटाभारमौलिं त्रिनेत्रम् ।
नानाकन्याभिरामापघनमभिमतार्थप्रदं सुप्रसन्नं

पद्मस्यं पञ्चवक्त्रं स्फटिकमणिनिभं पार्व्वतीशं नमामि ॥ ४ ॥

[इंगानादीन् मन्त्रवित् पञ्चमन्त्रानङ्गुष्ठादिष्वङ्गुलीय क्रमेण ।

न्यस्येदज्भिर्युक्तक्रमाद्योमगाभिर्ङ्गस्वाख्याभिस्ताभिरैवाङ्गुलीभिः] (१) ॥ ५ ॥

इंगानस्तत्पुरुषाघोराख्यो वामदेवसंज्ञय ।

सद्योजाताह्वय इति मन्त्राणां देवताः क्रमात् पञ्च ॥ ६ ॥

मूर्धाननहृद्गुह्यकपादेषु च नामभिः स्रवीजादौः ।

ऊर्ध्वप्राग्दक्षोदक्पश्चिमजेष्वाननेषु विन्यसेत् ॥ ७ ॥

प्रतिपाद्य निजं शरीरमेवं प्रजपेदिन्द्रियलक्षकं शिवात्मा ।

लुङ्गयाश्च दगागतस्तदन्ते मधुराक्षैः करवीरजप्रसूतैः ॥ ८ ॥

अथवा कुसुमैर्जवाभसुतैः कमलैर्व्या विमलेन पायमेन ।

नृपहस्तप्रभैः समिदरैर्व्या लुङ्गयात् साधकस्तमः समुद्वेग ॥ ९ ॥

अष्टपत्रगुणहृत्तरागिभिर्वीथिकल्पतरुभिः समाहृतम् ।
 मण्डनं प्रतिविधाय शून्यः पीठमत्र नवशक्तिभिर्यजेत् ॥ १० ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्री कात्याय्या (१) कलवलाद्यविकारिण्यौ ।
 सवनप्रमथिनिसर्वभूतदमन्यौ मनोऽननीश्वरं यजेत् ॥ ११ ॥
 तारादिकं नतिमपि प्रोक्ता भगवत्पदं चतुर्थ्यन्तम् ।
 सकलगुणात्मपदान्ते शक्तियुक्ताय चेति सम्भाष्य ॥ १२ ॥
 भूयोऽनन्तायेति च योगान्ते पीठात्मने चेति ।
 नमसा युक्तं ब्रूयात् पीठाख्योऽयं मनुः समुद्दिष्टः ॥ १३ ॥
 न्यासक्रमेण देहे मन्त्री गन्धादिभिः समभ्यर्च्य ।
 पूर्वोक्ता दिक्षु मूर्त्तीर्धदिक्षु सनिवृत्तिपूर्विकाय यजेत् ॥ १४ ॥
 सद्यो वेदाद्यमाना (२) भयवरदकरः कुन्दमन्दारगौरो
 वामः काश्मीरवर्णोऽभयवरदपरम्वचमानाविनामी ।
 अक्षस्तम्बेदपागाङ्गुगडमरुद्वद्गुणान् कपानं
 विभ्राणो भीमदंष्ट्रोऽञ्जनरुचिरतनोर्भीतिदयाप्यघोरः ॥ १५ ॥
 विद्युद्वर्णोऽयं वेदाभयवरदकुठारान् दधत् पूरुषाख्यः
 प्रोक्ताः सर्वे चिन्तेता विष्टतमुखचतुष्पायतुर्ध्वाहवय ।
 मुक्तागौरोऽभयेटाधिककरकमनो घोरतः पञ्चवक्त्र-
 स्त्वोगो ध्येयोऽस्युज्ज्वलोऽवसुररिपुत्रद्वेष्टराः स्युः शिवान्ताः ॥ १६ ॥
 भूतानां शक्तिवादासत्वाज्जगति वा निवृत्त्याद्याः ।
 तेजोरूपाः करपदकर्णविहोना (३) मनोविभिः प्रोक्ताः ॥ १७ ॥
 एतन्मन्त्रो च शिवोत्तमस्य तदैकपूर्व्यावपि नेत्रद्वयोः ।
 त्रिभूर्त्तिश्रीकण्ठशिवशिवमय प्रागादिपत्रेषु समर्चनीयाः ॥ १८ ॥

(१) "रौद्रिका" "कात्याय्या" इति शास्त्रान्तरम् ।

(२) "वेदो वेदाद्यमाना" इति शास्त्रान्तरम् ।

(३) "करपदकर्णविहोना" इति शास्त्रान्तरम् ।

- ' शूलागनिगरचापोक्षासिदोर्हण्डीभीषणाः सर्व्वे ।
 पद्मासनाय नानाविधभूषणभूषितास्त्रिनेत्राय ॥ १९ ॥
 पाटलपीतसितारुणगितिरक्तगितिप्रभाय धूम्रान्ताः ।
 कोटीरकोटिघटितविनसच्छगिकलायुताय भूर्त्तयः क्रमगः ॥ २० ॥
 चमा चण्डेश्वरो नन्दी महाकालो गणेश्वरः ।
 हृषभङ्गिरिटिस्कन्दाः संपूज्याथोत्तरादिकाः ॥ २१ ॥
 कनकविदूरजविट्टममरकतमुक्तासिताच्छरक्ताभाः ।
 पद्मासनसंस्थाय क्रमादुमाद्या शुद्धान्तिकाः प्रोक्ताः ॥ २२ ॥
 पुनराग्निगास्तदनु च कुलिगाद्या दिक्क्रमेण संपूज्याः ।
 प्रासादविधानमिदं निगदितमिति सकलवर्गसिद्धिकरम् ॥ २३ ॥
 असुना विधिना महेशपूजां दिनगो यः कुरुते समाहितात्मा ।
 स तु सम्यगवाप्य दृढभोगान् परमन्ते परिपूर्णमेति धाम ॥ २४ ॥
 वक्ष्यामि शैवागमसारमष्टविंशत्कलान्यासविधिं यथावत् ।
 सपञ्चभिर्ब्रह्माभिरीगपूर्व्वैः सर्वाधिकैः साङ्गविशेषकैश्च ॥ २५ ॥
 ईगोऽनुष्टुप्भूरीश्वरास्तत्पुरुषसज्जगायत्राय ।
 पुनरग्न्यनुष्टुप्वापो वामकृतिभगा हरस्त्वनुष्टुप्भगयुक् ॥ २६ ॥
 इन्द्रियतारसमेतं सर्व्वज्ञायेति हृच्छिरस्त्वमृते ।
 तेजोमानिनि पूर्व्वं दत्तायै ब्रह्मशिरस इति कथितम् ॥ २७ ॥
 ज्वलितशिखिशिखान्ते त्वनादिवोधाय चान्वितेह शिखा ।
 वक्षिणे वक्षधराय स्वान्ते तन्वायेति वयं नेत्रश्च ॥ २८ ॥
 सौ चो हौ विन्दुयुतं सप्रोक्ताऽलुप्तगत्तये च तथा ।
 त्र्यो पशुं हुं फट् (१) अनन्तगत्तये तथा चास्त्र स्यात् ।
 समुनिच्छन्दोदैवतयुक्तं तदङ्गपट्कमिति कथितम् ॥ २९ ॥
 करदेहमुक्त्वाशं मन्त्री पूर्व्ववदाचरेत् (२) ।
 कलाः प्रविन्यमेहेहे वक्ष्यमाणक्रमेण तु ॥ ३० ॥

(१) 'सौ चो पशुं हुं फट्' इति पाठान्तरम् । (२) 'मन्त्रे पूर्व्ववदाचरेत्' इति पाठान्तरम् ।

ताः स्युः पञ्च चतस्रोऽष्टौ त्रयोदश चतुर्दशम् ।
 अष्टत्रिंशत्कलाः सम्यक् न्यस्तव्या मन्त्रवित्तमैः ॥ ३१ ॥
 दिक्षु प्राग्याम्यवारौड्वसुपनिजभुवामिन्द्रवारार्किरात्रां
 हृदयोवांसहयौनाभ्युदरचरणवक्षःसगुह्याण्डयोश्च ।
 सोऽर्धोर्जान्वोः सजह्वास्त्रिगुभयकटिपार्श्वे च पद्मोस्तनेषु (१) ।
 घ्राणे के बाहुयुग्मेऽपि विशदमतिर्विन्यसेदङ्गुलीभिः ॥ ३२ ॥
 विन्यासः प्रतिमाकृतौ च नितरां सान्निध्यकृत् स्यादयं
 । देहे वापि शरीरेणां निगदितः सान्निध्यकारीति च (२) ।
 आस्ते यत्र तथासुनैव दिग्गो विन्यस्तदेहः पुमान्
 चेत्त्रं देशममुच्च योजनमितं शैवागमज्ञा विदुः ॥ ३३ ॥
 न्यस्तैवं पञ्चभिर्ब्रह्मभिरथ शिवमाराधयेद्भिरामि-
 र्मध्यप्राग्याम्यसौम्यापरदिशि पुनरङ्गैरनन्तादिभिश्च ।
 अन्योमाद्यैर्दिशापैः पुनरपि कुलिगाद्यैर्यजेद्देवसुक्तं
 पाञ्चब्राह्मं विधानं सकलगुह्ययोग्यमुक्तिमुक्तिप्रदञ्च ॥ ३४ ॥
 पञ्चाक्षरविहितविधिं वक्ष्य जपतामभीष्टसिद्धिकरम् ।
 सिद्धेन येन देहो प्रेत्येह च वाञ्छितं पदं (३) लभते ॥ ३५ ॥
 दीर्घी विप्रो विसर्गी मृत्युः साक्षी च सवाक्षरः पवनः ।
 ताराङ्गवति यदध्यात्तदादिरभिधीयते मनुप्रवरः ॥ ३६ ॥
 अस्याक्षराण्यमूनि च पञ्च स्युः पञ्चभूतगानि तथा ।
 जगदपि भूतारब्धं तेन हि जगदात्मतोदितास्य मनोः ॥ ३७ ॥
 प्रोक्तमृष्यादिकं पूर्वमङ्गवर्णेषु मन्त्रजैः ।
 पञ्चुनीदेहवर्णेषु मूलमन्त्राक्षरादिकान् ॥ ३८ ॥

(१) "पद्मोस्तनेषु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "सामर्थ्यकारीति च" इति पाठान्तरम् ।

(३) "निजेष्टितञ्च" इति पाठान्तरम् ।

न्यसेत्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकान् ।

सतर्जनीमध्यमास्त्यानामिकाङ्गुष्ठकेषु च ॥ १८ ॥

वक्त्रहृत्पादगुह्याख्यमूर्धेऽपि च नामभिः ।

प्राग्याम्यवारुणोदीच्यवक्त्रेष्वपि च मूर्धनि ॥ ४० ॥

विभ्रहोभिः कुठारं मृगमभयवरौ सुप्रसन्नौ महेशः

सर्वालङ्कारदीप्तः सरसिजनिलयो व्याघ्रचर्मोत्तधासाः ।

ध्येयो मुक्तापरागामृतरसकलिताद्रिप्रभः पञ्चवक्त्र-

स्वयः कोटीरकोटीघटिततुहिनरोचिःकलितुङ्गमीनिः ॥ ४१ ॥

अचरलक्षचतुष्कं जप्यात्तावत्सहस्रमपि जुहुयात् ।

शुद्धैस्त्रिलैर्धृतैर्व्या दुग्धान्नेर्दुग्धभूरुहेधैर्व्या ॥ ४२ ॥

तत्पुरुषाद्याः सर्वं प्राधान्यसंप्रोक्तवाहुहेतियुताः ।

लक्षसितमुखचतुष्कास्तेजोरूपो विलक्षणस्वीयः ॥ ४३ ॥

आहतिराद्या मूर्त्तिभिरङ्गैरन्यापराप्यनन्ताद्यैः ।

अपरोमादिभिरपरेन्द्राद्यैरपरा तदायुधैः प्रोक्ता ॥ ४४ ॥

कथयामि मनोर्विधानमन्यन्मुनिपूज्यं प्रवरं पिनाकपाणेः ।

स्वतनौ परिकल्प्य पीठमङ्गान्यपि विन्यस्य तथैव मन्त्रवर्णान् ॥ ४५ ॥

ह्रन्मुखासीरुगुम्भेषु पङ्क्तवर्णान् क्रमशो न्यसेत् ।

कण्ठमूले तथा नाभौ पार्श्वयुक्पृष्ठहृत्षु च ॥ ४६ ॥

मूर्ध्नास्यनेत्रप्राणेषु दीःपक्षस्यप्रकेषु च ।

सशिरोवक्त्रहृदयजठरोरुपदेश्वपि ॥ ४७ ॥

हृदाननपरश्वेणाभीत्याख्यवरदेषु च ।

मुखांसहृदयेषु त्रीन् परान् पादोरुक्कुक्षिषु ॥ ४८ ॥

ऊर्ध्वधिः क्रमशः कुर्यात्तोलकन्यासमुत्तमम् ।

पुनस्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकान् ॥ ४९ ॥

ललाटजठरहंसहृदयेषु क्रमाश्रयेत् ।

पुनस्तत्प्रतिपत्त्यर्थं जपेन्मन्त्रमिमं सुधीः ।

नमोऽस्तु स्याणभूताय ज्योतिर्लिङ्गावृतात्मने (१) ।
 चतुर्मूर्तिवपुश्चायाभासिताङ्गाय शम्भवे ॥ ५१ ॥
 कुर्यादनेन मन्त्रेण निजदेहे समाहितः ।
 मन्त्री पुण्याञ्जलिं सम्यक् विशः पञ्चश एव च ॥ ५२ ॥
 पूर्वोक्त एव पीठे प्रागङ्गैर्मूर्तिभिः शक्तिभिस्तदनु ।
 सप्तपालचण्डदुर्गागुह्यनन्दिगणपसैन्यपाः पूज्याः ॥ ५३ ॥
 पूज्याश्च वासवाद्याः पुनरुपहारैः क्रमेण भक्तिमता ।
 अभ्यर्चिते हुते च स्तोतव्यः संस्तवेन पुनरीशः ॥ ५४ ॥
 नमो विरिञ्चिविष्ण्वीशभेदेन परमात्मने ।
 सर्गसंस्थितिसंहारव्याहृति(२)व्यक्तमूर्त्तये ॥ ५५ ॥
 नमश्चतुर्द्वीप्रोद्भूतभूतभीतात्मने भुवः ।
 भूरिभारार्त्तिसंहर्त्रे भूतनाथाय शूलिने ॥ ५६ ॥
 विश्वग्रासाय विलसत्कालकूटविपाशिने ।
 तत्कलङ्काङ्कितयौवनीलकण्ठाय ते नमः ॥ ५७ ॥
 नमो ललाटनयनमोक्षसत्कृष्णवर्त्मना ।
 ध्वस्तस्मरनिरस्ताधियोगिध्येयाय शम्भवे ॥ ५८ ॥
 नमो देहार्दकान्ताय दग्धदक्षाध्वराय च ।
 चतुर्वर्गेष्वभीष्टार्थदायिने (३) मायिनेऽणवे ॥ ५९ ॥
 शूलाय मूलभूताय शूलदारितविहिषे ।
 कालहन्त्रे नमश्चन्द्रखण्डमण्डितमौलये ॥ ६० ॥
 विद्याससे कपर्दान्तर्भ्रान्तादिसरिदिन्दवे (४) ।
 देवदैत्यासुरेन्द्राणां मौलिष्टष्टाङ्गये नमः ॥ ६१ ॥

(१) “ज्योतिर्लिङ्गावृतात्मने” इति पाठान्तरम् ।

(२) “व्याहृतिव्यक्तमूर्त्तये” इति पाठान्तरम् ।

(३) “चतुर्वर्गेष्वभीष्टार्थदायिने” इति पाठान्तरम् ।

(४) “कपर्दान्तर्भ्रान्तादिसरिदिन्दवे” इति पाठान्तरम् ।

भस्त्राभ्यक्ताय भक्तानां भुक्तिसुक्तिप्रदायिने ।

व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय शङ्कराय नमो नमः ॥ ६२ ॥

नमोऽन्तकान्धकरिपये पुरद्विपे

नमोऽस्तु ते द्विरदवराहभेदिने ।

विपोद्गसत्फणिवरवदमूर्त्तये

नमः सदा हृषवरवाहनाय ते ॥ ६३ ॥

वियन्मरुहुतवह्वार्ध्वसुन्धरा-

मण्डेशरव्यसृतमयूखमूर्त्तये ।

नमः सदा नरकभयापभेदिने

भवेह नो भवभयभङ्गकृद्भिभो ॥ ६४ ॥

सुखेन्दुखण्डपरिमण्डितमौलिमेव

सुहासयेत् पुनरमुं हृदयाम्बुजे स्वे ।

अभ्यर्च्य देहमपि संयतश्चित्तवृत्ति-

भूत्वा शिवो जपतु मन्त्रमहेशमेनम् ॥ ६५ ॥

सन्तर्प्य विप्रान् पुनरेवमेव सम्पूजयेदिन्दुकलावतंसम् ।

जपेदयथाशक्ति शिवस्वरूपी भूत्वा तथान्ते च शिवः स भूयात् ॥ ६६ ॥

अमुमेव मनुवरं मनुलक्षं हृत्तेखाया अभितो निरुद्धम् ।

जह्या नृपतरुमभिधां मधुरयुजां मनुषहस्रमपि जुहुयात् ॥ ६७ ॥

बन्दे हरं वरदशूलकपालहस्तं

सामीतिमद्रिसुतयोज्ज्वलदेहकान्तिम् ।

वामोरुपीठगतया निजवामहस्त-

न्यस्तारुणोत्पलयुजां परिरब्धदेहम् ॥ ६८ ॥

आवृत्तिरङ्गेराद्या हृत्तेखायाभिरनु वृषादीद्यै ।

माताऽऽगेरुक्तं (१) पञ्चावरणं विधानमीशस्य ॥ ६९ ॥

आप्यायनी शशियुताप्यरुणाग्निमाया
विन्दन्तिका च नकुली भुवनेन्दुयुक्ता ।
दीर्घी कलायुतविषा च शिवाय वर्णाः
स्याच्छूलिनो मनुरयं वसुवर्णयोगी ॥ ७० ॥

वामाङ्घ्र्यस्तवामेतरकरकमलायास्तया वामबाहु-
न्यस्तारक्तोत्पलायाः स्तनविधृतलसङ्घामबाहुः प्रियायाः ।
सर्वाकल्पाभिरामो धृतपरशुसृगेष्टः करैः काञ्चनाभो
ध्येयः पद्मासनस्थः स्मरललिततनुः सम्पदे पार्व्वतीशः ॥ ७१ ॥
पञ्चार्णोक्ताङ्गाद्यः पञ्चब्रह्मप्रदिष्टपूज्य ।

वसुमितलज्जपोऽयं मन्त्रस्तावत्सहस्रहोमय ॥ ७२ ॥

इति जपदुतपूजाध्यानकैरीशयाजी-
प्रियतरचरितः स्यात् सर्वतो देहभाजाम् ।
धनविभवयशःशीलसम्पदा दीर्घजीवी
तनुविपदि च शैवं तत्परं धाम भूयात् ॥ ७३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमपञ्चसारे पङ्क्तिविंशः पटलः ॥ * ॥

सप्तविंशः पटलः ।

अथ प्रवक्ष्यते मन्त्रो दक्षिणामूर्त्तिसंज्ञितः ।
जपतामिष्टसंसिद्धिविधानसुरपादपः ॥ १ ॥
अद्रिदक्षिणा कालकर्णकामिकायुग्रयेचराः ।
तुध्यामध्यगताः स्युर्भ्यं वटमूलनिवासिने ॥ २ ॥
नैघातनिरताङ्गाय नमो रुद्राय गम्भवे ।
तारगन्तिनिरुद्धोऽयं मन्त्रः पट्विंशदक्षरः ॥ ३ ॥
शुकः प्रोक्तो मुनिखण्डोऽप्यनुष्टुप् समुदाहृतम् ।
दक्षिणामूर्त्तिरुद्रोऽस्य देवता समुदाहृता ॥ ४ ॥
तारगन्त्यादिकैर्ज्जमायन्तैर्मन्त्राचरैः क्रमात् ।
ऋत्वक्षिवसुवस्त्रग्निगुणवर्णैर्विभागशः ॥ ५ ॥
मन्त्री कुर्यात् पङ्क्तानि जातियुञ्जि समाहितः ।
कालिकद्युतिद्वगणद्वयभासास्यके दश ॥ ६ ॥
दोःसन्धिकण्ठाननद्वन्त्राभिकव्यन्धुपु क्रमात् ।
पक्षन्धिपु पुनर्द्वाभ्यां मन्त्रविद्व्यापकं न्यसेत् ।
एवं न्यस्तशरीरोऽयं चिन्तयेन्मन्त्रदेवताम् ॥ ७ ॥
सुद्रां भद्रार्थदात्रीं सपरशुहरिणां वाहुभिर्बाहुमेकं
जान्वासक्तं दधानो मुजग्वरसमावहकक्षो वटाधः ।
आसीनश्चन्द्रखण्डप्रतिघटितजटः क्षीरगौरस्त्रिनेत्रो
दद्यादाद्यैः शुकाद्यैर्मुनिभिरभितृतो भावशुद्धिं भवो वः ॥ ८ ॥
प्राक् प्रोक्तविधानेन च सम्यक् संपूज्य साधु कलगाद्यैः ।
कृतसंदीप्तो मन्त्री जप्यादेनं मनुं समाहितधीः ॥ ९ ॥

द्वात्रिंशदयुतमानं प्रतिजप्य जुहोतु तद्दशांशमितैः ।
 दुग्धाद्भुतैस्तिलैर्व्या सान्धेन पयोन्मसा द्वयेनापि ॥ १० ॥
 जघैवं मन्त्रमेनं दिनमनु गिरिगं पूजयित्वा च हुत्वा
 संतुत्वा नत्वा मनोवाक्तनुभिरवहितः प्राप्य कामानशेषान् ।
 व्याख्याता चागमानां भुवि कविषु वरः साधु वेदान्तवेदी
 वादी चाद्वैतविद्याफलममलतरं याति शैवं पदं तत् ॥ ११ ॥
 सजीवशिखिकर्णरेफान् प्रतिषीष्टा प्रादिकांश्च पुनरपि तान् ।
 मेधाप्यायनियान्तांस्तानेव तरान्तिकान् सतनुरूपान् ॥ १२ ॥
 आभास्य चटप्रवटौ सकहवमौ बन्धघातयौ यौस्त ॥
 प्रोक्ता वर्मास्तावधि समुदरेच्छक्तिपूर्वकं मन्त्रम् ॥ १३ ॥

(ह्रीं स्फुर स्फुर प्रस्फुर प्रस्फुर घोर घोरतर तनुरूप चट चट प्रचट प्रचट
 कह कह वम वम बन्ध बन्ध घातय घातय हुं फट् (१) ॥

ऋषिरस्याघोराख्यः संप्रोक्तस्त्रिष्टुब्यते च्छन्दः ।
 रुद्रोऽप्यघोरपूर्वः संप्रोक्ता देवतास्य ममोः ॥ १४ ॥
 हत् पञ्चभिस्तदर्णैः शिरोऽपि पङ्क्तिभिः शिखा तथा दशभिः ।
 तावद्भिरिव कवचं दृगष्टभिर्द्वादशभिरपि चास्त्रम् ॥ १५ ॥
 कटगास्यकण्ठद्वयाम्बुधूरुषु जानुजङ्घयोः पदयोः ।
 एकादशधाभिदैर्गन्तार्णैर्न्यसतु विषह्ये मन्त्री ॥ १६ ॥
 पञ्चभिरयो सपङ्क्तिर्द्वादशमप्यष्टभिर्यतुर्भिर्य ।
 पङ्क्तिभिर्यतुस्तयेण च पङ्क्तिर्द्वादशमप्यष्टभिर्यतुर्भिर्य ॥ १७ ॥
 कालाभ्राभः कराग्रेः परशुडमरुको खड्गखेटौ च वाणे-
 धात्री शूलं कपालं दधदतिभयदो भीषणास्यस्तिनिवः ।
 रक्ताकारास्वरोऽहिप्रवरघटितगात्रोऽरिनागपहादीन्
 खादसिष्टार्थदायी भवदनभिमतोऽष्टिस्तये स्यादघोरः ॥ १८ ॥

स्वच्छो मुमुक्षु भवेदधोरः काम्यक्रियायामपि रक्तवर्णः ।
 कृण्वोऽभिचारे ग्रहवेकते च प्रोक्तो जपः स्यादपि लक्ष्मणः ॥ १८ ॥
 घृतावसिक्तैस्तिलतण्डुलैश्च जपावसाने जुहुयाद्दशांगम् ।
 घृतप्लुतैर्व्याय हविर्भिरेव तावत्पुनश्च समुपैति कामान् ॥ २० ॥
 हृत्तेखास्थितसाध्याचरविलसत्कर्णिकं कलावीतम् ।
 वर्गाष्टकान्तकेसरमन्ते सहलक्षयाचरोल्लसितम् ॥ २१ ॥
 मन्त्राचरत्रयोदहमध्यदलाग्रकञ्च तदाह्वे ।
 वङ्गिपुटान्निसमाश्रितकवचास्त्रं प्रतिविलिख्य यन्त्रमिदम् ॥ २२ ॥
 कृत्वा समाप्य मण्डलमत्र विनिःक्षिप्य पूरयेत् कलशम् ।
 पीठे पिनाकपाणैर्गव्यैर्व्या काथकृततोयैर्व्या ॥ २३ ॥
 अङ्गावृतेरनु च हेतिभिरीरिताभिः
 पथाच्च मातृभिरद्यापि दिशाधिनायैः ।
 संपूजयीत विधिनेति पङ्क्तरोत्य-
 मार्गेण वा मनुपरिस्फुरणाय मन्त्री ॥ २४ ॥
 प्राज्यापामार्गसमित्तिलसर्पपसान्यकैश्च पृथक् ।
 रात्रौ सहस्रहोमाद्भूतापस्मारादिशान्तिरुद्दिष्टा ॥ २५ ॥
 सितकिशुकनिर्गुण्डीकनकापामार्गजन्तानां समिधाम् ।
 पृथगपि सहस्रहोमान्निग्रहमोक्षोऽचिरादयहाणा स्यात् ॥ २६ ॥
 गव्याक्तैर्जुहुयात् पृथग्दशगतं मन्त्री मयूरेभकै-
 र्भूयस्तैः प्रतिभोजयेत् प्रतिगमं यान्त्वेव सर्व्वं यहाः ॥ २७ ॥
 पट्कोणे कर्णिकायां स्फुरयुगलयुता (१) साध्यगर्भाच्च शक्तिं
 कोणाख्ये प्रस्फुरद्वन्द्वकमय विनिखेन्मन्त्रवर्णान् दलेषु ।
 पट्के दद्वन्द्वपट्के दक्षतुयगपट्संस्थकान् बाह्यपट्के
 चर्मास्त्राख्यं तदेतद्वयहृदमयहृदयन्त्रमाधीरमाहुः ॥ २८ ॥

न च रिपवो न च रोगा न ग्रहपीडा न शस्त्रवाधा च ।

न क्षेनरुजो मर्त्यान् स्पृशन्त्यघोरास्त्रमन्त्रजापरतान् ॥ २८ ॥

तस्मादघोरास्त्रमनुं प्रजप्यात् समर्चयेत्तद्विहितं विधानम् ।

हुनेच्च तेनैव समस्तवाङ्मयासंसिद्धये चायं विमुक्तये च ॥ २९ ॥

खसप्तमः कर्णयुतोऽर्द्धचन्द्रवान्

कुपञ्चमो द्वीन्दुयुतो ध्रुवादिकः ।

मनुस्त्वयं मृत्युजयात्मकः स्फुटं

समीरितः साधकरक्षणक्षमः ॥ ३१ ॥

ऋषिरस्य कहीलास्यः छन्दो देव्यादिका च गायत्री ।

स्याद्देवता च मृत्युञ्जयरुद्रोऽङ्गान्यथाचरेद्गुणा ॥ ३२ ॥

पुटितनलिनसंस्थं मौलिबहेन्दुरेखा

गलदमृतजलाद्रं चन्द्रवज्रार्कनेत्रम् ।

श्वकरकलितमुद्रापाशवेदाचमानं

स्फटिकरजतमुक्तागौरमीशं नमामि ॥ ३३ ॥

जप्तव्योऽयं मन्त्रवर्धस्त्रिनचं दीक्षापूर्वं होमकृत्याद्गगनैः ।

दुग्धान्याक्तैः शुद्धखण्डैर्गुड्या गुर्व्वादेगात् साधको हव्यवाहं ॥ ३४ ॥

अर्घ्या कार्या नित्यशः शैवपीठे स्यादप्यङ्गैर्लोकपालैस्तदस्यैः ।

सम्यक् पूजावस्तुभिर्मन्त्रजापी प्रोक्तं ह्येतन्मृत्युजेतुर्विधानम् ॥ ३५ ॥

इति जपहुतार्चनादिभिः सिद्धो मन्त्रोक्तविहिततनुः ।

समाचरेन्निजान्तर्योगं कृत्यापमृत्युनाशकरम् ॥ ३६ ॥

तारनानमय मध्यपञ्चकं हाशकर्णिकयुतं क्रमोत्कमात् ।

चिन्तयेन्निवृतमन्तरा शिवं नीरुजं च नियतायुपेक्षयोः ॥ ३७ ॥

जह्वाधः प्रोतपद्मदयदननिहितैरक्षरैस्तैर्ध्रुवाद्यै

राद्यस्तैर्मन्दमन्दप्रतिगणितसुधापूरसंमिथमानम् ।

इंगानं सूक्ष्मरूपं विमलतरसुपुष्पान्तरा सप्तपद्मं

ध्यायन्नाप्नोति रोगैर्नियतपरिहृतमृत्तलपाद्भीषमायुः ॥ ३८ ॥

भाटौ तारं विलिखतु ससाध्याद्यं कर्णिकायां

दिक्पत्रेष्वप्यपरमपरं वापि तत्कीर्णकेषु ।

भूयो भूमेः परमनु मृगाह्वं तदस्त्रेषु टान्तं (१)

जप्ता बन्ध(२)ग्रहगदविपध्वमि यन्तं तदेतत् ॥ ३८ ॥

इति कृतयन्त्रविभूषितमण्डलमध्ये निधाय कलगमपि ।

आपूर्व्य चाभिपिच्छेच्छीवश्यकरं ग्रहाभिचारहरम् ॥ ४० ॥

चतुरङ्गुलिपरिमाणैरमृताकाण्डैरयार्कसाहस्रम् ।

क्षुद्रयाश्च दुग्धसिक्तैरारोग्यायायुषे च लक्ष्म्यौ च ॥ ४१ ॥

ततश्चिह्नोद्भवानाश्च समिद्धियतुरङ्गुलैः ।

दुग्धसिक्तेः समिद्धेऽग्नौ पट्सहस्रद्वयं हुनेत् ॥ ४२ ॥

यस्तु वज्री क्षुद्रोत्थिवं यावत्स्थेन साधकः ।

तावत्स्थेः सुधाकुम्भैरग्निः प्रीणाति ग्रहहरम् ॥ ४३ ॥

आध्यायितोऽग्निना सर्व्वः साधकस्येष्टितान् वरान् ।

प्रदद्यादायुराद्यांश्च दुरन्तान् प्रलयान्तिकान् ॥ ४४ ॥

मन्वान्ते साध्याख्यां पानययुगलं प्रतीपमपि मन्त्रम् ।

प्रीक्षा समापयेन्मनुसयमपि मृत्युञ्जयाह्वयो मन्त्रः ॥ ४५ ॥

अथवाऽमलकमलपुटान्तरितं शिशुवेगभूषणं रुद्रम् ।

ध्यात्वा जप्याद्यथावद्भूतकृत्स्या मृत्युनाशनं दृष्टम् ॥ ४६ ॥

अमृता वटतिलदूर्वाः पयो घृतं पायसं क्रमेणेति ।

सप्तद्रव्याण्युक्तान्येतैर्जुहुयात् पृथक् सहस्रत्रयम् ॥ ४७ ॥

सौम्रज्वरे घोरतरेऽभिचारे सोन्मादके दाहगदे च मोहे ।

तनोति शान्तिं न चिरिण होमः सञ्जीवनं चाव्ययप्रमाणम् ॥ ४८ ॥

सम्भोजयेहोमदिनेषु विप्रान् समाधिकान् स्नादुभिरन्नभोज्यैः ।

सतर्षका गाय हुतावसाने दद्याद्विजिभ्यो हुतकर्म्मकृदाः ॥ ४९ ॥

(१) "टान्तम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "बन्धम्" इति पाठान्तरम् ।

निजजन्मदिने शतं शतं यो जुहुयाद्रव्यवरैश्च सप्तसंख्यैः ।
 मधुरैः प्रतिभोजयेच्च विप्रानभिवाञ्छन्वियमेन दीर्घमायुः ॥ ५० ॥
 अथवा सप्तभिरैतैर्द्रव्यैरेकेण वा सहस्रव्रित्तयम् ।
 जन्मर्चहोममात्रान्निरुपद्रवमुत्तमं व्रजेदायुः ॥ ५१ ॥
 दूर्वाव्रित्तयैः पयसा जुहुयादेकादशाहुतीर्हिनगः ।
 जित्वापमृत्युरोगान् प्रयात्यसावायुपथं दैर्घ्यमपि ॥ ५२ ॥
 जन्मर्चाणां व्रित्तये छिन्नाकाशमर्थ्यवकुलजैरिधैः ।
 क्रमशो हुनेत् सहस्रं नश्यन्त्यपमृत्युरोगदुरितानि ॥ ५३ ॥
 सितसिद्धयैः सहस्राहुत्या नश्यन्त्युपद्रवा ज्वरजाः ।
 तद्वदपामार्गहुतान्मृत्युञ्जयमप्यरोगतां लभते ॥ ५४ ॥
 प्रोक्तैर्ध्यानजपार्चनाहुतविधानाद्यैश्च मृत्युञ्जयं
 यो मन्वी प्रभजेन्ननुं प्रतिदिनं प्रातः प्रसन्नाशयः ।
 तस्येष्टानि भवन्ति सम्भृति(१)रपि स्कीता च पुत्रादयः
 सम्पन्नाः सुसुखी च जीवति चिरं देहापदि स्याच्छिवः ॥ ५५ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे सप्तविंशः पटलः ॥ * ॥

अष्टाविंशः पटलः ।

अथ सजपहुताद्यैर्वक्ष्यते साधुचिन्ता-

मणिरभिमतकामप्राप्तिकल्पद्रुमोऽयम् ।

अनलकपमरेफप्राणसत्यान्तवाम-

श्रुतिहिमरुचिखण्डैर्मण्डितो मन्त्रराजः ॥ १ ॥

ऋषिरपि काश्यप उक्तः कन्दोऽनुष्टुप् देवता महेशः ।

यान्तैः षड्भिर्वर्णैरङ्गं वा देवतार्दनारीशः ॥ २ ॥

अहिशशधरगङ्गावद्वतुङ्गासमौलि-

स्त्रिदशगणनताङ्घ्रिस्त्रीक्षणस्त्रीविलासः ।

भुजगपरशुशूलान् खड्गवल्ली कपालं

शरमपि धनुरीशो विभ्रदव्याक्षिरं वः ॥ ३ ॥

ह्वावभावललितार्दनारिकं भीषणार्द्धमथवा महेश्वरम् ।

पाशसोत्पलकपालशूलिनं चिन्तयेज्जपविधौ विभूतये ॥ ४ ॥

अथवा षोडशशूलव्यग्रभुजा त्रिनयनाऽहिनहाङ्गी ।

अरुणांशुकानुलेपनवर्णाभरणा च भगवती ध्येया ॥ ५ ॥

विहितार्चनविधिरथानुदिनं प्रजपेद्दद्याद्युतमितं मतिमान् ।

अयुतं पुनर्निमग्नुरार्द्रतरैस्त्रिलतण्डुलैस्तदवसानविधौ ॥ ६ ॥

शैवोक्तपीठाङ्गपदैर्यथावद्वक्षे च दुर्गुर्नगसैर्मुखाद्यैः ।

समाह्वयिर्दिक्पतिभिर्महेशं पञ्चोपचारैर्विधिनार्चयेत् ॥ ७ ॥

आरभ्यादिज्वलनं दिक्संस्थैरष्टाभिर्मनोवर्धनैः ।

आराधयेच्च मातृभिरिति संप्रोक्तः प्रयोगविधिरपरः ॥ ८ ॥

कात्पूर्वं हंसलिपिसंयुतं जपादौ
जमृणां प्रवरमितीह केचिदाहुः ।
प्रासादाद्ययुतजपेन मङ्गु कुर्या-

दावेशादिकमपि नीरुजाञ्च मन्त्रः ॥ ८ ॥

शिरसोऽवतरन्निशेषविम्बस्थितमज्भिवृतमागलक्षुधार्द्रम् ।

अपसृत्युहरं विषज्वरापस्मृतिविभ्रान्तिशिरोरुजापहञ्च ॥ १० ॥

निजवर्णविकीर्णकोणवैश्वानरगेहद्वितयावृतत्रिकोणम् ।

विगतस्वरवीतमुत्तमाङ्गे स्मृतमेतत् क्षपयेत् क्षणात् ग्रहार्त्तिम् ॥ ११ ॥

वज्रेर्विम्बे वज्रिवत् प्रज्वलन्तं न्यस्वा वीजं मस्तके ग्रस्तजन्तोः ।

ध्यात्वा वेशं कारयेद्वन्धुजीवं तज्जप्तं वा सम्यगाग्राणनेन ॥ १२ ॥

शुक्लादिः शुक्लभाः पौष्टिकशमनविधौ कृष्टिवशेषु रक्तो

रक्तादिः क्षोभसंस्त्रीभनविधिषु हकारादिको हेमवर्णः ।

धूम्राङ्गो मर्दनोच्चाटनविधिषु समीरादिको मादिरक्तः

पीताभः स्तम्भनादौ मनुरतिविमलो मुक्तिभाजामनादिः ॥ १३ ॥

कृष्णामं प्राणगेहस्थितमथ नयने ध्यातमान्धं विधत्ते

वाधिर्यं कर्णरन्ध्रेऽर्द्धितमपि वदने कुक्षिगं शूलमाशु ।

मर्मस्थाने समीरं सपदि शिरसि वा दुःसहं शीर्षरोगं

वाग्रोधं कण्ठनालेऽवनिष्ठतमथ तन्मण्डले वीजमेतत् ॥ १४ ॥

प्रालेयत्वपि च स्वराहतमिदं नेत्रे स्मृतं तद्गुणं

योनीं वामदृशामसृक्षुतिमयो कुक्षौ च शूलं जयेत् ।

विस्तोटे सविषे ज्वरे त्वपि तथा रक्तामये विभ्रमे

दाहे शीर्षगदे अरेहिधिभिर्मानं सन्तृप्तये मन्त्रवित् ॥ १५ ॥

साध्याया हृदयकुशेशयोदरस्थं

प्राणस्थं हृदमभिवध्य वीजवर्णैः ।

तेजस्तच्छिरसि विधुं विधाय वा

तेनाकर्षेदपि निजवाञ्छयैव मन्त्री ॥ १६ ॥

पारिभद्रसुमनोदलभद्र वज्रिविम्बगतमक्षरमेतत् ।
 सस्मरेच्छिरसि यस्य स वशी जायते न खलु तत्र विचार ॥ १७ ॥
 निजनामगर्भमथ वीजमिदं प्रविचिन्त्य योनिमुपिरे सुदृश ।
 वशयेत् क्षणाच्छित्ततया मनस स्तवयेच्च शुक्रमथया रुधिरम् ॥ १८ ॥
 निजशिवशिरयित तद्बीजं स्मृत्वा प्रवेशयेद्योनी ।
 यस्यास्तत्सम्पर्कात्ताञ्च स्तवयेत् क्रमेण वशयेच्च ॥ १९ ॥
 पररेफगर्भधृतसाध्यपदं त्रिकणं हुतागयुगपटकृतम् ।
 विगतस्तरावृतमगारमुपि स्थितमेतदाशु वशयेद्रमणात् ॥ २० ॥
 मधुरत्रयसयुतेन शालीरजसा पुत्तलिका विधाय तेन ।
 मनुना चुहुयात्तया विभज्य त्रिदिनं यस्य कृते वशी भवेत् स ॥ २१ ॥
 विपपावकोद्यदभिधानपदं ठगर्तं कुकोणधृतलाङ्गलिकम् ।
 अहिपत्रकृतपरिजसमिदं शिरसो रुजं प्रशमयेददनात् ॥ २२ ॥
 कण्ठे केनावरुहार्पितदहनयुजा मज्ज्या मेन वाम
 दक्षं सवेद्यं वक्षोरुहमनलसमीरौभिरसदयश्च ।
 वक्त्रे नाभौ च दीर्घं सुमतिरयं विनि क्षिप्य विन्दुं निशेष
 वक्षस्याधाय बद्धा चिरमिव विहरेत् कन्दुकैरात्मसाध्यै ॥ २३ ॥
 कृत्वा वक्त्रे पुरमनु मनु वन्धुजीवेन तस्मिन्-
 ब्राधायाम्नि विधिवदभिसंपूज्य चाज्यै शताख्यम् ।
 वैलोहाख्ये प्रतिविहितसपातमष्टोत्तरं त
 हुत्वा जप्तं दुरितविपवेतालभूतादिहारि ॥ २४ ॥
 साध्याख्यागर्भमेनं लिख्य दहनपुरे कर्णिकाया पञ्च
 वाद्यास्त्रिष्वद्रमन्त्रान् दलमनु परितो वीजवर्णान् विभज्य ।
 भूयोऽथ कादियादींस्त्रिषु (१) वृत्तिषु कुगेहास्त्रके नारसिंह
 तस्मिन् कार्थी यथावत्कलगविधिरयं सर्व्वरक्षाकर स्यात् ॥ २५ ॥

टान्ते लिख्यात् कलाभिर्वृतमसु(१)मनलावासयुग्मेन वङ्गि-
 द्योतकीणेन वाह्ये तदनु सविष्टविम्बेन कायर्णभाजा ।
 तद्वाह्ये क्षमापुराभ्यां लिखितनृहरियुक्तास्त्रकाभ्यां तदेतद्-
 यन्त्रं रक्षाकरं स्याद्ब्रह्मभयविषमक्षेणजूर्ह्यादिरोगे ॥ २६ ॥
 विम्बद्वन्द्वे कृशानोर्विलिखतु मनुमेनं ससाध्यं तदस्त्रि-
 ध्वन्यादीन् व्यञ्जनार्णान् स्वरयुगलमयो सन्धिपट्के यथावत् ।
 तारावीतञ्च वाह्ये कुण्डहपरिहृतं गोमयावीचनाभ्यां
 लालावर्दं निवध्याज्जपमहितमिदं साधु साध्योत्तमाङ्गि ॥ २७ ॥
 लक्ष्म्यायुः पुष्टिकरं परञ्च सौभाग्यवश्रकृत् सततम् ।
 चौरथालमहोरग(२)भूतापस्मारहारि यन्त्रमिदम् ॥ २८ ॥
 साध्याख्याकर्मयुक्तं दहनपुरयुगे मन्त्रमेनं तदस्त्रि-
 ध्वग्निज्वालाय वाह्ये विषतत्सविष्टपे सागशाखे लिखित्वा ।
 जघ्नाष्टोर्ध्वं सहस्रं नृहरिकृतधिया स्थापयेत्तत्र शत्रु-
 व्याघ्रादिकोड्धोरादिभिरपि च पिशाचादयो न व्रजन्ति ॥ २९ ॥

ससिद्धसुरपूजितः सकलवर्गसंसाधको
 यद्वज्ररविपापहो विविधकामकल्पद्रुमः (३) ।
 किमत्र बहुना नृणामभिमतार्थचिन्तामणिः
 समुक्त इह संघट्टान्मनुवरसु चिन्तामणिः ॥ ३० ॥
 पल्लवरो हुतवहसु पयोसुरीया-
 वादिस्वरो मनुरयं कथितः फट्फटः ।
 अस्य त्रितो निगदितो मुनिरप्यनुष्टुप्-
 छन्दस्य चण्डसहितो मनुदेवतेशः ॥ ३१ ॥

(१) "इतमसु" इति पाठान्तरम् ।

(२) "महोरग" इत्यत्र "महारोग" इति पाठान्तरम् ।

(३) "यद्वज्ररविपापहो विविधविधिहोपायह" इति पाठान्तरम् ।

अनुदिनमष्टशतं यो जुहुयात् पुष्पैरनेन मन्त्रेण ।
 सप्तदिनैः स तु लभते वासस्तद्वर्णसङ्काशम् ॥ ४३ ॥
 अहरहरष्टशतं यो मन्त्रेणानेन तर्पयेद्दीशम् ।
 तस्य तु मासचतुष्कादर्व्याक् सञ्जायते महालक्ष्मीः ॥ ४४ ॥
 साध्यर्चाङ्घ्रिपचर्मणा सुमस्तृणां पिष्टेन लोणैः कृतां
 हित्वा (१) पुत्तलिकां प्रतिष्ठितचलां जप्त्वा च रात्रौ हुनेत् ।
 सप्ताहं पुरुषोऽह्ना यदि चिरं वश्यस्त्ववश्यम्भवे-
 दग्निं जन्मनि नात्र चोद्यविषयो देहान्तरे संशयः ॥ ४५ ॥
 इति चण्डमन्त्रविहितं विधिवद्विधिमादरेण य इमं भजते ।
 स तु बाञ्छितं पदमिहाप्य पुनः शिवरूपतामपि परत्र लभेत् ॥ ४६ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टाविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "पिष्टेन लोणैः वा कृता" इति पाठान्तरम् ।

दीप्तज्वलज्वालानिभिस्तटेन च हनेन च ।

सर्वज्वालानिसंयुक्तैः फटन्तैरङ्गमारभेत् ॥ ३२ ॥

अव्यात् कपर्दकलितेन्दुकलःकरात्तगूलाचसूत्रककमण्डलुटङ्क ईगः

रक्ताभ्रवर्णवसनो(१)ऽरुणपद्मजस्यो नेत्रत्रयोक्तसितवक्त्रसरोरुहो यः ॥ ३३ ॥

कृतसन्दीघो मन्त्री जघ्याल्लक्षत्रयश्च मन्दमिमम् ।

जुहुयात्तमधुरयुक्तैः सतिलैरपि तण्डुलैर्दृग्मांशेन ॥ ३४ ॥

व्याघातसमिद्धिर्वा मनुजापी तावतीभिरथ जुहुयात् ।

पूर्वोक्त एव पीठे गन्धाद्यैरर्घ्येच्च चण्डेगम् ॥ ३५ ॥

चण्डचण्डाय चेत्युक्ता प्रवदेद्विग्रहे पदम् ।

चण्डेश्वराय च प्रोक्ता धीमहि पदमुदरेत् ॥ ३६ ॥

तत्रयण्ड इति प्रोक्ता ब्रूयाद्भूयः प्रचोदयात् ।

एषा तु चण्डगायत्री जपात् सान्निध्यकारिणी ॥ ३७ ॥

अङ्गैः समाह्वयिर्मन्त्री लोकेशैः संप्रपूजयेत् ।

कूर्मो विष्णुयुतो दण्डी वीजमस्योच्यते बुधैः ॥ ३८ ॥

वदेषण्डेश्वरायेति वीजादिहृदयान्तिकम् ।

अर्चनादिष्विमं मन्त्रं यथावत् सम्प्रयोजयेत् ॥ ३९ ॥

एवं जपहुतार्चाभिः सिद्धे मन्त्रे तु मन्त्रिणः ।

वाञ्छितादधिकं लभ्येत् काञ्चनं नात्र संशयः ॥ ४० ॥

अक्षरस्य जपो यावत्तावज्जघ्यात् प्रदक्षरम् ।

ऐहिकामुष्मिकीं सिद्धिं तथा हि लभते नरः ॥ ४१ ॥

कृत्वा पिष्टेन शाल्याः प्रतिकृतिमनलं चापि काष्ठैश्चितानां

आधाराय च पुंसस्त्रिमधुरलुलितं दक्षिणाङ्गुष्ठदेशात् ।

क्षित्वा क्षिप्वाष्टयुक्तं गतमथ जुहुयाद् योषितो वामभागा-

दिप्रादीनां चतुर्णां वयकरमनिगं मन्त्रमेतदुतान्तम् ॥ ४२ ॥

चतुर्दिनमष्टगतं यो जुहुयात् पुष्करिणेन मन्त्रेण ।
 सप्तदिनैः स तु जमेत वासुन्तर्हर्षमद्वागम् ॥ ४३ ॥
 अहरहरष्टगतं यो मन्त्रेणानेन तर्पयेद्दीपम् ।
 तस्य तु मासचतुष्कादध्वोक् मन्त्रायते महानृक्षीः ॥ ४४ ॥
 साध्यर्चाद्विपचम्बेणा मुमरुणां पिष्टेन नोलेः कृत्वा
 हित्वा (१) पुत्तलिकां प्रतिष्ठितचनां जवा च रात्रौ दृढेन ।
 सप्ताहं पुरुषोद्धना यटि चिरं वस्त्रस्त्रवद्यम्भवे-
 दस्मिन् जन्मनि नात्र चोद्यविषयो देशान्तरं संशयः ॥ ४५ ॥
 इति चण्डमन्त्रविहितं विधिवद्विधिमादरेण य इमं भजते ।
 स तु वाञ्छितं पटमिहाप्य पुनः गिररूपतामपि परत्र जमेत ॥ ४६ ॥

॥ ४ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे अष्टाविंगः पटलः ॥ ४ ॥

(१) "पिष्टेन नोलेन वा कृत्वा" इति पाठात्कट्टः ।

एकोनविंशः पटलः ।

अथाखिलार्थाशुगतैव शक्तिर्युक्ता चतुर्विंशतितत्त्वभेदैः ।

गायत्रिसंज्ञायि च तद्विशेषान् सहस्रयोगान् प्रवदामि साङ्गान् ॥ १ ॥

ताराद्वयो व्याहृतयश्च सप्त गायत्रिमन्त्रः शिरसा समेतः ।

अन्वर्थकं मन्त्रमिमन्तु वेदसारं पुनर्व्वेदविदो वदन्ति ॥ २ ॥

जप्यः स्यादिह परलोकसिक्तिकामैर्मन्त्रोऽयं महिततरो द्विजैर्यथावत् ।

भूदेवा नरपतयस्तृतीयवर्णाः संप्रोक्ता द्विजवचनेन तेऽत्र भूयः ॥ ३ ॥

तेषां शुद्धकुलद्वयोत्थमहसामारभ्य तान्तुक्रियां

तारव्याहृतिसयुता सहशिरो गायत्र्युपास्या परा ।

सन्धोपासनया जपेन च तथा स्नाध्यायभेदैरपि

प्राणायामविधानतो मतिमतां ध्यानैस्तथा नित्यशः ॥ ४ ॥

आदौ तारः प्रकृतिविकृतिप्रोत्थितोऽसौ च मूला-

धारादारादलिरुतिरिवाविश्य सौपुत्रमार्गम् ।

आद्यैः शान्तावधिभिरनुगो मात्रया सप्तभेदैः

शुद्धो मूर्ध्नावधिपरिगतः शाश्वतोऽन्तर्व्व्यहिय ॥ ५ ॥

प्रकाशितादौ प्रणवप्रपञ्चता निगद्यते व्याहृतिसप्तकं पुनः ।

सभूर्भुवः स्वयं महोजनस्तपःसमन्वितं सत्यमिति क्रमेण च ॥ ६ ॥

भूपदाद्या व्याहृतयो भूगब्दस्तदि वर्त्तते ।

तत्पदं सदिति प्रोक्तं सन्नात्रत्वाच्च भूरतः ॥ ७ ॥

भूतत्वात् कारणत्वाच्च भुवः शब्दस्य सङ्गतिः ।

सर्व्वस्य स्त्रीरणात् स्वात्मतया च स्वरितोरितम् ॥ ८ ॥

महत्त्वाच्च महस्त्वाच्च महः शब्दः समीरितः ।

तदेव सर्व्वजननात्तस्माच्च व्याहृतिर्जनः ॥ ९ ॥

तपो ज्ञानतया चैव तथा तापतया स्मृतम् ।
 सत्यं परत्वादात्मत्वादनन्तज्ञानतः स्मृतम् ॥ १० ॥
 प्रणवस्य व्याहृतीनामतः सम्बन्ध उच्यते ।
 अकारो भूतकारस्तु भुवो भार्गवः स्वरौरितः ॥ ११ ॥
 विन्दुर्महस्याया नादो जनः शक्तिस्तपः स्मृतम् ।
 शान्तं सत्यमिति प्रोक्तं यत् स्यात् परतर पदम् ॥ १२ ॥
 प्रणवस्य व्याहृतीनां गायत्रैरक्षमयोच्यते ।
 अत्रापि तत्पदं पूर्वं प्रोक्तं तदनु वर्ण्यते ॥ १३ ॥
 तद्वितीयैकवचनमनेनाखिलवस्तुनः ।
 सृष्ट्यादिकारणं तेजोरूपमादित्यमण्डले ॥ १४ ॥
 अभिध्येयं (१) सदानन्दं परं ब्रह्माभिधीयते ।
 यत्तत् सवितुरित्युक्तं यथैकवचनात्मकम् ॥ १५ ॥
 धातोरिह विनिष्पन्नं प्राणिप्रसववाचकात् ।
 सर्वासां प्राणिजातीनामिति प्रसवितुः सदा ॥ १६ ॥
 वरेण्यं वरणीयत्वात् सेवनीयतया तथा ।
 भजनीयतया सर्वैः प्रार्थनीयतया स्मृतम् ॥ १७ ॥
 पूर्वस्याष्टाक्षरस्यैवं व्याहृतिर्भूरिति स्मृता ।
 पापस्य भर्जनाद्वर्गो भक्तस्त्रिगुणतया तथा ॥ १८ ॥
 देवस्य वृष्टिदानादिगुणयुक्तस्य नित्यशः ।
 प्रभूतेन प्रकाशेन दीप्यमानस्य वा तथा ॥ १९ ॥
 ध्ये चिन्तायामतो धातोर्निष्पन्नं धीमहीत्यदः ।
 निगमाद्येन दिव्येन विद्यारूपेण चक्षुषा ॥ २० ॥
 दृश्यो हिरण्यमयो देव आदित्यो नित्यसंस्थितः ।
 हीनतारद्वितं तेजो यथा स्यात् स हिरण्यमयः ॥ २१ ॥

यः सूक्ष्मः सोऽहमित्येवं चिन्तयामः सदैव तु ।
 द्वितीयाष्टाक्षरस्यैवं व्याघ्रतिर्भुव ईरिता ॥ २२ ॥
 धियो बुद्धीर्मनोरस्य ह्यान्दसत्वाद् य ईरितः ।
 कृतय लिङ्गव्यत्यासः सृजात् सृप्तिङुपप्रहात् ॥ २३ ॥
 यत्तु तेजो निरुपमं सर्व्ववेदमयात्मकम् ।
 भजतां पापनाशस्य हेतुभूतमिहोच्यते ॥ २४ ॥
 न इति प्रोक्त आदेश पष्ठसौ युष्मदस्मदौः ।
 तस्मादस्माकमित्यर्थः प्रार्थनायां प्रचोदयात् ॥ २५ ॥
 तृतीयाष्टाक्षरस्यापि व्याघ्रतिः स्वरितोरिता ।
 एवं दशपदान्यस्यास्त्रयष्टाक्षराः स्मृताः ॥ २६ ॥
 पङ्क्तराय चत्वारः स्थितुर्व्विंशदक्षराः ।
 इत्यभूतं यदेतस्य देवस्य सवितुर्व्विभोः ॥ २७ ॥
 वरेण्यं भजतां पापविनाशनकरं परम् ।
 भर्गोऽस्माभिरभिध्यातं धियस्तन्नः प्रचोदयात् ॥ २८ ॥
 उक्तैवमत्र गायत्री पुनस्तुच्छिर उच्यते ।
 आपो ज्योतीरस इति सोमाम्न्योस्तेज उच्यते ॥ २९ ॥
 तदात्मकं जगत् सर्व्वं रसस्तेजोद्वयं स्मृतम् ।
 अमृतं तदनागित्वाद्बहुत्वाद्ब्रह्म उच्यते ॥ ३० ॥
 यदानन्दात्मकं ब्रह्म सत्यज्ञानादिलक्षणम् ।
 तद्भूर्भुवः स्वरित्युक्तं सोऽहमित्योमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 एतत्तु वेदसारस्य गिरस्ताच्छिर उच्यते ।
 लक्षणैरिति निर्दिष्टे वेदसारे सुनिष्ठितः ॥ ३२ ॥
 फलार्थी फलमाप्नोति मुमुक्षुर्मोक्षमृच्छति ।
 जपस्यूपसि चोत्थाय कृतशौचविधिर्द्विजः ॥ ३३ ॥
 दन्तानां धावनञ्चैव जिह्वानिलेखनादिकम् ।
 कृत्वा स्नात्वा समाचम्य मन्त्रपूतेन वारिणा ॥ ३४ ॥

आपोहिष्ठामयाद्याभिर्ऋग्भिस्त्रिभिरेव च ।
 अभ्युक्ष्य शुद्धदेहः सन् गृहीत्वाञ्जलिना जलम् ॥ ३५ ॥
 आदित्याभिमुखो भूत्वा तद्गतात्मोर्ध्वलोचनः ।
 वेदसारं जपन् ज्योतिर्मूलभूतं परात्परम् ॥ ३६ ॥
 हृत्स्थं सर्वस्य लोकस्य मण्डलान्तर्व्यवस्थितम् ।
 चिन्तयन् परमात्मानमपस्तूर्ध्वं विनिःक्षिपेत् ॥ ३७ ॥
 एनस्ताः प्रतिनिघ्नन्ति जगदाप्याययन्ति च ।
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य पुनराचम्य संयतः ॥ ३८ ॥
 क्रमात्तारादिमन्त्राणामृथादीन् विन्यसेत् सुधीः ।
 तत्र तु प्रणवस्यादाहपरुक्तः प्रजापतिः ॥ ३९ ॥
 छन्दसु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ।
 जमदग्निभरद्वाजभृगुगौतमकाश्यपाः ॥ ४० ॥
 विश्वामित्रो वसिष्ठाख्य ऋषयो व्याहृतीरिताः ।
 गायत्र्याष्टिगनुष्टुप् च बृहती षड्क्षिरेव च ॥ ४१ ॥
 त्रिष्टुप्जगत्त्र्यौ छन्दांसि कथ्यन्ते देवता अपि ।
 सप्तार्चिरनिलः सूर्यो वाक्पतिर्वरुणो वृषा ॥ ४२ ॥
 विश्वेदेवा इति प्रोक्ताः सप्तव्याहृतिदेवताः ।
 छन्दुर्वांसोर्युग्मेऽपि सोदरेऽपि क्रमाद्यसेत् ॥ ४३ ॥
 विश्वामित्रेऽपि गायत्र्या ऋषिः सूर्यः स्मृतम् ।
 सविता स्याद्देवता च ब्रह्मा शिरःऋषिः स्मृतः ॥ ४४ ॥
 छन्दसु देवी गायत्री परमात्मा च देवता ।
 स्थानेषु पूर्वमुक्तेषु सतारा व्याहृतीर्न्यसेत् ॥ ४५ ॥
 गायत्रीं शिरसा विद्वान् जप्याक्षिः स्यादुपासना ।
 हृदयेऽपि स्तथोर्ध्वं च महादिक्ष्वपि संयतः ॥ ४६ ॥
 व्यापयेद्गाहृतीः सम्यग्गायत्रीं शिरोयुताम् ।
 मार्थं संस्मृत्य संजप्याक्षिविधं जपलक्षणम् ॥ ४७ ॥

आत्मन्यधोपरि च दिग्भास्ताः समुपानयेत् ।
 गायत्रीं पूर्व्ववज्जप्यात् स्वाध्यायविधिरीदृशः ॥ ४८ ॥
 एतत्त्रयं त्रिगः कुर्यादृजुकायस्वनन्यधीः ।
 निरुच्छासः स विज्ञेयः प्राणायामो मनीषिभिः ॥ ४९ ॥
 ध्यानस्य केवलस्यास्य व्याख्याने दर्शितः क्रमः ।
 विव्याहृत्यादिमभ्यसेदृगायत्रीं सम्ययोः सुधीः ॥ ५० ॥
 शतं वाथ सहस्रं वा मन्त्रार्थगतमानसः ।
 पूर्व्वं प्रपञ्चयागोक्तान् गाणपत्यजपादिकान् ॥ ५१ ॥
 निपिन्यासोदिकान् साङ्गान् (१) ग्रहन्त्यासादिसंयुतान् ।
 सनिजर्थादिकान् सर्व्वान् विदध्याद्विधिवहुधः ॥ ५२ ॥
 पादसन्धिचतुष्कान्भुजाभिहृद्गलदोर्हये ।
 सन्ध्यास्यनासागण्डाक्षिकर्णभूमस्तकेष्वपि ॥ ५३ ॥
 धारुणैन्दवयाम्यप्रागूर्हृगेषु मुखेषु च ।
 क्रमेण वर्णान् विन्यसेदृगायत्रया मन्त्रवित्तमः ॥ ५४ ॥
 गिरोभूमध्यनयनवक्त्रकण्ठेषु (२) वै क्रमात् ।
 हृन्नाभिगुह्यजान्वाख्यपादेष्वपि पदाग्रसेत् ॥ ५५ ॥
 सत्रह्यविष्णुरुद्रैश्च सेखरैः समदागिवैः ।
 समञ्जोत्माह्वयैः (३) कुर्यादङ्गन्यासं समाहितः ॥ ५६ ॥
 एवं कृत्वा तु सिद्धार्थं गायत्रीं दीक्षितो जपेत् ।
 अथ त्रिगुणितप्रोक्ते विचित्रे मण्डलोत्तमे ॥ ५७ ॥
 शक्तिभिः प्राक् ससुक्ताभिः सौरं पीठं समर्चयेत् ।
 तत्र निःक्षिप्य कलशं यथापूर्व्वोपचारतः ॥ ५८ ॥

(१) “भार्गान्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “गण्डेषु” इति पाठान्तरम् ।

(३) “समञ्जोत्माह्वयैः” इति पाठान्तरम् ।

गव्यैर्वा पशुभिः क्वाथजलैर्वा पूरयेत्ततः ।

तस्मिन्नावाह्य कलशे शक्तिमित्यं विचिन्तयेत् ॥ ५८ ॥

मन्दाराक्षयरोचनाञ्जनजवाच्छाभैः(१) मूखैरिन्दुमः-

द्रवोद्यन्मुकुटाङ्गसन्ततचतुर्विंशार्णचित्रा तनुः ।

अले चारिगदाह्वयौ गुणकपालाख्यौ च पाशाङ्गुलि-

टाभीतीर्हधती भवेद्भवदभीष्टोद्भाविनी तारणी ॥ ६० ॥

संचिन्त्य भर्त्तारमिति प्रभाषां त्रिशक्तिमूर्त्तिः प्रथमं समर्थः ।

आदित्यशक्त्याख्यचतुष्टयेन यजेद्द्वितीयावरणे दिनेशम् ॥ ६१ ॥

प्रह्लादिनी'प्रभा नित्या सविश्वम्भरसंज्ञिका (२) ।

विलासिनीप्रभावत्यौ जया शान्ता (३) क्रमादयजेत् ॥ ६२ ॥

कान्ता दुर्गासरस्वत्यौ विद्या रूपाङ्गया तथा ।

विशालेशा व्यापिनी च विमलाख्या क्रमादयजेत् ॥ ६३ ॥

तमोपहारिणी सूक्ष्मा विश्वयोनिर्जयावहा ।

पद्मानया परा शोभा भद्ररूपा(४) तथा यजेत् ॥ ६४ ॥

मातृभिः सारुणान्ताभिः पृष्ठयोः सप्तमी चहैः ।

आदित्यपार्श्वदन्तैरप्यष्टमीन्द्रादिभिः सुरैः ॥ ६५ ॥

आष्टतिः कथितश्चेति विधानं परमौष्ठम् ।

गन्धादिभिर्निवेद्यान्तैर्दिनेयं सम्यगर्चयेत् ॥ ६६ ॥

अथ पुनरुपमभिषिञ्चेत् संयतचित्तश्च देशिकः शिष्यम् ।

कृतहुतविधिमपि विधिवद्विहितवलिं दत्तदक्षिणं शुरवे ॥ ६७ ॥

भूयस्वचरलक्षं गायत्रीं संयतात्मको जघा ।

जुहुयात् पायसघृततिलदूर्वाभिर्दुग्धतरुसमिद्धिरपि ॥ ६८ ॥

एकैकं त्रिसहस्रं मन्त्री समभीष्टसिद्धये सुतयै ।

अक्षरसहस्रसंख्यं मुख्यतरैः केवलैस्त्रिलैर्जुहुयात् ॥ ६९ ॥

(१) "अशामभै" इति पाठान्तरम् ।

(२) "शोता" इति पाठान्तरम् ।

(३) "विश्वम्भरसंज्ञिका" इति पाठान्तरम् ।

(४) "पद्मरूपा" इति पाठान्तरम् ।

दुरितोच्छेदनविधये मन्त्री दीर्घायुषे च विगदमतिः ।
 आयुःकामो जुहुयात् पायसहविराज्यैः केवलान्यैश्च ॥ ७० ॥
 दूर्वाभिः सतिनाभिः सर्वैस्त्रिसहस्रसंख्यकं मन्त्री ।
 अथवा त्रिमधुरसितैरङ्गैर्जुहुयात् सरोरुहैरयुतम् ॥ ७१ ॥
 नटयैरपि भूयो भवति मनोन्नतः स मन्दिरं लक्ष्मणः ।
 अन्नाद्यर्थैरपि पानागैर्वैद्यवर्धसे जुहुयात् ।
 सर्वैरेतैर्जुहुयात् सर्व्यफलाप्त्यै द्विजैश्चरो मतिमान् ॥ ७२ ॥
 इति परमरहस्यं वेदसारस्य सारं
 गदितमज सुखद्वैर्योगिभिर्ध्यानगम्यम् (१) ।
 अमुमय जपहोमध्यानकाले य एवं
 भजति स तु विमुक्तः कर्मभिर्मुक्तिमेति ॥ ७३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे एकोनविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "प्राणागम्यम्" इति पाठान्तरम् ।

विंशः पटलः ।

अथ वक्ष्यामि विद्यायास्त्रिष्टुभः प्रवरं विधिम् ।
 ऋषिच्छन्दोदेवताभिरङ्गन्यासक्रमैः सह ॥ १ ॥
 मरीचिः काश्यपो नाम ऋषिच्छन्दः स्वयं स्मृतम् ।
 देवता जातवेदोऽग्निरुच्यन्तेऽङ्गान्यतो मनोः ॥ २ ॥
 नवभिः सप्तभिः पङ्क्तिभिः सप्तभिश्च तथाष्टभिः ।
 सप्तभिर्मूलमन्त्रेण कुर्यादङ्गानि वर्णकैः ॥ ३ ॥
 अङ्गुष्ठगुल्फजङ्घासु जानूरुकटिगुह्यके ।
 सनाभिहृदयोरोजपार्श्वयुक्पृष्ठकेषु च ॥ ४ ॥
 स्कन्धयोरुभयोर्मध्ये बाहुमूलोपवाङ्गेषु ।
 प्रकृर्परप्रकोष्ठेषु मणिवन्धतलेषु च ॥ ५ ॥
 सुखनासाक्षिकर्णेषु मस्तमस्तिष्कमूर्धसु ।
 विन्यसेदक्षरात्मन्त्री क्रमान्मन्त्रसमुद्भवान् ॥ ६ ॥
 शिखानलाटदृक्कर्णयुगोष्ठरसनासु च ।
 सकण्ठबाहुद्वत्कुक्षिकटिगुह्योरुजानुषु ।
 जङ्घाचरणयोर्न्यसेत् पदानि त्रिष्टुभः सुधीः ॥ ७ ॥
 उद्यद्विद्युत्करालाकुलहरिगलसंस्थारिशङ्कासिखेटे-
 विष्वासाख्यविशूलानरिगणभयदा तर्जनीचादधाना ।
 चर्मासुदृगूर्णदोभिः (१) प्रहरणनिपुणाभिवृता कन्यकाभिः
 र्दद्यात्कार्शानवीष्टांस्त्रिनयनलसिता चापि कान्धायनी वः ॥ ८ ॥
 इति विन्यसादेहसु कुर्याज्जप्यादिकाः क्रियाः ।
 दीक्षा प्रवर्त्यते पूर्वं यथावहेगिकोत्तमैः ॥ ९ ॥

(१) "चर्मासुदृगूर्णदोभिः" इति पाठान्तरम् ।

ततोऽम्नःकृतिः संप्रोक्ता म्यात्रयोगविधिस्ततः ।
 दीक्षकादचराद्यादौ गत्वाविष्ट ततोवहिः ॥ १० ॥
 यन्त्रं पद्मगुणितं कृत्वा दुर्व्यर्णलक्षितास्रकम् (१) ।
 वहिरष्टदलं पद्मं प्रोक्तलक्षणलक्षितम् ॥ ११ ॥
 अत्र पीठं यजेन्मन्त्री क्रमात् सनवगक्तिकम् ।
 जया सविजया भद्रा भद्रकाली सुदुर्मुखी ॥ १२ ॥
 व्याघ्रसिंहमुखी दुर्गा त्रिष्टुभो नव गक्तयः ।
 तत्राधाय घटं गव्यक्वाथमूत्रपयोऽश्वसाम् ॥ १३ ॥
 एकेन पूरणं कृत्वा आवाह्य च विभावसुम् ।
 आहुतेर्ब्रह्महिरग्न्यादिपादाष्टकविनिःसृताः ॥ १४ ॥
 मूर्त्तिरभ्यर्चयेदग्नेर्जातवेदादिकाः क्रमात् ।
 पृथिव्यम्बुनलेरानप्यात्मनेपदसंयुतान् ॥ १५ ॥
 अर्चयेद्दिक्षु कोणेषु निवृत्त्यादीर्यथाक्रमम् ।
 दिक्ष्वेकादशसंख्याः स्युर्जाणां च वर्णगक्तयः ॥ १६ ॥
 लोकपालांश्च तद्देतीर्थिधिनेति समर्चयेत् ।
 जागता तपनी वेदगर्भा दहनरूपिणी ॥ १७ ॥
 सेन्दुखण्डा शुभ्रहन्त्री सनमधारिणी तथा ।
 वागीश्वरी भद्रवहा सोमरूपा मनोजवा ॥ १८ ॥
 मरुहेगा रात्रिसंज्ञा (२) तीव्रकोपा यशोवती ।
 तोयात्मिका तथा नित्या दयावत्यपि ह्यारिणी ॥ १९ ॥
 तिरस्क्रिया वेदमाता तथा स्वादमरप्रिया ।
 समाराध्या नन्दिनी च परा रिपुविमर्हिनी ॥ २० ॥
 पञ्चो च दण्डिनी तिग्मा दुर्गा गायत्रिसंज्ञिका ।
 निरवद्या विगानाक्षी ज्ञासोदाहा च नादिनी ॥ २१ ॥

(१) “दुर्व्यर्णलक्षितास्रकम्” इति पाठान्तरम् ।

(२) “वात्रिषज्ञा” इति पाठान्तरम् ।

वेदना वज्रिगर्भा च सिंहवाहाद्वया तथा ।
 भुव्यां दुर्विषदा चैव रिरंसा तापहारिणी ॥ २२ ॥
 त्यक्तदोषा निःसपत्ना चत्वारिंशच्चतुर्युताः ।
 अभिषिच्य पुनः शिष्यं कुम्भादीन् गुरुराहरेत् ॥ २३ ॥
 ईदृशं यन्त्रमाकृष्ट्य जपेच्छिष्यः सुयन्त्रितः ।
 मन्त्राक्षरसहस्रन्तु सिद्धार्थं गुरुसन्निधौ ॥ २४ ॥
 सर्वजापेषु चाम्नेय्या गायत्र्या द्विगुणो जपः ।
 कर्त्तव्यो वाञ्छितावाप्त्यै रक्षायै कार्थ्यसिद्धये ॥ २५ ॥
 तिलराज्यऽनलजीरहक्षेपहविराज्यकैः ।
 सर्पिःसिक्तैः क्रमाद्धोमः साधयेदीप्सितं नृणाम् ॥ २६ ॥
 चत्वारि चत्वारिंशच्च चतुःशतसमन्वितम् ।
 चतुःसहस्रसंयुक्तं प्रोक्तैर्द्रव्यैर्हुतक्रिया ॥ २७ ॥
 एवं संसिद्धमन्त्रस्य स्युरस्त्राद्याः क्रियामताः ।
 चत्वारि चत्वारिंशच्च वर्णानामस्तमिष्यते ॥ २८ ॥
 प्रलोमपाठो वर्णानामस्तमाहुर्मनीषिणः ।
 पादाष्टकमिदं विद्यात्ततोऽष्टाङ्गो मनुस्त्वयम् ॥ २९ ॥
 जम्बुकामो मनुस्त्वेनं पादांस्तु प्रतिलोमतः ।
 जपेत्तथाहि मन्त्रोऽयं क्षाल्यते दुष्टदूषितः ॥ ३० ॥
 आद्याः पञ्चाक्षराः पादास्त्रयः सप्ताक्षराः पदः ।
 पञ्चमद्याथ पष्ठश्च द्वौ तु पादौ पञ्चक्षरी ॥ ३१ ॥
 पञ्चाक्षरी तदन्तौ च तेषां भावो निगद्यते ।
 आद्यं ज्ञानेन्द्रियं कान्धं द्वितीयं पाञ्चभौतिकम् ॥ ३२ ॥
 तृतीयं धातवः सप्त चतुर्थं वर्णमसकम् ।
 पङ्क्त्यायः पञ्चमं स्यात् पष्ठः पादकौशिको मतः ।
 सप्तमयाष्टमः पादः शब्दाद्यं वचनादिकम् ॥ ३३ ॥

साङ्गः सप्रतिपत्तिकः सगुरुपद्वन्द्वप्रणामक्रियो-
 जाप्योऽन्यादिसदन्तकोऽन्तविगतो वर्णप्रतीपस्तथा ।
 गुर्व्वादेशविधानतश्च विधिवद्वातो मनुर्मन्त्रिणा
 तत्तत्कार्यसमाप्तयेऽखिनविपद्धान्तीघभानूदयः ॥ ३४ ॥
 अनुलोमजपोऽङ्गानामपि पाठोऽनुलोमकः ।
 प्रतिलोमानि तानि स्युः प्रतिलोमविधौ तथा ॥ ३५ ॥
 अन्तपादप्रतीपे हि तथा तानि भवन्ति हि ।
 वर्णप्रतीपे हि तथा मात्रा च प्रतिलोमके ॥ ३६ ॥
 प्रतिपत्तिविशेषांश्च तत्र तत्र विचक्षणः ।
 गुर्व्वादेशविधानेन प्रविदध्यान्नचान्यथा ॥ ३७ ॥
 जपः पुरोक्तसंख्यः स्यादुत्कृष्टिस्तथा भवेत् ।
 क्षीरवृक्षसमिद्राजीतिलहव्यष्टैः क्रमात् ॥ ३८ ॥
 अथवा पञ्चगव्योत्पचरूपा हुतमुच्यते ।
 प्रत्यङ्मुखेन कर्त्तव्यं प्रायोजपहुतादिकम् ॥ ३९ ॥
 तत्र स्युर्मन्त्रवर्णभ्यस्तावत्यो वज्रिदेवताः ।
 प्रत्येकमाहुतास्तास्तु पञ्चकेन नतभ्रुवाम् ॥ ४० ॥
 तत् पञ्चकञ्च प्रत्येकमाहुतं पञ्चभिः पृथक् ।
 प्रत्येकं पञ्चकानाञ्च पोङ्गगाहतिरित्यते ।
 प्रत्येकं पोङ्गगानाञ्च कीटयः परिचारिकाः ॥ ४१ ॥
 इत्येकाक्षरजात् पूर्व्यादेकस्मात् पोङ्गगात्मकात् ।
 एतावत्यस्तु जातास्तद्विस्तारं पुनरुच्येत् ॥ ४२ ॥
 तत्र त्विन्द्रियजाः प्रोक्ता देवतास्तूर्द्ध्वदृष्टयः (१) ।
 तिर्यक्षो भौतिकाः प्रोक्ता धातूत्यास्तूभयाननाः ॥ ४३ ॥
 कर्मिणामूर्द्ध्ववदनास्तिर्यक्षयाय कीशजाः ।
 क्षीया सुखदयोपेता गोचरोत्याः स्त्रियो मताः ॥ ४४ ॥

अधोगुखाश्च तिर्य्यश्च इत्युक्तौ मूर्त्तिसंग्रहः ।
 आभिः सर्वाभिरपि च शिखाभिर्जातवेदसः ॥ ४५ ॥
 व्याप्यते परराष्ट्रेषु वृक्षगुल्मलतादिकम् ।
 आरम्भे मानुषाणि स्युर्नक्षत्राण्याभिचारिके ।
 कर्मण्यासुरभानि स्युर्देवानि स्युस्तथा हृत्तो ॥ ४६ ॥
 अन्याश्चीन्द्रकादितिगुरुहरिमित्रानिलाङ्गणा देवाः ।
 पूर्वोत्तरचयीयमहरविधयो मानुषाः परेऽसुरभाः ॥ ४७ ॥
 नन्दास्वारभ्य रिक्तासु प्रयोज्यात्मनि संहरेत् ।
 भद्रासु संग्रहं कुर्याज्जयासु तु विधेयतः ॥ ४८ ॥
 आरेणारभ्य मन्देन प्रयोज्यादित्यवारके ।
 संहरेत् संग्रहं कुर्याद्दारे त्वाचार्य्ययोः सुधीः ॥ ४९ ॥
 चरेर्विष्वज्योभयकैराहरेदभ्यसेत् स्थिरैः ।
 दिनास्त्रं दिनकृद्युक्तं चारग्रहसमन्वितम् ॥ ५० ॥
 कृत्तिकादि च ह्यत्यान्तं ह्यत्यास्त्रं जातवेदसः ।
 नक्षत्रात्मा हुताग्नः श्यात्तिष्यात्मेन्दुरुदाहृतः ॥ ५१ ॥
 ताभ्यां करोति दिनकृद्विसर्गादानकर्मणी ।
 इत्येष निपुणो मन्त्री प्रयोगादन्यथात्महा ॥ ५२ ॥
 रक्षानिग्रहकर्मणोरनुपराग्वक्त्राप्रधानाकृति
 प्रख्या मन्त्रविधानविश्व दिशि दिश्येकादगैकादग ।
 संस्थाप्य क्रमगोऽक्षरोदितरुचीः शक्तीर्जपेद्वा मनुं
 सम्यग्वा जुहुयादनु प्रतिगतीमिहैव समाराधयेत् ॥ ५३ ॥
 पीताऽयोमुष्टिगदाहस्ता महिषाज्यमयुतपुष्पाकैः ।
 वैभीतकारिष्टसमित्कोद्रवकैः स्तम्भयेच्च हुतविधिना ॥ ५४ ॥
 सुचिता पागाद्भुगयुग्विगमहारिप्रवाहमन्त्रिणा ।
 वेतमममिदाहुत्वा मधुरयुजा महु वगयेद्गुर्गा ॥ ५५ ॥

साङ्गः सप्रतिपत्तिकः सगुरुपद्वन्द्वप्रणामक्रियो-
 जाप्योऽग्न्यादिसदन्तकोऽन्तविगतो वर्णप्रतीपस्तथा ।
 गुर्व्यादेशविधानतश्च विधिवद्द्वारातो मनुर्मन्त्रिणा
 तत्तत्कार्यसमाप्तयेऽखिलविपद्धान्तौघभानूदयः ॥ ३४ ॥
 अनुलोमजपोऽङ्गानामपि पाठोऽनुलोमकः ।
 प्रतिलोमानि तानि स्युः प्रतिलोमविधौ तथा ॥ ३५ ॥
 अन्तपादप्रतीपे हि तथा तानि भवन्ति हि ।
 वर्णप्रतीपे हि तथा मात्रा च प्रतिलोमके ॥ ३६ ॥
 प्रतिपत्तिविशेषांश्च तत्र तत्र विचक्षणः ।
 गुर्व्यादेशविधानेन प्रविदध्यात्रचान्यथा ॥ ३७ ॥
 जपः पुरोक्तसंख्यः स्यादुतकृत्स्निस्तथा भवेत् ।
 क्षीरवृक्षसमिद्राजीतिलहृद्यष्टैः क्रमात् ॥ ३८ ॥
 अथवा पञ्चगव्योत्पचरुणा हुतमुच्यते ।
 प्रत्यङ्मुखेन कर्त्तव्यं प्रायोजपहुतादिकम् ॥ ३९ ॥
 तत्र स्युर्मन्त्रवर्णैर्भ्यस्तावत्यो वज्रिदेवताः ।
 प्रत्येकमाहुतास्तासु पञ्चकेन नतभ्रुवाम् ॥ ४० ॥
 तत् पञ्चकञ्च प्रत्येकमाहुतं पञ्चभिः पृथक् ।
 प्रत्येकं पञ्चकानाञ्च षोडशाहृत्तिरिष्यते ।
 प्रत्येक षोडशानाञ्च कोटयः परिचारिकाः ॥ ४१ ॥
 इत्येकाक्षरजात् पूर्व्यादेकस्मात् षोडशात्मकात् ।
 एतावत्यसु जातास्तद्विस्तारं पुनरुद्दयेत् ॥ ४२ ॥
 तत्र त्विन्द्रियजाः प्रोक्ता देवतास्तूर्द्दृष्टयः (१) ।
 तिर्यक्षो भौतिकाः प्रोक्ता धातूत्यास्तूभयाननाः ॥ ४३ ॥
 अग्निजास्तूर्द्दवदनास्तिर्यक्षश्चाय कोशजाः ।
 क्षीया सुखदयोपेता गोचरोत्थाः स्त्रियो मताः ॥ ४४ ॥

अधीमुखाय तिर्यञ्च इत्युक्तौ मूर्त्तिसंग्रहः ।
 आभिः सर्व्वाभिरपि च शिखाभिर्जातवेदसः ॥ ४५ ॥
 व्याप्यते परराष्ट्रेषु वृक्षगुल्मलतादिकम् ।
 आरम्भे मानुषाणि स्युर्नक्षत्राण्याभिचारिके ।
 कर्मण्यासुरभानि स्युर्देवानि स्युस्तथा हृतौ ॥ ४६ ॥
 अन्त्याश्वीन्धर्कादितिगुरुहरिमित्रानिलाह्वया देवाः ।
 पूर्वोत्तरचयीयमहरविधयो मानुषाः परेऽसुरभाः ॥ ४७ ॥
 नन्दास्त्रारभ्य रिक्तासु प्रयोन्यात्मनि संहरेत् ।
 भद्रासु संग्रहं कुर्याज्जयासु तु विशेपतः ॥ ४८ ॥
 आरेणारभ्य मन्देन प्रयोन्यादित्यवारके ।
 संहरेत् संग्रहं कुर्याद्दारे त्वाचार्ययोः सुधीः ॥ ४९ ॥
 चरैर्व्विष्टज्योभयकैराहरेदभ्यसेत् स्थिरैः ।
 दिनास्त्रं दिनकृद्युक्तं चारग्रहसमन्वितम् ॥ ५० ॥
 कृत्तिकादि च कृत्यान्तं कृत्यास्त्रं जातवेदसः ।
 नक्षत्रात्मा हुताशः स्यात्तिथ्यात्मेन्दुरुदाहृतः ॥ ५१ ॥
 ताभ्यां करोति दिनकृद्दिसर्गादानकर्मणी ।
 इत्येष निपुणो मन्त्री प्रयोगादन्यथात्मज्ञा ॥ ५२ ॥
 रक्षानिग्रहकर्मणोरनुपराग्वक्त्राप्रधानाकृति
 प्रस्था मन्त्रविधानविच्च दिशि दिश्येकादशैकादश ।
 संस्थाप्य क्रमशोऽचरोदितरुचीः शक्तीर्जपेदा मनु
 सम्यग्वा जुहुयादनु प्रतिगतीसिद्धौ समाराधयेत् ॥ ५३ ॥
 पीताऽयोमुष्टिगदाहस्ता महिषान्यसयुतपुलाकैः ।
 वैभीतकारिष्टसमित्कोद्रवकैः स्तम्भयेच्च हुतविधिना ॥ ५४ ॥
 सुसिता पाशाङ्कुशयुग्विगलद्वारिप्रवाहसन्निधा ।
 वैतससमिदाहुत्या मधुरयुजा मङ्गु वगयेद्गुर्गा ॥ ५५ ॥

रक्ता पाशाङ्गुलिनी निशि फलिनीकेसरोद्भवैः पुष्पैः ।
 चन्दनरससंसिक्तैर्होमाद्दुर्गा वगीकरोति जगत् ॥ ५६ ॥
 लवणैस्त्रिमधुरसिक्तैस्तत्कृतया वा जुहोतु पुत्तल्या ।
 उडुतरकाष्ठैर्नक्तं समाह्वानृपतिमपि वशे कुरुते ॥ ५७ ॥
 सकपालशूलपाशाङ्गुशङ्खस्ताऽरुणतरा तथा दुर्गा ।
 आकर्षयेच्च लावण्यपुत्तल्या त्रिमधुराक्तया होमात् ॥ ५८ ॥
 ध्यात्वा धूम्रां सुसन्निविश्वकरामस्थिभिश्च तीक्ष्णाक्षैः ।
 कार्पासानां निम्बच्छदमेपष्टैः(१)र्हुताच्च विद्वेषः ॥ ५९ ॥
 धूम्रा तर्ज्जनिशूनाद्वितहस्ता विपदक्षैः समाहिपाज्यैः ।
 होमाच्च मरिचसर्पपचरुभिरजारुधिरसेचितैरटयेत् ॥ ६० ॥
 शिखिशूलकराग्निनिभा सर्पपतैलाक्तमत्तवीजैश्च ।
 मरिचैर्व्या राजियुतैर्होमादहितान् विमोहयेद्दुर्गा ॥ ६१ ॥
 कृष्णा शूनासिकरा रिपुदिनवृक्षोद्भवैः समिन्प्रवरैः
 व्रणकटदृष्टतसंसिक्तैर्होमान्मारयति मासतो दुर्गा ॥ ६२ ॥
 नक्षत्रवृक्षसमिधो मरिचानि च तीक्ष्णाहिङ्गकलानि ।
 मारणकर्मणि विहितान्यारुक्करस्त्रेहसिक्तानि ॥ ६३ ॥
 नक्षत्रवृक्षसमिधां विलिखितसाध्याभिधानकर्मवताम् ।
 सचतुष्टवारिशतस्त्वयुजां होमकर्म मारणकरम् ॥ ६४ ॥
 मरिचं क्षौद्रसमेतं प्रत्यक्पुष्पीपरागसन्निव्रम् ।
 चण्णाभःपरिलुलितं प्रसेचयेद्वृक्षवृक्षपुत्तल्या ॥ ६५ ॥
 हृदये वदने च रिपोः सम्मुखतः संप्रतिष्ठिते वायोः ।
 जूर्ण्यभिभूतोऽरिः स्वात्तत्कथनात् पक्षमाचकान्म्रियते ॥ ६६ ॥
 सैव प्रतिकृतिरसकृत्प्रतिष्ठितसमीरणा च विगदधिया ।
 तीक्ष्णस्त्रेहानिषा विनोमजापेन तापनीयाम्नी ॥ ६७ ॥

विधिना ज्वरविद्धः स्यादपचनहोमेन हानिरङ्गस्य ।
 सर्व्वाहुत्या मरणं प्राप्नोति रिपुर्न तत्र सन्देहः ॥ ६८ ॥
 प्राक्प्रोक्तान् भूतवर्णान् दशदशयुगशी विन्दुयुक्तान्नमोऽन्तान्
 योनेर्मध्यास्त्रिमध्येष्वपि पुनरथ संस्थाप्य भूताभवर्णान् ।
 वर्णैस्तैः साकमग्नेर्मनुमपि कुलिशाद्यैः स्त्रचिह्नैः समेतं
 कुर्यात् कर्माणि सम्यक् पटुविशदमतिः स्तम्भनाद्यानि मन्त्री ॥ ६९ ॥
 उदहादिललाः कोर्णासौ चतुर्थार्णकावसौ धाराम् ।
 दृष्ट्यै द्वितीयरक्षा वङ्गेरहन्वयोनिकादियसाः ॥ ७० ॥
 मरुतः कपोलविन्दुकपञ्चमवर्णाः शहौ तथा व्योम्नः ।
 मनुषु परेष्वपि मन्त्री करोतु कर्माणि तस्य संसिद्धेः ॥ ७१ ॥
 उन्नतत्वेननेतद्रुमभवसमिधां सप्तसाहस्रकान्तं
 प्रत्येकं राजितैलालुनितमथ हुनेन्माहिषाज्याप्लुतं वा ।
 कृष्णाष्टम्याद्यमेवं सुनियतचरितः समरात्रं निशायां
 नि.सन्देहोऽस्य शत्रुस्यजति किल निजं देहमाविष्टमोहः ॥ ७२ ॥
 सामुद्रे च सहिंशुजीरकविपैः साध्यर्क्षवृक्षाकृतिं
 कृत्वाधोवदनां जले घटकटाहादियिते काथयेत् ।
 सप्ताह ज्वलनं जपन् विपतरीर्यष्ट्या शिरस्ताडनं
 कुर्वन् सप्तदिनान्तरे यमपुरक्रीडापरः स्यादरिः ॥ ७३ ॥
 अर्कस्यन्दनब्रह्मपद्मगमुखग्रस्ताङ्घ्रिमाशाश्वरं
 न्यग्वक्त्रं तिलजाप्लुत विपहतं दीप्तं करैर्भास्वतः ।
 वायुप्रेरितवज्रिमण्डलमहाज्वालाकुलास्यादिकं
 ध्यायन् वैरिणमुत्तिष्ठेत् जलममुं मन्दं जपन् मृत्यवे ॥ ७४ ॥
 आर्द्राशुकोऽग्निमनुना त्वथ समरात्रं
 सिद्ध्यर्थतैलालुनितैर्मरिचैर्जुहोतु ।
 आरभ्य विष्टिदिवसेऽरिनरः प्रलाप-
 मूर्च्छान्वितेन विषयीक्रियते ज्वरेण ॥ ७५ ॥

तालस्य पत्रे भुजपत्रके वा मध्ये लिखेत् साध्यनराभिधानम् ।
 अयाभितो मन्त्रमिमं विलोमं विलिख्य भूमौ विनिखन्य तत्र ॥ ७६ ॥
 प्राधाय वैश्वानरमादरेण समर्थं सम्यग्भरिचैर्जुहोतु ।
 तीव्रो ज्वरस्तस्य भवेत् पुनस्ततोये क्षिपेदग्न्यतमः स भूयात् ॥ ७७ ॥
 सिंहस्या शरनिकरैः कृगानुवक्तैर्धावन्तीं रिपुमनुधावमानमेनाम् ।
 संचिन्त्य क्षिपतु जलं दिनेशविम्बे जघामुं मनुमपि चाटनाय शीघ्रम् ॥ ७८ ॥
 कृत्वा स्यण्डिलमण्डले भगवतीं न्यासक्रमादर्चयेद्
 गन्धाद्यैः पुनरन्वसा च विकिरेन्मन्त्री निशायां वलिम् ।
 जघ्ना मन्त्रममुच्च रोगसंहिताः कृत्वा निरुत्था कृता-
 स्तांस्तान् भूतपिशाचवैरिविहितान् दुःखानसौ नाशयेत् ॥ ७९ ॥
 विधिवदभिज्वाल्यानलमन्त्रहमाराध्य गन्धपुष्पाद्यैः ।
 सन्ध्यासु जपाच्च मनुरयमाकाङ्क्षितसर्व्वसिद्धिकल्पतरुः ॥ ८० ॥
 कुसुमरसनितलोणैर्व्वारुणवदनो जुहोतु सन्ध्यासु ।
 मन्त्रार्णसस्यमग्नेरैकीन द्रावयेदरीनचिरात् ॥ ८१ ॥
 शुद्धैश्च तण्डुलैरथ हविरपि निष्पाद्य पञ्चगव्यमपि ।
 सृष्टेन तेन जुहुयादष्टसहस्रं समेतसम्पातम् ॥ ८२ ॥
 प्रागितसम्पातस्य स्याद्रक्षा सर्व्वथैव साध्यस्य ।
 प्राङ्गणमन्दिरयोरपि निखनेत् द्वारेऽवशिष्टसम्पातम् ॥ ८३ ॥
 कृत्वा नश्यति तस्य वीक्षितेन यद्वाद्यो भीत्या ।
 कर्त्तारमिति कुपिता कृत्वा सर्व्वाङ्गना च नागयति ॥ ८४ ॥
 ब्रह्मद्रुमफलकान्ते मन्त्रितमः सप्तसप्तकोष्ठयुते ।
 कोणोदराणि हित्वा मायावीजं सकाम मध्यगते ॥ ८५ ॥
 विनिखेत् क्रमेण मन्त्राक्षराद्य गिष्टेषु तेषु कोष्ठेषु ।
 तत्र मरुतः प्रतिष्ठां विधाय निधाय यज्जिमपि जुहुयात् ॥ ८६ ॥
 आग्नेनाटमहस्रं फलकोपरि सम्यगात्तमम्पातम् ।
 विप्रतिपत्तिधराया निखनेन्नश्यत्युपद्रवाः सद्यः ॥ ८७ ॥

सिकताचरुगव्याश्मकमृदां प्रतिष्ठा विधीयते सिद्धे ।
 प्रस्थादकघटमाना गृहपुरराष्ट्राभिगुप्तये सिकताः ॥ ८८ ॥
 मध्येऽष्टाशान्तासु च कुण्डानामारचय्य नवकमपि ।
 विधिना निवपेत् क्रमशः सिंहधनुश्चागयायिनि दिनेशे ॥ ८९ ॥
 तिथिषु च (१) कालाष्टम्यां भेषु विशाखाग्निमूलभाग्येषु ।
 वारेषु मन्दवाक्पतिवर्जाः सर्वे प्रशस्यन्ते तथा ॥ ९० ॥
 हस्तयवणमघासु प्राजापत्ये च कर्म कुर्वीत ।
 द्वादशसहस्रसंख्यं प्रजपेद्गायत्रमपि यथोक्तम् ॥ ९१ ॥
 मध्ये च मूलमनुना तदायुधैरष्टदित्तु चक्राद्यैः ।
 सकपालान्तैः पृथगपि संस्थापनकर्म निगदितं विधिवत् ॥ ९२ ॥
 तास्ताय देवता अपि परिपूज्य यथाक्रमेण मन्वितमः ।
 कुर्याद्वलिं दिनग्रहकरणेभ्यो लोकपालराशिभ्यः ॥ ९३ ॥
 सिकतापोङ्गकुङ्ठवं ब्रह्मद्रुमभाजनेऽन्नगव्याक्तम् ।
 निर्वपति यदि विधिना तं देशं ग्रामं करोति चतुरव्दात् ॥ ९४ ॥
 अर्केऽजस्येऽधिगायामपरिमितजलायां समादाय शुद्धाः
 सम्यक् संशोपयित्वातपमनु सिकताः शूर्पकोणैर्विगोध्य ।
 संशुद्धे पञ्चगव्ये सुमतिरय विनिःक्षिप्य ताः कुम्भसंस्था
 मन्वाग्नी मन्त्रजापी द्विजतरुसमिधा भर्जयेत् कार्यहेतोः ॥ ९५ ॥
 एवं मृदुपलयोरधः संस्थाप्यन्ते सपञ्चगव्यास्ताः (२) ।
 वसुधाविप्रतिपत्तिक्षयश्च पुष्टिश्च कुर्वते क्रमशः ॥ ९६ ॥
 रथचरणदरगदाम्युजहस्ता निष्टतगातकुम्भनिभा ।
 सष्टतपयोऽन्योद्दोमान्महतीं लक्ष्मीं समाषहेदुर्गा ॥ ९७ ॥
 ब्रीहिभिरन्नैः क्षीरेः समिद्धिरपि दुग्धवीरुधामाज्यैः ।
 मधुरतयमधुरैर्महतीमृहिं करोति हृतविधिना ॥ ९८ ॥

(१) "राशिषु च" इति पाठान्तरम् ।

(२) "एवं मृदुपलयोरधः संस्थाप्यन्ते सपञ्चगव्यास्तौ" इत्यपि पाठान्तरं दृश्यते ।

यद्वयदाब्धति पुरुषस्तत्तदमुष्य प्रभावतः साध्यम् ।
 सग्रहनक्षत्राब्धां सगिरिपुरग्रामकाननां वसुधाम् ॥ ८८ ॥
 साहिभूपोपलसुदधिं दहति हि मतिमानयन्नमेतेन ।
 एवं प्रोत्थापयति च मन्त्रेणानेन निशितधीर्भन्तरी ।
 पुंसां केन कियद्वा मन्त्रस्याख्यायतेऽस्य सामर्थ्यम् ॥ १०० ॥
 तस्मादेनं मनुवरमभीष्टाप्तये संयतात्मा
 जप्यान्नित्यं सङ्कृतविधिमप्यादरादर्चयौत ।
 भक्त्या कुर्यात् सुमतिरभिषेकादिकं कर्मजातं
 कर्तुं वान्यत् प्रवणमतिरत्रैव भक्तः सदा स्यात् ॥ १०१ ॥

॥ ८ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रिंशः पटलः ॥ १० ॥

एकविंशः पटलः ।

अथाभिवक्ष्ये महिंतस्य मन्त्रस्यानुष्टुभः संग्रहतो विधानम् ।
 ऋथादिकैरङ्गपदैर्यथावद्दीक्षाजपाच्चाह्वनक्रमेण ॥ १ ॥
 ऋषिरभिहितो वसिष्ठश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवता रुद्रः ।
 चाम्बकपदादिकः स्यान्ननुनामुनैव पङ्क्तिरुत्तरिह कथिता ॥ २ ॥
 त्रिभिस्तु वर्णैर्हृदयं शिरस्य चतुर्भिरष्टाभिरयो शिखा च ।
 उक्तं नवार्णैः कवचं तथाचि पञ्चार्णकं चाम्बकमस्तमाहुः ॥ ३ ॥
 चरणायसन्धिगुह्याधारोदरहृदयकन्धरेषु पुनः ।
 बाह्वोः सन्ध्यास्यघ्राणदृक्पुतिभ्रूगीर्षेषु ॥ ४ ॥
 वर्णान् न्यस्य शिरोभ्रूदृक्पुतिभ्रूदुदरगुह्येषु ।
 जर्ज्वोर्जान्वोः पदयोः पदैश्च मनुवित् क्रमेण विन्यसेत् ॥ ५ ॥
 अक्षः स्रक्षारविन्दस्थितिरुभयकराद्वस्थितं पूर्णकुम्भं
 हाभ्यां वेदाक्षमाने निजकरकमलाभ्यां घटो नित्यपूर्णौ ।
 हाभ्या तौ च स्रवन्तौ शिरसि शशिकलावन्धुरे प्रावयन्तौ
 देहं देवो दधानः प्रदिशतु विगदाकल्पजातः त्रियं वः ॥ ६ ॥
 प्रासादोक्ते च पीठे गव्यैर्ज्वा दुग्धतरुकपायैर्ज्वा ।
 संपूर्य कलगमस्मिन् सहेगमावाह्य पूजयेद्भक्त्या ॥ ७ ॥
 अङ्गैराद्यार्काद्यैः पुनराहतिरष्टभिर्हितीया स्यात् ।
 मन्त्रार्णगतिभिः स्युः पुनस्ततो दिगापवच्चाद्यैः ॥ ८ ॥
 चक्रेन्दुधरणितोयाननेरविद्यदात्मसंज्ञकाम्ने च ।
 पानुष्टुभमित्यष्टावरणं प्रोक्तं विधानवरमेवम् ॥ ९ ॥
 रमा राका प्रभा ज्योत्स्ना पूर्णोपा (१) पूरणी सुधा ।
 विष्वा विद्या मिता प्रष्टा सारा सत्या (२) शिवा निगा ॥ १० ॥

(१) "ज्योत्स्नापूरणी" इति पाठान्तरम् । (२) "शिव्या" इति पाठान्तरम् ।

आर्द्रा प्रज्ञा परा मेधा कीर्त्तिः (१) शान्तिर्धृतिश्चैतिः ।
 धरोमा पावनी पद्मा शान्ताऽमीषा जयाऽमला ॥ ११ ॥
 हात्रिंशदिति निर्दिष्टाः शक्तयोऽनुष्टुभः क्रमात् ।
 शिवानुभावतो नित्यं लगदाध्याययन्ति याः ॥ १२ ॥
 इति परिपूज्य महेशं कलशजनैः समभिषेचयेच्छिष्यम् ।
 कनकागुकरद्वादौर्गुरुमपि परिपूज्य मनुमतः सिद्धै (२) ॥ १३ ॥
 प्रजपेन्नचावृत्त्या द्रव्यैर्जुहुयाज्जपावसाने च ।
 विल्वपन्नागौ खदिरवटसिद्धार्थदौग्धदुग्धानि ॥ १४ ॥
 दधि दूर्ध्वेति दशैतान्याज्यसमेतानि होमवस्तूनि ।
 एकैकशः सहस्र दशभिर्हुत्वा प्रतर्प्य विप्रांश्च ।
 भवति नरः सिद्धमनुष्मन्त्वेण च सर्वकर्मकर्त्ता स्यात् ॥ १५ ॥
 विल्लैरयुतं हुत्वा महतीं लक्ष्मीमवाप्नुयाद्विप्रः ।
 तावद्विर्दिजहृच्चैर्दिजः त्रियं पुष्कनामवाप्नोति ॥ १६ ॥
 खदिरसमिदयुतहोमात्तेजोबलपुष्टिमाप्नुयाद्विष्टाम् ।
 न्यग्रोधायुतहोमादनधान्यसमृद्धिमेति न चिरिण ॥ १७ ॥
 अयुत तिनैः प्रलुङ्घनपमृत्योः पाप्मनो विसृक्तः स्यात् ।
 सिद्धार्थायुतहोमैर्वैरिणमपमृत्युमपि विनाशयति ॥ १८ ॥
 पायसहुतेन परमा रमामयायुर्यशो लभेन्नर्त्त्यः ।
 दुग्धहुताच्छान्तिः स्यात् परकृत्या नश्यति त्रिय नभते ॥ १९ ॥
 दधिहोमतोऽन्नवान् स्यात् संवल्लनकारं च तद्वदन्ति ब्रुधाः ।
 दूर्वायुतेन लुङ्घन् रोगान्निर्वाणस्य सर्वमपमृत्युम् ।
 गर्जितधीरष्टाना विप्रवरः सर्वथा शत जीवेत् ॥ २० ॥

(१) "बानि" इति पाठान्तरम् ।

(२) "विद्वान्" इति पाठान्तरम् ।

निजजन्मदिने पयोऽन्धसा वा शतवीर्यावितयैः पयोघृताक्तैः ।

जुहुयाच्च शतं च विंशतिं यः स लभेदायुररोगितां चिराय ॥ २१ ॥

काश्मर्यदारुसमिधां त्रिशतं समेत-

सर्पिः पयोऽन्नसहितं त्रिदिनं जुहोतु ।

विप्रान् प्रतर्प्य च गुरुन् परिपूज्य सम्य-

ग्दीर्घे विमुक्तगदमायुरवाप्तुकामः ॥ २२ ॥

स्नात्वा चार्कमुखोऽश्वसि स्थित इमं मन्त्रं सहस्रं जपे-

दायुष्यं प्रतिपञ्च दुग्धहविषा होमो महाश्रीप्रदः ।

लाजाभिर्निजवाञ्छिताय हवनात् कन्याशु संदीयते ।

स्नाद्वक्तस्तनजद्वहोमविधिना वर्णान् वशे स्थापयेत् ॥ २३ ॥

गायत्रिवर्णपरिपूर्णतनुश्च भानु-

स्त्रिष्टुब्बिशिष्टमहिमा सहितः कृशानुः ।

आनुष्टुभाक्षरसमग्ररुचिः शशाङ्को

दद्युः समुद्यतममी परिवान्छितं वः ॥ २४ ॥

एभिस्त्रिभिर्भानुवरैस्तु शताक्षराख्यो

मन्त्रोऽभिकाङ्क्षितफलाप्तिकामधेनुः ।

प्रोक्तो हिताय जगतां मुनिभिः कृपाद्रं-

वित्तैर्यथोक्तमथ संप्रहृतो वदामि ॥ २५ ॥

ऋष्याद्याः पूर्वोक्तास्त्रिविधाः स्युर्द्विचयोदशभिर्वर्णैः ।

गिर एकादशभिश्च द्वात्रिंशदभिस्तथा शिष्टा कवचम् ॥ २६ ॥

नयनं पञ्चदशवर्णैः सप्तभिर्दशभिरस्तमद्गविधिः ।

विन्यासश्च मनूनां मन्त्रज्ञः पूर्ववत् क्रमात् कुर्यात् ॥ २७ ॥

अर्चय्याखिललोकवर्त्तिं सततं यज्जङ्गमं स्थावर

व्याप्तयेन च यत्प्रपञ्चविहितं मुक्तिश्च यत्सिद्धितः ।

यदा स्यात् प्रणवत्रिभिर्दशह्रन् श्रुत्वा च यद्गोयते

तदः काङ्क्षितमिदमेतस्मै परमं ज्योतिस्त्रयीत्यं सहः ॥ २८ ॥

लक्षायतो जपविधिः शताक्षरस्याथ होमविधिरुक्तः ।
 अयुतावधिको द्रव्यं दौग्धान्नं सर्पिषा समायुक्तम् ॥ २८ ॥
 सौरे पीठे पूजाप्रोक्तैरद्वैः समावृतिः प्रथमा ।
 प्रह्लादिन्याद्याभिस्त्रिस्तः प्रोक्ताः क्रमात् समावृतयः ॥ ३० ॥
 पञ्चम्यावृतिरुक्ता त्रैष्टुभ इव जागतादिभिस्तदनु ।
 स्याच्च रमादिभिरावृतिचतुष्कमुक्त दशम्यथेन्द्राद्यैः ॥ ३१ ॥
 इति शताक्षरमन्त्रसमर्चना निगदितं दशशवरणायुधैः ।
 प्रभजतामभिकाङ्क्षितसिद्धये निखिलसंसृतिमोक्षपदामये ॥ ३२ ॥
 दुग्धाक्षैर्जुहुयात् सङ्गस्रममृताकाण्डैस्तु दीर्घायुषे
 दूर्वाणां त्रितयैस्तथा घृतपयःसिक्तैर्घृतेनैव वा ।
 लक्ष्मी कीकनदैश्च शोणरुचिभिस्त्रिस्त्रादुयुक्तैस्तथा
 रक्तैरुत्पलकैस्तदङ्गि विकचैर्वस्त्रैः प्रसूनैरपि ॥ ३३ ॥

अशुदिनमथ शान्त्यै (१) संयतात्मा सङ्गस्रं
 प्रतिजुहुतु तिलैर्व्या मन्त्रविन्यासमेकम् ।
 अपि दिनकरसंख्यान् भोजयीत द्विजातीन्
 विविधरसविशिष्टैर्भक्तितो भोज्यजातैः ॥ ३४ ॥
 शतं शतं प्रातरतन्द्रितोद्यतो जपेद्विजो मन्त्रमसुं शताक्षरम् ।
 आरोग्यजुष्टं बहुलेन्दिरायुतं शतं प्रजीवेच्छरदां सुखेन सः ॥ ३५ ॥
 प्रणवव्याहृताद्या व्याहृतिरान्तिका च मन्त्रिवरैः ।
 जप्या शताक्षरी स्यादिह परलोकप्रसिद्धये दिनशः ॥ ३६ ॥
 मनुमनुमथ शान्त्यै तत्पदार्थं प्रजप्याद्-
 गदगणरहितायाप्यायुषेऽनुष्टुपाद्यम् ।
 विमलमतिररातिध्वंसने त्रिष्टुपाद्यं
 दिनमनु दिनयुक्ते वत्सरं संयतात्मा ॥ ३७ ॥

शताक्षरमनोरयं क्रम उदीरितः संग्रहा-

इजेदमुमतन्द्रितो दिनश्च एव मन्त्री रहः ।

अभौष्टफलसिद्धये सुयशसे च दीर्घायुषे-

ऽप्यग्रेपजनरञ्जनाय चिरमिन्दिरावाप्तये ॥ ३८ ॥

संवादसूक्तविहितं विधानमथ साङ्गदेवतारूपम् ।

वक्ष्यामि साधकानामनुदिनमभिवाञ्छितप्रदानकरम् ॥ ३९ ॥

ऋधिरपि संवलनोऽस्यानुष्टुप् सत्विष्टुव्यते छन्दः ।

संवादाद्यः प्रोक्तः संज्ञानाद्यश्च देवता चाग्निः ॥ ४० ॥

ब्रह्माख्यो हृदयमनुः शिरश्च विष्णुरूद्रः स्यादिह तु शिखिश्वरश्च वर्यम् ।

नेत्रत्वे भवति सदागिवस्तयास्त्रं सर्वात्मैत्यथ कथितं षडङ्गमेवम् ॥ ४१ ॥

धवलनलिनराजचन्द्रमध्ये निपक्षं

करविलसितपाशं साङ्गुशं साभयश्च ।

सवरदममलेन्दुचौरगौरं त्रिनेत्रं

प्रणमत सुरवक्त्रं मङ्गु संवादयन्तम् ॥ ४२ ॥

सहस्रकाणां दशकैश्चतुर्भिरथो सहस्रैश्च चतुर्भिरन्वितम् ।

जपेन्मनुं सम्यगथाभिदीक्षितः पयोऽन्धसाऽन्ते जुहुयाद्दशांशकम् ॥ ४३ ॥

यजेत् पुराङ्गैश्च तदर्चनाविधौ पुनर्द्दितीयावरणेऽग्निमूर्तिभिः ।

अनन्तरश्च त्रिदशेश्वरादिभिः क्रमेण वक्त्रं विधिनेति पूजयेत् ॥ ४४ ॥

संवादसूक्ते विधिनेत्यनेन संसाधिते कर्म करोतु मन्त्री ।

चतुःशतञ्चापि दशोत्तरेण चतुश्चतुष्कं प्रजपेद्बुनेच्च ॥ ४५ ॥

पायसेन मधुरत्रयभाजा विप्रराजतरुजैः कुसुमैर्वा ।

सर्पिषा स्तनजह्वचसमिद्विर्वाञ्छितार्थविषये प्रजुहोतु ॥ ४६ ॥

जुहुयात् कलाचतुष्कैः प्रत्यूचमायोज्य कादिवर्गचतुष्कैः ।

तद्वच्च पयशलाद्यैर्वर्णैः संयोज्य पूर्वसंख्यकं मतिमान् ॥ ४७ ॥

तद्वच्च प्रतिपद्य विष्टुप्पादांश्च पूर्वसंख्येन ।

जुहुयात् सर्पिःसिक्तं पायसमचिरेण कार्य्यसमवाप्तये ॥ ४८ ॥

प्रतिपादमयार्कपादे प्रतियोग्य जुहोतु पूर्व्ववन्मतिमान् ।

तेनाभोष्टावाप्तिर्नचिरेण नरस्य हस्तगता ॥ ४८ ॥

पञ्चरपादत्रिष्टुब्धुक्तैः सूक्तैश्च पूर्व्वसंख्येन ।

जुहुयात् समाजरूपं संवादयितुं प्रतर्पयेद्वाङ्निः ॥ ५० ॥

उद्दिश्य यद्यदिह मन्त्रितमो जुहोति

सूक्तैरमीभिरुदितैस्त्रिविधैश्च मन्त्रैः ।

व्यस्तैर्यथाविभवतो विधिवत् समस्तै-

स्तुतस्य सिध्यति समग्रमयत्नमेव ॥ ५१ ॥

रुक्मारुणी ध्रुवास्त्राद्या या सा त्रिष्टुब्निगद्यते ।

ऋषिर्व्वसिष्ठस्त्रिष्टुप् च हन्दी वारीट् च देवता ॥ ५२ ॥

अष्टभिः सप्तभिः षड्भिः पुनस्तावद्विरचरैः ।

षडङ्गानि विधेयानि तन्मन्त्रसमुदीरितैः ॥ ५३ ॥

अङ्गुल्यग्रसन्धिपायुश्चिवसंज्ञाधारनाभिध्वयो

कुक्षौ षष्ठद्वदोरुजगलदोःसन्ध्यग्रवक्त्रोऽपु च ।

गण्डघ्राणविलोचनश्रवणयुरभ्रूमध्यमस्तोऽपु के

सर्व्वङ्गेषु तथा न्यसेद्दिग्दधीर्व्वर्णैर्मन्त्रैः क्रमात् ॥ ५४ ॥

अच्छाशुकामरणमाव्यविलेपनाढ्यः

पाशाङ्गुशामयवरोद्यतदोःसरोजः ।

अच्छारविन्दवसतिः सुसितः प्रसन्नो

भूयाद्भिभूतिविधये वरुणचिरं वः ॥ ५५ ॥

अद्वैरष्टभिरहिभिर्दिगाधिपैः समभिपूज्य वारीणम् ।

कनकजलैः पुनरभिपिञ्चेत् परमशुक्रमैत्रजापिनं शिष्यम् ॥ ५६ ॥

वसुभिः प्रसाद्य देगिकमथ शिष्यो मनुमिमं जपेत्तत्रम् ।

जुहुयाच्च दुग्धपक्कैरत्रैरयुतं घृताद्भुतेर्मतिमान् ॥ ५७ ॥

ऋगियमृणमोचनी स्याज्जपेद्भुतैस्तर्पणैश्च मन्त्रविदः ।

संप्राप्तदुर्गतेरपि सद्यो हृद्याच्च सवईक्षणीम् ॥ ५८ ॥

इक्षोः सितस्य शकलैर्धृतसिक्तैर्यश्चतुर्दिनं जुहुयात् ।
 सकलोपद्रवशान्त्यै तथर्णमुक्त्यै च सम्पदे सुचिरम् ॥ ५८ ॥
 वेतससमिदयुतहुताद्दृष्टिमकालेऽपि वितनुते वरुणः ।
 गव्यक्षीरसमेतात्त्रिदिनकृताद्दिनमुखेषु मुदितमनाः ॥ ६० ॥
 शतभिषजि समुदितेऽर्के चतुःशतं पायसं हुनेत् सष्टतम् ।
 ऋणमोचनाय लक्ष्मैः जनसंवननाय (१) शुक्रवारे च ॥ ६१ ॥
 पाशनिबद्धं वैविण्महुशसंप्रोतमम्बुधेः पारे ।
 ध्यायन् परे क्षिपन्तं वरुणं जुहुयाच्च तथा प्रजपेत् ॥ ६२ ॥
 पाशनिबद्धं वैरिणमसिनाच्छिदाशु नाशयन्तमसुम् ।
 ध्यायन् वेतससमिधो गोमूत्रयुता हुनेत्तदपहृत्यै ॥ ६३ ॥
 दौग्धाच्चैर्भृगुवारे घृतसंसिक्तैः कृतश्च हवनविधिः ।
 ऋणमोचदश्च विविधोपद्रवशमन्कद्रमाकरः प्रोक्तः ॥ ६४ ॥
 पश्चिमसन्ध्यासमये पश्चिमवदनोऽनलं ससाराध्य (२) ।
 ऋवमेनामभिजप्याच्चतुःशतं सकलदुःखशमनाय ॥ ६५ ॥
 शालीर्धृतसंसिक्ताः सरिदन्तरितो जुहोतु परसेनाम् ।
 संस्तभयितुं त्रिदिनं समना मन्त्री चतुःशतावृत्या ॥ ६६ ॥
 प्रत्यङ्मुखोऽथ मन्त्री प्रतर्पयेद्वा जलैः सुशुद्धतरैः ।
 यः स ह्युपद्रवाणां रुन्ध्यान्निचयं त्रियं समृच्छति च ॥ ६७ ॥
 बहुना किमनेन सन्निमुख्यो मनुनाश प्रसाधयेदभीष्टम् ।
 हवनक्रिययाऽथ तर्पणैर्व्वा संजपेः पाशभृतो महामहिम्नः ॥ ६८ ॥

॥ * ॥ इति त्रीप्रपञ्चसारे एकविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "वदनाय" इति पाठान्तरम् ।

(२) "समाधाय" इति वा पाठः ।

द्वाविंशः पटलः ।

अथ यन्त्रविरचनाभिर्गन्धविशेषान् बहुप्रकारयुतान् ।
कथयिष्ये मन्त्रविदामैहिकपारत्रिकाप्तये सुधियाम् ॥ १ ॥
त्रिगुणितसंज्ञे मायालङ्घ्यतकोणि तयाभिसंवीते च ।
या या विशेषकृमिस्तां तामपि संग्रहेण समभिदधे ॥ २ ॥
कोणोल्लसितसुधाचरगलदमृतस्फुरितवह्निपरिवीताम् ।
विन्दोर्मध्यगतवीजस्थितां सुधाधारया परिस्रुतया ॥ ३ ॥
पूर्णसुपुष्पारन्ध्रां साध्यतनुं संस्मरच्छिरसि बध्नात् ।
तेनारोगी पुरुषः प्रज्ञावान् दीर्घमायुराप्नोति ॥ ४ ॥
गीतांशुमण्डलस्य कूर्मचतुर्थात्तकोणलसितमिदम् ।
शीतप्रनिप्तजप्तं कष्टतं च शिरोरुजार्त्तिहरम् ॥ ५ ॥
तदयन्त्रयुगं विलिखेदभिलपितसाध्यसाधकाख्ययुतम् ।
साध्यमधस्तात् कृत्वा बद्ध्वा स्त्रपितु साधको नित्यम् ॥ ६ ॥
विधिनानेन तु सद्यः साध्योऽस्य वशे भवेदयत्नेन ।
तत्तु खनित्वागारे तत्रान्नं सिद्धमत्तु (१) वश्यकरम् ॥ ७ ॥
साध्याख्यां शक्तिवह्नी नरहरिमपि रन्ध्रत्रये च त्रिशक्तौ
कम्प्रांलिख्याय लोटे सततगमपि संस्थाप्य जप्त्वा स्वगत्तया ।
आगारे स्थापयित्वा नरमुदकनिधेयिचपात्रे लिखित्वा
दीमाग्नौ तापयित्वा स्त्रियममलधियः सम्यगाकर्षयेयुः ॥ ८ ॥
त्रिगुणितविहिता विधयः षड्गुणिते च प्रयोजनीयाः स्युः ।
रत्नाकर्म्मणि विहितं तत्प्रायः प्रचुरमन्त्रयुक्ततया ॥ ९ ॥

पाशाष्टाक्षरवीतशक्तिदहनप्रोक्षासि साध्याह्वयं
 शक्तिश्रीस्मरसंहतं कुयुगरन्ध्रावदचिन्तामणि ।
 इत्थं षड्गुणितं विलिख्य जपितं मन्त्री दधानोऽसक्त-
 द्वाष्टां वामदृशां प्रियो भवति संग्रामे पुरे वा चिरम् ॥ १० ॥
 चिन्तारत्नाश्रितास्त्रिगुणमथ नृसिंहावतान्तःस्थवीजं
 प्रादुः साध्याभिधानं वहिरपि लिपिभिः प्रानुलोमाभिवीतम् ।
 क्ष्माविम्बदन्धरन्ध्रप्ररचितचतुरर्णं ग्रहोन्मादभूत-
 ध्याधिपं यन्त्रमस्मिन् कृतकलशविधिर्गर्भरक्षादिकारी (१) ॥ ११ ॥
 द्वादशगुणितेऽस्त्रिलसन्नृसिंहवीजं महेंद्रपुरवीतम् ।
 शीतालितं पुरलघुधूपितमन्तःप्रवदकर्मयुतम् ॥ १२ ॥
 चतसृषु दिक्षु निखन्यात् सीमाद्वारतोरणाधो वा ।
 देशाभिगुप्तिरेषा शुभतमा सूरिभिः पुरा प्रोक्ता ॥ १३ ॥
 अलदलनिशाकुशीतैर्मसृणोपदे (२) विलिख्य यन्त्रमिदम् ।
 सेरस्थापनकर्म प्रतिजप्तं प्राङ्गणे खनेन्मन्त्री ॥ १४ ॥
 तत्र विशन्ति न चौरा ग्रहकृत्याः स्यान्निक्तेतरक्षा च ।
 अश्माभिपातवारणमभिवृद्धिः सम्पदाम्भवेदचिरात् ॥ १५ ॥
 तद्वदष्टागलाख्यं यन्त्रं नीले विलिख्य पट्टवरे ।
 मोचकसाध्यप्रतिकृतिद्वये गुलिकां विधाय निःक्षिप्य ॥ १६ ॥
 त्रिमधुरयुक्ते पात्रे विन्यस्याभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैः ।
 वलिमपि विकिरेद्रात्रिषु सप्ताह्वादानयेद्धूमिष्टाम् ॥ १७ ॥
 तामेवाथ प्रतिकृतिमन्त्री किञ्चित् प्रतापयन् जप्त्वात् ।
 यत्किं पाशाङ्गमनुसाध्याह्वविदर्भितां समाहितधीः ॥ १८ ॥

(१) "गर्भरक्षाधिकारी" इति पाठान्तरम् ।

(२) "मसृणो पदे" "मसृणो पदे" वा इति पाठान्तरम् ।

विधिनामुना विरात्राद्भित्तधियमपि सुराङ्गनां मन्त्री ।
 आकर्षयेन्निजवाङ्मयाप्रदायिनीं मदनवाणविह्वलिताम् ॥ १८ ॥
 यन्त्रं तदेव लाक्षाताम्रावीतं निधाय कलगजले ।
 जघ्ना भानुसहस्रकमभिपिञ्चेद्रजतकाञ्चनाभ्याञ्च ॥ २० ॥
 तद्विधाय कलगं तदयन्त्रं धारयेत् पुनर्नित्यम् ।
 वाञ्छितसिद्धिं लभते भक्त्या प्रणमन्ति देवता अपि तम् ॥ २१ ॥
 यन्त्रं तदेव मन्दिरभित्तावभिलिख्य पूजयेद्दिनशः ।
 चोरादिभूतनागा अपि तं देशं न वीक्षितुं शक्ताः ॥ २२ ॥
 आलिख्य वीरपट्टे यन्त्रमिदं स्वमस्तुकार्पितं कृत्वा ।
 युध्यन् प्रत्ययिनमपि हत्वा यात्यव्रणाद्धितो योद्धा ॥ २३ ॥
 गजमदविलिखितमेतदयन्त्रं जतञ्च मस्त्राके न्यस्तम् ।
 करिणीमपि मदयेत् द्वाक् चण्डितरे का कया करेणुवरे ॥ २४ ॥
 बहुनेति भाषितेन किमेभ्यो मुख्यं न किमपि च यन्त्रेभ्यः ।
 तस्मादमूनि सद्भिर्धार्म्याणि च विश्ववश्यमिच्छद्भिः ॥ २५ ॥
 गजमृगमदकाशमीरेर्मन्त्रितमः सुरभिरोचनायुक्तैः ।
 विलिखेदन्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी ॥ २६ ॥
 राण्या पटुसंयुतया सपागगत्यदुग्धेन मन्त्रेण ।
 स्नादत्तयाभिजुह्वन् निग्नूर्वाग्निशान्तयोर्व्यगीं वश्येत् ॥ २७ ॥
 हस्तेष्वग्निस्तथाध्याह्नयमय वहिरां क्रीं हृतं वह्निगृह-
 दन्दास्त्रिस्तिकाव्यं प्रतिनिखतु दले यन्त्रकं नागवत्तगाः ।
 जघ्ना शक्तिं तु पागाद्गुगुलिपिषहितां तापयेद्दीपवल्ली
 नलं भक्त्या जताङ्गी अरगरविवगा प्रेमनीलाभियाति ॥ २८ ॥
 शक्तिस्यं निजनाम वह्निभवनदन्तोदरे मान्मथं
 योजे साध्यविदर्भया परिहृतं शक्त्या वह्निः पार्थिवम् ।
 तत्कोषे अरमन्थपुटनयनप्रोत्थैः पुनः कण्टकै-
 स्नाम्भूने निखिताभिजतमदयेदयोपिन्ननोमोहनः ॥ २९ ॥

गन्तव्यन्तःस्थितसाध्यनाम परितो वीजैयतुभिः ममा-

वहं शक्तिमनोभवाद्गुग्निपिप्रोम्भिः समावेष्टितम् ।

शास्त्रुत्ये प्रतिलिख्य पिष्टविकृतं प्राणान् प्रतिष्ठाप्य च,

त्रिष्वादी परिभर्ज्य तत्समदतः साध्यो वगे तिष्ठति ॥ ३० ॥

मान्तं शिखीनवयुतं दहनांगसाध्यं मायांगसाधकमयाभिहतं कलाभिः ।

साध्योऽसद्विमुखगूलमिदन्तु भर्त्स्यन्त्वाह्वयं नरनताद्विषगीकरं स्यात् ॥ ३१ ॥

मृत्काराद्गुनिकात्तया सकलकलासान्तर्व्यसायुक्तया

साध्यस्याद्द्विरजोयुजा मृदुमृदा क्लृप्तस्य शक्तिं हृदि ।

रूपस्याभिविलिख्य तद्विवरके साध्यन्तदीरान् प्रति-

ष्ठाप्याजप्य निखन्य तत्र दिनगो मेहेच्चिरं यश्चकत् ॥ ३२ ॥

वामाक्ष्याः प्रतिलिख्य नाम निगया वामोरुदेशे निगा-

मध्ये वामकरेण संगितमतिः संज्ञादयंस्तम्भनाः ।

पूर्वं रुद्रपदं ततश्च दयिते योगीश्वरि त्विन्दुम-

भ्रान्तं जप्यति चेदनङ्गविवर्णां सद्यः प्रियामानयेत् ॥ ३३ ॥

मायाद्विदोरयान्ते ब्रह्मश्रीराजितेऽक्षरान् प्रोक्त्वा ।

राजयुतपूजितेऽर्णान् जये सविजये समौरि गान्धारि ॥ ३४ ॥

त्रिभुवनवगङ्गरीति च सर्व्वलोकान्तिके वगङ्गारि च ।

सर्व्वस्त्रीपुरुषवगङ्गारि सुदुर्घे वागक्षरान् प्रवीक्ष्य ततः ॥ ३५ ॥

मायाद्विठान्तिको मनुरेकाधिकपट्टिवर्णकः प्रोक्तः ।

ऋषिरस्याजो निहृच्छन्दो गौरी च देवता प्रोक्ता ॥ ३६ ॥

सचतुर्दशभिर्दशभिस्तथाष्टभिस्तथाष्टभिस्तथा दशभिः ।

एकादशभिर्मन्त्राक्षरैः क्रमादुच्यते षडङ्गविधिः ॥ ३७ ॥

असकलगशिराजन्मोलिरावहपाशा-

ङ्गुशरुचिरकराक्षा वन्धुजीवारुणाङ्गी ।

अमरनिकरवन्द्या व्रीक्षणा शोणलेपां-

शुककुसमयुता स्यात् सम्पदे पार्व्वती वः ॥ ३८ ॥

अयुतं प्रजपेज्जुहुयाद्भृतमुतैः पायसैर्द्दशांशेन ।
 आराधयेत्तद्वैर्मातृभिराशाधिपैर्निशातमनाः ॥ ३८ ॥
 तिलतण्डुलकौलीणैस्त्रिमधुरसिक्तैः फलेभ्य मधुरतरैः ।
 आज्यैररुणकुवलयैस्त्रिदिनं हवनक्रियाशु वश्यकरी ॥ ४० ॥
 नित्यञ्चादित्यगतां देवीं प्रविचिन्त्य तन्मुखी जप्यात् ।
 अष्टोत्तरशतमङ्गामादौ भुवनं वशीकरोत्यचिरात् ॥ ४१ ॥
 वर्णादब्जाङ्गन्त्री प्रयोजयेत् साध्यनाम कर्मयुतम् ।
 प्रजपेद्वा हवनविधौ वाञ्छितसिद्धिप्रदस्तथा मन्त्रः ॥ ४२ ॥
 सतारराजमुख्यन्ते राजाभिमुखिवर्णकान् ।
 आभाष्य वश्यमुखि च ह्रीं श्रीं मारार्णकान् वदेत् ॥ ४३ ॥
 वीष्णो देवि महादेवि पद देवाधिदेवि च ।
 प्रोक्त्वा सर्वजनस्येति सुखं मम वशं वदेत् ॥ ४४ ॥
 कुरु कुर्विति ठहन्वान्तिकं मन्त्रं समुदरेत् ।
 सप्ताधिकैः सदशभिस्तथा त्रिंशद्भिरक्षरैः ॥ ४५ ॥
 दशभिः सप्तभिश्चैव चतुर्भिः करणाक्षरैः ।
 पञ्चभिः सप्तदशभिर्वर्णैरङ्गक्रिया मनोः ॥ ४६ ॥
 ब्रह्म श्रीमन्त्रं संप्रोक्त्वा (१) प्रतिपत्तिरमुष्य च ।
 मन्त्रस्य जपकृत्तस्य तथा होमविधिः स्मृतः ॥ ४७ ॥
 मन्त्री सर्वजनस्याने कुर्यात् साध्याह्नयं मनोः ।
 प्रजपे हवने वाथ तथा तर्पणकर्मणि ॥ ४८ ॥
 देवीध्याष्टगतं प्रसूतवदय त्रिम्बादुयुक्तं हुनेत्
 सप्ताहं भस्मिन् तेन विहितं पुण्ड्रादिकं वग्नकृत् ।
 आज्यैस्तत्कृतहोमपातितसमाजतं घृतं प्रागयेत्
 माध्यं निष्परिहारकञ्च तदिदं वग्नश्चवेहेहिनाम् ॥ ४९ ॥

शक्तिं साध्यर्चहृत्प्रतिकृतिद्विदि संलिख्य संस्थाप्य जीवं
जप्ताखन्याङ्गनंस्निग्धवदनलमाधाय पुष्पैर्जवायाः ।
देवीमन्त्रेण रात्रौ दशपरशतसंख्यैस्तु काचन्दनाक्तै-
र्हुत्वा तां सप्तरात्रं सरिति निखननादुत्तमं वक्ष्यकर्म ॥ ५० ॥
अन्नं मद्यन्नं मे देह्यन्नाधिपतये ममेत्युक्ता ।
अन्नं प्रदापयेति च ठद्वयान्तोऽन्नप्रदायको मन्त्रः ॥ ५१ ॥
करणेन्द्रियरसघातुद्वयवर्णैरङ्गमस्य मन्त्रपदैः ।
द्वयुतजपावधिरेव द्विसहस्रहुतस्य सर्पिरन्नाभ्याम् ॥ ५२ ॥
दुग्धाब्जौ रूप्यवप्राहतकनकमयद्वीपवर्त्ये सुराब्जौ
कल्पद्रुद्यानकाधौ मणिमयलसिते वित्तपस्याग्रभागे ।
आसीने भूयिष्यौ वाञ्छितवसुनिचयं मन्त्रिणां संसृजन्त्यौ
मन्त्री संचिन्तयानो जपतु दिनमुखे सम्पदेऽन्नस्य मन्त्रम् ॥ ५३ ॥
नत्यादिभगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं वदेत् ।
अन्नपूर्णेऽग्निजायान्तो मन्त्रोऽन्नप्रदसंज्ञकः ॥ ५४ ॥
मायाविहितपङ्कजो दिनमुखे जप्यस्य षोडशसहस्रम् ।
प्रोक्तो जपावसाने सद्यतैरन्नैर्दशांशको होमः ॥ ५५ ॥
रुद्रताण्डवविलोकनलोलां भद्रवक्त्रनयनां (१) भवकान्ताम् ।
अन्नदाननिरतां जननीं तां संस्मरन् जपतु चित्रदुकूलाम् ॥ ५६ ॥
यैश्वर्यः पक्तागः पिङ्गलविविधौ तथैव वित्तगः ।
सकुवेरः स्वाङ्गान्ताः सव्याहृतयः समीरिता मन्त्राः ॥ ५७ ॥
वित्तगस्यान्तराले दशघटसमिधः सर्पिपात्ता विविक्ता
होतव्या द्रव्यसिद्धेय कनकघटकरणात्तदीमुन्दिनोऽसौ ।
हेमाभो रत्नदीप्तोदरकमलनिधिद्योतितो रत्नपीठे (२)
ध्येयो न्ययोधमूले हुतभुजि विदुषा वैश्रदेवावसाने ॥ ५८ ॥

(१) "भद्रवक्त्रनयनाम्" इति शास्त्रान्तरम् ।

(२) "रत्नपीठे" इति शास्त्रान्तरम् ।

अयुत प्रजपेज्जुहुयाद्भृत्यै पायमैर्हृगाग्नेन ।
 आराधयेत्तदङ्गैर्मातृभिराशाधिपैर्निशातमना ॥ ३८ ॥
 तिलतण्डुलकैर्लोणैस्त्रिमधुरसिक्तै फलेषु मधुरतरै ।
 आन्धैररुणकुवलयैस्त्रिदिन हवनक्रियाशु वश्यकरी ॥ ४० ॥
 नित्यञ्चादित्यगता देवीं प्रविचिन्त्य तन्मुखो जप्यात् ।
 अष्टोत्तरशतमङ्गामादौ भुवन वशीकरोत्यचिरात् ॥ ४१ ॥
 वर्णादव्वाङ्मन्त्री प्रयोजयेत् साधनाम कर्मयुतम ।
 प्रजपेद्वा हवनविधौ वाञ्छितसिद्धिप्रदस्तथा मन्त्र ॥ ४२ ॥
 सतारराजमुख्यन्ते राजाभिमुखिवर्णकान् ।
 आभाष्य वग्ममुखि च ह्रीं श्रीं मारार्णकान् वदेत् ॥ ४३ ॥
 वीष्णु देवि महादेवि पद देवाधिदेवि च ।
 प्रोक्त्वा सर्वजनस्येति मुख मम वश वदेत् ॥ ४४ ॥
 कुरु कुर्विति ठहन्दान्तिक मन्त्र समुद्धरेत् ।
 सप्ताधिकैः सदशभिस्तथा त्रिशद्विरचरै ॥ ४५ ॥
 दशभिः सप्तभिश्चैव चतुर्भिः करणाचरै ।
 पञ्चभिः सप्तदशभिर्वर्णैरङ्गक्रिया मनो ॥ ४६ ॥
 ब्रह्म श्रीमन्त्र सप्रोक्त्वा (१) प्रतिपत्तिरमुख्य च ।
 मन्त्रस्य जपकृत्तिषु तथा होमविधिं श्रुत् ॥ ४७ ॥
 मन्त्री सर्वजनस्थाने कुर्यात् साध्याह्नय मनो ।
 प्रजपे हवने वाधे तथा तर्पणकर्मणि ॥ ४८ ॥
 देवीष्वाष्टगत प्रसूतवदय त्रिभ्वादुयुक्तं हुनेत्
 सप्ताह भस्मिन् तेन विहितं पुण्ड्रादिकं वग्मकृत् ।
 आन्धैस्ताकृतहोमपातितसमाजसं घृतं प्रागयेत्
 साध्य निष्परिहारकश्च तदिदं वग्मभयेदेहिनाम् ॥ ४९ ॥

शक्तिं साध्यर्चहृत्प्रतिकृतिहृदि संलिख्य संस्थाम्य जीवं
जप्ताखन्याङ्गनस्मिन्विधिवदनलमाधाय पुष्पैर्जवायाः ।
देवीमन्त्रेण रात्री दशपरशतसंख्यैस्तु काचन्दनाक्तै-
र्हुत्वा तां सप्तरात्रं सरिति निखननादुत्तमं वश्यकर्म ॥ ५० ॥
अन्नं मद्यन्नं मे देह्यन्नाधिपतये ममेत्युक्ता ।
अन्नं प्रदापयेति च ठहयान्तोऽन्नप्रदायको मन्त्रः ॥ ५१ ॥
करणेन्द्रियरसधातुहयवर्णैरङ्गमस्य मन्त्रपदैः ।
हयुतजपावधिरेष द्विसहस्रहुतश्च सर्पिरन्नाभ्याम् ॥ ५२ ॥
दुग्धाब्जौ रूप्यवप्राहतकनकमयद्वीपवर्थे सुराब्जे
कल्पद्रुद्यानकाधो मणिमयलसिते वित्तपस्याग्रभागे ।
आसीने भूत्रियौ वाञ्छितवसुनिचयं मन्त्रिणां संसृजन्त्यौ
मन्त्रौ सचिन्तयानो जपतु दिनमुखे सम्पदेऽन्नस्य मन्त्रम् ॥ ५३ ॥
नत्यादिभगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं वदेत् ।
अन्नपूर्णेऽग्निजायान्तौ मन्त्रोऽन्नप्रदसंज्ञकः ॥ ५४ ॥
मायाविहितप्रदङ्गो दिनमुखे जप्यश्च षोडशसहस्रम् ।
प्रोक्तो जपावसाने सष्टैरश्वैर्दंशङ्गको होमः ॥ ५५ ॥
रुद्रताण्डवविलोकनलोला भद्रवक्त्रनयनां (१) भवकान्ताम् ।
अमदाननिरतां जननीं तां संस्मरन् जपतु चित्रदुकूलाम् ॥ ५६ ॥
वैद्यवणः पद्माग्रः पिङ्गलविविधौ तथैव विज्ञेयः ।
सकुबेरः स्वाहान्ताः सव्याहृतयः समीरिता मन्त्राः ॥ ५७ ॥
विज्ञेयस्यान्तराले दशवटसमिधः सर्पिपाक्ता विविक्ता
होतव्या द्रव्यमिहैर कनकघटकरण्डासदोसुन्दिलोऽसौ ।
हेमाभो रजदीप्तोदरकमलनिधिशोतितो रजपीठे (२)
ध्यैयो न्यपोधमूले हुतभुजि विदुषा वैश्वदेवावमाने ॥ ५८ ॥

(१) "भद्रवक्त्रनयनाम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "हेमपीठे" इति पाठान्तरम् ।

मन्त्रैरेतैर्वृतयुतपायसहोमोऽपि मन्त्रिणां विहितः ।
 लंछ्यो सद्यैव तिलैर्विल्वसमिहोमतस्तथैव फलम् ॥ ५८ ॥
 भेया तोयेन्द्रयुक् सैव विविन्दुर्हस्ताक्षरैः ।
 बालिस्ययोनिर्नित्यन्तो वसुवर्णो मनुश्मृतः ॥ ६० ॥
 वसुसाहस्रजापुत्र तावच्छतद्वतो मतः ।
 होमः सर्पिषतामेन वीजेनाङ्गक्रिया मता ॥ ६१ ॥
 रत्नस्वर्णांशुकादौन्नजकरकमलाहचिणादाकिरन्तं
 वासोराशौ निधायापरममरगुरुं पीतवस्त्रादिभूषम् ।
 ध्यायन्नासीनमप्यापणभुवि शतसंख्यं सविंशत्कमेवं
 पीतापुष्पैर्घृताक्षैस्त्रिदिनमथ हुनेत् स्वर्णवस्त्रादिसिद्धैः ॥ ६२ ॥
 वययोरन्तरास्त्रं मे देहि शुक्राक्षरा द्विधः ।
 मन्त्रोऽयुतजपः सर्पिःसहस्रहवनक्रियः ॥ ६३ ॥
 शुक्रास्ये शुक्रपुष्पैर्घृतभुजि गुणशः सप्तशोऽप्येकविंश-
 द्वारं होतव्यमेषोऽप्यतिसितकुसुमालेपनो वामदोष्णा ।
 वासोरत्नानि कार्त्तस्त्रमपि सततं साधकाय प्रयच्छन्
 ध्यातो व्याख्यानमुद्राकलितवरकरस्त्रापणालिन्दसंख्यः ॥ ६४ ॥
 बान्तरस्योऽहिपो दण्डी वेदान्ते सौरिदाहकः ।
 सायान्ते नतिरप्यष्टवर्णो वैयासिकोमनुः ॥ ६५ ॥
 मुनिव्रातावीतं विमलधियमभोदरुचिर-
 द्युतिं व्याख्यामुद्राकलनविनसहस्रिणकरम् ।
 परं जानौ कृत्वा दृढकलितकक्षैकविवरं
 समामीनं व्याधं स्मरत निरतं पुण्यचरितम् (१) ॥ ६६ ॥
 प्रकृतिमहस्रजपोऽयं दगांशुकृतपायसाज्यहवनविधिः ।
 निरुपमकविताप्रज्ञाव्याख्याशीलम्यदावहो मन्त्रः ॥ ६७ ॥

करचरणमूलपार्श्वदुर्गोदरेविन्दुदुर्गसंज्ञाः ।

। अलिकाद्यो वैष्णोस्त्रिद्विष्टान्तिको मनुष्यं ध्रुवादिः स्यात् ॥ ६८ ॥

अयुतं प्रजपेच्च पट्सहस्राधिकमन्त्रे जुहुयाद्दशांगमानैः ।

तिलसर्पपतण्डुलैः सशालीहविराज्यैः सुसमेधिते क्षणानौ ॥ ६९ ॥

उत्तुङ्गाद्रिः प्रचेता अपि दहनसमीरौ धराव्योमसंज्ञे

प्राक्प्रत्यग्दक्षसौम्यास्त्रधोऽपरि च दिक्षु प्रवहप्रभाः स्युः ।

तन्मध्यस्थान्विपचादिकहरिरुदन्तीन्द्रनागान् सचोरान्

हन्त्येतैर्मन्त्रिमुख्यो मनुविहितवलय्याकुलान् (१) सद्य एव ॥ ७० ॥

निजरिपुमचलाद्यैस्तैः ससम्बाधवीतं

मनुविदथ हलीभ्यां रुदनिश्वासवेगम् ।

तदुपरिगतवीजैः साधुसंम्यूतवक्त्रं

दहतु सकवचास्तैर्दीन्दुभिः स्वेच्छयेव ॥ ७१ ॥

योनिर्विद्यत् सनेत्रं परमे वर्णास्तथास्यिगं मेदः ।

रक्तस्यदृक् (२) द्विष्टान्तस्ताराद्योऽयं मनुर्हृशाण्युतः ॥ ७२ ॥

अयुतं जपेन्मनुमिमं सहस्रवारं जुनेत्तयाष्टेन ।

धातापि गिरिसुतेयं जगतीं विष्वां वगीकरोत्यनिगम् ॥ ७३ ॥

पञ्जारुढा कराग्रे नवकमकमयीं वेत्तयष्टिं दधाना

दधेऽन्येनानयन्ती स्फुरिततनुनता पागवदां स्वमाध्याम् ।

देवो नित्यं प्रससा नवगयधरविम्बा त्रिनेत्राभिरामा

दद्यादाद्याऽनवद्यां प्रवरफलसुखप्राप्तिद्वयां त्रियं यः ॥ ७४ ॥

विद्ययानुदिनद्वययाऽनया होमकर्मं वरहेमदायि तत् ।

कामिता मपदि वामलोचनामानयेदपि च मारपीडिताम् ॥ ७५ ॥

हवनक्रिया मपदि यग्रकरी मधुरावनेकपटुना पटुना ।

महगो न कथन जगत्परो मनुनामुनामयनकर्मविधौ ॥ ७६ ॥

(१) "मनुविहितवलय्याकुलान्" इति बाडाभरम् ।

(२) "रक्तस्यदृक्" इति बाडाभरम् ।

त्रयस्त्रिंशः पटलः ।

अथ सन्तानसंसिद्धिसमाकुलितचेतसाम् ।
 तदुत्पत्तिकरं योगं प्रवक्ष्ये गृहमेधिनाम् ॥ १ ॥
 नचापुत्रस्य लोकोऽस्ति पितरोऽधः पतन्ति च ।
 तस्मात्तु सकलोपायैर्यतेतापत्वं सिद्धये ॥ २ ॥
 देवर्षिपितृपूजासु विरतानामभक्तितः ।
 गुरुमातृपितृश्राद्धवच्चकानाञ्च नित्यशः ॥ ३ ॥
 अर्थिभ्योऽर्थमदातृणां (१) विद्यमानेऽर्थसञ्चये ।
 अदत्तैवातिथिभ्योऽन्नं भोक्तृणां पापचेतसाम् ॥ ४ ॥
 हरिश्चन्द्रयोः पादपद्माञ्चरहितात्मनाम् ।
 स्वभार्यानिन्दकानाञ्च लोकवेदविरोधिनाम् ॥ ५ ॥
 इत्यादिदोषदुष्टानां पापानां गृहमेधिनाम् ।
 दुष्प्रतिग्रहदोषाद्वा जायते त्वनपत्यता ॥ ६ ॥
 एवमादिकदोषापनोदिनी सुतसिद्धिदा ।
 अग्रेष्वपापहन्त्री च वक्ष्यते यजनक्रिया ॥ ७ ॥
 पुत्राप्तये गृहस्यो दीक्षाविधिना चतुर्दशीरात्रिम् ।
 सह पत्न्या गमयित्वा कृत्वा पौर्णमासीः क्रियाः सकलाः ॥ ८ ॥
 संयोज्य किञ्चन यथाविधि पञ्चगव्यं
 संकोचकेन मनुना प्रतिमप्य वार्षिकम् ।
 संमन्त्रा चाटगतकं समवद्यभूत-
 भर्तुः पितृन् स्वयममावपि गर्भधात्री ॥ ९ ॥

वाणी स्यात्ताररूपा गिरसि गिरिसुता शक्तिरूपा ललाटे
 रव्यग्न्यक्षणीस्तथात्मा (१) विधुरपि वदनावेष्टने टान्तरूपः (२) ।
 श्रीर्जिह्वायां स्वरूपाऽप्यभिमतकरिरूपौ स्वहौ दीर्घयुक्ता-
 वेवं न्यासो मुखे श्रीविभवमुखयगः कान्तिसेधाकरः स्यात् ॥ ७७ ॥

॥ ॐ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे द्वाविंशः पटलः ॥ २ ॥

(१) “शयासुप्तम्” इत्यपि पाठो दृश्यते ।

(२) “हान्तरूपः” इति पाठान्तरम् ।

वर्गादिको हलोमन्तः सङ्कोचाख्यो भ्रुवादिकः ।
 मन्त्रः स्याद्भूतमनवः स्युश्च भूतात्मनामभिः ॥ २१ ॥
 अतो हिताय जगतां प्रथितं श्रितचेतसाम् ।
 अथ संचिप्य वक्ष्यामि लक्षणं गुरुशिष्ययोः ॥ २२ ॥
 स्वच्छ. स्वच्छन्दचरितोऽस्तुच्छधीस्यक्तद्वच्छयः ।
 देशकालादिविद्देशे देशे देशिक उच्यते ॥ २३ ॥
 अग्रगण्यः समग्रज्ञो नियहानुग्रहे क्षमः ।
 पङ्क्त्यवर्गविजयव्यग्रोऽनुग्रो विशदविग्रहः ॥ २४ ॥
 शुक्तः शुक्तांशुकोऽस्तिष्टकम्भाविकृत्यमानसः ।
 वेदवेदाङ्गविद्यादिवेदिता विदितागमः ॥ २५ ॥
 दृष्टदोऽनिष्टसंहर्त्ता दृष्टादृष्टसुखावहः ।
 रतोऽविरतमर्चासु परं पुरसुरद्विपोः ॥ २६ ॥
 दाता दान्तः शान्तमना नितान्तं कान्तविग्रहः ।
 स्वदुःखकारणेनापि परं परसुखोद्यतः ॥ २७ ॥
 कक्षापोहविदध्यात्मव्याकुलो मोहवर्जितः (१) ।
 अन्नानुकम्पी विज्ञातज्ञानो ज्ञातपरिद्वितः ॥ २८ ॥
 निरङ्गः माङ्गवित् सर्वसङ्गयच्छिदसङ्गयः ।
 नयविद्विनयोपेतो विनीतनीतिरात्मवान् ॥ २९ ॥
 व्याधिरप्रापितव्याधिः समाधिविधिमङ्गुतः ।
 त्रुतिशूरोऽतिधीरय वीरो वाक्यविहारदः ॥ ३० ॥
 वर्गोपेतममारम्भो गभीरो दम्भवर्जितः ।
 पादगं इव विद्यानां न तु दगंनदूषकः ॥ ३१ ॥
 यमो मृग्यय दृग्दय मेधयाभीष्टमिच्छता (२) ।
 शिष्यमादायवर्ज्यमलहेन द्रविण्येन च ॥ ३२ ॥

(१) "अक्षापोहविद्विद्वान् कोमलोहविद्विजितः" इति वाक्यमर्थम् ।

(२) "यमो मृग्यय मेधय मेधयाभीष्टमिच्छता" इति वाक्यमर्थम् ।

ततोऽग्निमाधाय चरुञ्च कृत्वा सङ्कल्प्य तद्दक्षिणमुत्तरञ्च ।
 भागक्रमात् पैठकदैविक तन्नीत्यै तु पूर्व्यं जुहुयात् क्रमेण ॥ १० ॥
 श्रुत्वा निज पितरमप्यधरा निषण्ण सान्नाय्यपिण्डयुगलं घृतसंयुतं तत् ।
 हुत्वा ध्रुवेण घृतसं पुटितं तथैव मन्त्री पितामहमथ प्रपितामहञ्च ॥ ११ ॥
 व्याहृतिभिरथ पञ्चहोमत सर्व्वं प्रतिजुहोतु सर्पिषा ।
 मातृवर्गगुरुतपितृद्वयं पूर्व्ववत्समवदाय साधक ॥ १२ ॥
 कलायुतैः षोडशमूर्त्तिमन्त्रैर्यस्त्रेयाष्टाक्षरजैश्च वर्णैः ।
 अष्टौ समस्तेन च तेन पञ्चाक्षरेण चाष्टाक्षरवज्जुहोतु ॥ १३ ॥
 पञ्चाहुतीनामिति वर्णसंख्यं चतुर्गुणं त्रापि घृताहुतीनाम् ।
 हुत्वावदानद्वितयञ्च सुस्त्रोभेदप्रभिन्नं हविषा करोतु ॥ १४ ॥

पञ्चाक्षरेण पुरुषात्मकमन्यदष्ट

वर्णेन चाष्टशतयुग्ममथ प्रजप्य ।

संयोज्य तद्वयुगलमप्यभिजप्य विष्णु

योन्यादिकेन मनुना च कपर्दिमख्यम् ॥ १५ ॥

पुरुषं पुरुषात्मकं प्रकृत्यात्मकमन्याथ समाहितोपयुज्य ।

अथदानयुगं क्रमान्नखौ पुनराचम्य समर्चयेद्दुतागमम् ॥ १६ ॥

शुरवेऽप्यथ दक्षिणां प्रदत्त्वाऽन्नमुदास्य च भोजयेद्द्विजातीन् ।

प्रतिपर्व्वकमेवमेकहृदा मतिमान् वत्सरकं प्रपूरयीत् ॥ १७ ॥

एकस्त्रासादन्यमथ द्विजातीन् भभोज्यान् प्रुरयेदेकहृदा ।

सर्प्यमानादेवमेव त्रिकांशादर्थ्याक् पुत्रो जायते दैवगता ॥ १८ ॥

पितृदेवताप्रमादान्नेधायुः कान्तिमयुतो विद्वान् ।

मन्त्रोतिजोयुक्तो धर्मैरुचिर्भवति मन्त्रते कर्त्ता ॥ १९ ॥

समुन्निशुरपितृभ्यां प्रह्वय्यण यज्ञे

अग्निविधमृणमपत्यैश्चैव समाचयेद्य ।

युतिवचनरुदग्निन्यापि लोके परस्मि

चिति मत्तु गृहमधी पूज्यत साधुनाकैः ॥ २० ॥

[आदित्सं कुत्सितं वत्सं वीभत्सं मत्सरात्मकम्] (१) ।

परदारपरं भीरुं दारुणं वैरिणं सताम् ॥ ४५ ॥

तुच्छं त्वलब्धवैराग्यं स्वयं (२) लुप्तकवान्धवम् ।

स्वादित्सं कुत्सितं वीतवीभत्सं मत्सरात्मकम् ।

सुखिनं सुखरं दुष्टं दुर्मुखं मूर्खमानसम् ॥ ४६ ॥

प्रत्ययसुग्रं व्यग्रेहमग्रगण्यं दुरात्मनाम् ।

भ्रष्टव्रतं तमःस्पृष्टं क्लिष्टमिष्टापहं नृणाम् ॥ ४७ ॥

स्वार्थकृत्ये प्रसक्तार्थं निरर्थारम्भणं शठम् ।

द्वेष्टग्विधं गुरुः शिष्यं न गृह्णीयात् कथञ्चन ॥ ४८ ॥

यदि गृह्णाति तद्दोषः प्रायो गुरुमपि स्पृशेत् ।

मन्विदोपो यथा राज्ञि पत्नौ जायाकृतो यथा ॥ ४९ ॥

तथा शिष्यकृतो दोषो गुरुमेति न संग्रहः ।

सेवादा लोभतो वापि योऽनुगृह्णाति (३) दीक्षया ॥ ५० ॥

तस्मिन् गुरो सगिष्ये तु देवतागाप चापतेत् ।

मधुद्विपि महादेवे मातापित्रोर्महीभृति ॥ ५१ ॥

भक्तिर्या सा पदाम्भोजे कार्या मित्रगुरोः सदा ।

कायाज्ञापादुकोपानहण्डांश्च शयनासनैः ।

यानं मनोगतं चान्यदस्तेवासी न लङ्घयेत् ॥ ५२ ॥

व्याख्या (४) विवादं स्वातन्त्र्यां कामितां कामजुभिकाम् ।

निद्राकृतकक्रोधांश्च त्यजेद्गुरुगृहे सदा ॥ ५३ ॥

सयाम्यधर्मविगमूत्रोत्सर्गनिष्ठोपनादिकम् ।

परित्यजेत् परिज्ञाता यमिष (५) गुरुमन्दिरे ॥ ५४ ॥

(१) विद्वत्सिद्धिः इति वाङ्मयः ।

(२) "वृत्तं वाङ्मयः इति वाङ्मयः ।

(३) "लोभं वाङ्मयः इति वाङ्मयः ।

(४) "व्याख्या" इति वाङ्मयः । (५) "यमिष" इति वाङ्मयः ।

तस्य पादारविन्दोत्थरजःपटलभूषणः (१) ।
 स्नानमप्राप्य न प्राप्यं प्रायो बुद्धिमतेष्वितम् ॥ ३३ ॥
 नित्यगः कायवाक्चित्तैस्त्रिद्वैकाब्दाधिकावधि ।
 परिचर्यापरः शिष्यः स्थात् सुसंयतमानसः ॥ ३४ ॥
 तन्तयाविधमालक्ष्यं तथाऽपितथवादिनम् ।
 माहृतः पिष्टतः शृङ्गं बुद्धिमन्तमलोलुपम् ॥ ३५ ॥
 अस्तेयवृत्तिमास्तिक्ययुक्तं मुक्तिश्रुतोद्यमम् ।
 अकलहं सृष्टा ह्रीनमह्रीनद्रव्यमानसम् ॥ ३६ ॥
 ब्रह्मचर्यरतं नित्यं परिचर्यापरं गुरोः ।
 अन्त्यागनिद्रं पूजायामनल्पकृतकल्पनम् ॥ ३७ ॥
 अधीतवेदं स्वाधीनमनाधिं व्याधिवर्जितम् ।
 तरुणं करुणावासं परितोषकरं गुरोः ॥ ३८ ॥
 सुवेपथेपणातीतममलं विमलाशयम् ।
 सुप्रसन्नमसन्नाहं सदा सन्निहितं गुरोः ॥ ३९ ॥
 परोपकारनिरतं विरतं परद्रूपणे ।
 माहवद्गुरुपत्नीश्च भाहवत्तत्सुतानपि ॥ ४० ॥
 स्मरन्तमन्तरावाधं क्षितोपेतमविस्मितम् ।
 परिग्रहेत् परोक्षैवं शिष्यमेवंगुणं गुरुः ॥ ४१ ॥
 अलमं मनसं क्लिबं (२) क्लिष्टं कटान्वयायजम् ।
 दम्भान्वितमगभीरं चण्डं पण्डितमार्जितम् ॥ ४२ ॥
 रागिणं रोगिणं भोगलालसं वानसम्मितम् ।
 रौद्र दलितं निद्रालुसायूतं सुद्रुचेष्टितम् ॥ ४३ ॥
 नृगममयं वधिर पटुं व्यद्वममद्वलम् ।
 अतिदोषमतिकृष्वमतिस्थूलं रुगात्मकम् ॥ ४४ ॥

(१) "रजः पटलभूषण" इति पाठान्तरम् ।

(२) "वक्त्रममयम्" इति पाठान्तरम् ।

यदाश्रया विप्रकृतिस्त्रभावतो
 विभिन्नतारादिसमुत्थितौजसः ।
 जगन्ति पुष्पान्ति रवीन्दुवङ्गयो
 नमोऽस्तु तस्मै परिपूर्णतेजसे ॥ ६३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे त्रयस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

ग्राहीक्तिमन्तं निद्रामृणञ्च क्रयविक्रयम् (१)
 परित्याज्यं गुरौ तस्य सपत्नैश्च समागमम् ॥ ५५ ॥
 इष्टं वानिष्टमादिष्टं गुरुणा यत्तु गुर्वपि ।
 त्वरया परया कुर्याद्दुःखं सम्यगजिज्ञया ॥ ५६ ॥
 कर्मणा मनसा वाचा सदा भक्तियुजा गुरुम् ।
 निर्व्याजं पूजयेच्छिष्यो निजकार्यप्रसिद्धये ॥ ५७ ॥
 लोकोद्देगकरी या च या च मन्मनिक्रान्तनी ।
 स्थित्युच्छेदकरी (२) या च तां गिरं नैव भापयेत् ॥ ५८ ॥
 रम्यमप्युज्ज्वलमपि मनसोऽपि (३) समीहितम् ।
 लोकविहेषणं वेशं न गृह्णीयात् कदाचन ॥ ५९ ॥
 इत्याचारयुतः सम्यगाचार्यं यः समर्चयेत् ।
 कृतकृत्यः स वै शिष्यः परचेह च नन्दति ॥ ६० ॥
 देवानृषीनपि पितृनतिर्घोस्तथाग्नी-
 त्रिलोचनेन मनसा दिनशोऽर्चयेद्दयः ।
 इष्टानवाप्य सकलानिह भोगजातान्
 प्रेत्य प्रयाति परमं पदमादिपुंसः ॥ ६१ ॥
 इत्थं मूलप्रकृत्यचरविकृतिलिपित्रातजातग्रहर्चं
 चेद्वाद्यावद्भूतन्द्रियगुणरविचन्द्राग्निसंप्रोतरूपैः ।
 मन्त्रैस्तद्देवताभिर्गुणिभिरपि जपध्यानहोमार्चनाभि
 स्तन्त्रैश्चिन् पञ्चभेदैरपि (४) कमलज ते दर्शितोऽयं प्रपञ्चः ॥ ६२ ॥

(१) "विक्रयम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स्थित्युद्देगकरी" इति पाठान्तरम् ।

(३) "मनसापि" इति पाठान्तरम् ।

(४) "पञ्चभेदैरपि" इति पाठान्तरम् ।

यदाग्रथा विप्रकृतिस्त्रिभावतो
विभिन्नतारादिसमुत्थितौजसः ।
जगन्ति पुष्पन्ति रवीन्दुवङ्गयो
नमोऽस्तु तस्मै परिपूर्णतेजसे ॥ ६३ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमत्पञ्चसारे त्रयस्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

।

चतुस्त्रिंश. पटलः ।

अथ लवणमनुं वदामि साङ्गं सजपं सप्रतिपत्तिकं सहोमं ।
विषिधद्विहितेन येन सर्व्वा जगतीमात्मवशे करोति मन्त्री ॥ १
लवणाम्भसि चेत्याद्या द्वितीया लवणेति च ।
दहेति च तृतीया स्यात् दग्धेति च चतुर्थ्यपि ॥ २ ॥
ऋक् पञ्चमी च या ते स्यादयथा प्रोक्तमथर्व्वणि ।
ऋग्भिराभिस्तु पञ्चाङ्गं पञ्चभिर्व्वा समीरितम् ॥ ३ ॥
विद्याचरैः पडङ्गं वा प्रणवाद्यैर्निगद्यते ।
पञ्चभिश्च विभिरपि पञ्चभिः करणाचरैः ।
सपञ्चभिर्युगार्णेन जातियुक्तैः समीरितम् ॥ ४ ॥
अङ्गिराः स्यादृषिऋन्दोऽनुष्टुप् तद्देवता अपि (१) ।
अग्नीरात्रिस्तथा दुर्गा भद्रकाली समीरिता ॥ ५ ॥
अरुणोऽरुणपद्मजसन्निभः स्रुवगतिवराभययुक्तकरः ।
अमिताक्षरजातगतिर्विलसन्नयनत्रितयोऽवतु वो दहनः ॥ ६ ॥
नीलतराशुककेगकलापा नीलतनुर्निविडस्तनभागा (२) ।
साहुगपागसशूलकपाला यामवती भवतोऽवतु नित्यम् ॥ ७ ॥

करकमलधिराजस्रक्रगङ्गासिशूला

परिलसितकिरीटा पातितानेकदेव्या ।

त्रिनयनलसिताङ्गी देवसिद्धादिपूज्या (३)

पथनमुखनिभाङ्गी पातु कात्यायनी य ॥ ८ ॥

(१) "अनुष्टुपनिष्टुप् च देवता" इति पाठान्तरम् ।

(२) "विषुवस्तनभारा" इति पाठान्तरम् ।

(३) 'तिग्गरश्मिपञ्चाया' इति पाठान्तरम् ।

सुरौद्रसितदंष्ट्रिका विनयनोर्द्विकेशोत्थणा ॥ १० ॥
 कपालपरशूलसड्डमरुक्तिशूलाकुली ॥ ११ ॥
 घनाघननिभा रणद्रुचिरकिङ्किणीमालिका ॥ १२ ॥
 भवद्विभवसिद्धये भवतु भद्रकाली चिरम् ॥ १३ ॥
 अयुतं नियतो मन्त्रमृक्पञ्चकंसमन्वितम् (१) ॥ १४ ॥
 प्रजपेत्तिसहस्रं वा सम्यगेनं समाहितः ॥ १५ ॥
 दशांशेन हुनेत्सिद्धेः हविषा दृतसंयुजां । ॥ १६ ॥
 एवं कृते प्रयोगार्हो मन्त्री भूयान्नचान्यथा ॥ १७ ॥
 वज्रिरात्री वरे स्यातां वश्याकंपणकर्मणोः । ॥ १८ ॥
 दुर्गाभद्रे (२) तथा देव्यौ शस्ते मारणकर्मणि ॥ १९ ॥
 आरभ्य कर्मकामन्त्री तृतीयां कृष्णपञ्चजाम् । ॥ २० ॥
 संदीचितो भवेत्पूते (३) मन्दिरे मन्त्रजापवान् ॥ २१ ॥
 निखन्यात्तत्र कुण्डश्चे दीर्घाच्च त्रासमेखलम् । ॥ २२ ॥
 चतुष्कं सुन्दराकारं पुत्तलीनाञ्च कारयेत् ॥ २३ ॥
 एकां साध्यर्चवृत्तेण शालीपिट्टेन चापराम् । ॥ २४ ॥
 चक्रिहस्तमृदा चान्या मधूच्छिष्टेन चापराम् ॥ २५ ॥
 तासु हृद्देशलिखितसाध्याख्यासु समाहितः । ॥ २६ ॥
 सम्यक् संस्थापयेत् प्राणान् साध्यादानीये साधकोः ॥ २७ ॥
 उत्तानां दारवीं कुण्डे खनेन्मन्त्राभिमन्त्रिताम् । ॥ २८ ॥
 पिष्टजां विष्टरंस्याधः पादस्थाने च मृगेमयीम् ॥ २९ ॥
 लम्बयेदम्बरे सिक्त्यमयीमूर्द्धमधोमुखीम् । ॥ ३० ॥
 पुनः कृष्णाष्टमीरात्री पूर्वयामे गते सति ॥ ३१ ॥

(१) "नियतो मन्त्री मन्त्रमृक्पञ्चकंसमन्वितम्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "दुर्गाभाल्यौ" इति पाठान्तरम् ।

(३) "पूतः" इति पाठान्तरम् ।

रक्तमाख्याम्बरो मन्त्री कृतरक्तानुलेपनः ।
 सम्यक् कृतलिपिन्यासः प्राणायामादिकृच्छुचिः ॥ १८ ॥
 कुङ्कुमं पीतलवर्णं सुशङ्खं परिचूर्णितम् ।
 दधिद्वीद्वृष्टतक्षीरैः प्रोचयित्वा सुशोधितम् ॥ २० ॥
 आलोढ्य गुडमध्वाक्षैर्विस्मृष्टावयवामय ।
 तेन पुत्तलिकां मन्त्री चार्च्यङ्गीं कारयेद्बुधः ॥ २१ ॥
 तस्याश्च स्थापयेद्ग्राणान् गुर्वादेशविधानतः ।
 अष्टोर्द्धगतसंख्यं वा तथाष्टोर्द्धसहस्रकम् ॥ २२ ॥
 ऋक्पञ्चकं पञ्चविंशत्संख्यं प्रतिष्ठति स्मृगम् ।
 जपित्वाङ्गानि विन्यसेत् स्त्राङ्गे प्रतिष्ठतावपि ॥ २३ ॥
 सतारैश्चिटिमन्त्राणैश्चतुर्विंशतिसंख्यकैः ।
 शिरीललाटदृक्कर्णनासास्यचिबुकेष्वपि ॥ २४ ॥
 सकण्ठद्वयोरोजनाभिकुचिकटीषु च ।
 मेट्रपायूरुजान्वयजङ्गाद्विषु च विन्यसेत् ॥ २५ ॥
 अधोगुह्यादभेदः स्याद्दूर्ध्वं भेदो द्विके सति ।
 आत्मन्येवं प्रविन्यस्य पुनः प्रतिष्ठतौ न्यसेत् ॥ २६ ॥
 अङ्गुष्ठसन्धिप्रपदजङ्गाजानूरुपायुषु (१) ।
 सनिङ्गनाभिजठरद्वयेषु स्तनद्वये ॥ २७ ॥
 कन्धराचिबुकास्येषु घ्राणदृक्कर्णयुग्मके ।
 ननाटगिरसोर्यस्येत् प्रतिमायाश्च संघगः ॥ २८ ॥
 उपनिसेऽयं कुण्डेऽन्तर्ज्वहिर्गोमयवारिणा ।
 साध्यसंमुखमासीन आदध्याह्न्यवाहनम् ॥ २९ ॥
 प्रज्वालय साध्योद्भुतवकाशैरभ्यर्च्य दिक्कामात् ।
 राजीकुगीतपुष्पाद्विषयके राजतादिके ॥ ३० ॥

देवतां प्रति पादार्घ्यं दत्त्वा कार्यार्थसिद्धये ।
 उपतिष्ठेद्भुतस्यादावन्ते मन्त्रैरितीरितैः ॥ ३१ ॥
 त्वमाननममित्रघ्नं (१) निशाया हव्यवाहनः ।
 हविषा मन्त्रदत्तेन दत्तो भव तया सह ॥ ३२ ॥
 जातवेदो महादेव तप्तजाम्बूनदग्रभ ।
 स्नाहापते विश्वभक्ष लवणं दह शत्रुहन् ॥ ३३ ॥
 ईशे शर्व्वरि सर्वाणि ग्रस्तं मुक्तं त्वया जगत् ।
 महादेवि नमस्तुभ्य वरदे कामदा भव ॥ ३३ ॥
 तमोमयि महादेवि महादेवस्य सुव्रते ।
 एषा मे पुरुषं हृत्वा वशमानय देहि मे (२) ॥ ३५ ॥
 दुर्गे सर्गादिरहिते दुर्गसरोधनार्गले ।
 चक्रशङ्खधरे देवि दुष्टशत्रुभयङ्करि (३) ॥ ३६ ॥
 नमस्ते दह शत्रुं मे वशमाय चण्डिके ।
 शाकम्भरि महादेवि शरणं मे भवानघे ॥ ३७ ॥
 भद्रकालि भवाभीष्टे भद्रसिद्धिप्रदायिनि ।
 सपत्नान् मे हन हन दह शोषय तापय (४) ॥ ३८ ॥
 शूलासि शक्तिवज्राद्यैरुत्कृत्योत्कृत्य मारय ।
 महादेवि महाकालि रक्षास्त्रानक्षतात्मके ॥ ३९ ॥
 पुन. प्रतिकृतेरङ्गसप्तकं निशितायसा ।
 दक्षपादादिकं कृत्वा पञ्चर्चं प्रजपेन्मनुम् ॥ ४० ॥
 साध्यं संस्मृत्य सितधीर्जुहुयात् सप्तसंख्यया ।
 दक्षिण चरणं पूर्वं ततो दक्षार्धक पुन. ॥ ४१ ॥

(१) "देवाननममित्रघ्न" इति पाठान्तरम् ।

(२) "देव्युमे" इति पाठान्तरम् ।

(३) "दुष्टशत्रुभयङ्करि" इति पाठान्तरम् ।

(४) "घातय" इति पाठान्तरम् ।

पूर्वोक्ताभिः पुत्तलीभिः कुण्डे दक्षिणदिक्षुखः ।

दुर्गां वा भद्रकालीं वा प्रणिपत्य यथोचितम् ॥ ५३ ॥

उपस्थितेऽर्द्धरात्रे तु सव्यपाणिस्थशस्त्रकः ।

वामपादं समारभ्य जुहुयात् पूर्वसंख्यया ॥ ५४ ॥

समापयेद्दक्षपादे विकारेणायसे वशी (१) ।

त्रिसंताहप्रयोगेण मारयेद्विपुमात्मनः ॥ ५५ ॥

तस्यां रात्रासुपोष्याथ परेऽहनि तु साधकः ।

प्राणायामादिभिरपि गायत्रीजपहोमकैः ।

विमुक्तपातको भूत्वा स पुनर्विहरेद्दशौ ॥ ५६ ॥

अथवा लवणैः परागभूतैश्चैधुराक्षैः पुनरष्टमीनिशीथम् ।

जुहुयाच्च चतुर्दशीनिशान्तं कुड्बोन्मितमेभिरिव मन्त्रैः ॥ ५७ ॥

नारीं नरं वा नगरं नृपान् वा ग्रामान् द्विजान् वा मनसोऽनुरूपम् ।

वशीकरोत्येव हुतक्रियेयं चिराय नैवात्र विचारणीयम् ॥ ५८ ॥

इति लवणमनोर्विधानमेवं प्रणिगदितं विविधप्रभेदभिन्नम् ।

विविधदमुमादरेण संप्रयुञ्जन् व्रजति फलं निजवाञ्छितं चिराय ॥ ५९ ॥

आकल्पयन्त्यपामार्गं राजीष्टतद्वीपि च ।

पृथगष्टोत्तरशताष्ट्या हुत्वा बलिं हरेत् ॥ ६० ॥

दशस्त्राशासु दिवि च मन्त्रैरेतैर्यथाक्रमम् ।

यो मे पूर्वगतः पाप्मा पावकेनेह कर्मणा ॥ ६१ ॥

इन्द्रस्त्वं देवो राजा जम्भयतु स्तम्भयतु मोहयतु वशयतु मारयतु

नाशयतु बलि तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम शान्ति

स्वस्थयनं मम यो मेऽग्निगतः यो मे यमगतः यो मे निषट्गति गतः

यो मे वरुणगतः यो मे वायुगतः यो मे सोमगतः यो मे ईशानगतः

यो मे अधोगतः यो मे ऊर्ध्वगतः यो मे पातालगतः यो मे दिवि गतः

दक्षहस्तं तृतीयं स्याद्देलादूर्ध्वं चतुर्थक्रमम् ।
 पञ्चमं वामहस्तं स्यात् षष्ठं वामार्धमेव च ॥ ४२ ॥
 सप्तमं वामपादं स्यादन्यापि स्यादुत्क्रिया ।
 सप्तसप्तविभागो वा क्रमादङ्गेषु सप्तसु ॥ ४३ ॥
 एकादशांशभिर्नैर्वा तदङ्गेः सप्तभिर्हुनेत् ।
 होमोऽन्यथा वा पूर्व्वन्तु दक्षिणं चरणं भवेत् ॥ ४४ ॥
 द्वितीयो दक्षिणकरस्तृतीयं शिर उच्यते ।
 वामबाहु (१) चतुर्थन्तु मध्यादूर्ध्वन्तु पञ्चमम् ॥ ४५ ॥
 अधोभागस्तु षष्ठः स्याद्द्वामपादेस्तु सप्तमः ।
 दुत्तैवं पूर्व्वसं प्रोक्तेरुपस्थाप्य च मन्त्रकैः ॥ ४६ ॥
 अर्चयित्वा दण्डदीर्घं प्रणमिद्वयवाहनम् ।
 सुवर्णवस्त्रयुक्तां गां (२) शोणां दद्यात् स्रतर्णकाम् ॥ ४७ ॥
 दक्षिणां सप्तकर्षन्तु दद्यान्मारणकर्मणि ।
 अशुकं रुचकं धान्यं दत्त्वा संग्रीणयेद्गुरुम् ॥ ४८ ॥
 एवं कृतेन मन्त्रीष्टं लभते होमकर्माणा ।
 अथवा मारणाकाङ्क्षी साध्यवामाङ्घ्रिपांशुभिः ॥ ४९ ॥
 सनिम्बतिलसिद्धार्थव्रणकृत्तैलसंयुतैः ।
 द्विद्भुत्रिकटुकोपेतैश्चहिपीमूत्रविड्विषैः ॥ ५० ॥
 वराहपारावतयोः पुरोषेण समन्वितैः ।
 एतैर्विमिश्रयित्वा तु लोणं पूर्व्वोक्तसंख्यकम् ॥ ५१ ॥
 पूर्व्ववत् पुत्तलीं तेन लोणचूर्णेन कारयेत् ।
 प्राणान् प्रतिष्ठापयेच्च तत्र पूर्व्वोक्तसंख्यया ॥ ५२ ॥

(१) "वामपादं" इति पाठान्तरम् ।

(२) 'सुवर्णांशु वसुक्ता गाम्' इति पाठान्तरम्

पूर्वोक्ताभिः पुत्तलीभिः कुण्डे दक्षिणदिक्षुषुः ।

दुर्गां वा भद्रकालीं वा प्रणिपत्य यथोचितम् ॥ ५३ ॥

उपस्थितेऽर्चरात्रे तु सव्यपाणिस्थशस्त्रकः ।

वामपादं समारभ्य जुहुयात् पूर्वसंख्यया ॥ ५४ ॥

समापयेच्चपादे विकारेणायसे वगी (१) ।

तिसंज्ञाहप्रयोगेण मारयेद्विपुमात्मनः ॥ ५५ ॥

तस्यां रात्र्यामुपोष्याथ परेऽहनि तु साधकः ।

प्राणायामादिभिरपि गायत्रीजपहोमकैः ।

विमुक्तपातको भूत्वा स पुनर्विहरेद्वशी ॥ ५६ ॥

अथवा लवणैः परागभूतैर्मधुराक्तैः पुनरष्टमीनिशीथम् ।

जुहुयाच्च चतुर्दशीनिशान्तं कुडवोन्मितमेभिरेव मन्त्रैः ॥ ५७ ॥

नारीं नरं वा नगरं नृपान् वा ग्रामान् द्विजान् वा मनसोऽनुरूपम् ।

वगीकरोत्येव हुतक्रियेयं चिराय नैवात्र विचारणीयम् ॥ ५८ ॥

इति लवणमनोर्विधानमेवं प्रणिगदितं विविधप्रभेदभिन्नम् ।

विधिवदमुमादरेण संप्रयुञ्जन् व्रजति फलं निजवाञ्छितं चिराय ॥ ५९ ॥

आकल्पयन्त्यपामार्गराजीष्टतर्हवींषि च ।

पृथगष्टोत्तरशताष्ट्या हुत्वा बलिं हरेत् ॥ ६० ॥

दशस्त्राशासु दिवि च मन्त्रैरेतैर्यथाक्रमम् ।

यो मे पूर्वगतः पाप्मा पावकेनेह कर्मणा ॥ ६१ ॥

इन्द्रस्त्वं देवो राजा जम्भयतु स्तम्भयतु मोहयतु वशयतु मारयतु

नाशयतु बलि तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम शान्ति

स्वस्थयनं मम यो मेऽग्निगतः यो मे यमगतः यो मे निज्रति गतः

यो मे वरुणगतः यो मे वायुगतः यो मे सोमगतः यो मे ईशानगतः

यो मे अधोगतः यो मे ऊर्ध्वगतः यो मे पातानगतः यो मे दिवि गतः

पाप्मा पावकेनेह कर्मणा सूर्यस्त्वं देवो राजा जन्मयतु स्तम्भयतु मोहयतु
मारयतु नाशयतु वलिं तस्मै प्रयच्छतु कृतं मम शुभं मम शिवं मम
शान्तिस्त्वय्यनं मम यो मे सर्वगतः ।

एव दिशासु दशसु देवताभ्यो वलिं हरेत् ।

वन्नावेवं कृते शत्रोराशु कृत्या प्रणश्यति ॥

प्रणवयुगलग्वीभ्यां युगान्तं स्वकण्ठे शतञ्च तद्वत् स्वकुलिश संतेपामग्रे
ध्रुवो भ्रमति वासरपुराणं द्वारे द्वारे अद्भुतमायया वलयितमङ्गे जन्मयलिखित्
कुरुते जडम् ।

स्तम्भयस्तम्भयो वीक्ष्य तथा बन्धयमोहयो ।

इत्यनन्तास्तथास्युक्ते जन्माद्यष्टौ द्विष्टान्तिकाः ॥ ६२ ॥

॥ ४ ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे चतुस्त्रिंशः पटलः ॥ ४ ॥

—

पञ्चत्रिंशः पटलः ।

प्राणप्रतिष्ठानमनोर्विधानं प्रवक्ष्यते संप्रति सर्व्वसिद्धे ।
 यस्मादृतेऽस्मिन् कथिताः प्रयोगा व्यर्था भवेयुर्गतजीवकल्पाः ॥ १ ॥
 प्रोक्ता पूर्व्वममुष्य शब्दमथ च प्राणा इह प्राणका
 स्तद्वज्जीव इह स्थितेति च तथा सर्व्वेन्द्रियाणीति च ।
 तद्वद्वाङ्मनसी दृशं श्रुतिमयो घ्राणश्च स्पर्शकं
 सेवेहागतयामयुक् सुखचिरे तिष्ठन्तु ठद्वन्त्युक् ॥ २ ॥
 मन्त्रस्यास्य विधिर्हरिश् हर इत्येते मुनिव्ये स्थिता-
 शब्दयर्ग्यक्षुपं समामकमघोऽतिच्छन्दसं वा भवेत् ।
 स्रष्टी या जगतामनादिनिधना सर्व्वस्य चेष्टाकरी
 प्राणास्या प्रकृतिः क्रियामयवपुर्देवी परा देवता ॥ ३ ॥
 प्रत्येकं कादिवर्गैः प्रतिगतलिपिभिर्विन्दुयुक्तेर्धराव्यैः
 शब्दाद्यैः श्रोत्रमुख्यैर्व्वदनकरमुखैस्तत्क्रियाभिः क्रमेण ।
 बुद्ध्यैयात्मनोऽनैरुपरि च विनमज्जातिभिः पटभिरिव
 कुर्यादद्भानि सम्यग्विगदमतिरयो विस्वरूपत्वसिद्धे ॥ ४ ॥
 नाभीदेगादापदं पागवीजं हृद्देगादानाभिदेगश्च गतिम् ।
 आहृद्देशं मस्तकादङ्गुशाख्यं न्यस्ता यादीन् धातुषु न्यस्य मत् ॥ ५ ॥
 प्राणे जीवे चैव हंसदयार्ण न्यम्येन्मूर्त्न व्यापकं मस्तकाटि ।
 एवं न्यस्य प्राणगतिस्वरूपा विम्बीं ध्यायेदात्मरूपाश्च देवीम् ॥ ६ ॥
 रक्षाभोधिस्यपोतोन्नमदरुणसरोज्राधिरुद्धा कराजैः (१)
 पागं कीदण्डमिच्छूद्वमयगुणमप्यदुर्गं पञ्चवाणान् ।

विभ्राणाञ्चकृत्पालं त्रिनयनलसितापीनवचोरुहाङ्गा
 देवी वालार्कवर्णा भवतु सुखकरौ प्राणशक्तिः परा वः ॥ ७ ॥
 ध्यात्वा देवीमेवं प्रजपेत्तत्तं मनु' समाहितधीः ।
 आज्येनान्ते जुहुयाच्चरुणा वा तद्दशांशतो मन्त्री ॥ ८ ॥
 शक्ते पीठे देवीं पट्कोणस्थैः प्रजेशहरिरुद्रैः ।
 वाणीलक्ष्मीगिरिजासहितैरङ्गैश्च मातृलोकेशैः ॥ ९ ॥
 जपेच्चतुर्भिरेवं प्रतिवारैर्नित्यमेव मन्त्रितमः ।

[एवं संसिद्धमनुर्व्यश्नाद्यान्यारभत कर्माणि] (१) ॥ १० ॥

पाशाङ्कुशान्तरितशक्तिमनोः परस्तादुच्चार्य यादिवसुवर्णगणं सहस्रं ।
 पथादमुष्य पदमुख्यतमः प्रयोगं मन्त्रोऽयमित्यसुदितो(२) ग्रहसंख्यया वा ॥ ११ ॥

मृता वैवस्वता चैव जीवहा प्राणहा तथा ।

आकृष्या यसना (३) चैव भ्रमदा (४) विस्फुलिङ्गिनी ॥ १२ ॥

चेद्वज्रप्रतिहन्तीति प्राणदूत्यथ यादिकाः ।

वहा साध्यं पागवीजेन शक्त्या गृह्णन्नाकृष्याङ्कुशेनाथ यादीन् ।

दूतीयोक्ता साध्यनामाय धातूनेवं मन्त्रो यावदात्मा सवीर्यः ॥ १३ ॥

सुताग्नेपजने निशीथसमये साध्ये स्वपित्वादरा

दारुघ्न स्ववर्गं निधाय हृदये साध्याकृतेः कौटकम् ।

वहा तच्च निपीड्यैव सहसा कालस्य यद्यागिर-

स्याताञ्च क्षुभिताखिलेन्द्रियगणं साध्यं स्मरेत् साधकः ॥ १४ ॥

वायव्याग्नेयैन्द्रवारीयमङ्गेककथ्यात्सोमप्रेतराण्यध्वगेषु ।

स्यान्वेतिष्यटयादीन् सहस्रान् मृद्धान् ध्यायेत् विन्दुतन्तुप्रवहान्(५) ॥ १५ ॥

(१) चिह्नितार्थाद्येऽयं पुस्तकालरे न दृश्यते ।

(२) "पथादमुष्य पदमुख्यतमः प्रयोगः" इति पाठान्तरम् ।

(३) "यसना" इति पाठान्तरम् ।

(४) "भ्रमदा" इति पाठान्तरम् ।

(५) "नीयविन्दुप्रवहान्" इति पाठान्तरम् ।

स्त्रीयेऽप्येवं संचरेदृक्षरोजे भृङ्गीरुपान्निर्गतान् श्वासमार्गैः ।
 साध्याजस्रान् चक्षरीकान् गृहीत्वा स्त्रीयं स्थानं पूर्व्ववत् संप्रविष्टः (१) ॥ १६ ॥
 बीजानि रक्तानि तु वश्यकर्मैखम्भोधराभाण्यभिचारकाले ।
 धूम्राणि विहेपविधौ सहोमे पीतानि संस्तम्भविधौ स्मरेच्च ॥ १७ ॥
 अथवा साध्यप्राणान् मण्डूकाकारधारिणो ध्यायेत् ।
 स्त्रीयान् भुजगाकारानभिचारादौ नृशंसकर्मविधौ ॥ १८ ॥
 प्राणप्रतिष्ठाकर्मैवं विधायैकादशावरम् ।
 पुत्तल्यादौ स्रचित्ते वा तांस्तु संस्तम्भयेद्भुवा (२) ॥ १९ ॥
 आकृष्टानां साध्यदेशादसूनां पुत्तल्यादावप्ययं स्यात्प्रकारः ।
 किन्तु स्त्रीये हृक्षरोजे प्रवेशो वश्याकृष्ट्योरिव नात्राभिचारे ॥ २० ॥
 पाशादित्रिकयुक्तमूलहृदयभूमध्यसूत्रायिता (३)
 साग्निः साध्यललाटरन्मृपयतोऽप्यामूलमाजग्मुषी ।
 योन्यावात्महृदज (४) मेवमनिगं भ्राम्यत्यसौ चिन्तिता
 शक्तिर्जन्मगतान्यपीह वशयेत् साध्यं तथाकर्षयेत् ॥ २१ ॥
 प्राणप्रतिष्ठाविधिरेवमुक्तः साङ्गः सयोगो विनियोगयुक्तः ।
 अग्निं प्रवीषो गिरिकाननादीन् प्रचालयेत् किं पुनरात्मयुक्तान् ॥ २२ ॥
 ॥ * ॥ इति श्रीप्रपञ्चसारे पञ्चविंशः पटलः ॥ * ॥

(१) "संप्रवेष्ट्यात्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "ध्रुवम्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "सूत्रायिता" इति पाठान्तरम् ।

(४) "योन्यावात्महृदजम्" इति पाठान्तरम् ।

षट्त्रिंशः पटलः ।

धर्मवित्तसुखमोक्षफलाप्तौ योषितामपि नृणां प्रवरं यत् ।
 मन्त्ररत्नमतिगुह्यमिदानीं वक्ष्यते मतिमतामपि रम्यम् ॥ १ ॥
 दौर्भाग्यव्याधिदारिद्र्यजराशोकभयातुराः ।
 भर्तृराजाभिभूताश्च स्त्रीविघ्नार्त्तास्तदीक्ष्व ॥ २ ॥
 पुत्रभृत्यार्थिनो युद्धजयकामान्यवञ्चिताः (१) ।
 हतार्थाः (२) क्षिप्तससारवश्यसंवननार्थिनः ॥ ३ ॥
 बलसिद्धार्थिन (३) यैव अन्तर्द्वानाभिकाङ्क्षिणः ।
 शत्रुभिः परिभूताश्च सर्वविघ्नैरुपद्रुताः ॥ ४ ॥
 मारणोच्चाटनद्वेषस्तम्भाकर्षणकाङ्क्षिणः ।
 भजेयुः सर्वधैर्यैर्न मग्न त्रैलोक्यमोहनम् ॥ ५ ॥
 हृदयपुरुषोत्तमान्ते त्वप्रतिरूपेति चापि संभाष्य ।
 लक्ष्मोनिवासपरतो जगदादौ सकल इत्युदाहृत्य ॥ ६ ॥
 शोभय (४) सर्वपदान्ते स्त्रीहृदयविदारण (५) त्रिभुवनेति ।
 समनोन्मादकरेति च सुरासुरान्ते यदेन्मनुजपदम् ॥ ७ ॥
 भूयश्च सुन्दरीजनमनांस्यथो तापयादिकान् वीक्ष्य ।
 तापय दीपय शोषय मारय भृगुकामिकालवान्ते तु (६) ॥ ८ ॥

(१) "जयकामान्यवञ्चिता" इति पाठान्तरम् ।

(२) "भूतार्त्ता" इति पाठान्तरम् ।

(३) "कथविश्रथिन" इति पाठान्तरम् ।

(४) "शोभय" इति पाठान्तरम् ।

(५) "रघोहृदयविदारण" इति पाठान्तरम् ।

(६) वृत्तान्तान्ते "कालान्ते" इत्यप्यन्ते "मोक्षय" इत्यथ वाक्यं "निर्वाणं वाजिनमाभाष्य
 मृगादपि ततः परम्" इत्यधिक श्लोकार्थं दृश्यते ।

मोहय (१) द्रावयेति च भूयधाकर्षयेत्युदीर्यान्तः ।
 समस्त परमसुभगं (२) सर्वप्रदयोस्तु मध्यतः प्रवदेत् ॥ ८ ॥
 सौभाग्यसृष्टिवक्त्रोन् ससर्वादिकं कामशब्दश्च ।
 मन्त्री श्रीकण्ठाख्यं (३) सश्रवणं कं हनद्वयश्च वदेत् ॥ १० ॥
 चक्रेण धाथ गदया खड्गेन च सर्ववाणैश्च ।
 भिन्दद्वयश्च पाशेनान्ते घट्टयद्वयं समाभाष्य ॥ ११ ॥
 भूयोऽङ्गुशेन ताडय तुरुयुग्मकश्च किञ्च प्रवदेत् ।
 तिष्ठसि तावदयावत् समीहितं मे समाभाष्य ॥ १२ ॥
 सिद्धं भवतु च हुंफट् नमोऽन्तिकं मन्त्रमुद्धरेन्मन्त्री ।
 मन्मथवीजोपेतं ताराद्यं सर्वसिद्धिदं भवति ॥ १३ ॥
 मन्त्रपदानि द्वादश विद्यादाज्ञापदानि तावन्ति ।
 सम्बुद्धान्ता हुंफट् नमोऽन्विताद्यैर्मे मन्त्राः स्युः (४) ॥ १४ ॥
 मध्यलवान्ते च परे गदिता मुनिभिर्मनोरमुष्य पुनः ।
 ऋषिस्तु जैमिनिः प्रोक्तश्छन्दश्च जगतीयते ॥ १५ ॥
 सर्वलोकशरणोऽसौ देवता पुरुषोत्तमः ।
 पुरुषोत्तमत्रिभुवनमनोन्मादकरेति च ॥ १६ ॥
 हृदयं सकलान्ते च जगत्क्षोभण इत्यपि ।
 सनत्सौदयितेत्येवं शिरोमन्त्र उदाहृतः ॥ १७ ॥
 मन्मथोत्तमशब्दान्ते अङ्गजे कामदीपिनि ।
 शिखा तु भगशब्दन्तु परमाद्यन्तदन्ततः ॥ १८ ॥
 शर्वसौभाग्य इत्यन्ते करभप्रतिरूपकम् (५) ।
 कैवल्यस्तरवर्णान्ते जातिश्च कवचं यिदुः ॥ १९ ॥

- (१) "भवश्च" इति पाठान्तरम् । (२) "परमसुभगान्ते रं पालम्" इत्यपि पाठः कुतश्चिद्व्यति ।
 (३) "तन्त्री श्रीकण्ठाद्याश्चवर्णकम्" इति पाठान्तरम् ।
 (४) "सम्बुद्धान्ता हुंफट् पदान्विताद्यैर्मे मन्त्राः स्युः" इति पाठान्तरम् ।
 (५) "करभप्रतिरूपकम्" इति पाठान्तरम् ।

सुरासुरहृदययोर्मध्ये भवजसुन्दरी ।
 विदारणपदं तस्मात् सर्वप्रहरणेति च ॥ २० ॥
 धरसर्वपदान्ते तु कामिकां जनयुग्मकम् ।
 हृदयान्ते वन्धनानीत्यथाकर्षयवीप्सवेत् ॥ २१ ॥
 ततो महावलेत्येतदस्त्रमन्त्रमुदीरितम् ।
 त्रिभुवनेश्वरसर्वान्ते जनेत्युक्ता मनांसि च ॥ २२ ॥
 जनदारययोर्युग्मं पृथङ्मे वगमानय ।
 नेत्रं तारादिकाः सर्वे हुंफटान्ता नमोऽन्तिकाः ॥ २३ ॥
 चैनोक्तमोहनान्ते तु हृषीकेश प्रतीति च ।
 रूपमन्त्रं सर्वस्त्रीहृदयाकर्षणेति च ॥ २४ ॥
 प्रागच्छागच्छ च नमो मन्त्रः स्याद्वापकाद्ययः ।
 आवाहादिविसर्गान्तेपूजोऽयं चापि सूरिभिः ॥ २५ ॥
 सुदर्शन (१) महाचक्रराजित्युक्ता धमद्वयम् ।
 सर्वदुष्टभयान्ते तु कुरुच्छिन्दयुगन्ततः ॥ २६ ॥
 विदारयहयान्ते तु परमन्त्रान् (२) अस ग्रस ।
 भवयहयभूतानि वासयहयवर्धफट् (३) ॥ २७ ॥
 चक्राय नमस्त्येष चक्रमन्त्रः प्रकीर्तितः ।
 शङ्खमन्त्रो जलचराय स्वाहेति परिकीर्तितः ॥ २८ ॥
 कोमोदकि महान्ते तु वले सर्वसुरान्तकि ।
 प्रसीद हुंफट् स्वाहेति गदामन्त्र उदाहृतः ॥ २९ ॥
 सम्बर्त्तकान्ते सुमन पोषयहितयं ततः ।
 हुंफट् स्वाहा मौमन्त्रकः शार्ङ्गाय सगराय च ॥ ३० ॥

(१) "सुदर्शनं" इति पाठान्तरम् ।

(२) "परमन्त्रान्" इति पाठान्तरम् ।

(३) "भवय वासयहयं वीक्ष्य हुंफट् पदानि च" इति पाठान्तरम् ।

[अति विह्वलं स्मरस्य शरीरतिरुचिरा ।
 अङ्गुष्ठाद्यं कुन्दयुगं अङ्गुष्ठस्य समीरितः] (१) ॥ ३१ ॥
 सानन्तलोहितवक्री वन्धाकर्षयवीष्क्री ।
 वह्निजाया च मागस्य स्त्रमुद्राभिर्न्यसेदिमान् ॥ ३२ ॥
 स्वाहान्तः पक्षिराजाय तस्य मन्त्रः प्रकीर्तितः ।
 त्रैलोक्यमोहनायान्ते विघ्नहे तु समुच्चरन् ॥ ३३ ॥
 स्मराय धीमहीत्युक्त्वा तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ।
 गायत्रेण तयार्चासु स्थानद्रव्याणि शोधयेत् ॥ ३४ ॥
 व्यस्तैर्द्वादशभिर्भन्त्रैर्नमोऽन्तैश्चार्चते हरिः ।
 भृगुः सविन्दुः खड्गीशो देव्या मन्त्र उदाहृतः ।
 सूक्तामर महासेन क्लीवहीनैः स्वरैरसी ।
 लक्ष्मणादीनान्तु शक्तीनां मन्त्राः पूजाविधौ स्मृताः ॥ ३५ ॥
 उदादिनेन्दुपयोदभ्रमरपिकारावकुसुमसौरभ्ये ।
 समनोहरे च कल्पकवृक्षीयानि रमापतिं ध्यायेत् ॥ ३६ ॥
 अरुणारविन्दकर्णिकामध्यगगरुडोपरि स्थितं देवम् ।
 उदादिनकरकोटिप्रतिमं सिन्दूरनवजवाकान्तिम् ॥ ३७ ॥
 दरचापमुसलपाशान् चक्रासिगदाङ्गुशान् भुजैर्दधानम् ।
 अतिहृदययौवनोन्मुखसौन्दर्यातिशयसाम्यनिर्मुक्तम् ॥ ३८ ॥
 औदार्यशान्तिसेरभलावण्यसुधारसैर्जगत् सकलम् ।
 सिञ्चन्तमिव समस्तानुग्रहिणं श्रीमुखालसक्तसुदृगम् ॥ ३९ ॥
 वामोरुजङ्घगतयान्निहितदेहं श्रिया मदोक्तटया ।
 तदङ्गाम्बुरुहासवपिपासितभ्रान्तनेत्रपट्पदया ॥ ४० ॥

(१) उक्तकालरे चिह्नितल्लोकस्ये एवविध पाठो दृश्यते ।

यथा—“अङ्गुष्ठाद्यं कुन्दयुगं अङ्गुष्ठस्य समीरितः” ।

अङ्गुष्ठाद्यं कुन्दयुगं अङ्गुष्ठस्य समीरितः” ।

रोमाञ्चहर्षनिर्गतजलमुक्तालङ्घिताङ्गया सततम् ।
 वामकरस्थास्रुजया प्रतप्तकनकाभयातिसुन्दरया ॥ ४१ ॥
 अनुपमसौन्दर्येण च सर्वाभरणैरुपेतयातिमुदा ।
 विष्यत्प्रकारानेकैः सपरिच्छदैश्च देवगणैः ॥ ४२ ॥
 गन्धर्व्यदैत्यरक्षोयक्षपन्नगैर्भूनीन्द्रैश्च ।
 संसेवितं पुरभीष्टन्दैर्यानद्गवाणसन्तप्तैः ॥ ४३ ॥
 भावद्वाव (१) मधुरस्मितवक्त्रप्रेक्षणसुललितभाषणजातैः ।
 स्रष्टकचजघनस्तनभारैः स्तब्धवस्त्रचिकुरैः (२) मन्दलोलेः ॥ ४४ ॥
 चरितमदनवारिस्त्रेदकस्त्रैर्धिवस्त्रै-
 र्मदनविगतलज्जैः सन्दमानाधरौष्ठैः ।
 मृदुतरकरपद्माङ्गुलनल्यञ्जलीकैः
 गिरिसि मुपितधैर्यैः कम्पिताशेषगात्रैः ॥ ४५ ॥
 ज्वराक्षैः श्वसद्भिः पतद्भिः शरीरैः
 शरीरैरितैश्चैक्यस्यातिघोरैः ।
 समाप्यायितैस्तस्य लावण्यदृष्ट्या
 समुत्थाय विष्णोस्तमेवाभियातैः ॥ ४६ ॥
 करतलकल्पितकोकनदैस्तत्पदयुगलं च पुनः परिपूज्य ।
 नयनजलैः सगद्गदवाक्यैर्भव परमेश्वर पतिः (३) शरणं नः ॥ ४७ ॥
 इत्थं संप्रार्थितं तं सकलसुरवरस्त्रीसदृशैरजस्रं
 दिव्यैर्भोगार्थिभिर्वाप्यखिलमुनिवरैर्भक्तितो मुक्तिकामैः ।
 ध्यात्वा लक्षार्धसंख्यं जपतु मनुमिमं प्राप्तदीप्तोऽभिपिक्तो
 द्रष्टारैतैश्च लुप्तं भवति मनुवरस्याधिकारी क्रियासु ॥ ४८ ॥

(१) "भावगर्भ" इति पाठान्तरम् ।

(२) "स्रष्टकचिकुरैः" इति पाठान्तरम् ।

(३) "परमेश्वर पतिः" इति पाठान्तरम् ।

शतं दधि घृतं पयः पृथगद्यायुतं सान्ध्यहविषा
 ऋतेन पयसा हुनेद्रविमितं तथा साक्षततिलैः ।
 तथा दशशतोन्मितं त्रिमधुभिर्वरैश्चार्त्तवफलैः
 पलाशसमिधां शतं समभितोपयेत् स्वं गुरुम् ॥ ४८ ॥
 ततो लक्षत्रयं जप्त्वा कुण्डे चार्द्धेन्दुसन्निभे ।
 हुनेदश्वोरुहैर्जातिकुसुमैश्च यदैरपि ।
 दशांशं वैष्णवे वज्री ब्राह्मणांश्चैव तोपयेत् (१) ॥ ५० ॥
 अभोधाराः सदा भिक्षे सेतौ संसिद्धयोऽखिलाः ।
 यथाभोनिधमायान्ति तथा यान्ति निरन्तरम् ॥ ५१ ॥
 मन्त्रिणः कृतकृत्यत्वं काङ्क्षमाणाः पुनः पुनः ।
 पीठे तु वैष्णवे नित्यं पूजयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ५२ ॥
 अङ्गानि कर्णिकायामग्न्यादिदलेषु चाष्ट लक्ष्म्याद्याः ।
 ताश्च स्युर्नसत्प्रतीतिकास्त्रचाद्याः (२) सुदर्शने ज्ञेयाः ॥ ५३ ॥
 दरचक्रगदामुसलाः पूर्वाद्याशासु चायकीणेषु ।
 वज्रादिषु (३) शार्ङ्गखड्गाङ्गुगपाशा दिशाधिपाः पूज्याः ॥ ५४ ॥
 अङ्गानि देववर्माणि (४) मदविवशाः शक्तयोऽष्ट लक्ष्म्याद्याः ।
 चामरहस्ताः सर्वाः स्त्रलङ्घ्यतायाश्च सुन्दर्यः ॥ ५५ ॥
 योऽर्चयेत् सहस्रदण्डेन पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
 प्राप्य राज्येप्सितां लक्ष्मीं प्राप्नोत्यमरवन्दिताम् ॥ ५६ ॥
 दुर्भगो वसुसहस्रहुतेन स्यादतीव सुभगश्च मनोज्ञः ।
 दीप्तिमत्प्रभवतैलवरेण व्याधिमोक्षणपरम् तथैव ॥ ५७ ॥

(१) "भोजयेत्" इति पाठान्तरम् ।

(२) "ताश्च स्युर्नसत्प्रतीतिकास्तु प्राद्याः" इत्यपि पाठो दृश्यते ।

(३) "पद्मादिषु" इत्यपि पाठः पुस्तकालये दृश्यते ।

(४) "देववर्माणि" इति पाठान्तरम् ।

श्रीकनै. प्रजुहुयात्कमलैर्व्याकिञ्चनोऽपि रविसहस्रमतोऽसौ ।
 स्यादनाधिपसमोऽयुतसंख्यं जमुराधिरुपयाति विनाशम् ॥ ५८ ॥
 यां प्रमदामभिकाङ्क्षति तस्या नामयुतं प्रजपेन्ननुमेतम् ।
 पञ्चमहर्षदनेऽष्टसहस्रं (१) सा वशमेति न तत्र विचारः ॥ ५९ ॥
 ह्यारिकुसुमैर्हरिं समभिपूज्य चाष्टोत्तरं
 सहस्रमपि जुह्वतः शशिभवप्रसूनैः शुभैः ।
 भवत्यवगगा नृपास्त्रिदशभिर्द्दिनैः किङ्कराः
 परैर्हृतधनस्तथा कटुभवेन तैलेन वा ॥ ६० ॥
 समिद्धिरथ बोधिजैर्हृशगतं तथाष्टोत्तरं
 त्रिमासमथवा जपेद्दशगतं तथा नित्यशः ।
 स एव पुनरेत्य तदसु समाहृतं मन्त्रिणं
 प्रणम्य पुनरर्पयेत्समभितोष्य चोपायनैः ॥ ६१ ॥
 राजीयाष्टोत्तरगतं जप्त्वा शत्रुगृहे खनेत् ।
 ह्यारिकुसुम वापि पक्षे शक्तेऽसिते क्रमात् ॥ ६२ ॥
 शूलं रक्तं वेष्टितञ्च कैशैयाटनक्तद्रिपो ।
 नित्यं नेत्रसमिद्धिस्तु चाष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ६३ ॥
 पण्मासन्तु ततस्तोजीवत्यास्त्रैर्लं सहस्रकम् ।
 जुह्वतो म्रियते शत्रुहंष्टा मासचतुष्टयात् ॥ ६४ ॥
 अनेन विधिना वायु स्तम्भनं स्यात्तथैव च ।
 तथैवाज्याक्तदूर्वाणां होमतो मुच्यते भयात् ॥ ६५ ॥
 पयोव्रतार्चाजपतत्परय त्रिमासमङ्गोलघृतं सहस्रम् ।
 नित्यं हुनेद्यैव ततस्त्रिमासे पूर्णे हुताग्नेऽपि च ह्यमाने ॥ ६६ ॥
 प्राप्ते च मध्ये दिवसस्य षष्ठे. पार्श्वे शगाहप्रतिमा सुदीप्ता ।
 मंह्यगते वै गुलिका सभानुः सहस्रमष्टोत्तरमेव मन्त्रम् ॥ ६७ ॥

प्रतिमन्त्रा च तां वद्धतो गुलिकाममरैरपि दर्शनमस्य भवेत् ।

इह सिद्धिरयास्य भवत्यखिला वड्वामुखपुष्करयानमुखा ॥ ६८ ॥

इति सिद्धमुनौन्द्रयक्षविद्याधरगन्धर्वसमहाप्सरोरगाद्यैः ।

प्रतिसेवितमुत्तमं विधानं गदितं तत् पुरुषोत्तमस्य विष्णोः ॥ ६९ ॥

इति जपहुतपूजाध्यानकैः श्रीधरं यो

भजति (१) स तु समग्रां सम्पदेष्वर्थलक्ष्मीम् ।

अधरक्तविपचां (२) प्राप्य लोकैकवन्द्यो

व्रजति पदमनन्तं लोकवन्द्यस्य विष्णोः ॥ ७० ॥

॥ * ॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यशङ्कराचार्यविरचिते

श्रीप्रपञ्चसारे षट्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

समाप्तोऽयं प्रपञ्चसारः ।

(१) “यजति” इति पाठान्तरम् ।

(२) ‘स च युवतिसपुत्राम्’ इति पाठान्तरम् ।

सूचीपत्रम् ।

सूचीपत्रम् ।

प्रथमपटले ।

मङ्गलाचरणम्,
प्रनयावसाने प्रधानात् ब्रह्मादीना-
मुत्पत्तिः,
कुत उत्पत्तिः किमर्थं वेत्त्यजानतां
तेषां क्षीरोदगायिनो भगवतः
समाश्रयणं तत्समीपे स्वविषयक-
प्रश्नश्च,
श्रीविष्णोः ब्रह्मादीनामपरिणामपि
उत्पत्तिवर्णनम्,

द्वितीयपटले ।

उत्पत्तिकथनप्रसङ्गे जीवानां
पद्मादिसंस्थानम्,
जीवगरीरे प्राणायानां
वायूनां अधिकारः,
पट्कोपकथनम्
क्षेत्रज्ञस्य विषयासक्तिः,
पञ्चभूतानाम् इन्द्रियाधिपत्यम्,
ज्योतिराधारस्य सूत्राधारत्वम्,
परापद्मस्तीक्ष्णरीभावाः,

गर्भाशये जीवानां सुहृद्भिः

सह सम्बन्धः,
जीवानां गर्भाशयान्निष्क्रमितुं प्रयासः,
कुण्डलिन्याः प्रणवादित्वम्,
तारभेदाः,
शक्तेः सप्त भेदाः,

तृतीयपटले ।

अग्नीषोमभेदेन वर्णानां द्वैविध्यम्,
चन्द्रसूर्याग्निभेदेन पुनर्द्वैविध्यम्,
स्वराः षोडश,
स्वर्गाख्याः पञ्चविंशतिः,
व्यापका दश,
द्रुमदीर्घभेदेन स्वराणां द्वैविध्यम्,
वर्णानां निम्नभेदाः,
स्वर्गानां वर्गसंज्ञा,
वर्णानामुत्पत्तिस्थानम्,
कनानामुत्पत्तिः नामानि च,
वर्णानां मूर्तिज्ञानम्,
वर्णानां शक्तयः,
वर्णानां शोषधयः,

परस्परस्वरयोगात् सन्ध्यन्तरवर्णादीनाम्

उत्पत्तिः,

अभ्यन्तरस्वरवर्णानां यद्भिर्गमनप्रकारः,

वर्णैः स्तम्भनादिकथनम्,

चतुर्थपटले ।

वर्णानां गुणकथनम्,

स्वराणां सर्ववर्णमूलत्वम्,

कुण्डलिन्याः सर्वोत्पत्तिधीजत्वम्,

ब्रह्मोत्पत्तिः,

हररुत्पत्तिः,

हरस्योत्पत्तिः,

विष्णोः सर्व्वात्मत्वम्,

हंसोत्पत्तिः,

तस्य पुंस्त्वप्रकृतित्वञ्च,

हंसात्मकं जगत्,

हमस्यैव प्रणवत्वम्,

पञ्चभूतोत्पत्तिः,

प्रकृतेस्तुविंशतिभेदाः,

वर्णैः सूर्यादिप्रज्ञाणां उत्पत्तिः,

हस्तेष्वसंज्ञा,

मेपादिद्वादशरागीनामुत्पत्तिः,

नक्षत्रघटितरागयः,

रागीनां जातिकथनम्,

रागीनामधिपतिकथनम्,

द्वादशरागीनां जगतादिद्वादशमंज्ञा,

भूम्यादिचक्रादयः,

रागीनां चरादिभेदेन त्रैविध्यम्,

नक्षत्राणामुत्पत्तिः,

नक्षत्रतुच्छाः,

नक्षत्राणामधिपतिकथनम्,

नक्षत्राणां योनिकथनम्,

त्रिंशत्तिययः,

पञ्चभेदव्यवस्था,

तिथीनामधिपतिकथनम्,

करणानामुत्पत्तिः,

करणानामधिपतिकथनम्,

पञ्चमपटले ।

दीक्षापदस्य व्युत्पत्तिः,

मन्त्रपदस्य व्युत्पत्तिः,

देवादिकादिवत्सरादौ दीक्षारम्भः,

दीक्षादौ वास्तुवर्लेरावश्यकत्वम्,

वास्तुदेवस्योत्पत्तिः चित्ती स्थापनञ्च,

वास्तुदेहस्थितानां देवतानां अर्चना-

क्रमः,

वास्तुपुरुषभृतीनां बलिद्रव्याणि,

वास्तुमण्डलरचनप्रकारः,

राशिचक्रविरचनप्रणाली,

अन्यथाकरणे दोषश्रुतिः,

गुणिकापञ्चकानां द्रव्याणि,

गुणिकाविन्यासस्याननिर्णयः,

षष्ठपटले ।

ऋपिच्छन्दोदेवतानां विन्यासस्थानानि,
 ऋपिशब्दव्युत्पत्तिः,
 छन्दःपदव्युत्पत्तिः,
 देवतापदव्युत्पत्तिः,
 पङ्क्त्यासस्य स्थानानि वीजानि च,
 अङ्गन्यासवीजानां यौगिकव्युत्पत्तिः,
 पञ्चाङ्गन्यासपक्षे नेत्रयोर्हीनता,
 करन्यासे अङ्गुलीव्यवस्था,
 पूजोपकरणद्रव्याणां स्थापनस्थान-
 नियमः,
 धामदक्षिणादिभेदेन देवतानां
 पूजानियमः,
 कुम्भस्थापनविधिः,
 शैवादिभेदेन गन्धाष्टकभेदः,
 प्रणवोऽङ्गुलैर्ऋक्पञ्चकैः कुम्भपूरणं,
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोद्धारः,
 कुम्भमुखे देयपक्षवानां नामानि,
 धासोयुग्मेन कुम्भवेष्टनम्,
 पोङ्गोपचाराः, ✓
 दगोपचाराः, ✓
 पक्षोपचाराः, ✓
 अर्घ्यप्रदानद्रव्याष्टकम्, ✓
 पाद्यादिदाने द्रव्यनिरूपणम्,
 प्रशस्तपुष्पाणि,

त्वान्यपुष्पाणि,
 धूपदीपयोर्दानम्,
 नैवेद्यद्रव्याणि,
 चैलोक्थमोहनप्रयोगः,
 अङ्गदेवतानां पूजाक्रमः,
 लोकपालास्त्राणां वर्णादिनिरूपणम्,
 होमाग्निज्वालनम् तन्मन्त्रश्च, ✓
 सात्विकादिभेदेन वक्त्रेः सप्तजिह्वानां
 चैविध्यम् तस्य च दिव्यकाम्य-
 क्रूरताभेदेन प्राञ्चत्वम्,
 अग्नेर्जिह्वाश्रिता देवताः,
 अग्नेर्जिह्वायामाहुतिदाने सर्वदेवानां
 होतुः सिद्धिदानम्,
 अग्निजिह्वानां साधारणनामानि,
 अग्नेरष्टौ मूर्त्तयः,
 अग्निमन्त्रोद्धारः,
 अग्नेर्धानम्,
 व्याहृतिपूर्वकेन मनुना होमः,
 गर्भाधानादिविवाहान्तकर्मणि
 प्रणवेन होमः,
 होमव्यवस्था,
 पूर्णाहुतिप्रदानमन्त्रोद्धारः,
 राश्यादीनां घृतिप्रदानम्,
 षष्ठाङ्गप्रणामः,
 पञ्चाङ्गप्रणामः,
 गुरोः शिष्याभिवेचनम्,

परस्परस्वरयोगात् सन्ध्याक्षरवर्णादीनाम्

उत्पत्तिः,

अभ्यन्तरस्वरवर्णानां वृद्धिर्गमनप्रकारः,

वर्णैः स्तम्भनादिकथनम्,

त्रतुर्थपटले ।

वर्णानां गुणकथनम्,

स्वराणां सर्ववर्णमूलत्वम्,

कुण्डलिन्याः सर्वोत्पत्तिबीजत्वम्,

ब्रह्मोत्पत्तिः,

हरेरुत्पत्तिः,

हरस्योत्पत्तिः,

विष्णोः सर्वोत्पत्तिः,

हंसोत्पत्तिः,

तस्य पुंस्व प्रकृतित्वञ्च,

हंसात्मकं जगत्,

हमस्यैव प्रणवत्वम्,

पञ्चभूतोत्पत्तिः,

प्रकृतेयतुर्विंशतिभेदाः,

वर्णभ्यः सूर्यादिषट्पाणां उत्पत्तिः,

हस्तेष्टासंज्ञा,

मेषादिद्वादशरागोनामुत्पत्तिः,

नक्षत्रघटितरागयः,

रागोनां जातिकथनम्,

रागोनामधिपतिकथनम्,

द्वादशरागोनां अग्रादिद्वादशमंज्ञा,

भूम्यादिवक्त्रादयः,

रागीनां चरादिभेदेन त्रैविध्यम्,

नक्षत्राणामुत्पत्तिः,

नक्षत्रवृक्षाः,

नक्षत्राणामधिपतिकथनम्,

नक्षत्राणां योमिकथनम्,

त्रिंशत्तिथयः,

पक्षभेदव्यवस्था,

तिथीनामधिपतिकथनम्,

करणानामुत्पत्तिः,

करणानामधिपतिकथनम्,

पञ्चमपटले ।

दीक्षापदस्य व्युत्पत्तिः,

मन्त्रपदस्य व्युत्पत्तिः,

दैवादिकादिवत्सरादौ दीक्षारम्भः,

दीक्षादौ वासुवलेरावश्यकत्वम्,

वासुदेवस्योत्पत्तिः चित्तो स्थापनञ्च,

वासुदेवस्थितानां देवतानां अर्चना-

क्रमः,

वासुपुरुषभूतोना वलिद्रव्याणि,

वासुमण्डलरचनप्रकारः,

राशिचक्रविरचनप्रणाली,

अन्यथाकरणे दीपश्रुतिः,

गुण्डिकापञ्चकानां द्रव्याणि,

गुण्डिकाविन्यासस्याननिर्णयः,

षष्ठपटले ।

ऋषिच्छन्दोदेवतानां विन्यासस्थानानि,
 ऋषिशब्दव्युत्पत्तिः,
 छन्दःपदव्युत्पत्तिः,
 देवतापदव्युत्पत्तिः,
 पङ्क्त्यासस्य स्थानानि बीजानि च,
 अङ्गन्यासबीजानां योगिकव्युत्पत्तिः,
 पञ्चाङ्गन्यासपत्रे नेत्रयोर्हीनता,
 करन्यासे अङ्गुलीव्यवस्था,
 पूजोपकरणद्रव्याणां स्थापनस्थान
 नियमः,
 धामदक्षिणादिभेदेन देवतानां
 पूजानियमः,
 कुम्भस्थापनविधिः,
 शैवादिभेदेन गन्धाष्टकभेदः,
 प्रणवोऽङ्गुतैर्ऋक्पञ्चकैः कुम्भपूरणं,
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोद्धारः,
 कुम्भसुखे देयपञ्चवानां नामानि,
 घासोयुग्मेन कुम्भवेष्टनम्,
 षोडशोपचाराः,
 दशोपचाराः,
 पञ्चोपचाराः,
 अर्घ्यप्रदानद्रव्याष्टकम्,
 पाद्यादिदाने द्रव्यनिरूपणम्,
 पशस्तपुष्पाणि,

त्यान्यपुष्पाणि,
 धूपदीपयोर्दानम्,
 नैवेद्यद्रव्याणि,
 चैलोक्यमोहनप्रयोगः,
 अङ्गदेवतानां पूजाक्रमः,
 लोकपालास्त्राणां वर्णादिनिरूपणम्,
 होमाग्निज्वालनम् तन्मन्त्रश्च,
 सात्विकादिभेदेन वक्त्रेः सप्तजिह्वानां
 त्रैविध्यम् तस्य च दिव्यकास्य-
 क्रूरताभेदेन याज्ञत्वम्,
 अग्नेर्जिह्वाश्रिता देवताः,
 अग्नेर्जिह्वायामाहुतिदाने सर्वदेवानां
 होतुः सिद्धिदानम्,
 अग्निजिह्वानां साधारणनामानि,
 अग्नेरष्टौ मूर्तयः,
 अग्निमन्त्रोद्धारः,
 अग्नेर्ध्यानम्,
 व्याहृतिपूर्वकेन मनुना होमः,
 गर्भाधानादिविवाहान्तकर्मणि
 प्रणवेन होमः,
 होमव्यवस्था,
 पूर्णाहुतिप्रदानमन्त्रोद्धारः,
 राश्यादीनां बलिप्रदानम्,
 अष्टाङ्गप्रणामः,
 पञ्चाङ्गप्रणामः,
 गुरोः शिष्याभिषेचनम्,

सप्तमपटले ।

वाग्देश्या जपादिविधानम्,
 अस्या ऋष्यादिन्यासः,
 षडङ्गन्यासः,
 ध्यानम्,
 व्यापकादिन्यासस्थानानि,
 जपसंख्या होमसंख्या च,
 पूजामण्डलम्,
 नवगन्तीनां नामानि,
 अष्ट मातरः,
 मन्त्राभिपिक्तजलपाने सूक्तानामपि
 कवित्वगतिप्राप्तिः,
 वन्द्यानां स्त्रीणामपि गुणवत्पुत्रप्रसव-
 प्रकारः,
 रोगनाशनादिप्रकारः,
 रुद्रगन्तव्योर्ध्वानान्तरः,
 न्यासकर्त्तव्यता,
 प्रपञ्चयागः,
 प्रपञ्चयागे मन्त्रपञ्चकम्,
 अस्मत्सन्ध्युत्पत्तिः,
 हुतिर्हिप्रकारा,
 हवनौषध्याणि,
 भस्मना तिलकधारणफलम्,

अष्टमपटले ।

प्राग्गन्निहोत्रविधिः,

तस्मिन् कुण्डचिन्तनम्,
 नवग्रहाणां नव रत्नानि,
 हुतविधेः फलश्रुतिः,
 होमादौ विषयभेदेन
 वज्रिनामभेदनिर्णयः,

ईसलक्षणम्,
 पञ्चाग्निधरणप्रकारः,
 दशाक्षरमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 अङ्गन्यासबीजानि,
 भारतीध्यानम्,
 लक्षसंख्यकी जपः,
 होमद्रव्याणि,
 अष्ट मातृका,
 मन्त्रजप्तजलपानफलम्,
 अनुष्ठानभेदेन फलस्य विभिन्नता,
 भारतीमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 षडङ्गविधिः,
 भारतीध्यानान्तरम्,
 पुरयरणजपसंख्या,
 आचरणदेवताः,
 भारत्याः श्रुतिः,

नवमपटले ।

द्विपुराप्रकरणारम्भः,

त्रिपुरापदव्युत्पत्तिः,
 मन्त्रोद्धारः,
 मन्त्रवर्णानां सार्धकव्युत्पत्तिः,
 न्यासस्थानानि,
 त्रिपुराध्यानम्,
 पुरस्चरणजपसंख्या,
 बाह्यपूजादि,
 नवयोनिचक्रम्,
 त्रिपुरायाः शक्तयः,
 अष्टौ मातरः,
 अष्टौ भैरवाः,
 आराधनफलानि,
 आराधकानां स्त्रीवश्यकारित्वम्,
 पृथक्पृथग्द्रव्यहोमे पृथक्पृथक्फल-
 प्राप्तिः,

दशमपटले ।

मूलप्रकृतेरर्चनाप्रकारः,
 तन्मन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 षडङ्गन्यासः,
 देहसृष्टिः,
 वर्णानां संहारक्रमः,
 सुधास्रावणप्रकारः,
 सुधाया लिपिमयत्वं,
 मूलप्रकृतिध्यानम्,
 पागाद्गुग्गुदयोर्व्युत्पत्तिः,

वरदशब्दव्युत्पत्तिः,
 मण्डलरचनाप्रकारः,
 पूजायन्त्रम्,
 न्यासस्थानानि न्यस्यदेवताश्च,
 पीठदेवताः,
 घटस्थापनप्रकारः,
 पञ्चगव्यशोधनमन्त्राः,
 अष्टघटेषु पूज्या देवताः,
 तत्तद्देवतानां स्वरूपकथनम्,
 होमविधिः,
 आराधकानां फलश्रुतिः,
 आराधनप्रकारभेदेन फलभेदः,

एकादशपटले ।

द्वादशगुणितमहायन्त्ररचनाप्रकारः,
 पद्मदलस्य षोडश शक्तयः,
 तद्द्विर्वृत्तस्य द्वाविंशच्छक्तयः,
 तद्द्विस्त्रित चतुःषष्टिः शक्तयः,
 शक्तिमन्त्रोद्धारः,
 शक्तिश्रुतिः,

द्वादशपटले ।

लक्ष्मीमन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 लक्ष्मीध्यानम्,
 होमद्रव्याणि,
 नव शक्तयः,

आवरणदेवतानां पूजाया आवश्यकत्वम्,
 दारिद्र्यसौवनप्रकारः,
 अलक्ष्मीदूरीकरणम्,
 धनाभिन्नापिणां मेव्यमन्त्रोद्धारः,
 एतन्मन्त्रस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं दशलक्षजपः,
 महालक्ष्मीमन्त्रः,
 अस्या ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
 एतन्मन्त्रोपासकानां श्रीसूक्तादिजपः
 कर्त्तव्यः,
 श्रीसूक्तादिजपे ध्यानम्,
 द्वाविंशच्छक्तीनां पूजायां मन्त्रनिर्णयः,
 धनार्थिनां वर्ज्यद्रव्याणि कर्त्तव्यानि च,

तथोद्देशपटले ।

त्रिपुटामन्त्रोद्धारः,
 त्रिपुटाया वासस्थानम्,
 त्रिपुटाया ध्यानम्,
 अस्याः पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः,
 अग्निमन्त्रे होमद्रव्यम्,
 अनेन मन्त्रैवगीकरणम्,
 धरणीमन्त्रोद्धारः,
 अस्या ध्यानम्,
 होमद्रव्याणि,
 त्वरितानामयोगार्थः,

त्वरितामन्त्रोद्धारः,
 त्वरिताया रूपवर्णनम्,
 अस्याः पुरश्चरणं लक्षजपः,
 अस्याः पूजाविधिः,
 अस्याः पूजाफलश्रुतिः,
 होमद्रव्याणि,
 अस्या यन्त्रम्,
 अनुग्रहचक्रम्,
 नित्यामन्त्रोद्धारः,
 नित्याध्यानम्,
 अस्याः पुरश्चरणं दशसहस्रजपः,
 वक्षप्रस्तारिणीमन्त्रोद्धारः,
 अस्या ध्यानम्,
 अस्याः पुरश्चरणं लक्षजपः,
 अस्या धारणयन्त्रम्,

चतुर्दशपटले ।

दुर्गामन्त्रोद्धारः,
 दुर्गाध्यानम्,
 महासिंहमन्त्रोद्धारः,
 दुर्गाया अष्टायुधानि,
 अस्या मन्त्रस्य पुत्रादिप्रदत्वः,
 अस्या मन्त्रान्तरम्,
 अस्या ध्यानान्तरम्,
 कात्यायन्याः स्वरूपवर्णनम्,
 अस्याः पुरश्चरणं चतुर्लक्षजपः,

होमद्रव्याणि,
 अग्निनीमन्त्रोद्धारः,
 अग्निनीध्यानम्,
 यथाः पुरस्करणं नक्षत्रजपः,
 विषादहरणक्रमः,

पञ्चदशपटले । ✓

भुवनेश्वरीमन्त्रोद्धारः,
 यथा ध्यानम्,
 यथाः पुरस्करणं चतुर्नक्षत्रजपः,
 नवग्रहोनां पूजामन्त्रोद्धारः,
 सूर्योपासनामन्त्रोद्धारः,
 सूर्योपासनाविधिः,
 ऐश्वर्यविलासप्रकारः,
 पञ्चशामन्त्रोद्धारः,
 पञ्चशामन्त्रध्यानम्,
 यथाः पुरस्करणं द्वादशमन्त्रजपः,
 निमग्नधारणमन्त्रः,
 सूर्यध्यानम्,
 पञ्चाक्षरी मन्त्रोद्धारोद्दिष्टफलम्,
 पञ्चाक्षरी चर्मद्रव्याणि,
 पञ्चाक्षरी होमद्रव्याणि,
 सूर्येण मन्त्राण्यम्,
 सूर्येण ध्यानाण्यम्,

षोडशपटले ।

चतुर्मासः,

चन्द्रध्यानम्,
 यथाः पुरस्करणं षड्मन्त्रजपः,
 यथाः राधेने पूर्णातिथिः प्रागस्त्यम्,
 चन्द्राय नव गन्धयः,
 षष्ठी कलाः,
 चन्द्राय षष्ठीस्तरगतार्घ्यप्रदानम्,
 चर्मप्रदाने विद्यामन्त्रः,
 अग्निमन्त्रोद्धारः,
 अग्निध्यानम्,
 यथाः पुरस्करणं षड्मन्त्रजपः,
 यथाः नव गन्धयः,
 होमद्रव्यभेदेन फलतारतम्यम्,
 मन्त्राण्यम्,
 यथाः पुरस्करणं द्वादशमन्त्रजपः,
 यथाः होमद्रव्याणि,
 मन्त्राण्यम्,
 यथाः ध्यानम्,
 यथाः पुरस्करणं नक्षत्रजपः,
 होमद्रव्यभेदेन फलतारतम्यम्,

सप्तदशपटले ।

महागणेशमन्त्रोद्धारः,
 मन्त्राविधिः,
 यथाः वसतिध्यानम्,
 यथाः ध्यानम्,
 यथाः पूजायां पूज्यदेवताः,

अस्य पुरश्चरणं चतुष्टवारिंशत्सहस्रं
 धिक्चतुर्लक्षजपः,
 होमीयाष्टद्रव्याणि,
 अस्य नव शक्तयः,
 आसनमन्त्रः,
 प्रकारभेदेन फलवैषम्यम्,
 गजनिम्बुनरपत्नीनां कर्त्तव्यता,
 गणेशस्य पूजामन्त्रोद्धारः होममन्त्रो-
 द्धारश्च.

ध्यानान्तरम्,
 स्तम्भनकारिभूमन्त्रोद्धारः,
 वगीकारे गणेशमन्त्रान्तरम्,
 अस्य ध्यानम्,
 होतव्यद्रव्यभेदेन फलवैशिष्ट्यम्,

अष्टादशपटले ।

मन्त्रयमन्त्रोद्धारः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं द्वादशलक्षजपः,
 अस्य शक्तयः,
 पञ्च यन्त्रम्,
 पञ्च गायत्री,
 पञ्चाष्टत्वारिंशदक्षरमन्त्रोद्धारः,
 पञ्च षोडश शक्तयः,
 पञ्च षोडश परिचारकाः,
 पञ्चाष्टौ प्रियाः,

शक्त्यादीनां पूजायां मन्त्रयोजना,
 स्वामिस्त्रीव्यवहारः,
 श्रीकृष्णमन्त्रोद्धारः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य त्रैकालिकपूजायां त्रिविधरूपम्,

एकोनविंशपटले ।

प्रणवमन्त्रोद्धारः,
 विष्णुध्यानम्,
 अस्य भूर्त्तयः भूर्त्तिशक्तयश्च,
 योगशब्दार्थः,
 वैरिपट्कम्,
 अष्टौ योगाङ्गानि,
 तत्र यमः,
 ” नियमः,
 ” पद्मादिभेदेनासनपञ्चकम्,
 ” प्राणायामत्रैविध्यम्,
 ” प्रत्याहारः,
 ” धारणा,
 ” ध्यानम्,
 ” समाधिः,
 योगसाधनप्रणाली,
 नयकरणप्रकारः,
 प्रकारान्तरयोगसाधनम्,
 जाग्रदादिभेदेन योगिनां पञ्चावस्थाः,
 अथ जाग्रत्,

» स्वप्नः,
 » सुषुप्तिः,
 » तुरीयम्,
 » तुरीयातीतम्,
 प्रकारान्तरयोगः,

विंशपटले ।

नारायणाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः,
 मन्त्राक्षराणां प्रत्येकाक्षरार्थः,
 अस्य मन्त्रस्य ध्यानम्,
 खदेहे मन्त्रवर्णानां न्यासनियमः,
 किरीटादिमन्त्रोद्धारः,
 संक्षेपतो दीक्षाविधानम्,
 अस्य पुरश्चरणं द्वाविंशलक्षजपः,
 तदर्द्धसंख्यकजपो वा,
 अचमानया अद्भुतिभिर्व्याजपः
 कार्यः,
 पूजायाद्यातुर्विध्यम्,

एकविंशपटले । ✓

मेपादिद्वादशराशीनां द्वादश यन्त्राणि
 तत्तद्विहितकर्मणि च,
 द्वादशराशिषु पूजितदेवतानां
 प्रीत्यर्थं श्रीहरिस्तुतः,
 द्वाविंशपटले ।
 वायुदेवस्य द्वादशाक्षरमन्त्रोद्धारः,

मन्त्रन्यासक्रमेण संहारस्थिति
 सृष्टयः,
 अस्य त्रैविध्यकरणे दोषादीनां
 विनाशः;

श्रीहरिध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं पञ्चाशलक्षजपः,
 अस्य होमविधानम्,
 सुदर्शनमन्त्रोद्धारः,
 अनेन दिग्वन्धनम्;
 अग्निप्राकारकल्पनामन्त्रः,
 सुदर्शनध्यानम्,
 सुदर्शनगायत्री,
 सुदर्शनस्य रक्षाकरमन्त्रोद्धारः,
 सुदर्शनयन्त्रम्,
 सुदर्शनपूजामन्त्रः,
 पूजान्ते द्वादशाक्षरमन्त्रस्य द्वादशलक्ष-
 जपः,

पूजायन्त्रम्,
 होमद्रव्याणि,
 वलिमन्त्रोद्धारः,
 होमोपद्रव्यभेदेन फलभेदः,

तयोर्विंशपटले ।

श्रीकरनामाष्टाक्षरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य मन्त्रस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरश्चरणं अष्टलक्षजपः,

होमद्रव्याणि,
महावराहमन्त्रोद्धारः,
अस्य ध्यानम्,
अस्य पूजायां अष्टदलपद्मम्,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
होमद्रव्यविशेषेण विशेषकार्यसिद्धिः,
अस्य यन्त्रम्,

चतुर्विंशपटले ।

नृसिंहस्यानुष्टुप्मन्त्रोद्धारः,
ऋष्यादिन्यासः,
पङ्कजन्यासः,
प्रसन्नताक्रूरताभेदेन मन्त्रस्य द्वैविध्यम्,
नृसिंहध्यानम्,
अस्य प्रणामः,
अस्य पुरश्चरणं द्वाविंशत्सहस्रजपः,
पीङ्गसहस्रं होमः,
अस्य पूजायन्त्रम्,
अस्य मन्त्रान्तरम्,
अनेन विविधोपद्रवशान्तिः,
मन्त्रान्तरम्,
ध्यानान्तरम्,
नृसिंहचक्रम्,
नृसिंहयन्त्रम्,
होमोपद्रव्यभेदेन विविधकर्म-
साधनम्

पञ्चविंशपटले ।

विष्णुपञ्जरमन्त्रस्य विशेषविधानम्,
मन्त्रोद्धारः,
मन्त्रवर्णेभ्यश्चक्रादीनामुत्पत्तिः,
यन्त्रे बीजाक्षरस्थापनव्यवस्था,
गदादीनां मन्त्राः,
शङ्खमन्त्रः,
सुसलमन्त्रः,
दण्डादीनां मन्त्राः,
गरुडमन्त्रः,
विष्णुमन्त्रः,
चक्रादीनां वर्णादीनि,
महावराहध्यानम्,
महानृसिंहध्यानम्,
आराधनाप्रयोगः,

षड्विंशपटले ।

प्रासादमन्त्रोद्धारः,
प्रासादपदयोगार्थः,
ऋष्यादिन्यासः,
पङ्कजन्यासः,
पार्व्वतीश्वरध्यानम्,
मन्त्राणां देवताः पञ्च,
अस्य पुरश्चरणं एकादशलक्षजपः,
होमोपद्रव्याणि,
पीठमन्त्रः,

अघोरध्यानम्,
 अष्टत्रिंशत्कलान्यासविधिः,
 त्रैलोक्यमन्त्रः,
 पञ्चाक्षरमन्त्रः,
 अस्य ध्यानम्,
 गोलकन्यासः,
 पुष्पाञ्जलिसन्तः,
 श्रीशिवस्तवः,
 मन्त्रान्तरम्,
 ध्यानम्,

सप्तविंशपटले ।

दक्षिणामूर्तिमन्त्रः,
 न्यासस्थानानि,
 ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं विंगतिसहस्राधिक
 सत्त्वितयजपः,
 होमीयद्रव्याणि,
 मन्त्रान्तरम्,
 अस्य ध्यानम्,
 होमीयद्रव्याणि,
 तद्देन विविधकार्यसिद्धिः,
 अघोरयन्त्रम्,
 मन्त्रान्तरम्,

ध्यानम्,
 यन्त्रान्तरम्,

अष्टाविंशपटले ।

श्रीशिवस्य चिन्तामणिसंज्ञकमन्त्रोद्धारः,
 ऋथादिन्यासः अङ्गन्यासश्च,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं लक्षजपः,
 रोगोपशमनमन्त्रः,
 रोगोपशान्त्यादौ विविधप्रकारोः,
 सर्व्वरक्षाकरविधानम्,
 सर्व्वरक्षाकरयन्त्रम्,
 सर्व्वरक्षाकरमन्त्रः,
 अस्य ध्यानम्,
 अस्य पुरस्करणं त्रिलक्षजपः,
 चण्डगायत्रीमन्त्रोद्धारः,
 चण्डमन्त्रोद्धारः,
 अनेन दिविधफलाप्तिः,

एकीनविंशपटले ।

गायत्रीमन्त्रोद्धारः,
 सप्त व्याहृतयः,
 व्याहृतिपदयोगाद्यः,
 गायत्रीमण्यप्योरेक्यम्,
 गायत्रीमण्यप्यानां शोभनाः,

श्रीकारगायत्रीब्रह्मणामेकता,
गायत्रीजपप्रकारः,
निरुच्छासप्राणायामः,
गायत्रीजपक्रमः,

त्रिंशपटले ।

त्रिष्टुप्विद्याया विधिः,
न्यासक्रमः,
कात्यायनीध्यानम्,
पूजाप्रयोगः,
तत्र नव शक्तयः,
चतुर्थत्वारिंशच्छक्तयः,
होमविधिः,
अस्त्रकथनम्,
मन्त्राक्षरैर्देवताङ्गकल्पना,
होमद्रव्याणि,
नक्षत्राणां चरादिसंज्ञा
मानुषादिसंज्ञा च,
वारनियमः,
विविधकार्यसिद्धिः,
पनिप्रदानम्,

एकत्रिंशपटले ।

महोत्तमश्रम्यानुष्टुमो विधानम्,
चट्यादिन्यासः,
षट्दश्यामे मन्त्रवर्णानां नियमः,

न्यासस्थानानि,
ध्यानम्,
अस्याष्टावरणम्,
द्वात्रिंशच्छक्तयः,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
दश होमद्रव्याणि,
दशद्रव्याणां समस्तैर्होमः,
व्यस्तहोमेन पृथक् पृथक्
कामनासिद्धिः,
होमद्रव्यभेदात् विविधकामनासिद्धिः,
शताक्षरमन्त्रोद्धारः,
ध्यानान्तरम्,
अस्य पुरश्चरणं लक्षजपः,
होमविधिः,
संवादसूक्तविहितध्यानम्,
अत्र होमविशेषः,
वरुणमन्त्रः,
अस्य ध्यानम्,
होमविधिः,

द्वात्रिंशपटले ।

यन्त्ररचनाभिर्बिम्बविधकार्याणि,
पार्श्वत्वा एकपटलश्रमन्त्रः,
अस्य ध्यानम्,
होमविधिः,
होममन्त्रः,

अन्नप्रदायकमन्त्रः,
 अस्य होमविधिः,
 वृहस्पतिमन्त्रोद्धारः,
 होममन्त्रः,
 शुक्रमन्त्रः,
 ध्यासमन्त्रोद्धारः,
 ध्यासध्यानम्,
 मन्त्रान्तरम्,
 अस्य पुरस्करणं षोडशसहस्रजपः,
 परमेस्वरमन्त्रोद्धारः,
 अस्य पुरस्करणं अयुतजपः,
 पार्वत्या ध्यानम्,

त्रयस्त्रिंशपटले ।

अपत्यताकारणानि,
 अपत्यहीनानां स्त्रिया पितृणाञ्च अध-
 पतनम्,
 अपत्योत्पत्तिकरो यागविधिः,
 सद्बोचकमन्त्रेण पञ्चगव्यप्राशनम्,
 सद्बोचकमन्त्रः,
 शुक्लक्षणम्,
 पाद्यगन्धलक्षणम्,
 पर्जन्यगन्धलक्षणम्,
 वर्ज्यगन्धलक्षणे दोषश्रुतिः,
 शुद्धेभिमतद्रव्याणि गन्धैस्तोष्यानि,
 शुद्धैश्च गन्धैः वर्ज्यैश्च न्यासि,

तन्त्रेऽस्मिन् पञ्च भेदाः,
 ब्रह्मनमस्कारः,

चतुस्त्रिंशपटले ।

लवणमन्त्रोद्धारः,
 अग्निध्यानम्,
 रात्रिध्यानम्,
 दुर्गाध्यानम्,
 भद्रकालीध्यानम्,
 कार्यभेदे देवताभेदः,
 विविधकार्याणि,
 अग्नेः प्रार्थनामन्त्रः,
 वलिप्रदानमन्त्रः,

पञ्चत्रिंशपटले ।

प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोद्धारः,
 ऋष्यादिन्यासः,
 अङ्गन्यासः,
 न्यासस्थानानि,
 प्राणशक्तिरूपाया देव्या ध्यानम्,
 पुरस्करणं सप्तजपः,
 अनेन विविधकार्यविधिः,

षट्त्रिंशपटले । ✓

ज्योतिषमोहनमन्त्रोद्धारः,
 रमापतिविमानम्,
 ऋष्यादिन्यासः,

पङ्कजमन्त्राः,
 सुदर्शनमन्त्रः,
 शङ्खमन्त्रः,
 गदामन्त्र ,
 सुपलमन्त्रः,
 अङ्गुष्ठमन्त्रः,
 पाशमन्त्रः,
 गरुडमन्त्रः,

त्रैलोक्यमोहनगायत्री,
 हरेः पूजामन्त्र ,
 देवीमन्त्रः,
 शक्त्यादीनां मन्त्रः,
 त्रैलोक्यमोहनध्यानम्,
 पञ्चायुतजपः,
 होमविधिः,
 होमीयद्रव्यभेदेन

सूचीपत्रं सम्पूर्णम् ।

